

VI. KONGRES HRVATSKIH POVJESNIČARA

Kultura

Rijeka, 29. IX. – 2. X. 2021.

**Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti • Društvo za hrvatsku povjesnicu i
Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet – Odsjek za povijest**

u suradnji sa

Zavodom za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Rijeci s Područnom jedinicom u Puli,
Pomorskim i povijesnim muzejom Hrvatskog primorja Rijeka, Državnim arhivom u Rijeci,
Povijesnim društvom Rijeka i Povijesnim društvom otoka Krka

Nakladnici

Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti, Zagreb
Društvo za hrvatsku povjesnicu, Zagreb
Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

Za nakladnike

prof. dr. sc. Damir AGIČIĆ
prof. dr. sc. Željko HOLJEVAC
izv. prof. dr. sc. Ines SRDOČ-KONESTRA

Urednici

prof. dr. sc. Damir AGIČIĆ
izv. prof. dr. sc. Tomislav GALOVIĆ

Grafički urednik i prijelom

Tvrtko Molnar
Banian ITC, Zagreb

Tisak

Tiskara Zelina

Naklada

500 primjeraka

© Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti (Zagreb, 2021.)

hnopz.hnopz@gmail.com
6.kongres.hnopz@gmail.com

Portal HNOPZ-a:

<https://sites.google.com/site/hrvatskinacionalniodbor/>

Urednik

dr. sc. Gordan RAVANČIĆ

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001112223.

ISBN 978-953-57296-2-4 (HNOPZ)

Knjiga je tiskana u rujnu 2021.

HRVATSKI NACIONALNI ODBOR ZA POVIJESNE ZNANOSTI
DRUŠTVO ZA HRVATSKU POVJESNICU
SVEUČILIŠTE U RIJECI, FILOZOFSKI FAKULTET

VI. KONGRES HRVATSKIH POVJESNIČARA

KULTURA

ZBORNIK SAŽETAKA I RASPORED RADA

RIJEKA
29. RUJNA – 2. LISTOPADA 2021.

VI. KONGRES HRVATSKIH POVJESNIČARA

Kultura

Rijeka, 29. rujna – 2. listopada 2021.

Organizatori

Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti, Zagreb

Opatička 10, HR – 10 000 Zagreb

<https://sites.google.com/site/hrvatskinacionalniodbor/>

Društvo za hrvatsku povjesnicu, Zagreb

Opatička 10, HR – 10 000 Zagreb

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

Sveučilišna avenija 4, HR – 51 000 Rijeka

<https://www.ffri.uniri.hr/hr/>

Suorganizatori:

Zavod za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
u Rijeci s Područnom jedinicom u Puli, Rijeka

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka

Državni arhiv u Rijeci

Povijesno društvo Rijeka

Povijesno društvo otoka Krka

Organizaciju Kongresa financijski su potpomogli:

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

Grad Rijeka

Primorsko-goranska županija

*Kongres se održava pod visokim pokroviteljstvom
Predsjednika Republike Hrvatske gospodina Zorana Milanovića*

VI. KONGRES HRVATSKIH POVJESNIČARA

Znanstveni odbor

prof. dr. sc. Damir AGIČIĆ, dr. sc. Stanko ANDRIĆ, prof. dr. sc. Željko BARTULOVIĆ,
izv. prof. dr. sc. Ante BRALIĆ, prof. dr. sc. Neven BUDAK, Goran CRNKOVIĆ,
doc. dr. sc. Maja ĆUTIĆ GORUP, izv. prof. dr. sc. Igor DUDA, prof. dr. sc. Darko
DUKOVSKI, izv. prof. dr. sc. Tomislav GALOVIĆ, prof. dr. sc. Željko HOLJEVAC,
dr. sc. Suzana LEČEK, prof. dr. sc. Mirjana MATIJEVIĆ SOKOL,
dr. sc. Maja POLIĆ, dr. sc. Tea PERINČIĆ, prof. dr. sc. Hrvoje PETRIĆ,
dr. med. Milan RADIĆ, + akademik Tomislav RAUKAR, dr. sc. Gordan RAVANČIĆ,
doc. dr. sc. Zvezdana SIKIRIĆ ASSOULINE, prof. dr. sc. Marko TROGRLIĆ

Organizacijski odbor

doc. dr. sc. Goran BILOGRIVIĆ, izv. prof. dr. sc. Dubravka BOŽIĆ BOGOVIĆ,
doc. dr. sc. Maja ĆUTIĆ GORUP, izv. prof. dr. sc. Tomislav GALOVIĆ,
doc. dr. sc. Branimir JANKOVIĆ, doc. dr. sc. Kosana JOVANOVIĆ,
dr. sc. Marica KARAKAŠ OBRADOV, izv. prof. dr. sc. Ivan MAJNARIĆ,
Ivo MILEUSNIĆ, dr. sc. Feđa MILIVOJEVIĆ, doc. dr. sc. Andrea
ROKNIĆ BEŽANIĆ, dr. sc. Filip ŠIMETIN ŠEGVIĆ

Sadržaj

Predgovor	7
Raspored rada	9
Sudionici i naslovi izlaganja u sekcijama	15
STARA POVIJEST	15
BIZANTOLOŠKA SEKCIJA	16
HRVATSKO I EUROPSKO SREDNJOVJEKOVLJE	17
PLEMSTVO I CRKVA U KULTURNIM TRANSFERIMA U HRVATSKIM ZEMLJAMA U RAZVIJENOM I KASNOM SREDNJEM VIJEKU	18
POLITIČKA KULTURA U KASNOSREDNJOVJEKOVNIM HRVATSKIM ZEMLJAMA	18
HRVATSKO GLAGOLJAŠTVO U POVIJESNOJ I KULTUROLOŠKOJ PERSPEKTIVI	19
RANI NOVI VIJEK I KULTURNI KRAJOLICI	19
LOKALNI I UNIVERZALNI ASPEKTI ARHITEKTONSKE KULTURE NA ISTOČNOJ OBALI JADRANA U RANOM NOVOM VIJEKU I-II.	20
POVIJEST 19. STOLJEĆA	21
KULTURA I POLITIKA OD ILIRIZMA DO NEOAPSOLUTIZMA	22
GRANICA ODANOSTI: OBILJEŽJA POLITIČKE KULTURE U VOJNOJ KRAJINI U 19. STOLJEĆU	22
KULTURA UMIRANJA: IZMEĐU TRADICIJE I MODERNIZACIJE KROZ DEMOGRAFSKE POKAZATELJE U 19. STOLJEĆU	23
DUGO TRAJANJE KULTURNIH POLITIKA IZMEĐU SREDNJE EUROPE I MEDITERANA (1780. – 1980.)	23
POVIJEST 20. STOLJEĆA	24
Međuratno i ratno razdoblje (1918.–1939./1941.–1945.)	24
Poslijeratno razdoblje	24
Hrvatsko proljeće – o 50. obljetnici (1971.-2021.)	24
PRVI SVJETSKI RAT I KULTURA SJEĆANJA	25
SUKOBI KULTURA U ISTRI TIJEKOM PRVOG SVJETSKOG RATA I PORAČA	25
KULTURA GRAĐANSKE DRUŠTVENOSTI U MEĐURATNOJ HRVATSKOJ	26
PROPAGANDA, DRUŠTVO I KULTURA SOCIJALISTIČKE JUGOSLAVIJE	26
MIKROSOCIJALIZAM: LOKALNE PRAKSE JUGOSLAVENSKOG SOCIJALIZMA	27
„ČUDNI LJUDI ČUDNOG IMENA“: ODNOS PREMA DRUGOME I PRIJETNJE NACIONALNOJ KULTURI	28
MODERNE MISLEĆE ŽENE: TEME I IZAZOVI ISTRAŽIVANJA ŽENSKÉ POVIJESTI U HRVATSKOJ	28

IZ POLITIČKE, KULTURNE I UMJETNIČKE	
POVIJESTI GRADA RIJEKE I OKOLICE	29
ARHIVI/ARHIVISTIKA I MUZEJI/MUZEOLOGIJA	30
CRKVENA POVIJEST	31
POIMANJE I REGULARIZACIJA AUTORITETA U REDOVNIČKIM	
ZAJEDNICAMA: PRILOZI ISTRAŽIVANJU KULTURE VLADANJA	
U DUGOM TRAJANJU	32
DEMOGRAFSKA I SOCIJALNA POVIJEST	33
GOSPODARSKA POVIJEST I POVIJEST OKOLIŠA	33
POMOĆNE POVIJESNE ZNANOSTI I PRAKSA ISTRAŽIVANJA VRELA	34
POVIJEST I FILOZOFIJA ZNANOSTI, HISTORIOGRAFIJA	
I METODOLOGIJA	34
POVIJEST PROSVJETE I ŠKOLSTVA	35
POVIJEST U NASTAVI	36
PRAVNA POVIJEST	36

KULTURNA BAŠTINA	37
KULTURA DIPLOMATSKOG PREGOVARANJA	38
KULTURA I MEDIJI U POVIJESNOJ PERSPEKTIVI	38
KULTURA SJEĆANJA	40

STUDENTSKA SEKCIJA	40
Sažeci kongresnih izlaganja	41
Skupština HNOPZ-a	245
Predstavljanja knjiga i časopisa	245
Obilazak grada	246
Abecedni popis sekcija	247
Kazalo osobnih imena	249

Predgovor

Hrvatski se povjesničari i njihovi inozemni gosti, koji se bave hrvatskom poviješću, nalaze na svome šestom kongresu u Rijeci na prijelazu iz rujna u listopad 2021. godine. Glavna tema kongresa jest *Kultura*. O mjestu održavanja i toj temi Predsjedništvo Hrvatskoga nacionalnog odbora za povijesne znanosti odluku je donijelo u stara normalna vremena, kada je Rijeka bila proglašena Europskom prijestolnicom kulture 2020. I naš se kongres trebao održati u okvirima te važne kulturne manifestacije. Prvotno smo ga planirali za rujna/listopad prošle godine, ali je svijetom već u zimu zavladała pandemija covida 19 i brzo smo shvatili da svoj skup moramo odgoditi. Zahvaljujući otkrićima cjepiva i (makar djelomično provedenom) cijepljenju, ove godine možemo kongres održati u „novim normalnim“ okolnostima, pod maskama i držeći se drugih epidemioloških preporuka. Nekoliko inozemnih gostiju namjerava doći u Rijeku, a dio će ih svoja izlaganja održati preko zooma. Domaći su se referenti uglavnom cijepili, a neki preboljeli covid-19. Danas se osjećamo donekle sigurnijima, makar će zasigurno proći još dosta vremena dok se ne vratimo u stari normalan život, bez maski i držanja distance.

Svojim studentima često govorim o važnosti sudjelovanja na znanstvenim skupovima, osobito kongresima, za razvoj struke – upravo se na tim mjestima razmjenjuju iskustva, ne samo na formalnim dijelovima skupova, već i u razgovorima u pauzama, na ručkovima i večerama. Ljudi se međusobno upoznaju i druže, razmišljaju o mogućnostima suradnje. Nije jedan projekt tako nastao. Još proljetos, kad se Hrvatska borila s organizacijom cijepljenja, mnogi su me pitali hoće li se kongres održati, hoće li biti uživo ili online ... Većina, zapravo svi, navijali su za održavanje kongresa uživo. U užem krugu organizatora dogovorili smo se tada da tako i postupimo, u nadi da će se stanje do kraja rujna vjerojatno donekle stabilizirati, da je mogućnost cijepljenja u našoj zemlji sve dostupnija te da ćemo se valjda moći naći na Filozofskom fakultetu u Rijeci.

Hrvatski se povjesničari u najvećoj mjeri u svojim istraživanjima bave političkom poviješću – pitanjima kriza i ratova, slobode, a osobito nacionalnim identitetom i poviješću hrvatske nacije i državnosti, ili pak proučavaju vjersku ili gospodarsku problematiku. Sve su to bile teme prethodnih kongresa. U središte pozornosti ovoga kongresa odlučili smo staviti kulturu, odnosno kulturno-povijesnu problematiku. Kao što se može vidjeti iz knjige sažetaka kongresnih referata, u velikom je broju njih imenica *kultura* ili pridjev *kulturni* u naslovu ili se u sažetku autori referiraju na kulturne teme. Bit će izvrsno ako se u hrvatskoj historiografiji nakon kongresa poveća broj istraživanja i radova o problematici kulturne povijesti.

U Zagrebu, 17. rujna 2021.

Damir Agičić

Raspored rada (Filozofski fakultet u Rijeci, 29. rujna – 2. listopada 2021.)

29. rujna (srijeda) – 10:00 svečano otvorenje kongresa na Filozofskom fakultetu u Rijeci: pozdravni govori, plenarna izlaganja i rad u sekcijama
30. rujna (četvrtak) – Filozofski fakultet u Rijeci, rad u sekcijama
1. listopada (petak) – Filozofski fakultet u Rijeci, rad u sekcijama; 18:30 – zatvaranje kongresa
2. listopada (subota) – izlet/obilazak grada

PROSTORIJE U KOJIMA SE ODRŽAVAJU KONGRESNA DOGAĐANJA

Filozofski fakultet u Rijeci
Sveučilišna avenija 4, HR – 51 000 Rijeka

Predavaonice:

F-006
F-105
F-106
F-107
F-138
F-139
F-206
F-207
F-230

Gradska vijećnica Grada Rijeke (Korzo 16, HR – 51 000 Rijeka)
Mramorna dvorana Guvernerove palače / Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka (Trg Riccarda Zanelle 1, HR – 51 000 Rijeka)

Svaki sudionik kongresa za svoje izlaganje ima 15 minuta. Molimo sudionike da se drže tog vremenskog ograničenja.

Nastavnici i studenti zajednica su odgovornih i savjesnih akademskih građana i članova društva koji u razdoblju pandemije paze na sebe i druge, čuvaju i brinu se za svoje zdravlje i zdravlje svojih kolega, suputnika i ukućana. Sudionici kongresa trebali bi biti cijepljeni ili osobe koje su preboljele COVID-19. Odlukom dekana obvezno je u zgradi Filozofskog fakulteta nositi maske. Svi sudionici svakog dana potpisivat će izjavu da su izmjerili temperaturu i da nemaju simptome bolesti COVID-19.

SRIJEDA, 29. rujna 2021.

**10:00 – 13:00 / Filozofski fakultet u Rijeci
Svečanost otvaranja VI. kongresa hrvatskih povjesničara**

Pozdravni govori

Pozdravne riječi gostiju

prof. dr. sc. Damir AGIČIĆ, predsjednik Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti, Zagreb

izv. prof. dr. sc. Ines SRDOČ-KONESTRA, dekanica Filozofskog fakulteta u Rijeci

prof. dr. sc. Željko HOLJEVAC, predsjednik Društva za hrvatsku povijesnicu, Zagreb

Plenarna izlaganja

dr. sc. Teodora SHEK BRNARDIĆ, Kulturna historija u praksi: trendovi i nove perspektive

prof. dr. sc. Maciej CZERWIŃSKI, Politička povijest nacije – kulturna povijest nacije (razmišljanja na marginama sinteze hrvatske povijesti)

Raspored sekcija

29. IX. SRIJEDA 14:30–18:30	F-006	F-105	F-106
	A. Kurilić, F. Milivojević STARA POVIJEST (I.)	I. Jeličić SUKOBI KULTURA U ISTRI TIJEKOM PRVOG SVJETSKOG RATA I PORAČA	N. Anušić DEMOGRAFSKA I SOCIJALNA POVIJEST
	F-107	F-138	F-139
	L. Čoralić ARHIVI / ARHIVISTIKA I MUZEJI/MUZEOLOGIJA	S. Leček KULTURA GRAĐANSKE DRUŠTVENOSTI U MEĐURATNOJ HRVATSKOJ	I. Duda MIKROSOCIJALIZAM: LOKALNE PRAKSE JUGOSLAVENSKOG SOCIJALIZMA
	F-206	F-207	F-230
	T. Perinčić KULturna BAŠTINA	H. Gračanin BIZANTOLOŠKA SEKCIJA	M. Ćutić Gorup, K. Jovanović IZ POLITIČKE, KULturne I UMJETNIČKE POVIJESTI GRADA RIJEKE I OKOLICE (I.)
U 19:00 U GRADSKOJ VIJEĆNICI GRADA RIJEKE PREDSTAVLJANJE KNJIGE FEĐE MILIVOJEVIĆA CEZAROV ILIRIK			

30. IX. ČETVRTAK 9:30–13:00	F-006	F-105	F-106
	A. Kurilić, F. Milivojević STARA POVIJEST (II.)	B. Janković „ČUDNI LJUDI ČUDNOG IMENA“: ODNOS PREMA DRUGOME I PRIJETNJE NACIONALNOJ KULTURI	M. Najbar-Agičić, D. Župan KULTURA I MEDIJI U POVIJESNOJ PERSPEKTIVI (I.)
	F-107	F-138	F-139
	S. Slišković, A. Biočić CRKVENA POVIJEST (I.)	D. Pauković KULTURA SJEČANJA	I. Cvijović Javorina POVIJEST PROSVJETE I ŠKOLSTVA
	F-206	F-207	F-230
	Ž. Bartulović PRAVNA POVIJEST	Ž. Dugac POVIJEST I FILOZOFIJA ZNANOSTI, HISTORIOGRA- FIJA I METODOLOGIJA	M. Ćutić Gorup, K. Jovanović IZ POLITIČKE, KULturne I UMJETNIČKE POVIJESTI GRADA RIJEKE I OKOLICE (II.)

30. IX. ČETVRTAK 14:30–18:30	F-006	F-105	F-106
	A. Kurilić, F. Milivojević STARA POVIJEST (III.)	F. Šimetin Šegvić DUGO TRAJANJE KULTURNIH POLITIKA IZMEĐU SREDNJE EUROPE I MEDITERANA (1780. – 1980.)	M. Najbar-Agičić, D. Župan KULTURA I MEDIJI U POVIJESNOJ PERSPEKTIVI (II.)
	F-107	F-138	F-139
	S. Slišković, A. Biočić CRKVENA POVIJEST (II.)	B. Grgin HRVATSKO I EUROPSKO SREDNJOVJEKOVLJE	M. Marinović POVIJEST U NASTAVI
	F-206	F-207	F-230
	S. Matković GRANICA ODANOSTI: OBILJEŽJA POLITIČKE KULTURE U VOJNOJ KRAJINI U 19. STOLJEĆU	L. Dobrovšak PRVI SVJETSKI RAT I KULTURA SJEĆANJA	A. Feldman MODERNE MISLEĆE ŽENE: TEME I IZAZOVI ISTRAŽIVANJA ŽENSKЕ POVIJESTI U HRVATSKOJ
PREDSTAVLJANJE ČASOPISA ZA POVIJEST ZAPADNE HRVATSKE (F-204 u pauzi za kavu u 16:30) U 18:30 U F-006 GODIŠNJA SKUPŠTINA HNOPZ-a U 19:30 U F-006 PREDSTAVLJANJE KNJIGE IVANA BOTICE, TOMISLAVA GALOVIĆA I SENDI KERO LIBAR OD INTRADE, PROŠNJE, MAGAZINA I FITI MOSTIRA SV. FRANČISKA PRID RABOM (1753. – 1820.) / MONUMENTA GLAGOLITICA TERTII ORDINIS REGULARIS SANCTI FRANCISCI IN CROATIA			

1. X. PETAK 9:30–13:00	F-006	F-105	F-106
	M. Karakaš Obradov, Ž. Krušelj, A. Roknić Bežanić POVIJEST 20. STOLJEĆA		T. Galović HRVATSKO GLAGOLJAŠTVO U POVIJESNOJ I KULTUROLOŠKOJ PERSPEKTIVI (11:30-13:00)
	F-107	F-138	F-139
	A. Vlašić RANI NOVI VIJEK I KULTURNI KRAJOLICI	M. Karbić PLEMSTVO I CRKVA U KULTURNIM TRANSFERIMA U HRVATSKIM ZEMLJAMA U RAZVIJENOM I KASNOM SREDNJEM VIJEKU	K. Milković KULTURA I POLITIKA OD ILIRIZMA DO NEOAPSOLUTIZMA
	F-206	F-207	F-230
	J. Gudelj, A. Marinković LOKALNI I UNIVERZALNI ASPEKTI ARHITEKTONSKE KULTURE NA ISTOČNOJ OBALI JADRANA U RANOM NOVOM VIJEKU I-II.	A. Nekić POLITIČKA KULTURA U KASNOSREDNJOVJEKOVNIM HRVATSKIM ZEMLJAMA	A. Obrazović STUDENTSKA SEKCIJA

I. X. PETAK 14:30–18:30	F-006	F-105	F-106
	T. Anić PROPAGANDA, DRUŠTVO I KULTURA SOCIJALISTIČKE JUGOSLAVIJE		M. Matijević Sokol, T. Galović POMOĆNE POVIJESNE ZNANOSTI I PRAKSA ISTRAŽIVANJA VRELA
	F-107	F-138	F-139
	J. Neralić KULTURA DIPLOMATSKOG PREGOVARANJA	K. Puljizević KULTURA UMIRANJA: IZMEĐU TRADICIJE I MODERNIZACIJE KROZ DEMOGRAFSKE POKAZATELJE U 19. STOLJEĆU	A. Bralić POVIJEST 19. STOLJEĆA
	F-206	F-207	F-230
	M. Jerković POIMANJE I REGULARIZACIJA AUTORITETA U REDOVNIČKIM ZAJEDNICAMA: PRILOZI ISTRAŽIVANJU KULTURE VLADANJA U DUGOM TRAJANJU		H. Petrić GOSPODARSKA POVIJEST I POVIJEST OKOLIŠA
U 17:00 U F-006 PREDSTAVLJANJE <i>LIBER AMICORUM</i>. ZBORNIK U ČAST PROFESORA IVA BANCA (UR. MARIJANA KARDUM I STIPE KLJAIĆ)			
U 19:00 U GRADSKOJ VIJEĆNICI GRADA RIJEKE PREDSTAVLJANJE KNJIGE MARKA MEDVEDA <i>FILIUS CONVENTUS FLUMINENSIS</i>. <i>AUGUSTINCI PUSTINJACI SV. JERONIMA U RIJECI</i>			

Sudionici i naslovi izlaganja u sekcijama

STARA POVIJEST

Moderatori: Anamarija Kurilić (predsjednica sekcije), Bruna Kuntić-Makvić, Boris Olujić, Siniša Bilić-Dujmušić i Feđa Milivojević

SRIJEDA, 29. IX. (14³⁰ – 18⁰⁰); ČETVRTAK, 30. IX. (9³⁰ – 16³⁰)

Dvorana: F-006

SRIJEDA, 29. IX. 14³⁰ – 18⁰⁰

Moderator: Feđa Milivojević

Otvaranje sekcije

Uvodno predavanje: BRUNA KUNTIĆ-MAKVIĆ (*Sekcija Stare povijesti od I. do VI. nacionalnog kongresa povijesnih znanosti*)

DARKO PERIŠA, *Vezivanje kultura za etničke zajednice u željezno i protoantičko doba na zapadnom Balkanu i u južnoj Panoniji*

TATJANA KUZNICOV – BORIS OLUJIĆ, *Predmet u narativu, narativ u predmetu. Materijalna kultura u istraživanju stare povijesti*

Rasprava

Pauza za kavu

Moderatorica: Bruna Kuntić-Makvić

FILIP BUDIĆ, *Kulturna i društvena isprepletanja među Grcima i urođenicima na istočnoj obali Jadrana*

SINIŠA BILIĆ-DUJMUŠIĆ – VJERAN BREZAK, *Kultura kao oružje*

ANAMARIJA KURILIĆ, *Žene i kultovi na tlu rimske Dalmacije*

Rasprava

19⁰⁰ – 20³⁰ Predstavljanje knjige *Cezarov Ilirik*, Gradska vijećnica Rijeka, Korzo 16. O knjizi govore: Ines SRDOČ-KONESTRA, Gordan RAVANČIĆ, Robert MATIJAŠIĆ, Boris OLUJIĆ, Siniša BILIĆ-DUJMUŠIĆ te autor Feđa MILIVOJEVIĆ.

ČETVRTAK, 30. IX. 9³⁰ – 16³⁰

Moderatorica: Anamarija Kurilić

Sjednica sekcije za staru povijest

FEĐA MILIVOJEVIĆ, *Rimski kulturni imperijalizam na istočnoj obali Jadrana: odabrani primjeri republikanskog doba*

TAMARA MAZUR, *Prilozi moralnom odgoju u antičko doba: izbor iz Plutarhovih „Moralija“*

Rasprava

Pauza za kavu

Moderator: Boris Olujić

JOSIP PARAT, *Rimska obitelj i epigrafska kultura u Donjoj Panoniji*

ANA KONESTRA, *Ruralni krajolici antičke (sjeverne) Liburnije: organizacija i gospodarstvo izvangradskih područja prema recentnim arheološkim istraživanjima*

ZRINKA SERVENTI, *Ascija u kontekstu kulturnih promjena u Liburniji*

Rasprava

Pauza za kavu

Moderator: Siniša Bilić-Dujmušić

ROKO SVEN SURAC, *Gladijatori i gladijatorske igre na istočnoj obali Jadrana u antici*

EVA KATARINA GLAZER – VLATKA VUKELIĆ, *Siscijanska bazilika – primjer kasnoantičkog kulturnog preslojavanja*

INGA VILOGORAC-BRČIĆ – TRPIMIR VEDRIŠ, *Kibelin i Eufemijin put. Prijenosi svetinja pergamske božice i kalcedonske mučenice*

BRUNA KUNTIĆ-MAKVIĆ – KATARINA MILJAK, *Publije Kornelije Dolabela u dubrovačkoj predaji*

Rasprava

Pauza za kavu

BIZANTOLOŠKA SEKCIJA

Moderator: Hrvoje Gračanin

SRIJEDA, 29. IX. (14³⁰ – 18³⁰)

Dvorana: F-207

Otvaranje sekcije

IVAN BASIĆ, *Gornja Dalmacija i Dubrovnik u 9. stoljeću u svjetlu bizantskih sigilografskih izvora*

HRVOJE GRAČANIN, *Hrvatske ranosrednjovjekovne isprave kao izvor za povijest bizantske nazočnosti na istočnom Jadranu*

JANJA DORA IVANČIĆ, *Utjecaj Bizanta na rane bugarske vladarske naslove, s posebnim naglaskom na sigilografske izvore (7.-11. stoljeće)*

Pauza za kavu (16³⁰ – 17⁰⁰)

TIN TURKOVIĆ – NIKOLINA MARAKOVIĆ, *Ponovno promišljanje ikonografije Konstantinova foruma u Konstantinopolu*

DINO MILINOVIĆ, *Kraljevske relikvije u riznici zagrebačke katedrale: između Bizanta i Zapada*

MARKO RIMAC, *Planski krajolici hrvatskoga dugog srednjovjekovlja – rimski, franački ili bizantski utjecaji?*

Rasprava

Zaključak sekcije

HRVATSKO I EUROPSKO SREDNJOVJEKOVLJE

Moderator: Borislav Grgin

ČETVRTAK, 30. IX. (14³⁰ – 18³⁰)

Dvorana: F-138

Otvaranje sekcije

MIRJANA MATIJEVIĆ SOKOL, *Politička i praktična pismenost srednjovjekovne Hrvatske u kontekstu s istočnom Srednjom Europom i Istočnom Europom*

GORAN BILOGRIVIĆ, *Odrzi karolinške renesanse u Hrvatskoj Kneževini za vrijeme kneza Trpimira*

DEJAN ZADRO, *Bosna u 12. stoljeću: vazalna zemlja Ugarskog Kraljevstva?*

DUBRAVKA LATINČIĆ – KREŠIMIR REGAN, *Srednjovjekovne Ostrovice. Prilog poznavanju tvrdih gradova (castruma) na kamenim vrhovima*

EMIR O. FILIPOVIĆ, *Vojvoda Ivaniš Vlatković: „Principal causa dela ruina de Bosna”?*

Pauza za kavu (16³⁰ – 17⁰⁰)

BORISLAV GRGIN, *Kulturni dosezi na dvoru Korvina i Jagelovića – hrvatski odjeci i doprinosi*

DENIS NJARI, *Identifikacija srednjovjekovnih utvrda uz rijeku Vuku*

SILVIJA PISK, *Banske utvrde: prilog poznavanju kulture stanovanja u kasnosrednjovjekovnoj Slavoniji*

LENA KORNPORST, *Language(s) as a cultural feature and tool of communication in late medieval Venetian Dalmatia*

IVAN JURKOVIĆ, *„Der Frangipani-Altar“ u koruškom Obervellachu*

IVAN MISSONI, *Hrvatsko pasionsko stvaralaštvo kao potvrda viševjekovne pripadnosti europskom kulturnom krugu*

Rasprava

Zaključak sekcije

**PLEMSTVO I CRKVA U KULTURNIM TRANSFERIMA U HRVATSKIM
ZEMLJAMA U RAZVIJENOM I KASNOM SREDNJEM VIJEKU**

Moderatorica: Marija Karbić

PETAK, 1. X. (9³⁰ – 13⁰⁰)

Dvorana: F-138

Otvaranje sekcije

DAMIR KARBIĆ, *Zadarski plemići u prijenosu pravnih i upravnih tekovina između dvije obale Jadrana. Pravnici, rektori i potestati*

SUZANA MILJAN – GORAN BUDEČ, *Od patricija Piacence preko Zadra do vlastelina Lipovca. Obitelj de Surdis kao nositelji promjena u anžuvinskoj Hrvatskoj i Slavoniji*

SANJA MILJAN, *Preko mora i zemlje u prijenosu novih ideja. Mala braća Provincije Dalmacije u 14. i početkom 15. stoljeća*

MARIJA KARBIĆ – JURAJ BELAJ, *Uloga viteških redova u kulturnim transferima na prostoru hrvatskih zemalja. Mogućnosti istraživanja*

TOMISLAV MATIĆ, *Od Aristotela do oltara – zagrebački kanonici na Bečkom sveučilištu u prvoj polovini 15. stoljeća*

Pauza za kavu

Rasprava

Zaključak sekcije

Pauza za ručak (13⁰⁰ – 14³⁰)

**POLITIČKA KULTURA U KASNOSREDNJOVJEKOVNIM
HRVATSKIM ZEMLJAMA**

Moderator: Antun Nekić

PETAK, 1. X. (9³⁰ – 13⁰⁰)

Dvorana: F-207

Otvaranje sekcije

MLADEN ANČIĆ, *Oblikovanje i funkcioniranje „hrvatske plemićke republike“ u prvoj polovini 14. stoljeća*

IVAN MAJNARIĆ, *Časni ljudi i novo doba: korporativna teorija i kompozitna država*

TOMISLAV POPIĆ, *Politička elita srednjovjekovne komune i proces odlučivanja: primjer Trogira*

ANTUN NEKIĆ, *Kultura nasilja kao okvir za razumijevanje posjedovnih sporova: primjer slavonskog plemstva u 14. stoljeću*

Pauza za kavu

ANTE BEĆIR, *Između „tiranije“ i političkoga legitimiteta: politička kultura kasnosrednjovjekovne Dalmacije i Hrvatske*

NEVEN ISAILOVIĆ, *Prilog pitanju hrvatskog iseljeništva: slučaj plemstva iz Pokrčja u doba osmanske ugroze (1463.-1600.)*

Rasprava

Zaključak sekcije

Pauza za ručak (13⁰⁰ – 14³⁰)

HRVATSKO GLAGOLJAŠTVO U POVIJESNOJ I KULTUROLOŠKOJ PERSPEKTIVI

Moderator: Tomislav Galović

PETAK, 1. X. (11³⁰ – 13⁰⁰)

Dvorana: F-106

Otvaranje sekcije

† MILE BOGOVIĆ, *Rijeka u središtu svijeta glagoljice*

TOMISLAV GALOVIĆ, *Temeljni aspekti hrvatske glagoljaške kulture u srednjem vijeku*

IVAN BOTICA – ANDREA RADOŠEVIĆ, *Putovanje kroz povijest prvog datiranog hrvatskoglagoljskog misala*

JURAJ LOKMER, *Riječka tiskara Šimuna Kožičića Benje ili kako brandirati Rijeku kao metropolu hrvatskoga glagoljskoga tiskarstva*

DARKO ŽUBRINIĆ, *Pokušaj nastavka „Glagoljskih natpisa“ akademika Branka Fučića*

Pauza za kavu

Rasprava

Zaključak sekcije

Pauza za ručak (13⁰⁰ – 14³⁰)

RANI NOVI VIJEK I KULTURNI KRAJOLICI

Moderator: Anđelko Vlašić

PETAK, 1. X. (9³⁰ – 13⁰⁰)

Dvorana: F-107

Otvaranje sekcije

IVA MANDUŠIĆ, *Uloga plemstva u kulturnom životu hrvatskih zemalja u ranom novom vijeku: primjer obitelji Drašković*

ROBERT HOLJEVAC, *Nikola Zrinski i Sigetska bitka u osmanskim izvorima te kulturno-književnim odjecima od 16. do 20. stoljeća*

NATAŠA UROŠEVIĆ, *Matija Vlačić Ilirik i nasljeđe reformacije u Hrvatskoj*

FILIP NOVOSEL, „Postea vero quam Tyrannio mihi libros disposuit, mens addita videtur meis aedibus (Cicero, Ad Atticum IV, 8)“ : *knjižnica zadarskog učenjaka Šimuna Ljubavca i kultura čitanja u Dalmaciji 17. stoljeća*

Pauza za kavu

ANĐELKO VLAŠIĆ, *Narodna kultura osmanske Slavonije u „Putopisu“ Evlije Čelebija*

VALENTINA JANKOVIĆ, *Oporuke plemkinja iz obitelji Vojković i Chernkoczy – iskazi materijalne kulture, duhovnosti i društvenih odnosa ranonovovjekovnog plemstva*

MATEA MARUŠIĆ, *Morlaci Dalmatinske zagore: kultura vjerovanja, običaja i življenja u vrijeme osmanskih osvajanja 17. i 18. stoljeća*

GABRIJELA BARIČIĆ, *Prilog proučavanju tvrđave u Slavonskom Brodu – barokni inventar kapele sv. Ane u povijesnom hodu*

Rasprava

Zaključak sekcije

Pauza za ručak (13⁰⁰ – 14³⁰)

LOKALNI I UNIVERZALNI ASPEKTI ARHITEKTONSKE KULTURE NA ISTOČNOJ OBALI JADRANA U RANOM NOVOM VIJEKU I-II.

Moderatorice: Jasenka Gudelj i Ana Marinković

PETAK, 1. X. (9³⁰ – 13⁰⁰)

Dvorana: F-206

Otvaranje sekcije

Moderatorica: Ana Marinković

JASENKA GUDELJ, *Arhitektonska kultura kontaktnih regija: kako čitati arhitekturu istočne obale Jadrana*

LARIS BORIĆ, *Odnos univerzalnog i lokalnog na primjeru renesansne resemantizacije jednog antičkog spomenika*

KARLA PAPEŠ, *Između teorije i prakse – istraživački problemi ranonovovjekovne fortifikacijske arhitekture istočne obale Jadrana*

Pauza za kavu

Moderatorica: Jasenka Gudelj

MATKO MATIJA MARUŠIĆ, *Sacri monti i sveti otok Daksa: modeli i projekt*

INES IVIĆ, *Metoda pokušaja i pogreške? – Usvajanje arhitektonskih i konstrukcijskih novina u Dubrovniku na primjeru gradnje crkve sv. Petilovrijevnaca (1676.)*

ANA MARINKOVIĆ, *„Tuttavia nell'operationi rimango solo”: lokalni odgovori na naredbe apostolskih vizitatora o crkvenim prostorima istočnojadranskih gradova*

Rasprava

Zaključak sekcije

Pauza za ručak (13⁰⁰ – 14³⁰)

POVIJEST 19. STOLJEĆA

Moderator: Ante Bralić

PETAK, 1. X. (14³⁰ – 18³⁰)

Dvorana: F-139

Otvaranje sekcije

ELDINA LOVAŠ, *Materijalna kultura u oporukama i prijepisima oporuka osječkoga stanovništva u prvoj polovini 19. stoljeća*

TOMISLAV BOGDANOVIĆ, *Mirko Bogović u kulturi i politici 19. stoljeća*

LUKA PEJIĆ, *Uloga kinematografa u oblikovanju građanskog društva Banske Hrvatske krajem 19. i početkom 20. stoljeća*

MARKO VLADIĆ, *Kulturno djelovanje Ante Kovačića u Karlovcu*

Pauza za kavu

IVAN BRILIĆ, *Gospičko djetinjstvo Miroslava Kraljevića između ambijenta periferije i umjetničkih impulsa*

ANTE BRALIĆ, *Kultura kao poprište političke borbe: Dalmacija uoči Prvog svjetskog rata*

Rasprava

Zaključak sekcije

KULTURA I POLITIKA OD ILIRIZMA DO NEOAPSOLUTIZMA

Moderatorica: Kristina Milković

PETAK, 1. X. (9³⁰ – 13⁰⁰)

Dvorana: F-139

Otvaranje sekcije

LUDWIG STEINDORFF, *Imperij i nacija (Carstvo i narod) – Hrvatska u kontekstu dvaju konkurentnih programa u Europi*

KRISTINA MILKOVIĆ, *Krajiški časnici u preporodnom vremenu. Primjer Banske krajine*

PETRA BABIĆ, *Odnos glazbe i politike: „Porin“ i „Bánk bán“, dvije nacionalne opere nastale u vrijeme neoapsolutizma*

Pauza za kavu

BRANKO OSTAJMER, *Hrvatsko-mađarske kulturne veze u razdoblju neoapsolutizma*

STANISLAV TUKSAR, *Lisinski – 1848. – Jelačić: glazba, umjetnost i politika u životu mladog umjetnika*

Rasprava

Zaključak sekcije

Pauza za ručak (13⁰⁰ – 14³⁰)

GRANICA ODANOSTI: OBILJEŽJA POLITIČKE KULTURE U VOJNOJ KRAJINI U 19. STOLJEĆU

Moderator: Stjepan Matković

ČETVRTAK, 30. IX. (14³⁰ – 18³⁰)

Dvorana: F-206

Otvaranje sekcije

STJEPAN MATKOVIĆ, *Vojnokrajiški zastupnici u kontekstu primjene predstavničkog parlamentarizma*

ARIJANA KOLAK BOŠNJAK, *Politika unionista prema Vojnoj krajini 1860-ih*

ALEXANDER BUCZYNSKI – GORAN OVČARIČEK, *Slom poslovične krajiške odanosti kući Habsburg*

Pauza za kavu (16³⁰ – 17⁰⁰)

VEDRAN KLAUŽER, *Vojni službenici pukovnija Varaždinskog generalata na funkciji zastupnika pri sazivima Hrvatskog sabora druge polovice 19. stoljeća: arhontološko-prozopografska rekonstrukcija i analiza*

JURAJ BALIĆ, *Saborski zastupnici iz Ličke krajiške pukovnije*

Rasprava

Zaključak sekcije

**KULTURA UMIRANJA: IZMEĐU TRADICIJE I MODERNIZACIJE
KROZ DEMOGRAFSKE POKAZATELJE U 19. STOLJEĆU**

Moderatorica: Kristina Puljizević

PETAK, 1. X. (14³⁰ – 18³⁰)

Dvorana: F-138

Otvaranje sekcije

MAJA KATUŠIĆ, *Kolera u Zadru 1849. godine*

KRISTINA PULJIZEVIĆ, *Usporedna analiza matičnih knjiga umrlih bolnica u Zadru i Dubrovniku (1878.-1883.)*

ANTUN CAR, *Tuberkuloza kao uzrok smrti u Dubrovniku u razdoblju od 1825. do 1918. godine*

TONI ĆOSIĆ, *Traumatski potencijal povećane dječje smrtnosti u inicijalnoj fazi demografske tranzicije – primjer Lumbarde*

Pauza za kavu

Rasprava

Zaključak sekcije

**DUGO TRAJANJE KULTURNIH POLITIKA IZMEĐU
SREDNJE EUROPE I MEDITERANA (1780.-1980.)**

Moderator: Filip Šimetin Šegvić

ČETVRTAK, 30. IX. (14³⁰ – 18³⁰)

Dvorana: F-105

Otvaranje sekcije

MIHAELA MARIĆ, *Pogled u „um tiskara“: prilozi dubrovačkoj tiskarskoj djelatnosti u 19. stoljeću između kulture i politike*

ZVJEZDANA SIKIRIĆ ASSOULINE, *Kazne u zagrebačkim pučkim školama u drugoj polovini 19. stoljeća kao odraz pedagoških misli i obrazovne politike toga vremena*

FILIP ŠIMETIN ŠEGVIĆ, *Kulturne politike i modernizam na prijelazu stoljeća: slučaj Habsburške Monarhije*

Pauza za kavu

NIKOLINA ŠIMETIN ŠEGVIĆ, *Moderna arhitektura između umjetnosti i reprezentacije državnih kulturnih politika*

MARTIN PREVIŠIĆ, *Modeli kulturnih politika sovjetizacije nakon 1945.*

TOMISLAV BRANĐOLICA, *Šuvarova „Crvena knjiga“: kulturna politika između ideologije i infrastrukture*

Rasprava

Zaključak sekcije

POVIJEST 20. STOLJEĆA

Moderatori: Marica Karakaš Obradov, Željko Krušelj i Andrea Roknić Bežanić

PETAK, 1. X. (9³⁰ – 13⁰⁰)

Dvorana: F-006

Otvaranje sekcije

MEĐURATNO I RATNO RAZDOBLJE (1918.-1939./1941.-1945.)

Moderatorica: Marica Karakaš Obradov

JOHN P. KRALJIC – ŽELJKO BARTULOVIĆ, *Neka izvješća konzula Sjedinjenih Američkih Država u Rijeci o zbivanjima nakon 1918. godine*

MARIJAN BULJAN, *Kazalište u međuratnom Splitu kao političko i kulturno pitanje*

ŽELJKO MARTAN, *„Čovjek mora biti jak“: putovanje kroz život Pavice Hrazdira*

Pauza za kavu

POSILIJERATNO RAZDOBLJE

Moderator: Željko Krušelj

MARICA KARAKAŠ OBRADOV, *„Rodnoj grudi“. Pomoć hrvatskog iseljništva zavičaju postradalom u Drugome svjetskom ratu*

SLAĐANA JOSIPOVIĆ BATOREK – TATJANA ILEŠ, *Kultura mladih u Osijeku tijekom 1980-ih*

TOMISLAV BRANDOLICA, *Mussolini u Zagrebu: poželjno i nepoželjno u socijalističkoj kulturi 1980-ih*

FEDA MILIVOJEVIĆ – DAVID ČARAPINA – KARLO FESTINI, *Povjesničar i interpretacija kulturne baštine istočnog Jadrana*

HRVATSKO PROLJEĆE – O 50. OBLJETNICI (1971.-2021.)

Moderatorica: Andrea Roknić Bežanić

BORIS SULJAGIĆ, *Uloga Savke Dabčević-Kučar u jačanju kulturnih institucija i promicanju kulture u Hrvatskoj (1967.-1971.)*

ANDREA ROKNIĆ BEŽANIĆ, *Djelatnost Ogranka Matice hrvatske u Rijeci za vrijeme Hrvatskog proljeća 1971.*

ANTE DELIĆ, *„Šovinisti“ u kulturi na primjeru Ljudevita Jonkea*

Rasprava

Zaključak sekcije

Pauza za ručak (13⁰⁰ – 14³⁰)

PRVI SVJETSKI RAT I KULTURA SJEĆANJA

Moderatorica: Ljiljana Dobrovšak

ČETVRTAK, 30. IX. (14³⁰ – 18³⁰)

Dvorana: F-207

Otvaranje sekcije

LJILJANA DOBROVŠAK – VIJOLETA HERMAN KAURIĆ, *Obilježavanje stogodišnjice početka i završetka Prvoga svjetskog rata u Hrvatskoj*

JELKA VINCE PALLUA, *Hrvatska memorijalna baština Prvoga svjetskog rata okovana čavlima u susretu povijesti, etnologije i kulturne antropologije*

MONICA PRIANTE, „*Ai caduti per la patria*“: *memorijalizacija talijanskih vojnika palih u Prvom svjetskom ratu*

VELJKO MAKSIĆ, *Mobilizacija kulture – djelovanje i aktivnosti kulturnih djelatnika tijekom Prvog svjetskog rata na prostoru Srijema*

Pauza za kavu

MISLAV GABELICA, *Prvi svjetski rat na repertoaru hrvatskih kazališta (1919.-1941.)*

MARKO VUKIČEVIĆ, *Izložbe i likovno-propagandne manifestacije u službi prezentacije Velikog rata u gradu Zagrebu (1914.-1918.)*

FILIP HAMERŠAK, *Vojna groblja Prvoga svjetskoga rata u kontekstu hrvatske kulture sjećanja*

ŽELJKO HOLJEVAC, *Prvi svjetski rat u kulturi sjećanja Hrvata zapadne Mađarske*

IVANA ŽEBEC ŠILJ, *Veteranska društva iz Hrvatske u međuratnom razdoblju*

Rasprava

Zaključak sekcije

SUKOBI KULTURA U ISTRI TIJEKOM PRVOG SVJETSKOG RATA I PORAČA

Moderator: Ivan Jeličić

SRIJEDA, 29. IX. (14³⁰ – 18⁰⁰)

Dvorana: F-105

Otvaranje sekcije

MIHOVIL DABO, *Položaj hrvatskoga školstva u Istri tijekom Prvoga svjetskog rata i poraća*

MILAN RADOŠEVIĆ, *Palež Narodnoga doma u Puli 13. VII. 1920. – „studija oglednog primjera“ fašističkoga kulturocida*

IVAN JELIČIĆ, *Iz Carstva prema nacionalizirajućoj državi: sukobi kultura u političkom kotaru Volosko-Opatija*

VANNI D'ALESSIO, *Političke kulture i organizacije između rata, talijanske okupacije i nastavka fašizma u Pazinu i srednjoj Istri*

Pauza za kavu

Rasprava

Zaključak sekcije

KULTURA GRAĐANSKE DRUŠTVENOSTI U MEĐURATNOJ HRVATSKOJ

Moderatorica: Suzana Leček

SRIJEDA, 29. IX. (14³⁰ – 18⁰⁰)

Dvorana: F-138

Otvaranje sekcije

IVICA ŠUTE, *Kultura putovanja u međuratnoj Hrvatskoj*

SUZANA LEČEK, *Slaviti kulturu nacije: javne proslave u Hrvatskoj 1930-ih*

STIPICA GRGIĆ – IVAN HRSTIĆ, *Kultura sporta u međuratnoj Hrvatskoj – organizacija i mjesto sporta u društvu*

Pauza za kavu

IVAN HRSTIĆ – STIPICA GRGIĆ, *Kultura sporta u međuratnoj Hrvatskoj – između životnog stila i političke manipulacije*

JOSIP JAGODAR, *Razvoj kulture na području općine Slavonski Kobaš u međuratnom razdoblju*

Rasprava

Zaključak sekcije

PROPAGANDA, DRUŠTVO I KULTURA SOCIJALISTIČKE JUGOSLAVIJE

Moderator: Tomislav Anić

PETAK, 1. X. (14³⁰ – 18³⁰)

Dvorana: F-006

Otvaranje sekcije

TOMISLAV ANIĆ, *Poštanske marke: „moć slike i slike moći“ u prvom desetljeću socijalističke Jugoslavije*

VJERA BRKOVIĆ, *Odgojne-obrazovne institucije u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj: literarni radovi u službi socijalističke propagande 70-ih i 80-ih godina*

MARKO ZUBAK, *„Palach“: Propaganda omladinske (sup)kulture*

Pauza za kavu

IGOR JOVANOVIĆ, *Ilegalne migracije iz Istre od kraja Drugoga svjetskog rata do potpisivanja Osimskih sporazuma*

JOSIP MIHALJEVIĆ, *Hrvatski gastarbeiteri u kulturi sjećanja*

BRUNO RAGUŽ, *Radničke novine riječkih brodogradilišta s kraja 1960-tih i početaka 1970-tih*

Rasprava

Zaključak sekcije

MIKROSOCIJALIZAM: LOKALNE PRAKSE JUGOSLAVENSKOG SOCIJALIZMA

Moderator: Igor Duda

SRIJEDA, 29. IX. (14³⁰ – 18⁰⁰)

Dvorana: F-139

Otvaranje sekcije

ANITA BUHIN, *Razvoj samoupravne kulture u općini Karlovac 1970-ih i 1980-ih*

MAGDALENA NAJBAR-AGIČIĆ, *Karlovački medijski krajolik u vrijeme Hrvatskog proljeća*

TINA FILIPOVIĆ, *SUBNOR i kultura u kasnom socijalizmu: kritika pod reflektorima*

SAŠA VEJZAGIĆ, *Mi gradimo Zagreb i Zagreb gradi nas: uspon i pad građevinskog giganta Industrogradnje u 1970-ima i 1980-ima*

Pauza za kavu

CHIARA BONFIGLIOLI, *Beyond the „double burden”: on the archives of state socialist women’s organizations and their usefulness for micro-histories of labour and gender*

CHRISTIAN AXBOE NIELSEN, *Uspostavljanje sistema društvene samozaštite i općenarodne obrane u SR Hrvatskoj*

SARA ŽERIĆ, *Društvena povijest modernizacije u socijalizmu: Fažana i Biograd na Moru 1970-ih i 1980-ih*

IGOR DUDA, *Iz prakse društvenog samoupravljanja: kultura u mjesnim zajednicama u Jugoslaviji 1970-ih i 1980-ih*

Rasprava

Zaključak sekcije

„ČUDNI LJUDI ČUDNOG IMENA“: ODNOS PREMA DRUGOME I PRIJETNJE NACIONALNOJ KULTURI

Moderator: Branimir Janković

ČETVRTAK, 30. IX. (9³⁰ – 13⁰⁰)

Dvorana: F-105

Otvaranje sekcije

NIKOLA TOMAŠEGOVIĆ, *Njemačka kultura kao model i kao prijetnja*

KARLO JURAK, *Amerikanizacija i „vesternizacija“ jugoslavenskog socijalizma – autentičnost ili prijetnja?*

BIBIJANA PAPO HUTINEC, *„Drugost“ kao prijetnja: odnos većinskog stanovništva prema romskoj manjini u Međimurju (1966.-1981.)*

Pauza za kavu

KARLO DRŽAIĆ, *Stari neprijatelj za novo vrijeme – antisemitizam u Hrvatskoj početkom devedesetih*

MARINO BADURINA, *Kultura i (re)konstrukcija nacije – poticaji iz suvremene hrvatske povijesti*

Rasprava

Zaključak sekcije

Pauza za ručak (13⁰⁰ – 14³⁰)

MODERNE MISLEĆE ŽENE: TEME I IZAZOVI ISTRAŽIVANJA ŽENSKJE POVIJESTI U HRVATSKOJ

Moderatorica: Andrea Feldman

ČETVRTAK, 30. IX. (14³⁰ – 18³⁰)

Dvorana: F-230

Otvaranje sekcije

ZVJEZDANA SIKIRIĆ ASSOULINE – BRANKA MOLNAR, *Oporučne isprave kao izvori za povijest žena u zagrebačkome Gradecu u 17. stoljeću*

DUBRAVKA BOŽIĆ BOGOVIĆ, *Ženska religijska kultura i praksa u kanonskim vizitacijama za biskupije u istočnoj Hrvatskoj u 18. i početkom 19. stoljeća*

KATARINA HORVAT, *Slovenske djevojke i žene na radu u zagrebačkim kućanstvima krajem 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća*

ANA RAJKOVIĆ, *Analiza kulturnih sadržaja u ženskim časopisima u međuratnoj Jugoslaviji (1917.-1939.)*

Pauza za kavu

IDA OGRAJŠEK GORENJAK, *Nastavnice zagrebačkih gimnazija u međuratnom razdoblju*

ANA BATINIĆ, *Udruženje za unapređivanje dječje književnosti u Zagrebu*

MARIJANA KARDUM, *Vinka Bulić i stoljeće žene u hrvatskoj povijesti*

ANDREA FELDMAN, *Vera Erlich Stein u arhivu: o izazovima istraživanja biografija intelektualki*

Rasprava

Zaključak sekcije

IZ POLITIČKE, KULTURNE I UMJETNIČKE POVIJESTI GRADA RIJEKE I OKOLICE

Moderatorice: Maja Ćutić Gorup i Kosana Jovanović

SRIJEDA, 29. IX. (14³⁰ – 18³⁰); ČETVRTAK, 30. IX. (9³⁰ – 13⁰⁰)

Dvorana: F-230

Otvaranje sekcije

I. DIO SEKCIJE SRIJEDA, 29. IX. 14³⁰ – 18³⁰

JULIJA TRSTENJAK – KOSANA JOVANOVIĆ, *Gradska svakodnevnica na prijelazu iz srednjega u rani novi vijek – primjer Rijeke*

SANDRA VIGNJEVIĆ – MAJA ĆUTIĆ GORUP, *St. Veit am Flaum u vrijeme djelovanja Ungnadovog biblijskog zavoda u Urachu*

NINA KUDIŠ, *Vizualna kultura Rijeke 17. i 18. stoljeća: ukus, vrijednosni obzor i ciljevi naručitelja slika za sakralne prostore*

MARIN BOLIĆ, *Posjet Karla VI. Rijeci 1728. godine: ceremonija i zbiljnost*

DAMIR TULIĆ, *Rijeka 1742.: gradske crkve i njihova oprema u vizitaciji pulskog biskupa Giovannijs Andree Balbija*

MARIO PINTARIĆ, *U službi Grada: zaboravljeni riječki kipar Pietro Stefanutti (1819.-1858.) i fontana cara Franje Josipa I.*

Pauza za kavu (16¹⁵ – 16⁴⁵)

JASENKA KRANJČEVIĆ, *„Multi-kulti“ turizam: između povijesti turizma i povijesti arhitekture*
STIPE LEDIĆ, *Rijeka u bečkim novinama „Ephemerides Vindobonenses“*

IVA SALOPEK BOGAVČIĆ – IVAN BOGAVČIĆ, *Rijeka na prvoj hrvatskoj seriji razglednica od 1889. do 1890. u nakladi Stabilimento tipografico Fiumano*

NIKOLA TOMINAC, *Pobuna „jelačićevaca“ u Rijeci*

Rasprava

II. DIO SEKCIJE
ČETVRTAK, 30. IX. 9³⁰ – 13⁰⁰

ALEKSANDAR ŽIGANT, *Spasiti Rijeku, pod bilo koju cijenu („Salvare Fiume, a qualunque costo“)*

JOHN P. KRALJIC, *American Intellectuals and the Rijeka Question*

MINELA FULURIJA VUČIĆ – IRENA IPŠIĆ, *D'Annunzijeva okupacija Rijeke u dubrovačkom tjedniku „Narodna svijest“*

VJERAN PAVLAKOVIĆ, *Kultura fešte ili nasilje: reprezentacije Gabriella D'Annunzija u Rijeci kroz jugoslavenski i američki tisak*

JELENA BARIĆ, *Kultura u službi fašističkog režima – primjer međuratne Rijeke*

Pauza za kavu (10⁴⁵ – 11¹⁵)

IVAN PEKLIĆ, *Doprinos Viktora Cara Emina očuvanju hrvatskog kulturnog identiteta Hrvatskog primorja*

MARINKO LAZZARICH, *Veliki poslijeratni egzodus u literarnoj memoriji grada granice – Rijeke*

KRISTINA PANDŽA, *Razvoj kulture unutar tvorničkih zidova – Prvi petogodišnji plan u riječkim tvornicama*

GORAN KOROV, *Rijeka i Afrika u kontekstu suradnje nesvrstanih zemalja*

Rasprava

Zaključak sekcije

Pauza za ručak (13⁰⁰ – 14³⁰)

ARHIVI/ARHIVISTIKA I MUZEJI/MUZEOLOGIJA

Moderatorica: Lovorka Čoralić

SRIJEDA, 29. IX. (14³⁰ – 18³⁰)

Dvorana: F-107

Otvaranje sekcije

ZORAN PEROVIĆ, *Arhivistička obrada dijela serije „Diplomata et acta“ Državnog arhiva u Dubrovniku na primjeru jedne isprave*

IVA KURELAC – MLADEN UREM, *Gradivo Državnog arhiva u Rijeci kao temelj njegovih kulturnih projekata – primjer darovnice Fausta Vrančića bratu Kazimiru (Cremona, 1609.)*

LOVORKA ČORALIĆ, *Gradivo za pomorsku povijest istočnoga Jadrana u mletačkom Državnom arhivu*

MARIJAN BRADANOVIĆ, *Arhivsko gradivo i urbanistička prošlost grada Rijeke*

DUBRAVKA PEIĆ ČALDAROVIĆ, *Obilježja muzejske djelatnosti u Hrvatskoj tijekom „kratkog“ 20. stoljeća: od Hrvatskog narodnog muzeja do Hrvatskog povijesnog muzeja*

Pauza za kavu

JELENA BOROŠAK-MARIJANOVIĆ, *Doprinos hrvatskih muzeja u očuvanju i istraživanju kulturne baštine u Hrvatskoj*

SILVIJA BRKIĆ MIDŽIĆ – MARTIN KUCHAR – STELLA FATOVIĆ-FERENČIĆ, *Razvoj muzealizacije biomedicinske baštine u Hrvatskoj*

ŠTEFKA BATINIĆ, *Dječja soba u kontekstu kulture života građanske obitelji u Hrvatskoj na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*

MAGDALENA GETALDIĆ, *Muzeji u industrijskoj arhitekturi – istraživanje funkcionalne i sadržajne transformacije*

MARKO KEVO, *Jedini čuvar baštine i kulture u hrvatskom Podunavlju – djelovanje Muzeja grada Iloka u Republici Srpskoj Krajini do potpisivanja Erdutskog sporazuma*

Rasprava

Zaključak sekcije

CRKVENA POVIJEST

Moderatori: Slavko Slišković i Ana Biočić

ČETVRTAK, 30. IX. (9³⁰ – 13⁰⁰; 14³⁰ – 18³⁰)

Dvorana: F-107

Otvaranje sekcije

I. DIO SEKCIJE

ČETVRTAK, 30. IX. 9³⁰ – 13⁰⁰

VATROSLAV SIKETIĆ, *Pravo patronata*

VITO SPETIĆ, *Pavlińska gotika na primjeru crkve Sv. Marije na Jezeru*

MERI KUNČIĆ, *Svećenik rapskoga kaptola i rapski komunalni bilježnik Toma Stančić (djelovao od 1448. do 1491. godine), kreator rapske kulture svoga doba*

PETRA PREDOEVIĆ ZADKOVIĆ – PALMA KARKOVIĆ TAKALIĆ, *Legati iz oporuka riječkoga notara Dominika Ravizze kao izvor za proučavanje pobožnosti, religijske i materijalne kulture stanovnika Rijeke u prvoj polovini 16. stoljeća*

Pauza za kavu

MARINO MARTINČEVIĆ, *Giovanni Antonio Pantera – porečki kanonik i biskupski vikar*

ELVIS ORBANIĆ, *Crkvena duhovna i materijalna kultura Berma prve polovine 17. stoljeća*

MARKO MEDVED, *Katolička Crkva i kultura: crkveno (visoko) školstvo u povijesti Rijeke*

Rasprava

Pauza za ručak (13⁰⁰ – 14³⁰)

II. DIO SEKCIJE
ČETVRTAK, 30. IX. 14³⁰ – 18³⁰

DANIEL PATAFTA, *Franjevac Fortunat Pintarić – hrvatski preporoditelj i glazbenik*

ANA BIOČIĆ, *Politika i Sveučilište. Primjer profesora (Rimokatoličkog) Bogoslovnog fakulteta, rektora Sveučilišta u Zagrebu*

MYROSLAVA MOSTEPANIUK, *Sestre Reda svetog Bazilija Velikog na području današnje Bosne i Hercegovine u 20. stoljeću*

SAŠA POTOČNJAK, *Fra Odorik Badurina i samostanska Kronika kao izvor za proučavanje lokalne kulture*

Pauza za kavu

IVAN ARMANDA, *Kulturna djelatnost s. Mericije Zag na Sušaku od 1934. do 1939. godine*

SLAVKO SLIŠKOVIĆ, *Kulturna djelatnost dominikanaca u Zagrebu*

PAWEŁ WAWRYSZUK, *Kontraobavještajna služba (KOS) prema svećenicima u Jugoslavenskoj narodnoj armiji od 1952. do 1966. godine u svjetlu dokumenata*

Rasprava

Zaključak sekcije

POIMANJE I REGULARIZACIJA AUTORITETA
U REDOVNIČKIM ZAJEDNICAMA: PRILOZI ISTRAŽIVANJU
KULTURE VLADANJA U DUGOM TRAJANJU

Moderator: Marko Jerković

PETAK, 1. X. (14³⁰ – 18³⁰)

Dvorana: F-206

Otvaranje sekcije

MARKO MARINA, *Koncept autoriteta i karizme prema Pahomijevom „Pravilu“*

MARKO JERKOVIĆ, *Opatov autoritet u ranoj cistercitskoj zajednici*

RUDOLF BARIŠIĆ, *Između upravljanja i vladanja – autoritet kao siva zona Bosne Srebre*

Pauza za kavu

Rasprava

Zaključak sekcije

DEMOGRAFSKA I SOCIJALNA POVIJEST

Moderator: Nikola Anušić

SRIJEDA, 29. IX. (14³⁰ – 18³⁰)

Dvorana: F-106

Otvaranje sekcije

ZRINKA NOVAK – ZORAN LADIĆ, *Stranci u Rijeci sredinom 15. stoljeća*

MARIJA MOGOROVIĆ CRLJENKO – DANIJELA DOBLANOVIĆ ŠURAN, *Migracije i doticaji kultura u ranonovovjekovnoj Istri*

MARINKO MARIĆ, *Povijesno-demografska analiza najstarijih matičnih knjiga župe Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci*

Pauza za kavu

SANJA LAZANIN, *Migracije i kulturni obrasci: doseljavanje u Slavoniju i Srijem u 18. i početkom 19. stoljeća*

IVA MILOVAN DELIĆ, *Glas otpora ili predaje? Samoubojstva u Puli tijekom Prvog svjetskog rata*

NIKOLA ANUŠIĆ, *Kulturološka tranzicija kao faktor ireverzibilnosti demografske tranzicije*

Rasprava

Zaključak sekcije

GOSPODARSKA POVIJEST I POVIJEST OKOLIŠA

Moderator: Hrvoje Petrić

PETAK, 1. X. (14³⁰ – 18³⁰)

Dvorana: F-230

Otvaranje sekcije

FABIAN KÜMMELER, *Pastoralno-ruralna kultura na kasnosrednjovjekovnom Jadranu. Sezon-ska rutina sjedilačkih stočara na otoku Korčuli u 15. stoljeću*

SABINE FLORENCE FABIJANEC, *Tranzit željeza kroz riječku luku u 15. stoljeću u kontekstu međunarodnog prometa metala kroz hrvatske zemlje u kasnom srednjem vijeku*

TONIJA ANDRIĆ, *Kreditno poslovanje obrtnika u kasnosrednjovjekovnom Splitu*

Pauza za kavu

BRANIMIR BRGLES, *Istraživanje toponimije i topografije sjeverozapadne Hrvatske*

DUBRAVKA MLINARIĆ, *Gospodarska djelatnost stanovništva i s njome vezana kultura života kao migracijski potencijal sjeverne Dalmacije ranoga novoga vijeka*

ROBERT SKENDEROVIĆ, *Šumski resursi u službi prosvjete i kulture – primjer upravljanja šumama grada Požege*

HRVOJE PETRIĆ, *Povijest okoliša u Hrvatskoj – počeci, stanje i perspektive*

Rasprava

Zaključak sekcije

POMOĆNE POVIJESNE ZNANOSTI I PRAKSA ISTRAŽIVANJA VRELA

Moderatori: Mirjana Matijević Sokol i Tomislav Galović

PETAK, 1. X. (14³⁰ – 18³⁰)

Dvorana: F-106

Otvaranje sekcije

O 15. obljetnici Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva / Croatian Heraldic and Vexillological Association (2006.-2021.)

ŽELJKO HEIMER, *Međunarodne aktivnosti Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva 2006.-2021.*

MARKO RADELJIĆ, *Herald – istraživački potencijal te prednosti digitalizacije kamene heraldičke baštine*

TOMISLAV GALOVIĆ, *„Leksikon hrvatske heraldike“ u glasniku „Grb i zastava“: zadaće i izazovi*

Pauza za kavu

MLADEN STOJIĆ, *Heraldčki dizajn komunalnih grbova*

JASMINKA ĆUS-RUKONIĆ, *Pomoračka zanimanja na grbovima i znakovima cresko-lošinjskog otočja*

ŽELJKO HEIMER, *Zastave Rijeke – dva stoljeća kontroverzi*

Rasprava

Zaključak sekcije

POVIJEST I FILOZOFIJA ZNANOSTI, HISTORIOGRAFIJA I METODOLOGIJA

Moderator: Željko Dugac

ČETVRTAK, 30. IX. (9³⁰ – 13⁰⁰)

Dvorana: F-207

Otvaranje sekcije

MARIJANA BORIĆ, *Herman Dalmatin i njegova primjena Euklidske metodike – preteča novovjekovnog pristupa istraživanju prirode*

BRANKA GRBAVAC – ŽELJKO DUGAC, *Srednjovjekovni rukopisni primjerak Aviceninog medicinskog djela „Cantica canticorum cum commento Averrois“ iz Metropolitanske knjižnice u Zagrebu kao primjer kulturnog transfera*

BRUNO ATALIĆ, *Avicenin muzej u Afshoni kao suvremeni pokušaj inkulturacije srednjovjekovnog islamskoga liječnika u korpus uzbekistanske medicine*

DOMAGOJ TOMAS, *Prosvjetiteljska filozofija povijesti i suvremena kriza kulture u zapadnoj historiografiji između dvaju svjetskih ratova*

Pauza za kavu

MARKO KOLIĆ, *Klub medicinara u Zagrebu od 1918. do 1941. godine*

NIKŠA MINIĆ, *Zdravstveni djelatnici u ulozi interkulturalnih medijatora: slučaj Jugoslavije i Libije*

BRANIMIR BRGLES, *Teorija zavjere, jezik i suvremena kultura u razdoblju „post-istine“*

Rasprava

Zaključak sekcije

Pauza za ručak (13⁰⁰ – 14³⁰)

POVIJEST PROSVJETE I ŠKOLSTVA

Moderatorica: Ivana Cvijović Javorina

ČETVRTAK, 30. IX. (9³⁰ – 13⁰⁰)

Dvorana: F-139

Otvaranje sekcije

IVANA CVIJOVIĆ JAVORINA, *Razvoj studija njemačkog jezika i književnosti na Mudroslovnom fakultetu u Zagrebu do kraja Prvoga svjetskog rata*

TOMASZ JACEK LIS, *Sveučilište kao nosilac nacionalne kulture i tradicije – hrvatske, poljske i češke na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*

ZDRAVKO MATIĆ – DAMIR STRUČIĆ, *Mjesto, uloga i značaj Hrvatskoga kulturnog društva Napredak u Hrvatskoj (1902.-1949.)*

Pauza za kavu

PETAR KERŽE – LJUBOMIR PRIBIĆ – DRAŽEN RASTOVSKI – VESNA ŠIRIĆ, *Sokolstvo – sastavnica kulturne baštine: poveznica i razdjelnica nacionalnoga integriteta*

ALEN MILOSAVLJEVIĆ – SANDA DAUS, *Od Srednje vjerske škole do Salezijanske klasične gimnazije s pravom javnosti u Rijeci*

Rasprava

Zaključak sekcije

Pauza za ručak (13⁰⁰ – 14³⁰)

POVIJEST U NASTAVI

Moderatorica: Marijana Marinović

ČETVRTAK, 30. IX. (14³⁰ – 18³⁰)

Dvorana: F-139

Otvaranje sekcije

MARIJANA MARINOVIĆ, *Kulturna povijest u kurikulumu nastavnog predmeta povijest – izazovi, mogućnosti i praksa*

SERGEJ FILIPOVIĆ, *Područje kulture u nastavnim programima i udžbenicima povijesti za gimnazije*

MELITA JESIH MATIĆ, *Projektna nastava: primjena u izradi istraživačkih radova učenika*

Pauza za kavu

DANIELA JUGO-SUPERINA – NERA MALBAŠA KOVAČIĆ, *Brza šetnja kroz vrijeme i prostor: povijesni i kulturni tragovi u središtu Rijeke*

HELENA MILJEVIĆ PAVIĆ – VESNA SLAVIČEK, *Riječka kulturno-povijesna i industrijska baština – Trsat*

TVRTKO BOŽIĆ – DRAGAN MALNAR, *Riječka kulturno-povijesna i industrijska baština (zapadni gradski prsten)*

Rasprava

Zaključak sekcije

PRAVNA POVIJEST

Moderator: Željko Bartulović

ČETVRTAK, 30. IX. (9³⁰ – 13⁰⁰)

Dvorana: F-206

Otvaranje sekcije

DANIEL HAMAN, *Utjecaj „Zakona sudnij ljudem“ na hrvatski srednjovjekovni pravni sustav*

ŽELJKO BARTULOVIĆ – ANTONIJA MAŽURANIĆ – PALMA KARKOVIĆ TAKALIĆ, *Pravna kultura i Vinodolski zakon: predodžbe i doživljaj moći Krčkih knezova na prostoru Leđenica*

VILMA PEZELJ – ZRINKA ERENT SUNKO, *Pravna kultura prema ženama u Bračkom statutu iz 1305. godine*

DŽEVAD DRINO, *Utjecaj dubrovačkog prava na pravo srednjovjekovne Bosne*

ANAMARI PETRANOVIĆ, *„Ad hoc“ zaštita gradskog interesa u pravnoj kulturi riječkog srednjovjekovlja*

Pauza za kavu

IVAN MILOTIĆ, *Povreda svetih slika u statutarnim pravilima Vrsarske grofovije. Prožimanje kanonskog i civilnog prava*

MARIJO FRANETOVIĆ, *Stari Grad na otoku Hvaru u hrvatskom narodnom preporodu – upravne strukture i politički život*

MIRO GARDAŠ, *Utjecaj Hrvatsko-ugarske nagodbe na ustrojstvo sudova u Slavoniji*

IVONA ŠEGO-MARIĆ, *Državnopravna misao fra Dominika Mandića*

ZRINKO NOVOSEL, *Intelektualni transferi i profesionalna umreženost na primjeru prve generacije profesora Pravnog fakulteta Kraljevske akademije znanosti u Zagrebu*

BUDISLAV VUKAS, ml., *Znanstveni doprinosi prof. dr. sc. Nede Engelsfeld proučavanju i poučavanju hrvatske pravne kulture*

Rasprava

Zaključak sekcije

Pauza za ručak (13⁰⁰ – 14³⁰)

KULTURNA BAŠTINA

Moderatorica: Tea Perinčić

SRIJEDA, 29. IX. (14³⁰ – 18³⁰)

Dvorana: F-206

Otvaranje sekcije

IVICA PRLENDER, *Centri i periferije hrvatske kulture*

TEA PERINČIĆ – NIKŠA MENDEŠ, *Od pomorstva do pomorske baštine*

JELENA OBRADOVIĆ MOJAŠ, *Dubrovačka kolenda kao zaštićeno kulturno dobro (od istraživanja do upisa u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske)*

Pauza za kavu

ZLATA ŽIVAKOVIĆ-KERŽE – MARIYANA STAMOVA, *Kulturna baština: nositelj identiteta u Hrvatskoj i Bugarskoj – veze i razlike*

MARIJA BENIĆ PENAVA – DANIEL DUJMIĆ, *Kulturni turizam u 20. stoljeću: primjer Dubrovnika*

JANJA SEKULA GIBAČ – JOSIPA MARAS KRALJEVIĆ, *Stradanje kulturne baštine Gornjeg grada u napadu na Banske dvore 7. listopada 1991. godine*

ANA HOLJEVAC TUKOVIĆ, *Ratne štete na kulturnim dobrima u Vukovarsko-srijemskoj županiji tijekom Domovinskog rata i njihova obnova nakon rata*

Rasprava

Zaključak sekcije

KULTURA DIPLOMATSKOG PREGOVARANJA

Moderatorica: Jadranka Neralić

PETAK, 1. X. (14³⁰ – 18³⁰)

Dvorana: F-107

Otvaranje sekcije

VALENTINA ŠOŠTARIĆ, *Materijalna kultura diplomatskih poklona. Dubrovačka poslanstva na Visokoj Porti do uspostave tributarnog odnosa*

JADRANKA NERALIĆ, *Splitski nadbiskup Bartolomeo Zabarella (1400.-1445.) u diplomatskoj službi pape Eugena IV. (1431.-1447.)*

VALERIJA MACAN LUKAVEČKI, *Minijaturist kao predmet diplomatske korespondencije 16. stoljeća*

Pauza za kavu

NIKŠA VAREZIĆ, *„Con viva voce et con affetto, conforme all’obbligo et divotione nostra...”, – umijeće diplomatskog ophođenja Dubrovačke Republike i Rimske kurije*

STEFAN GUŽVICA, *Kolonije u Europi? Balkanski komunistički intelektualci i „nacionalno-revolucionarni period” Kominterne (1928.-1934.)*

STIPE KLJAIĆ, *Nikola Moscatello između kralja i pape (1933.-1937.)*

Rasprava

Zaključak sekcije

KULTURA I MEDIJI U POVIJESNOJ PERSPEKTIVI

Moderatori: Magdalena Najbar-Agičić i Dinko Župan

ČETVRTAK, 30. IX. (9³⁰ – 13⁰⁰; 14³⁰ – 18³⁰)

Dvorana: F-106

Otvaranje sekcije

I. DIO SEKCIJE

ČETVRTAK, 30. IX. 9³⁰ – 13⁰⁰

ANTOANETA BALCHEVA, *Glazbeno kazalište u urbanoj kulturnoj tradiciji Bugara i Hrvata*

WOLFFY KRAŠIĆ, *Kulturna događanja kao podloga za političko djelovanje: hrvatska politička emigracija i proslava 1300 godina postojanja bugarske države*

BARBARA ĐURASOVIĆ, *Cenzura u dubrovačkim političkim novinama (1891.-1918.)*

DINKO ŽUPAN, *Čitalačke prakse kao kulturni transferi. Praksa čitanja Dore Pejačević*

Pauza za kavu

PAULINA RADONIĆ VRANJKOVIĆ, *Obrisi političke biografije Otona Ivekovića*

ELENA JOSIMOVSKA – VERICA JOSIMOVSKA, *Dramaturg dr. Dušan Budimirović iz Zagreba – osnivač kazališta u Štipu*

DAVOR KOVAČIĆ, *Usporedna analiza položaja nogometa u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca/Jugoslaviji, Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i socijalističkoj Jugoslaviji*

BRANKO KASALO, *Sukob Dedijera i Bakarića u kontekstu borbe za kontrolu prošlosti*

KRISTINA DŽIN, *„Jadranski zbornik“ i njegova uloga u povezivanju povijesti Istre, Rijeke, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara u vremenu nakon Drugog svjetskog rata*

Rasprava

Pauza za ručak (13⁰⁰ – 14³⁰)

II. DIO SEKCIJE ČETVRTAK, 30. IX. 14³⁰ – 18³⁰

IVAN TOMLJENović, *Jakov Blažević i njegovo poimanje kulture u kontekstu socijalističke ideologije*

IVANA MANCE, *Grgo Gamulin i kultura modernizma*

MIRKO ĆOSIĆ, *Socrealizam i književnost u Hrvatskoj (1945.-1990.)*

ALBERT BING, *Ambivalencije kulturne politike u socijalističkoj Hrvatskoj i Jugoslaviji – kohabitacija i/ili konfrontacija?*

Pauza za kavu

BRANIMIR JANKOVIĆ, *Kultura kao politika: Solženjicinov „Arhipelag Gulag“ u Jugoslaviji*

JOSIP PAVIĆ – ANDRIJA BAKULA, *Ljetna pozornica – neodgodiva potreba: stara ideja o novoj namjeni Tvrđave sv. Mihovila u Šibeniku (1954.-1975.)*

ŽELJKO KRUŠELJ, *Prezentiranje kulture u „Večernjem listu“ u razdoblju od 1960. do 2020. godine*

TIHOMIR CIPEK, *Ruska kultura sjećanja. Ruski identitet u filmovima Nikite Mihalkova*

Rasprava

Zaključak sekcije

KULTURA SJEĆANJA

Moderator: Davor Pauković

ČETVRTAK, 30. IX. (9³⁰ – 13⁰⁰)

Dvorana: F-138

Otvaranje sekcije

DANIJELO VOJAK – DUNJA JAKOPOVIĆ, *Zaboravljena kultura sjećanja ili iz povijesti politike talijanskih vlasti prema Romima na istarskom području od 1918. do 1943. godine*

GORAN HUTINEC, *Stratište Donja Gradina – između povijesti, politike i kulture sjećanja*

DANIJELO VOJAK, *Kultura (ne)sjećanja na romske žrtve genocida u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*

Pauza za kavu

MILA ORLIĆ, „Krvoločni Slaveni“: prikazi i narativi stereotipnog predstavljanja „drugog“ na sjeverno-jadranskom prostoru

DAVOR PAUKOVIĆ, *Europska kultura sjećanja na totalitarne i autoritarne režime: utjecaj na Hrvatsku*

Rasprava

Zaključak sekcije

Pauza za ručak (13⁰⁰ – 14³⁰)

STUDENTSKA SEKCIJA

Moderator: Alen Obrazović

PETAK, 1. X. (9³⁰ – 13⁰⁰)

Dvorana: F-230

Otvaranje sekcije

MANUEL JELIĆ, *Problem legitimnosti krunidbe Stefana Nemanjića u pisanim povijesnim vrelima*

MATIJA RAJTER, *Oprost unutar Lutherovih „Devedeset pet teza“*

KATIA ŠAINA, *Denari Ferdinanda I. Habsburškog*

ALEN OBRAZOVIĆ, *Mrtvi kanal – prilog proučavanju riječke kulturne povijesti*

IVAN BAJKOVEC, *Ana Katarina: između fikcije i fakcije*

Pauza za kavu

VINKO UDILJAK, *Kulturna svakodnevica međuratnog Visa kroz prizmu glazbene djelatnosti*

MANUEL JELIĆ, *Jezična politika i mladi na relaciji Novi Sad – Zagreb (1954.-1974.)*

ANTE LEPUR, *Djetinjstvo na prekretnici – 31. Međunarodni dječji festival u Šibeniku 1991. godine*

ADRIJAN ŠTIVIĆ, *Vrednovanje triju modela kulturne globalizacije Europske unije*

Rasprava

Zaključak sekcije

Pauza za ručak (13⁰⁰ – 14³⁰)

Sažetci kongresnih izlaganja

MLADEN ANČIĆ

Sveučilište u Zadru

mancic55@hotmail.com

Oblikovanje i funkcioniranje „hrvatske plemićke republike“ u prvoj polovini 14. stoljeća

Nakon objašnjenja značenja sintagme „hrvatska plemićka republika“ autor razmatra politički sustav oblikovan u vrijeme kad Pavao I. Šubić obnaša bansku čast i stvara autonomnu političku tvorbu na dijelu srednjovjekovnoga Hrvatskog Kraljevstva. Iz toga „opisa povijesne stvarnosti“ kreće u razmatranje okolnosti u kojima su taj sustav i tvorba izgubili elemente održivosti za vrijeme dok se na položaju „bana Hrvata i gospodara Bosne“ nalazio Pavlov sin i nasljednik, Mladen II. Nadalje autor razmatra elemente toga sustava koji su se održali u promijenjenim okolnostima, nakon što je Mladen II. zarobljen i odveden u Ugarsku, a koji su onda u velikoj mjeri oblikovali „plemičku republiku“. U središtu pozornosti ovih razmatranja nalaze se ideje, shvaćanja i norme vezani uz uspostavu i održavanje političkoga autoriteta, ali i okolnosti u kojima su iz njih proizlazili praktični čini aktera povijesnoga gibanja.

TONIJA ANDRIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

tonija@ffst.hr

Kreditno poslovanje obrtnika u kasnosrednjovjekovnom Splitu

Gradski su se obrti u srednjem vijeku ubrajali među najvažnije privredne grane svake komunalne zajednice. Bila je to složena ekonomska djelatnost koja je, osim proizvodnje krajnjeg produkta, uključivala i nabavu obrtnih sirovina i alata, eventualnu preradu potrebnih materijala te naposljetku i trgovinu zanatskim proizvodima. Uz to, svaki je obrtnik trebao imati i mjesto za rad – prikladnu radionicu s pripadajućim dućanom na relativno frekventnom mjestu u gradu. Sve je to na koncu iziskivalo i dosta početnog kapitala do kojeg su srednjovjekovni obrtnici najčešće dolazili kreditnim zaduživanjem. Ovo će izlaganje na temelju sačuvane notarske građe razmatrati kreditno poslovanje splitskih obrtnika u 15. stoljeću. Fokus istraživačkog interesa bit će na tehnologiji zaduživanja ili kreditnog investiranja, vrsti robe koja se uzimala na kredit, novčanim posudbama i rokovima isplate te ishodima kreditiranja.

TOMISLAV ANIĆ

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

tomislav.anic@unicath.hr

***Poštanske marke: moć slike i slike moći u prvom
desetljeću socijalističke Jugoslavije***

Poštanske marke izdaju pošte da bi označile naplaćene troškove za transport pisama, paketa, razglednica ili nekih drugih poštanskih pošiljki. Osim njihove primarne funkcije, poštanske marke s vremenom su poprimile još i propagandnu, informativnu i obrazovnu ulogu. Kada se promatraju kao propagandno sredstvo, pažnja se posvećuje namjernoj propagandi gdje pošiljatelj šalje određenu poruku promatračima odnosno korisnicima. Poštanske marke se prema nekim svojim osobinama razlikuju od ostalih oblika likovnog izričaja. Prije svega, motiv na nekoj marki određuje se unaprijed. Naručitelji pri tome imaju jasnu predodžbu o odabiru onoga što će biti prikazano na poštanskim markama, ali isto tako i sasvim jasan cilj što se time želi postići. Umjetnici prilikom narudžbe dobivaju temu s unaprijed zadanim detaljima i oni, koji zadovolje prohtjevima naručitelja, ostvaruju mogućnost izrade određene serije maraka. Poruke koje se odašilju preko poštanskih maraka moraju biti uočljive, jednostavne i razumljive. Pri izradi maraka poštuju se određeni standardi. Umjetničke slobode stoga su prilično sputane, a individualnost umjetnika često uopće ne dolazi do izražaja. Umjetnici na taj način postaju činovnici koji odrađuju posao prema željama svojih naručitelja. No, upravo je ta činjenica omogućavala umjetnicima rad u različitim državnim tvorevinama tijekom dvadesetoga stoljeća, dakle u različitim vremenskim razdobljima, za različite naručitelje, a da prilikom promjene političke orijentacije ne snose odgovornost za svoj prethodni rad. Jugoslavenska propaganda obraćala se masovnoj publici u svrhu prihvaćanja željenog društveno-političkog vrijednosnog sustava. Upravo stoga u izlaganju će biti problematizirane tematske skupine motiva poštanskih maraka, odnos autora prema naručitelju te, naposljetku, pokušat će se odrediti razina uspjeha propagande odaslane uz pomoć poštanskih maraka.

NIKOLA ANUŠIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
nanusic@ffzg.hr

Kulturološka tranzicija kao faktor ireverzibilnosti demografske tranzicije

Ireverzibilnost je ključna odrednica procesa demografske tranzicije jer upravo po njoj biva etapom demografskog razvoja. U teorijskom smislu, mehanizmi tog ireverzibiliteta nisu do kraja hijerarhizirani iako je njihova društvena uvjetovanost nedvojbeno. Tranzicija fertiliteta nastupa promjenom spolnog ponašanja ljudi, svojevrsnom seksualnom revolucijom kojom se redefiniraju društveno prihvatljivi i poželjni oblici seksualne prakse u okviru novog, modernog industrijskog društva. Riječ je dakle o bihevioralnoj tranziciji nastaloj kao posljedica mijene kulturoloških obrazaca tijekom procesa industrijalizacije. Ovdje ćemo na primjeru demografske tranzicije u Hrvatskoj pokazati da su kulturološki aspekti industrijalizacije bili, ne samo pokretač tranzicije fertiliteta, nego i glavni faktor ireverzibilnosti tog procesa.

IVAN ARMANDA

Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb
ivan.armanda@gmail.com

Kulturna djelatnost s. Mericije Zag na Sušaku od 1934. do 1939. godine

Kulturni život (ne samo) Rijeke obogatila su brojne ustanove i pojedinci. U ovom predavanju ćemo se posvetiti prinosu s. Mericije (Elizabete) Zag (1891.-1970.) iz Družbe milosrdnih sestara sv. Križa razvoju kulturne djelatnosti među djecom na Sušaku. S. Mericija je velik dio života provela radeći u dječjim zabavištima svoje redovničke zajednice, uključujući i zabavište na Sušaku koje je vodila od 1934. do 1939., ostavivši snažan trag u njegovoj povijesti. Unaprijedila je njegov rad, nabavila nova pedagoška pomagala i igračke te, uz redoviti odgojno-obrazovni rad, među djecom osobito razvila kulturnu djelatnost. Poticala je djecu na likovno-umjetničko izražavanje koristeći razne tehnike te uvevši i nove, poput tehnike modeliranja u glini. Kako bi kod djece pobudile što veći interes za takvo stvaralaštvo, priređivala je izložbe njihovih likovnih radova. U osobit oblik njezine kulturne djelatnosti s djecom ubrajaju se priredbe s predstavama u čiju je pripremu uključivala i roditelje. Te su predstave bile uspješne i jako posjećene, o čemu je izvještavao onodobni riječki tisak. Pritom je važno istaknuti da je autorica teksta za te predstave i recitiranih pjesama uglavnom bila sama s. Mericija. U to doba je nastao i njezin rukopis *U sjenama Tabora i Kalvarije* s više pjesama i osobnih bilježaka. O njezinoj djelatnosti na Sušaku govorit ćemo poglavito na temelju arhivske građe, među kojom su osobito vrijedne osobne bilješke i rukopisi s. Mericije te *Ljetopis zabavišta* na Sušaku, koji je upravo ona počela voditi.

BRUNO ATALIĆ

Hrvatsko znanstveno društvo za povijest zdravstvene kulture, Rijeka

bruno.atalic@cantab.net

***Avicenin muzej u Afshoni kao suvremeni pokušaj inkulturacije
srednjovjekovnog islamskog liječnika u korpus uzbekistanske medicine***

Ibn Sina (oko 980.-1037.), poznatiji pod svojim latinskim nadimkom Avicena, smatra se jednim od najvećih liječnika u povijesti. Uz medicinu se bavio i proučavanjem filozofije, teologije, geologije, fizike, kemije, astronomije, astrologije i psihologije te je pisao pjesme. Svi ti njegovi brojni interesi zorno su prikazani u muzeju otvorenom 1980. godine u njegovoj rodnoj Afshoni. Muzej je dio reprezentativnog kompleksa, koji još tvore medicinski fakultet, studentski dom, knjižnica i park u čijem je središtu postavljen liječnikov spomenik. Cijeli kompleks je pažljivo obnovljen 2006. godine u sklopu nastojanja tadašnjega uzbekistanskog predsjednika Islama Karimova (1938.-2016.) za obilježavanjem mjesta i datuma vezanih za značajne osobe iz povijesti Središnje Azije, s ciljem njihove inkulturacije u uzbekistansku naciju. Isto je primjerice učinjeno i s velikim mongolskim osvajačem Amirom Timurom (1336.-1405.), poznatijim pod njegovim iskrivljenim nadimkom Timurlenko, čiji muzeji su otvarani te kipovi podizani diljem države. No za razliku od Timurlenka, za čijom inkulturacijom interes pokazuju isključivo Uzbekistanci, Avicenu sebi pripisuju i susjedni narodi poput Iranaca, Tadžikistanaca ili Turaka. Iako se Afshona danas nalazi u Uzbekistanu, u Avicenino vrijeme je bila dio Perzije pod vlašću dinastije Bujida, a na tom području su tada prvenstveno živjeli Tadžikistanci, dok se Uzbekistanci i drugi turkijski narodi naseljavaju tek kasnije u nekoliko valova od 11. do 16. stoljeća. Značajno mjesto u prijedporima pri tome zauzima i pitanje Avicenine religije jer, iako rođen kao sunit, radio je kao dvorski liječnik već spomenute šijitske dinastije Bujida, a u tom religijskom smjeru govore i pojedina njegova djela. Tako se u težnjama za pripisivanjem Avicene svojem nacionalnom i vjerskom miljeu s vremenom iskristalizirala polarizacija između sunitskih Uzbekistanaca i Turaka, s jedne odnosno šijitskih Tadžikistanaca i Iranaca s druge strane. Prijepore dodatno komplicira i činjenica da se povjesničari medicine navedenih naroda sa svojim arapskim i židovskim kolegama nikako ne mogu dogovoriti oko formuliranja zajedničkog naziva za srednjovjekovnu islamsku medicinu, koji niti jednu skupinu ne bi isticao na štetu drugih, zbog čega su njihovi znanstveni interesi posljednjih desetljeća umjesto na istraživanje dostignuća pojedinih istaknutih liječnika, usmjereni prvenstveno na dokazivanje njihove etničke i religijske pripadnosti. Na temelju svega navedenoga, u referatu će biti iznijet kritički osvrt na različite tvrdnje o Aviceninom etničkom podrijetlu te njegovoj religijskoj pripadnosti s prikazom muzeja i spomenika podignutih s ciljem potkrjepljivanja istih. S tom nakanom će biti prikazani njegov mauzolej u Hamadanu u Iranu te muzej zdravstva u Taškentu u Uzbekistanu. U skladu s naslovom naglasak će biti stavljen na analizu građe iz Aviceninog muzeja u Afshoni.

PETRA BABIĆ

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

petra.babic10@gmail.com

Odnos glazbe i politike: Porin i Bánk bán, dvije nacionalne opere nastale u vrijeme neoapsolutizma

Tema su ovog referata dvije nacionalne opere nastale u razdoblju neoapsolutizma kao izraz hrvatskih i mađarskih nacionalnih osjećaja. Radnja opere *Porin* (Vatroslav Lisinski, 1851./1897.) smještena je u 9. stoljeće i bavi se sukobom Hrvata i Franaka. U libretu je poseban naglasak stavljen na temu otpora stranom osvajaču, izražavanje nade u ponovno stjecanje slobode i afirmaciju nacionalnog identiteta. *Bánk bán* (Ferenc Erkel, 1861.) tematizira atentat na ugarsku kraljicu Gertrudu od Meranije, suprugu Andrije II., koji je 1213. godine izvršila skupina ugarskih plemića. Kao uzrok atentata je prikazano kraljičino favoriziranje njenih germanskih sunarodnjaka na štetu ugarskih plemića, a vrhunac emocionalnog naboja opera dostiže u trenutku kada kraljičin brat siluje Bánkovu suprugu, što je doživljavano kao simbolični prikaz nasilja i opresije nad mađarskim narodom u Habsburškoj Monarhiji. Obje su opere nastale u razdoblju neoapsolutizma – Lisinski je završio skladanje *Porina* 1851. godine, ali su se uvjeti za njegovu praiizvedbu stekli tek 1897.; Erkel je na *Bánk bánu* radio tijekom većeg dijela 1850-ih godina, a praiizveden je poslije pada neoapsolutizma, 1861. godine. U ovom će referatu, analizirajući libreta ovih dviju opera (teme, motive, nacionalne simbole i deklaracije), biti prikazani elementi koji su predstavljali asocijacije na političku situaciju i odnose (odnosno, elementi koji su se mogli shvatiti kao takvi), a koji su ih učinili politički nepodobnima. Osim toga, analizirat će se njihova vrlo pozitivna recepcija kod publike kada su napokon bile izvedene.

MARINO BADURINA

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

mbadurina90@gmail.com

Kultura i (re)konstrukcija nacije – poticaji iz suvremene hrvatske povijesti

Kroz geertzijansku antropološku interpretaciju kulture, prije svega ideologije kao kulturalnog sistema i politike značenja (*politics of meaning*), posljedično se želi osvijestiti pozicija suvremenog hrvatskog nacionalizma (prije svega od 1990-ih do danas), koji se manifestira kao nadmetanje kulturnih koncepcija u uvjetima socijalne usloženosti koja je danas, nakon iscrpljenosti okupljajuće ratne paradigme, aktualnija nego ikada. Pokušava se detektirati koje su dominantne snage koje žele nametnuti vlastito socio-kulturno posredovanje i razumijevanje složenih društvenih interakcija i aktivnosti, te kako se, samo naizgled paradoksalno, na polju simbolične borbe formiranje eksperimentalnog „mi“ vrši ponajviše od strane onih koji se pozivaju na konzerviranje nacio-

nalnih tradicija, vrijednosti i kontinuitet s prošlošću. Pritom, u fokusu će biti elementi diskurzivne prakse, metafore, retorički obrati koji su gradivno tkivo nacionalnih ideologija i koji kao takvi predstavljaju sredstva širokog procesa kolektivnog redefiniranja. Polazi se pritom od premise kako u relativno novim državama, kakva je i Hrvatska, *vrijeme ideologija*, unatoč svoj nadideološkoj deklarativnosti, ne samo da nije gotovo, nego borbe na tom planu tek predstoje.

IVAN BAJKOVEC

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
i.bajkovec23@hotmail.com

Ana Katarina: između fikcije i faksije

Autor će u svojem izlaganju predstaviti analizu dvaju povijesnih romana, s kraja 19. stoljeća i kraja 20. stoljeća, u kontekstu političko-diplomatskog i gospodarskog djelovanja Ane Katarine Zrinski. Cilj ove analize upravo je interdisciplinarnim pristupom istražiti, rasvijetliti i ponuditi novo gledanje na lik i djelovanje Ane Katarine na temelju povijesnih romana Eugena Kumičića *Urota zrinsko-frankopanska* i Višnje Stahuljak *Zlatna vuga*, ali i uspoređujući povijesne romane s povijesnim izvorima koji svjedoče o Katarininom djelovanju. Uloga i svrha književnosti se, shodno vremenu i okolnostima, kroz povijest mijenjala. Tako je krajem 19. stoljeća Eugenu Kumičiću, hrvatskom književniku, povjesničaru i političaru, književnost poslužila kao instrument približavanja pravaške ideologije širim masama. Premještajući tako politiku iz sabornice u prozu, njegova će namjera jasno doći do izražaja u oblikovanju Katarinina lika. Pozicija koju Ana Katarina ima u *Zlatnoj vugi* sekundarna je jer je i sekundarni povijesni sloj, nauštrb kojeg je u romanu dominantan fikcijski sloj. Zaključno, od Kumičića do Višnje Stahuljak štošta se u vezi povijesnog romana promijenilo. Interesi za povijesne ličnosti, događaje i vrela više nisu u primarnom planu već služe kao nadopuna fikcijskom sloju. Zorni prikaz toga upravo su naslovi: naslov Kumičićeva romana jasno govori o kojem je povijesnom događaju riječ dok kod Stahuljak to nije razvidno. Naslov kod drugog romana upućuje na folklorne elemente u romanu, usmenu predaju i legende.

ANTOANETA BALCHEVA

Institut za balkanistiku Bugarske akademije znanosti, Sofija, Bugarska
 ani.balcheva@yahoo.com

Glazbeno kazalište u urbanoj kulturnoj tradiciji Bugara i Hrvata

Ovo je izlaganje jedna vrsta nastojanja analiziranja mjesta i uloge glazbenog kazališta u hrvatskom i bugarskom urbanom okruženju. Operni život je predstavljen kao bitan element niza sociokulturnih mehanizama usmjerenih na potpunu emancipaciju duhovnog života i povezanost umjetničkih tradicija naše prekogranične regije s europskim mentalnim i estetskim kontekstom. Istražuje se različita – za naša dva naroda – dinamika inozemnih kulturnih utjecaja kao i stope za asimilaciju novih estetskih kriterija u pozadini ujedinjujućeg osjećaja pripadnosti paneuropskom mentalitetu. Posebno se usmjerava na usporedno proučavanje urbane kazališne aktivnosti (predstave, turneje, gostovanja) s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Traži se odgovor na pitanje u kojoj mjeri kazalište kao hram i kao kulturna institucija odražava mentalne stavove tadašnjih duhovnih elita te u kojoj mjeri njegova društvena uloga predodređuje promjene u arhitektonskom krajoliku. Koliko su kazališne zgrade u Splitu (1893.), Rijeci (1883.), Zagrebu (1895.) i Sofiji (1906.), istodobno s poštivanjem i nastavkom tradicije pijeteta prema klasičnoj baštini, odjek polifonije 19. st., dio urbanog kulturnog identiteta. Odgovor na ova pitanja pojašnjava mjesto glazbenog kazališta kao dijela mozaika europske secesije u kojem svaki element ima svoju neprolaznu vrijednost.

JURAJ BALIĆ

Hrvatski institut za povijest, Zagreb
 jura.balic@gmail.com

Saborski zastupnici iz Ličke krajiške pukovnije

Listopadska diploma, koju je car Franjo Josip I. donio 20. listopada 1860. godine, označila je kraj neoapsolutizma i obnovu ustavnog stanja na prostoru Kraljevine Hrvatske i Slavonije. Već iduće godine odobreno je sazivanje Hrvatskog sabora na kojem su zastupnici trebali raspravljati o ključnim problemima, među kojima je glavnu pažnju zapokupljao odnos Kraljevine Hrvatske i Slavonije prema Kraljevini Ugarskoj, kao i prema Austrijskom Carstvu. Iako na prvim sjednicama Sabora nisu sudjelovali predstavnici Hrvatsko-slavonske vojne krajine, na molbu saborskih zastupnika kralj je naknadno odobrio njihov dolazak, ali uz uvjet da sudjeluju samo u raspravama koje su se ticale državnopravnog položaja Kraljevine Hrvatske i Slavonije. Međutim, to nije spriječilo saborske zastupnike da vladaru podnesu predstavku u kojoj su tražili da se vojnokrajiški sustav u potpunosti ukine i na tom području uvede ustavni poredak. U predstavi su iznesene i brojne pritužbe koje su pobliže oslikavale nepovoljan položaj krajiškog stanovništva. Franjo Josip I. nije udovoljio tom zahtjevu, kao uostalom ni mnogim drugi-

ma koje su iznijeli saborski zastupnici, priznajući samo činjenicu da krajiško područje čini dio Kraljevine Hrvatske i Slavonije, ali obećavši da će u bliskoj budućnosti biti provedeno potpuno sjedinjenje Hrvatsko-slavonske vojne krajine s matičnim hrvatskim područjem. Zahtjev za ukidanjem vojnokrajiškog sustava podnijeli su zastupnici koji su zasjedali 1865. i 1866. godine, ali i ovom prilikom vladar ih je odbio, objašnjavajući da bi taj potez ozbiljno ugrozio obrambenu snagu cjelokupnog Carstva. Ipak, nekoliko godina potom nastupilo je razvojačenje, a konačno je 1881. godine krajiško područje u potpunosti sjedinjeno s Kraljevinom Hrvatskom i Slavonijom. U ovome izlaganju predstaviti će se krajiški zastupnici s područja Ličke krajiške pukovnije, jedne od ukupno jedanaest pukovnija Hrvatsko-slavonske vojne krajine, koji su sudjelovali na zasjedanjima Hrvatskog sabora tijekom šezdesetih godina 19. stoljeća. Na temelju analize izvorne građe, prvenstveno vojnih popisa (*Monath Tabellen*), pokušat će se rekonstruirati njihova vojna karijera i utvrditi u kojoj je mjeri ona utjecala na njihove političke stavove. Osim toga, ukazat će se i na opća obilježja vojničkog života na ovom prostoru kako bi se ispitala istinitost uzrečice „Krajina krvava haljina“, koja se mogla čuti tijekom zasjedanja Hrvatskog sabora.

GABRIJELA BARIČIĆ

Muzej Slavonije, Osijek
gabrijela.baricic@mso.hr

***Prilog proučavanju tvrđave u Slavonskom Brodu – barokni inventar
kapele sv. Ane u povijesnom hodu***

Kroz arhivsko istraživanje, terenski rad i pregled objavljenih izvora i relevantne literature iznose se nove spoznaje o baroknom inventaru kapele sv. Ane (nekada Blažene Djevice Marije Pomoćnice) unutar kompleksa brodske tvrđave. Nakon utvrđivanja smještaja i stanja cjeline te pojedinačnih predmeta, otvara se mogućnost povijesnog istraživanja rijetko sačuvane barokne kulturne baštine broskog Posavlja. Osim što inventar tvrđavske kapele predstavlja materijalno svjedočanstvo razdoblja 18. stoljeća, ono predočava i povijesne mijene koje su izravno oblikovale današnju sliku te sakralne cjeline. Kapela je izgrađena na središnjem trgu tvrđave 1743. godine, a opremljena novim, skulptorski obrađenim oltarom, između 1765. i 1769. godine, prema izvještajima kanonskih pohoda. O kapeli je skrbio vojni kapelan koji je održavao liturgijsko-pastoralnu službu, a koristili su je domaći vojni službenici. Ponekad bi kapelu hodočastio obični puk prilikom procesija kroz naselje i svetkovina u čast Marije Pomoćnice. Time je središnji i jedini oltar u kapeli postao hodočasničkim. Kapela i inventar ostali su zaštićeni u okrilju vojske od vanjskih utjecaja sve do Drugog svjetskog rata. Tijekom savezničkog bombardiranja grada 1944. godine, kapela je znatno oštećena, a nakon 1945. godine takva devastirana, u vojnom kompleksu, potpuno je fizički uklonjena. Inventar crkve doživio je degradaciju i desakralizaciju. Djelomično smještenog u obližnji franjevački samostan snašle su ga nove nevolje početkom rata za neovisnost 1991.

godine, kada je evakuiran s ostalim umjetninama. Do današnjeg vremena smatralo se da je od sakralnog inventara ostala samo oltarna pala Marije Pomoćnice, koja se nalazi u refektoriju samostana. Međutim, dio inventara ipak se sačuvao, na hodnicima franjevačkog samostana i u spremištima Hrvatskog restauratorskog zavoda, Restauratorskog odjela Ludbreg, čekajući potrebnu valorizaciju te ponovno objedinjavanje cjeline i povratak u *kult*.

JELENA BARIĆ

Ugostiteljska škola „Opatija“, Opatija
jelenabarić85@gmail.com

Kultura u službi fašističkog režima – primjer međuratne Rijeke

Završetak Prvog svjetskog rata označio je buran početak novog doba za grad Rijeku. U međuratnom razdoblju grad je postao političko i gospodarsko središte novoosnovane Kvarnerske pokrajine te egzistirao unutar talijanskog fašističkog režima. Provedena je sveobuhvatna reorganizacija društvenog života uvođenjem političkog nadzora nad svim njegovim segmentima. Središnja vlast davala je veliku pažnju razvoju fašističkih pomoćnih organizacija, kao državnih instrumenata svekolike kontrole slobodnog vremena stanovništva. Time se osiguravala prisutnost i promoviranje fašističkih vrijednosti. Režimu je bila potrebna potpora širih društvenih slojeva, zbog čega se različitim načinima nastojala pridobiti podrška što većeg broja stanovnika. Kulturna događanja u tome su trebala odigrati značajnu ulogu. Režim je kao nužnost smatrao nadilaženje društvenih nejednakosti i stvaranja jedinstvene kulture, odnosno stvaranja nove fašističke kulture čiji je nositelj trebala postati srednja klasa, koja bi se kroz pomoćne fašističke organizacije približila širim slojevima društva. Uz to, obilježavanje „svetkovina“ novog fašističkog kalendara i raznih manifestacija, sadržavalo je i poseban kulturni program koji je omogućavao uključivanje velikog broja stanovništva. Režim je prihvatio i tradiciju kao važno sredstvo ideološke propagande i jačanja talijanskog identiteta, a što se očitovalo kroz organiziranje raznih festivala i proslava s unaprijed osmišljenim kulturnim zbivanjima. Cilj izlaganja je prikaz odnosa fašističkog režima prema kulturi općenito te analiza kulturnih zbivanja u međuratnoj Rijeci, s posebnim naglaskom na kulturne aktivnosti organizirane povodom fašističkih državnih proslava i obljetnica te obilježavanja lokalnih događanja. Njima se nastojala istaknuti posebnost Rijeke, ali uz obavezno pridodavanje fašističkih obilježja svim ceremonijama. Prikaz obuhvaća razdoblje u povijesti Rijeke od talijanske aneksije grada 1924. godine do ulaska Italije u Drugi svjetski rat.

RUDOLF BARIŠIĆ

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

rudolf.barisic@gmail.com

Između upravljanja i vladanja – autoritet kao siva zona Bosne Srebrene

Specifičan položaj Franjevačke provincije Bosne Srebrene nije se toliko ogledao u njezinom višestoljetnom djelovanju pod vlašću inovjerne države, nego u sklopu društvenih okvira proizašlih iz islamske pravne tradicije, što franjevce dovodi u svojevrstan miletski položaj, ali i ih u takvom okviru etablira. Samo naizgled paradoksalno, katoličanstvu u Bosni je nedostajao upravo taj karakter etabriranosti. U očima rimske matice bosanski su franjevci predstavljali provizorij. U 18. stoljeću rimska Kuriya, na tragu zakašnjelih postridentinskih nastojanja ondje instalira apostolski vikarijat – također oslonjen na franjevce – što postaje izvorom trzavica između redovničke i vikarske strukture. Problem prilagođavanja zapadnim obrascima pojavljuje se i po pitanju uprave unutar same Provincije. Uslijed ranijih negativnih iskustava, uprava se bira i rotira prema regionalnom ključu. Ambiciozniji pojedinci, neovisno o naravi njihovih motiva, do utjecaja nastoje doći uključivanjem u definitorij koji se u 18. stoljeću popunjava na način neusklađen s općom franjevačkom praksom. Pokušaji pojedinaca da na prijelazu 18./19. stoljeća dokuju takvu praksu stvaraju plodno tlo za sukobe. Na drugoj strani, otvaraju istraživačke probleme oko toga što znači upravljati, a što vladati redovničkom zajednicom i je li potonje uopće moguće. Koliko na pojavu, organiziranje i održavanje takvih klika, sivih eminencija, utječu društvene prilike: izostanak etabrirane dijecezanske hijerarhije, odnosno politička dimenzija franjevac kao dionika miletskog sustava, odnosno u autopercipiranoj ulozi čuvara srednjovjekovne državnosti? Iz čega proizlazi i komu pripada autoritet – provincijalima kao legitimnoj službi ili definitoriju čije se popunjavanje pravda lokalnom tradicijom i misijskim položajem?

ŽELJKO BARTULOVIĆ – ANTONIJA
MAŽURANIĆ – PALMA KARKOVIĆ TAKALIĆ

Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci
zeljko@pravri.hr

Osnovna škola „Ivana Mažuranića“, Novi Vinodolski
antonija.mazuranic@gmail.com

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
pkarkovic@uniri.hr

***Pravna kultura i Vinodolski zakon:
predodžbe i doživljaj moći Krčkih knezova na prostoru Ledenica***

Ovim radom želi se prikazati vinodolsko srednjovjekovlje i sveobuhvatnost pravne kulture temeljem Vinodolskog zakona iz 1288. godine, kojim se koristeći perspektivu „odozdo“ daje širi pogled na predodžbe i doživljaj moći Krčkih knezova. Izlaganje je podijeljeno u dvije cjeline. U uvodnom dijelu donosi se slika o pravnoj kulturi i Vinodolskom zakonu pri čemu se ističu tri vrste autoriteta: ideal Boga i kanonskog prava iz Biblije, moć i znanje kneza te običajno pravo sačuvano u kolektivnoj memoriji rodovsko-plemenskog društva. Oni su, svaki na svoj način, utvrđivali podjelu na dopušteno i nedopušteno. No, svi su bili usredotočeni na ekonomsku isplativost, iskoristivost prostora, društveno odgovorno ponašanje i podjelu rada, te na ispunjavanje podavanja – *bir*, *ognjiščina*, *potoku*, *sulj*, kao i na načine rješavanja zahtjeva i povreda, nepotrebnog i nedoličnog ponašanja. U fokusu referata je analiza parnice zbog međa između Novoga Vinodolskoga i Ledenica u Vinodolu iz 1309. godine pomoću koje se dolazi do spoznaje da pravna kultura u Vinodolu i „duh“ zakona nisu bili u potpunosti monolitni i homogeni. U tom slučaju, bavit ćemo se usporedbom, odnosno sličnostima i razlikama u pristupima toj problematici, sagledanih s ledeničkog i novljanskog aspekta čiji je odnos jednim dijelom proizlazio iz fizičke okolice i života, a drugim dijelom iz pretrpanih pravila i preporuka koje je nametnula vlast. Cilj je izlaganja pokazati razlike unutar kulturnih jedinica „male tradicije“ s posebnim osvrtom na pravnu percepciju, predodžbe i doživljaj moći Krčkih knezova, tj. „velike tradicije“. Dakle preispitat će se na koji način knez sudjeluje u utvrđivanju istine u pravno spornim činjenicama i možemo li govoriti o istovjetnom pristupu u spomenutoj problematici. Završni dio izlaganja donosi rezultate terenskih istraživanja međa navedenih u ispravi iz 1309. s prijedlogom teritorija i prostorne organizacije srednjovjekovnih Ledenica.

IVAN BASIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

ibasic@ffst.hr

***Gornja Dalmacija i Dubrovnik u 9. stoljeću u
svjetlu bizantskih sigilografskih izvora***

Na temelju novijih nalaza bizantskoga sigilografskog materijala pretpostavljene dubrovačke provenijencije i njihova tumačenja u historiografskoj literaturi (V. Prigent, 2008.) autor analizira vojno-administrativni položaj Dubrovnika (Rauzija) kao političke jedinice Bizantskoga Carstva u drugoj polovini 9. stoljeća. Novoobjavljene olovne pečate bizantskih dužnosnika povezuje s otprije poznatim podacima o prvim stoljećima Dubrovnika iz djela bizantskih povjesnika (*De Administrando Imperio*, *De Thematibus*, *Vita Basilii*, nastali pod uredničkom paskom Konstantina VII. Porfirogeneta sredinom 10. st.) i domaćih povijesnih izvora (*Historia Salonitana Maior*, kompilirana u 16. st.) te ih u tom sklopu nastoji rekontekstualizirati, ukazujući na mogućnost da im porijeklo treba tražiti u Rauziju kao sjedištu katepanata, niže vojno-administrativne jedinice tematskog uređenja (prostorno uključujući i Boku kotorsku), kao i da pojam *Dalmatia Superior* u srednjovjekovnim vrelima potječe iz vremena koje prethodi njegovu prvom javljanju u sačuvanim tekstovima.

ANA BATINIĆ

Odsjek za povijest Hrvatske književnosti Zavoda za povijest hrvatske književnosti,

kazališta i glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb

abatinic@hazu.hr

Udruženje za unapređivanje dječje književnosti u Zagrebu

Radom će se nastojati osvijetliti djelovanje Udruženja za unapređivanje (unapređenje) dječje književnosti, osnovanog 22. travnja 1922. u Zagrebu na inicijativu nekoliko intelektualki, bivših učenica prvog ženskog liceja u Hrvatskoj (osnovanog 1892.), u povodu proslave 25. godišnjice mature prve generacije njegovih maturantica. Zahvaljujući dosadašnjim istraživanjima Dubravke Peić Čaldarović te Sanje Lovrić Kralj i Ivane Milković, poznato je da su među osnivačicama bile Ada Broch, ujedno i prva predsjednica Udruženja, dr. Milica Bogdanović, Ana Zdanić, Marija Hercog i dr. Ivana Rossi, dugogodišnja tajnica Udruženja. Početna financijska sredstva za rad bila su prikupljena dobrovoljnim priložima članica i građana, no cjelokupna se djelatnost temeljila na dobrovoljnom i karitativnom radu s pedagoško-umjetničkim ciljevima. U razdoblju od 1922. do 1937. Udruženje je objavilo nekoliko izdanja, između ostalih *Knjigu omladini* Ivane Brlić-Mažuranić (1923.), pripovijetke Jagode Truhelke *Pipo i Pipa* (1923.) i *Božja ovčica* (1926.) te više prijevoda. Ivana Rossi prevela je *Petera Pana u perivoju Kensington* Jamesa M. Barriea (1922.), Božena Deželić *Kolju Krasotkina*

(1925.) i *Iljušu Snjegirjova* (1926.) Fjodora M. Dostojevskoga, a Milica Bogdanović pripovijetke Antona P. Čehova *Kaštanka* i *Konjsko prezime* (1927.). Kako navodi D. Peić Čaldarović, briga o sustavnom odgoju dječjeg literarnog ukusa odvijala se i u okviru javnih dječjih knjižnica, među kojima je prva bila otvorena početkom 1930-ih u Zagrebu. Ovaj će rad nastojati proširiti dosadašnje spoznaje o navedenom prosvjetno-pedagoškom udruženju oslanjajući se na arhivsko gradivo iz književnih ostavština hrvatskih književnih i kulturnih djelatnica, njihovu korespondenciju, kao i na pretraživanje onodobne periodike i dnevnog tiska.

ŠTEFKA BATINIĆ

Hrvatski školski muzej, Zagreb
sbatinic@hsmuzej.hr

***Dječja soba u kontekstu kulture života građanske obitelji
u Hrvatskoj na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće***

Tijekom 19. stoljeća djeca u građanskim obiteljima dobivaju svoj zasebni prostor – dječju sobu (njem. *Kinderstube*) s primjerenim namještajem i igračkama. Autori popularnih pedagoških priručnika o odgoju (na primjer: Konrad Lange, Adolf Matthias i Clara Zinn) donose savjete i preporuke o uređenju dječje sobe koja treba biti prozračna i svijetla, čvrstog i prilagodljivog namještaja, ukrašena ukusnim zidnim slikama, opskrbljena probranim igračkama i slikovnicama, ugodna i pogodna za druženje s djecom. Moderna hrvatska građanska obitelj u posljednjim desetljećima 19. stoljeća slijedi tipičnu građansku kulturu stanovanja. Pojam *kindeštube* nije označavao samo prostoriju u stanu nego je bio i sinonim dobroga građanskog odgoja. U izlaganju će se na temelju sekundarne literature, objavljenih i neobjavljenih izvora (memoarskih djela i dnevnčkih zapisa) te dječjih knjiga i slikovnica rekonstruirati kontekst i kultura odrastanja u građanskoj obitelji u Hrvatskoj na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće s naglaskom na materijalni i duhovni inventar dječje sobe za koji se nisu brinuli samo proizvođači namještaja i dječjih igračaka nego i dječji pisci, nakladnici i pedagozi. Krug zainteresiranih za dijete rastao je i širio se kao što se razvijala i širila specifična dječja kultura. Koncept dugog i zaštićenog djetinjstva prekinuo je Prvi svjetski rat.

ANTE BEĆIR

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

ante.becir@gmail.com

Između „tiranije“ i političkoga legitimiteta: politička kultura kasnosrednjovjekovne Dalmacije i Hrvatske

U ovom će izlaganju autor prikazati odnos između „legitimne“ i „nelegitimne“ vlasti u kasnosrednjovjekovnim političkim poimanjima kroz prizmu izabranih primjera iz kasnosrednjovjekovne povijesti Dalmacije i Hrvatske. U cilju jasnijeg razumijevanja tematike, izdvojeni slučajevi razmotrit će se unutar misaonih i teoretskih okvira srednjovjekovne političke misli (Toma Akvinski, Bartolo de Sassoferrato, Coluccio Salutati i drugi „teoretičari“ tiranije), a to je ključno za smještanje izabranih dalmatinsko-hrvatskih primjera u širi srednjovjekovni kontekst. Naime, svaki potonji primjer predstavlja jedan zaseban kut gledanja, čime se želi ukazati na supostojanje različitih političkih shvaćanja, koja proizlaze iz suprotstavljenih interesa. Drugim riječima, ono što je za jedne „tiranija“, za druge je legitimna i opravdana vlast. Pritom ne treba posebno navoditi kako u srednjem vijeku „središnja vlast“ nije jedini centar moći, a ponekad nije čak ni najsnažniji, već da postoji čitav niz lokalnih i regionalnih struktura moći koje teže monopoliziranju vlasti. U tom se kontekstu u novijoj historiografiji poseban naglasak stavlja na policentričnost srednjovjekovnih društava. Imajući prethodno na umu, frakcijske borbe u Trogiru početkom 14. stoljeća, kroničarski diskurs Mihe Madijeva i njegovo portretiranje hrvatskih velikaša, te na koncu stavovi koje iznose poklisari trogirskog puka u Veneciji 1421. godine predstavljaju vrlo zahvalne i ogledne primjere. U prvom primjeru, vlast potestata i „vječnog“ kapetana Mateja Zorijeva iz roda Cega (1311.-1317.) biva naknadno obilježena kao „tiranija“, prvotno od strane njegovih političkih protivnika i/ili žrtava, no s vremenom to postaje i službeni stav gradske vlasti, kako je posvjedočeno u zapisniku trogirskoga Velikog vijeća od svibnja 1340. godine. U drugom primjeru problematizira se diskurs splitskog plemića Mihe Madijeva iz prve polovice 14. stoljeća, unutar kojega on, polazeći od komunalnog očišta, negativno oslikava političko djelovanje i nasljeđe hrvatskih knezova Domalda, Jurja II. Bribirskog te bana Hrvata i Bosne Mladena II. Bribirskoga, i to na način da njihovu vlast isključivo prikazuje kao vrijeme arbitrarnog nasilja nad dalmatinskim gradovima. U zadnjem primjeru analiziraju se stavovi pučkih poklisara u Veneciji iz ljeta 1421. godine, u kojima oni vrlo negativno prikazuju plemiće i njihovu krajnje uzdrmanu političku i društvenu dominaciju, koju percipiraju kao nasilje i uzurpaciju donedavnih kraljevskih prerogativa vlasti. Na tragu raščlambe spomenutih primjera autor će izvesti određene (komparativne) zaključke o srednjovjekovnoj političkoj kulturi.

MARIJA BENIĆ PENAVAL – DANIEL DUJMIĆ

Sveučilište u Dubrovniku

marija.benicpenava@gmail.com

Sveučilište u Dubrovniku (vanjski suradnik)

daniel_dujmic@yahoo.com

Kulturni turizam u 20. stoljeću: primjer Dubrovnika

Putovanja motivirana kulturnom baštinom pojedinih destinacija prisutna su na Mediteranu od razdoblja starog vijeka do suvremenosti. Kulturne atrakcije koje privlače turiste različite su, počevši od kulturno-povijesne baštine, kulturnih i vjerskih spomenika te ustanova, preko različitih kulturnih znamenitosti, sve do raznih kulturnih manifestacija. Iako je prepoznatljivost Dubrovnika kao turističke destinacije izgrađena tijekom dvadesetih i tridesetih godina dvadesetoga stoljeća, kulturni turizam kao specifični oblik turizma u Dubrovniku bio je poznat i prije tog vremena. Tako je Festa svetog Vlaha, koja se održava od 972. godine, uz vjersko poprimila i kulturno značenje, a od 2009. postaje zaštićena svjetska nematerijalna kulturna baština. Spomenuta manifestacija je samo jedan primjer kojim je Dubrovnik svojom kulturom, poviješću i tradicijom privlačio turiste daleko ranije od početka Dubrovačkih ljetnih igara 1950. ili snimanja serijala „Game of Thrones“ te različitih evenata u staroj gradskoj jezgri Dubrovnika (koja je pod zaštitom UNESCO-a od 1979.). Na temelju arhivske građe, relevantne literature i onodobnog tiska u radu će se analizirati i usporediti pojedina razdoblja razvoja kulturnog turizma u Dubrovniku tijekom 20. stoljeća. Ujedno će se razmotriti prinos kulturnoga turizma razvoju turizma Dubrovnika.

SINIŠA BILIĆ-DUJMUŠIĆ – VJERAN BREZAK

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

sinisa.bilic-dujmusic@unicath.hr | sibil1962@gmail.com

Siget 11, Novaki, Sveta Nedjelja

vbrezak@unicath.hr

Kultura kao oružje

U današnje doba pojmove kultura i ratovanje teško je objediniti u zajedničku kovanicu: teško bismo mogli pronaći nešto kulturno među leševima na krvlju natopljenoj livadi. Međutim, u antici riječ *cultura* ima različito značenje od nama suvremenog. Najčešće navodi na obrađivanje zemlje, a nešto rjeđe na naobrazbu ili štovanje. Lingvistička veza potječe iz činjenice da su rane falange popunjavali gotovo isključivo zemljoposjednici te je vojna terminologija prožeta poljoprivrednim nazivljem. Zato joj *cultura* i nije toliko suprotan pojam, kao što je nama danas. No, tema ovog izlaganja ipak se više tiče onog drugog značenja – naobrazbe i štovanja, kao i rimske „kultivacije“ stranih

zajednica. Njenu primjenu ćemo nastojati promotriti kroz dva aspekta: prema unutra i prema vani. Prema unutra su to elementi odgoja kojima se mladi aristokrati, budući predvodnici, obrazuju prvenstveno, ne toliko kao vojnici, koliko kao vođe i zapovjednici. Brojni elementi odgoja usmjereni su na izgrađivanje elokventnog predvodnika gradske milicije, kao i na potrebna tehnička znanja. Doslovno se od svakog mladog aristokrata očekuje da postane uspješan vojni zapovjednik. Prema vani izvodila se jednim pomalo prijetvornim, ali rimski pragmatičnim načinom. U Rim su dovodeni mladići iz vodećih društvenih slojeva stranih zajednica, kao taoci, sinovi prijatelja i slično, da bi ih se ovdje indoktriniralo rimskom kulturom. Izuzev nekoliko tragičnih epizoda, poput one s Arminijem, ta je institucija uglavnom ostvarivala uspjehe među barbarima, iako daleko manje među svijetom iz grčkog civilizacijskog okruženja. Ovi pojedinci postajali su stupovi preko kojih se rimska civilizacija penetrirala unutar njihovih zajednica te oslonac onog procesa koji nazivamo romanizacijom.

GORAN BILOGRIVIC

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
goran.bilogrivic@uniri.hr

Odrzi karolinške renesanse u Hrvatskoj Kneževini za vrijeme kneza Trpimira

Formiranje Hrvatske Kneževine u 9. stoljeću izravno je povezano s franačkom politikom na istočnojadranskom prostoru. Njezini vladari bili su vazali karolinških careva, njihov dvor formiran je prema karolinškim uzorima, pa i njihova je vjera bila posljedica pokršćavanja od strane karolinških klerika i redovnika. Kroz desetljeća takvih bliskih odnosa Hrvatsku Kneževinu itekako su obilježila i kulturna strujanja karolinške renesanse, čiji su odrazi vidljivi u arhitekturi, skulpturi, pismu i drugim aspektima, osobito snažno u središnjoj trećini 9. stoljeća. Upravo je to razdoblje, preciznije vrijeme vladavine kneza Trpimira, u hrvatskoj historiografiji često označavano prvim vrhuncem kneževine, a on karakteriziran i jednim od njezinih najznačajnijih vladara. No koliko god su do sada ovaj knez i Hrvatska njegova vremena bili temeljito istraživani, i dalje ostaje prostora za nova pitanja. U ovom će izlaganju stoga biti razmotreni i preispitani raznovrsni dostupni materijalni i pisani izvori iz tog vremena, prvenstveno u širem kontekstu karolinške renesanse. Posebna će pozornost biti posvećena i Rižinicama, lokalitetu kod Solina koji se uobičajeno identificira sa samostanom čiju gradnju Trpimir navodi u svojoj darovnici. Naposljetku, vezano uz tu ispravu razmotrit će se i pitanje interpretacija kneževog navoda da je bio *iuvatus munere divino*.

ALBERT BING

Hrvatski institut za povijest, Zagreb
albert1.bing@gmail.com

***Ambivalencije kulturne politike u socijalističkoj Hrvatskoj
i Jugoslaviji – kohabitacija i/ili konfrontacija?***

U fokusu izlaganja je pitanje kohabitacije i/ili konfrontacije inteligencije i vlasti s naglaskom na prijelomnice kulturne politike u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj i socijalističkoj Jugoslaviji. Uz osvrt na genezu i povijesni kontekst razvojnih faza odnosa državnih i republičkih vlasti prema kulturi i znanosti različiti aspekti kulturne politike razmatraju se u kontekstu jednopartijske komunističke ideologije i vlasti, položaja i društvene uloge inteligencije, specifičnosti samoupravnog jugoslavenskog društva te *titoizma* kao ambivalentnog sustava vrijednosti i oblika upravljanja. Izlaganje predstavlja segment aktualnog istraživanja na Hrvatskom institutu za povijest u Zagrebu, u sklopu projekta *Kultura, sport i znanost u socijalističkoj Hrvatskoj i Jugoslaviji* te kao nastavak na istraživanja provedena u sklopu trogodišnjeg međunarodnog projekta *Courage – Kulturna opozicija: razumijevanje kulturne baštine neslaganja u bivšim socijalističkim državama* (projekt financiran sredstvima Europske unije u sklopu okvirnog programa *Obzor 2020*).

ANA BIOČIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
anabioicic.1@gmail.com

***Politika i Sveučilište. Primjer profesora (Rimokatoličkog)
Bogoslovnog fakulteta, rektora Sveučilišta u Zagrebu***

Zagrebačka Akademija je nakon upisa u generalne studije zemalja habsburške krune 1699. godine dobila pripadajuća sveučilišna prava i povlastice, između ostaloga i određenu autonomiju. Ustrojstvom modernog Sveučilišta u Zagrebu 1874. godine zakonom su regulirana njegova prava, a do prve promjene zakona dolazi 1894. godine. U izlaganju će se prikazati povijesni presjek zakonske regulative vezane uz autonomiju Sveučilišta u smislu izbora i imenovanja profesora od osnutka modernog Sveučilišta do Drugog svjetskog rata. Potom će se na primjeru rektora izabranih iz redova profesora s Bogoslovnog fakulteta i njihova odnosa prema politici, kao i izravne političke angažiranosti, utvrditi do koje je mjere doista funkcionirala autonomija zagrebačkog Sveučilišta kao važne hrvatske znanstvene i kulturne institucije.

TOMISLAV BOGDANOVIĆ

Osnovna škola „Vladimir Nazor“, Križevci

tomislav.bogdanovic@gmail.com

Mirko Bogović u kulturi i politici 19. stoljeća

Autor će se u izlaganju osvrnuti na političko djelovanje i književno stvaranje Mirka Bogovića. Prvi dio izlaganja odnosit će se na sažetu Bogovićevu biografiju s ulogom u narodnom (ilirskom) pokretu, razdoblju apsolutističke vlasti Habsburgovaca i stvaranju Austro-Ugarske Monarhije. U drugom dijelu naglasak će biti na njegovom književnom stvaralaštvu i doprinosu kod stvaranja hrvatske književnosti. Mirko Bogović je u mladosti bio vatreni pristaša ilirizma, poslije se priklonio unionističkoj (mađaronskoj) stranci. Između ostalog obnašao je funkcije velikog župana Zagrebačke županije, aktuara kr. ug. komorskog inspektorata u Rijeci, saborskog zastupnika i savjetnika Ministarstva za Hrvatsku u Pešti. Bogović je bio marljiv i poduzetan kulturni i politički radnik. Držao se načela da svaki čovjek, a hrvatski književnik pogotovo, mora služiti općim narodnim interesima. Književnik je, prema Bogoviću, *narodni borac na svijetlom polju duha i prosvjete*. Zagovarao je rad na svim područjima, posebno na popularizaciji znanosti, priželjkivao je dizanje narodnog duha, tražio da čitava književnost mora biti prožeta tom idejom, da sve mora poslužiti najvišim idealima hrvatskog naroda. Iako je bio jedan od najmarljivijih i najzaslužnijih hrvatskih književnika, o čemu svjedoči i njegova opširna bibliografija, Bogoviću nije pripalo zasluženo mjesto u hrvatskoj književnosti 19. stoljeća. Osim politikom, novinarstvom i književnošću, Bogović se bavio socijalnim i gospodarskim pitanjima, i to ne samo teorijski nego i praktično. Bio je pripovjedač, dramatičar, kazališni kritičar, povjesničar književnosti i kritičar pa se njegov udio u svim tim područjima ne smije zanemariti. Konstanta njegovog života je književnost. Književnošću se bavio stalno i bio je zaokupljen njome kao svojim jedinim pozivom. Ostao je vjeran načelu borbene, nacionalno svjesne i opredijeljene umjetnosti.

† MILE BOGOVIĆ

Gospičko-senjska biskupija, Gospić

Rijeka u središtu svijeta glagoljice

Danas se glagoljica i glagoljaštvo smatraju fenomenom svjetske kulturne baštine. Pritom se lako šutke pređe preko činjenice da izvan hrvatskog prostora nemamo kamenih (neprenosivih) glagoljskih spomenika. Ako pak unutar hrvatskog prostora tražimo gdje je ona bila najdublje ukorijenjena i gdje je najdulje živjela, nije teško uočiti da su to krajevi kojima je Rijeka prirodno središte. Glagoljsko se bogoslužje sačuvalo samo na hrvatskom prostoru više od tisućljeća, ali nema sumnje da ono ima istočne odnosno bizantske korijene. Zato je od svojih početaka sudbinski bilo vezano na kvalitetu odnosa Istoka i Zapada. Već za vrijeme Tomislava Rim je podnosio uporabu glagoljice u

redovničkim zajednicama, a za vrijeme Petra Krešimira IV. dopustio je to i svećenicima uz uvjet da nauče latinski. Kaptoli s biskupom na čelu trebali su ostati latinski. Preokret od podnošenja do podrške zbiva se sredinom 13. stoljeća. Papa Inocent IV. osjetio je da bi staroslavensko bogoslužje i glagoljica mogli biti pogodno sredstvo za sjedinjenje pravoslavnih Slavena s Katoličkom Crkvom. Na čelo tog projekta stavlja senjskog biskupa Filipa. Papa mu zato dopušta 29. ožujka 1248. da i on može glagoljati svugdje među Slavenima gdje postoji takva praksa. Poslije toga nastat će na istom pismu brojni kodeksi koji se po tehnici i kvaliteti rada mogu nositi s najvećim pisarskim dometima tadašnje Europe. Samo papina potpora mogla je glagoljici osigurati tako nagli i ustrajni uspon, a vjerujemo da nije izostala ni materijalna i kulturno-prosvjetna pomoć. Na taj je način papino pismo 1248. postavilo temelj zlatnom vijeku hrvatske glagoljske kulture. Nakon pronalaska tiska glagoljica ne bi preživjela da se glagoljaši nisu znali okoristiti tim pronalaskom za tiskanje svojih knjiga. Već 1483. izlazi glagoljski misal. Kao predložak mu je poslužio rukopisni misal ličkoga kneza Novaka iz 1368. godine. Idući misal izići će u 1494. u Senju, koji je već 1248. papa prepoznao kao najpogodnije polazište za misiju među Slavenima. Modruški biskup Šimun Kožičić Benja osniva 1530. u Rijeci glagoljsku tiskaru iz koje će 1530. izići njezino najvrjednije djelo *Misal hrvatski*. Hrvatska glagoljska kultura u idućim stoljećima oslanjat će se na pomoć izvan glagoljaškog kruga, što je dovelo do rusifikacije naših bogoslužnih knjiga. Taj period započinje na poticaj senjskog biskupa u Rijeci, otkuda će se tiskara preseliti u Rim. U drugoj polovini 19. stoljeća osjeća se potreba da jezik hrvatskih glagoljaša vrati svome srednjovjekovnom standardu, što je učinio trećoredac pa krčki svećenik Dragutin Antun Parčić 1893. godine.

MARIN BOLIĆ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
marin.bolic14@gmail.com

Posjet Karla VI. Rijeci 1728. godine: ceremonija i zbiljnost

U Sveučilišnoj knjižnici u Rijeci čuva se rukopis naslovljen *Breve Racconto della Gloriosa comparsa nella Fedelissima, e antichissima Città di Fiume Capo della Liburnia; visita di Buccari e Porto Rè, fatta il 15 del Mese di Settembre, e giorni successivi dello anno 1728, dalla Sac. Ces. e Real Cattolica Maestà di Carlo Sesto [...]*, koji je 1728. godine napisao Saverio Clemente de Marburg (Rijeka, 1684./?/ – 14. kolovoza 1751.), osobno svjedočeci tom važnom događaju u povijesti grada. Riječ je o riječkom patriciju, kolekcionaru, općinskom vijećniku i kancelaru te „di sua Maesta Cesarea e Regia Supremo Esattore de Legname in Fiume“, koji je u Ulici Sveta tri kralja posjedovao kuću. U njoj je držao privatnu biblioteku, koja dodatno svjedoči o njegovim intelektualnim sklonostima, te ne čudi da je baš Marburg perom ovjekovječio dolazak Karla VI. (1. listopada 1685. – 20. listopada 1740.) u Rijeku. U izlaganju će se, krenuvši od rukopisa *Breve Racconto*, analizirati svrha carskog posjeta te specifičnosti iz kojih se može iščitati povijesna i kulturna situacija Rijeke krajem trećeg desetljeća 18. stoljeća. Analizirat

će se, k tome, ceremonijalni običaji tog vremena nasuprot svakodnevici trgovačkog grada. Također, rukopis Saverija Clementea de Marburga će se usporediti sa sličnim tekstovima u kojima se opisuje posjet Karla VI. Gorici i Trstu u sklopu istog putovanja. Konačno, u izlaganju će biti riječi i o slici *Dolazak cara Karla VI. u Rijeku* što se čuva u Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka te će se prikazana scena usporediti s opisom događaja u rukopisu iz Sveučilišne knjižnice Rijeka.

CHIARA BONFIGLIOLI

University College Cork, Irska

chiara.bonfiglioli@ucc.ie

Beyond the “double burden”: on the archives of state socialist women’s organizations and their usefulness for micro-histories of labour and gender

On the basis of my monograph *Women and Industry in the Balkans: The Rise and Fall of the Yugoslav Textile Sector* (2019), and of new research conducted within the framework of the collective research project “Microsocialism: Microstructures of Yugoslav Socialism: Croatia 1970-1990” (University of Pula, 2018-2022), I will discuss the specificities of the archives of state socialist women’s organizations and their usefulness for micro-histories of labour and gender, with a focus on the 1970s and 1980s Republic of Croatia, then part of the Yugoslav Federation. Only recently the multi-layered character of state socialist women’s organizations is starting to be uncovered in its complexity. As I will argue, the archives produced at the federal, republican and municipal levels by the Conference for the Social Activity of Women (Konferencija za društvenu aktivnost žena, KDAŽ), founded in 1961, represent a veritable gold mine to understand the ambivalences and variations of the ‘working mother’ gender contract, which aimed to combine women’s entry into the productive sphere with the socialisation of women’s reproductive tasks as mothers and caretakers. Due to the numerous pitfalls of this model, its results are generally summarized through the formulation of the ‘double burden’, which often reinforces static and homogenizing interpretations of gender and labour history during socialism, and of socialism itself. Contrary to widely held assumptions, however, women’s double burden was not silenced, but rather frequently discussed and acknowledged by socialist authorities, women’s organizations and female workers themselves. In the decentralized Yugoslav system, the local women’s societies federated by the KDAŽ were a stable presence within factories and municipal councils, and took part in numerous expert meetings and discussions over women’s productive and reproductive labour, tackling various issues affecting female workers and society more generally, such as the vexing question of local resource allocation for childcare facilities. Local case studies, and local hierarchies of class and gender, make clear that the ‘double burden’ formulation is in need of historicization and contextualization, and that KDAŽ archives can be productive sources for revisiting labour and gender history in socialist times.

LARIS BORIĆ

Sveučilište u Zadru

lboric@unizd.hr

***Odnos univerzalnog i lokalnog na primjeru renesansne
resemantizacije jednog antičkog spomenika***

U izlaganju će se razmatrati uloga koju je u uspostavi i razvoju zadarskog komunalnog identiteta u humanističkom ključu tijekom 15. i 16. stoljeća odigrao antički slavoluk Melije Anniane. Taj je fragment antičke strukture obilježio samu zoru procvata humanističke kulture u Zadru, čija je obnova 1434., koju je potaknuo opat Petar Kršavi odigrala ključnu ulogu u sidrenju tog univerzalnog koncepta u lokalnu, komunalnu svijest grada u kojemu antičke tradicije ni ranije nisu bile utrnute. O tom je činu potom izvijestio proto-arheolog Ciriaco de Pizzecolli pa je ugledni arhitekt Francesco di Giorgio Martini izmaštao svoju verziju Melijinog slavoluka, a veliko je finale ta struktura doživjela neposredno nakon Bitke kod Lepanta kada je po treći put resemantizirana u kontekst duge tradicije pomorskih bitaka od antike do danas, kao analogija slavoluka koji su na sličan način bili obilježeni u Rimu i Veneciji.

MARIJANA BORIĆ

Odsjek za povijest prirodnih i matematičkih znanosti

Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb

marijanaboric.hazu@gmail.com

***Herman Dalmatin i njegova primjena Euklidske metodike –
preteča novovjekovnog pristupa istraživanju prirode***

Herman Dalmatin (12. stoljeće) najstariji je hrvatski učenjak i filozof svjetskoga glasa i prevoditelj s arapskog na latinski jezik, koji se osobito bavio područjima astronomije, kozmologije, znanstvene astrologije i primjene euklidske metodike u istraživanju prirode. Utjecaj njegovih djela i prijevoda na razvoj znanosti i filozofije u srednjovjekovnoj Europi vrlo je velik. Njegov najznačajniji izvorni doprinos prirodnoj filozofiji i znanosti je kapitalno djelo *De essentiis* (*O esencijama*). Herman se nije toliko bavio matematičkim problemima koliko se zanimao za astronomiju i astrologiju. Ipak, matematički pristup problema nije ostao izvan područja njegova interesa. Hermanova matematička znanja, stavovi i metodologija mogu se upoznati iz njegova djela *De essentiis*. U tom djelu on više puta upotrebljava matematičke izvode pri donošenju astronomskih zaključaka, po uzoru na Euklidove *Elemente*, što je novo u tadašnjoj srednjovjekovnoj znanstvenoj tradiciji. Takvim pristupom Herman već u 12. stoljeću daje rani primjer metodologije koja će se razviti i afirmirati tek nekoliko stoljeća kasnije, potaknuta renesansnim problemom metode i zaživjeti kao novovjekovni pristup istraživanju prirode.

JELENA BOROŠAK-MARIJANOVIĆ

Zagreb

jelenabm123@gmail.com

***Doprinos hrvatskih muzeja u očuvanju
i istraživanju kulturne baštine u Hrvatskoj***

Spomenici kulture, koji čine kulturnu baštinu neke sredine i naroda, korijeni su koji čine najdublju vezu s podnebljem, oni svjedoče o nazočnosti ljudi na tom području, ali i njihove spoznaje da tu žive zajedno s drugim narodima, i da su njihovi preci stvarali i osiguravali prostor na kome žive u toj zajednici. Stoga spomenici, participanti kulturne baštine, mogu dobiti i atribut povijesne činjenice, premda se povijesne činjenice temelje uglavnom na pisanim tragovima. Prema tome, kulturna baština u Hrvatskoj je najdragocjeniji sačuvani dio njezine materijalizirane prošlosti koja govori nepatvoreno o tradiciji kulturnog krajolika, o tradiciji života na određenom tlu, o tradiciji određenih organizacijskih oblika i drugo. Kulturna i spomenička baština sve su prisutnije u suvremenoj društvenoj komunikaciji te su nezamjenljiva odrednica kulturnog i nacionalnog identiteta, i postale su predmetom sve brojnijih multidisciplinarnih istraživanja. Cilj izlaganja je ukazati na ulogu hrvatskih muzeja koji su oblicima svojeg djelovanja prvenstveno kroz interdisciplinarno kompleksno istraživanje izvorne muzejske građe, doprinijeli upoznavanju prošlosti kako bismo razumjeli sadašnjost, spoznali i usvojili činjenicu da su se nacionalni identitet i kultura oblikovali u suodnosu s narodima koji su živjeli u našem okruženju, da smo primali i posredovali kulturna, gospodarska i druga civilizacijska nasljeđa što jasno svjedoči sačuvana kulturna baština.

IVAN BOTICA – ANDREA RADOŠEVIĆ

Staroslavenski institut, Zagreb

ibotica@stin.hr

aradosevic@stin.hr

Putovanje kroz povijest prvog datiranog hrvatskoglagoljskog misala

Misal kneza Novaka prvi je datirani rimski misal na crkvenoslavenskom jeziku. Pisac mu je, prema opširnom kolofonu iz 1368. godine, *knez Novak, sin kneza Petra, vitez silnoga i velikoga gospodina Lojša, kralja ugarskoga, njega polače vitez*. Druga vrela upućuju na to da je riječ o Novaku Disislaviću iz Ostrovice od ličkih Mogorovića. U času stvaranja misala obnašao je kaštelansku službu u Ninu i Salgóu. Misal je vješto ispisan uglatom glagoljicom na jezično pomlađenu crkvenoslavenskom jeziku s maštovitim i sjajno izvedenim inicijalima te bogato i lijepo izvedenim minijaturama. Smatra se jednim od najljepših i najbogatije ukrašenih hrvatskoglagoljskih kodeksa te najtipičnijim predstavnikom južne skupine takvih kodeksa. K tomu, dokazano je da je bio predložak hrvatskomu Prvotisku. Misal je, sudeći po jezičnim obilježjima, molitvenim obrascima

i svetačkim spomenima, nastao u zadarskom okružju. Pisac ga je namijenio svojoj ukopnoj crkvi u Ostrovici. U izlaganju se prati kontekst i redoslijed prispijeća *Misala kneza Novaka* u različita mjesta od 1368. do 1820. otkad je pohranjen u Beču. Predstavljaju se i mogućnosti njegova čitanja u različitim oblicima od izvornoga na pergamentu, digitalnoga na mrežnim stranicama i tiskanoga u faksimilu.

DUBRAVKA BOŽIĆ BOGOVIĆ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
d.bozic@uniri.hr

Ženska religijska kultura i praksa u kanonskim vizitacijama za biskupije u istočnoj Hrvatskoj u 18. i početkom 19. stoljeća

Zapisi kanonskih vizitacija za biskupije u istočnoj Hrvatskoj u 18. i početkom 19. stoljeća slijede onodobnu uobičajenu formu usmjerenu nizom pitanja kojima su obuhvaćeni gotovo svi vidovi vjerskog života i crkvene organizacije s ciljem istraživanja i izvještavanja o stanju vjere određenog crkvenog područja. Istraživanjem su obuhvaćene Bosanska ili Đakovačka i Srijemska biskupija, Osijek i Petrovaradin – izuzete župe pod upravom ostrogonskog nadbiskupa, te dijelovi Pečuške biskupije u današnjoj Hrvatskoj. U zapisima vizitatora su, među ostalim podacima, zabilježeni i oni o vjerskoj praksi, čudorednom životu vjernika, običajima i svetkovinama, vjerskim prekršajima i slično. Podatke o „ženskoj pobožnosti“, čijom se analizom i interpretacijom mogu utvrditi određeni elementi ženske religijske kulture i prakse, vizitatori nisu prikupljali sustavno. Ovi su podaci bilježeni u onim slučajevima u kojima su župnici ili drugi, u pravilu muški, članovi vjerske zajednice koji su sudjelovali u vizitiranju župa to smatrali potrebnim. Uobičajeno se radilo o slučajevima u kojima je ponašanje župljanki odstupalo od prosječnoga, bilo da je riječ o posebno izraženoj pobožnosti ili o vjerskim prekršajima i nečudorednom ponašanju. Sustavnom analizom podataka moguće je utvrditi pojedine elemente rodno uvjetovane religijske kulture i prakse, percepciju „ženske pobožnosti“ od strane crkvenih vlasti i vjerskih autoriteta te njihov odnos prema rodnim ulogama u kontekstu vjerske svakodnevice, usporedbu vjerskih prekršaja karakterističnih za ženske i muške članove župne zajednice i reakcije crkvenih vlasti, oblike vjerskog discipliniranja i dr.

TVRTKO BOŽIĆ – DRAGAN MALNAR

Osnovna škola „Fran Krsto Frankopan“, Krk
tbozic13@gmail.com

Osnovna škola „Kraljevica“, Kraljevica
draganmalnar@gmail.com

Riječka kulturno-povijesna i industrijska baština (zapadni gradski prsten)

U „dugom“ 19. stoljeću Rijeka se, pod utjecajem industrijskih revolucija, gospodarski transformirala i poprimila obilježja koja su utisnula duboki trag i na njenu urbanu fizionomiju. Riječki lučki bazen postao je središnja točka robnog prometa na hrvatskoj obali uvelike zahvaljujući željeznici koja je, počevši od 1873. godine, od svog ishodišta u Budimpešti pa preko Zagreba i Karlovca, završavala upravo u gradu na Rječini. Mađarska gradska uprava nastojala je održavati vlastite gospodarske interese i Rijeka je za Mađare vremenom postala najvažniji industrijski grad nakon Budimpešte. Gospodarski razvoj preoblikovao je gradsko središte, koje se počelo uklapati u secesijsku graditeljsku formu, usvajajući pritom moderne arhitektonske trendove. Terenski obilazak započet će na Trgu Žabica, današnjem prometnom gradskom čvorištu. Trg uokviruju Palača Ploech, kapucinska crkva Majke Božje Lurdske i prostor negdašnje carinarnice u čijem se jednom dijelu danas nalazi Muzej torpeda. Zavirit ćemo u muzej i upoznati se s njegovim stalnim postavom pod nazivom „Riječki torpedo – prvi na svijetu“. Muzej je prvorazredni primjer upoznavanja s posebnostima riječke industrijske baštine. Šetnju nastavljamo prema zapadnim gradskim rubovima. Put nas dovodi do zgrade željezničkog kolodvora, izgrađene 1891. godine. Zgrada je reprezentativni primjer klasicizma kojim je arhitekt Ferenc Pfaff izrazio umjetničke antičke dosege. Nedaleko željezničkog kolodvora nalazi se nekadašnja Tvornica motora i traktora „Rikard Benčić“. Tvornička zgrada je referentna točka riječke industrijske baštine i nje ne bogate povijesti. Od Rafinerije šećera, Tvornice duhana do proizvodnje motora i traktora, povijest tvorničke zgrade priča nam zanimljivu riječku industrijsku priču. Uz korištenje suvremene tehnologije, brojnih digitalnih izvora znanja i njihovoj primjeni tijekom učenja i poučavanja, nekadašnju Rijeku i Riječane moguće je doživjeti u terenskoj radionici putem iskustvenog učenja. Osnovni cilj terenske radionice je potaknuti sudionike na otkrivanje i istraživanje, odnosno izlazak iz okvira predavaonice i učionice. Učenje u izvornom okruženju najprimjereniji je način upoznavanja i istraživanja kulturno-povijesnih spomenika, osoba koje su ostavile trag u povijesti te njihovo povezivanje s današnjicom. Na taj način se znanja, vještine i spoznaje primjenjuju i produbljuju. Tijekom terenskog obilaska uslijedit će i istraživački zadatci za sudionike. Podijeljeni u skupine, pomoću plana grada te pisanih uputa, sudionici će pokušati pronaći reprezentativne vrijednosti riječke crkvene, kulturne i industrijske baštine. Radionica može primiti 30-40 sudionika, podijeljenih u dvije grupe. U slučaju lošeg vremena radionica će biti održana u zatvorenom prostoru bez terenskog rada.

MARIJAN BRADANOVIĆ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

mbradanovic@ffri.uniri.hr

Arhivsko gradivo i urbanistička prošlost grada Rijeke

Rijeka pod habsburškom upravom, za razliku od dobrog dijela urbanih naselja na njoj susjednim, nekad mletačkim područjima, baštini velik broj sačuvanih povijesnih planova, arhitektonskih nacрта i veduta. Njihov značaj u istraživanjima riječke urbanističke prošlosti tim je veći zbog radikalnih mijena koje je grad proživljavao već tijekom ranog novog vijeka, a osobito tijekom konca 19. i 20. stoljeća. Taj je značaj još veći zbog još uvijek izrazito nedovoljno poznate povijesne slike grada, temeljene na analizi povijesnih fotografija. Ona je takva zbog povijesnih okolnosti koje su se zbivale nakon Drugog svjetskog rata, jer za grad koji je cvaio koncem 19. i početkom 20. stoljeća, Rijeka ima zasad relativno skromno upotpunjenu povijesnu fototeku. Pritom ne mislimo na dokumentiranje javnih skupova povezanih s burnom riječkom poviješću prve polovine 20. stoljeća i koncentriranih na dobro poznatim urbanim težištima, već na fotografije riječke građanske svakodnevice iz privatnih foto-albuma, koje bi nam mogle razriješiti detalje izgleda tijekom 20. stoljeća izgubljenih gradskih interijera i eksterijera. U referatu će se, na tragu naših velikih i teško dostižnih prethodnika, Branka Fučića, Danila Klena i Radmile Matejčić, s povijesno-umjetničkog stajališta pokušati rasvijetliti nekoliko slabo poznatih primjera iz urbanističke prošlosti grada. Uz komparativnu analizu, kao uobičajenu metodu povijesti umjetnosti, ključna će nam pritom biti usporedba danas postojećega stanja s raspoloživim grafičkim i pisanim izvorima. Donijet će se primjeri s područja povijesnog središta grada, nekad smještenog unutar na karakteristični način i danas dijelom sačuvanih obrambenih gradskih zidina, kao i primjeri koji su se nalazili na području izvan gradskih zidina. Uz nekoliko hipoteza o izgledu grada na izmaku srednjeg vijeka težište će biti na mijenama koje su se zbivale tijekom ranog novog vijeka, odnosu sačuvanog i porušenog. Zaključno će se i s obzirom na temu Kongresa prigodno, naglasiti širi potencijal valorizacije izgubljenih riječkih zgrada i prostora, kao i onih dijelom sačuvanih, no posve zapretenih u današnjem urbanom krajoliku grada.

ANTE BRALIĆ
Sveučilište u Zadru
abralic@unizd.hr

Kultura kao poprište političke borbe: Dalmacija uoči Prvog svjetskog rata

U Dalmaciji uoči Prvog svjetskog rata (1912.-1914.) vodi se politička borba na kulturnom planu u više smjerova. Najuočljivija je međunacionalna borba između dalmatinskih Hrvata i Talijana koji kroz razne manifestacijske oblike putem kulturnih priredbi (kazališne predstave, prigodničarske priredbe, javni nastupi) što je popraćeno pisanjem novinstva. Međutim, u isto vrijeme, odvija se žestoki okršaj unutar hrvatske političke i kulturne elite na relaciji „naprednjaci“ – „klerikalci“ u kojem je kultura središnje mjesto borbe. Ta borba dijelom ima stranačku razdjelnicu. Dalmatinska Stranka prava pod don Ivom Prodanom ima jasna konzervativna stajališta, Hrvatska pučka napredna demokratska stranka, tzv. naprednjaci, dosljedno promovira liberalna načela dok vodeća Hrvatska stranka, uvjetno rečeno, „leluja“ između ta dva pola. Ovo izlaganje pratit će tu unutarhrvatsku raspravu u Dalmaciji, kako s „liberalno-naprednjačke“ strane u prvom redu kroz pisanje *Slobode* i *Narodnog lista*, tako i s „konzervativne“ strane putem *Hrvatske krune* i *Dana*, te će se nastojati rekonstruirati navedeni sukob.

TOMISLAV BRANDOLICA
Hrvatski državni arhiv, Zagreb
tomislav.brandolica@gmail.com

Mussolini u Zagrebu: poželjno i nepoželjno u socijalističkoj kulturi 1980-ih

Izlaganje se temelji na prikazu političkog i kulturnog „slučaja“ nastalog povodom snimanja televizijske miniserije „Diktator“ u koprodukciji Jadran filma 1984./1985. godine. Sadržaj scenarija ove televizijske serije, koji je trebao prikazati uspon i pad Mussolinija kroz njegov privatni i politički životopis, uzrokovao je niz negativnih reakcija relevantnih krugova. U polemiku su tako bili uključeni pojedinci i tijela Sabora Socijalističke Republike Hrvatske, omladinske organizacije, Saveza boraca i Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske, kao i suvremeni mediji. Rad će uz korištenje relevantnog arhivskog gradiva prikazati na koje se načine u kriznim 1980-ima definiralo poželjno i nepoželjno u socijalističkoj kulturi, kako je želja za koprodukcijama nadjačavala zamišljenu ideološku pravovjernost, a ponajviše kako su se pluralistički pogledi u društvu sve više ogledali u razlikama u stavovima republičke javne uprave i organa društveno-političkih organizacija.

TOMISLAV BRANDOLICA

Hrvatski državni arhiv, Zagreb
tomislav.brandolica@gmail.com

**Šuvarova „Crvena knjiga“:
kulturna politika između ideologije i infrastrukture**

Prije daleko poznatije Šuvarove „Bijele knjige“ Republički sekretarijat za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu SR Hrvatske pod Šuvarovim je rukovodstvom 1979. godine pripremao „Crvenu knjigu“. Bio je to strateški akcijski plan razvoja kulturne politike kojim su se trasirali prioritetni zadaci u oblasti kulture do sredine 1980-ih godina. U izlaganju će se prezentirati kako je i s kojim ciljevima djelovao tim Šuvarovih suradnika u republičkoj upravi, kao i koja su bila razmišljanja njegovih poznanika u intelektualnim krugovima o ovoj problematici. Oni su svi u raznim organima društveno-političkih organizacija raspravljali o elementima kulturne politike za novo desetljeće. „Crvena knjiga“ pokušala je definirati ciljeve kulture post-maspokovskog vremena, a naglasak je u njima bio stavljen na procese podružtvljavanja kulturnih djelatnosti, idejnoj borbi i velikim nacionalnim infrastrukturnim projektima koji su u tom trenutku kao socijalno poželjni ciljevi imali zadatak oslobađanja kreativnih energija s pozitivnim idejnim nabojem.

BRANIMIR BRGLES

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
bbrgles@ihjj.hr

Istraživanje toponimije i topografije sjeverozapadne Hrvatske

Istraživanje predmoderne toponimije i topografije uključuje specifičan interdisciplinarn pristup analizi povijesnih potvrda. Izniman su izvor takvih potvrda dokumenti koji se čuvaju u fondu *Acta capituli antiqua* Kaptolskoga arhiva u Zagrebu. To se osobito odnosi na popise desetine u kojima se mogu pronaći potvrde mikrotoponima (riječ je o imenima koja se odnose na manje referente u prostoru), koje vrlo rijetko nalazimo u drugim vrstama pisanih vrela. Među brojnim povijesnim toponimijskim potvrdama u izlaganju će posebna pažnja biti posvećena kulturnim utjecajima i motivaciji nastanka pojedinih imena u kasnosrednjovjekovnom razdoblju.

BRANIMIR BRGLES

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

bbrgles@ihjj.hr

Teorija zavjere, jezik i suvremena kultura u razdoblju „post-istine“

Problematika utjecaja teorija zavjera u suvremenoj popularnoj kulturi posljednjih godina sve više zaokuplja istraživače raznih društvenih i humanističkih znanstvenih područja, uključujući primjerice antropologiju, kulturalne studije, psihologiju i dakako povijest. Cilj je izlaganja upozoriti na važnost teme, uporabu jezika i popularne kulture te na opasnosti koje se kriju iza toga fenomena u razdoblju epistemološke nestabilnosti.

SILVIJA BRKIĆ MIDŽIĆ

MARTIN KUCHAR

STELLA FATOVIĆ-FERENČIĆ

Hrvatski muzej medicine i farmacije Hrvatske

akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb

hmmf@hazu.hr

Odsjek za povijest medicinskih znanosti, Zavod za povijest i filozofiju

znanosti, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb

mkuhar@hazu.hr

stella@hazu.hr

Razvoj muzealizacije biomedicinske baštine u Hrvatskoj

U ovome radu prikazat ćemo dosadašnji razvoj muzealizacije biomedicinske baštine u Hrvatskoj. Taj je razvoj bio potaknut općim procesima institucionalizacije i profesionalizacije biomedicinskih znanosti koji se u Hrvatskoj intenzivnije odvijaju od početka dvadesetog stoljeća, a osobito je maha dobio uvođenjem povijesti medicine kao akademske i istraživačke discipline. Početke povijesti medicine smještamo potkraj dvadesetih godina prošloga stoljeća, a povezujemo ih s pojavom internista Luje Thallera (1891.-1949.) koji kolegij „Povijest medicine“ uvodi u kurikulum Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Usporedo s tim nastojanjima, 1936. godine pri Zboru liječnika osniva se Sekcija za povijest medicine, čiji se rad intenzivira u vrijeme kada je na čelu Zbora bio Vladimir Čepulić (1891.-1964.). On između ostalog snažno zagovara njegovanje hrvatske medicinske baštine i osnutak Muzeja za povijest zdravstva. Muzej je otvoren 1944. godine kada je njegovim upraviteljem imenovan Lujo Thaller, a prvim kustosom Stanko Sielski. Akademske, istraživačke i muzeološke aspekte razvoja povijesti medicine tekli su paralelno, međusobno se ispreplićući i potičući. Njihov je razvoj inspirirao osnutak Instituta za povijest prirodnih, matematičkih i medicinskih znanosti 1950-ih godina unutar tadašnje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Institutu je tada pripala i Farmaceutsko-historijska zbirka Hrvatskoga farmaceutskog društva,

a šezdesetih godina i predmeti nekadašnjeg Muzeja za povijest zdravstva. Institut, a kasnije i njegov sljednik Odsjek za povijest medicinskih znanosti Zavoda za povijest i filozofiju znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (HAZU), nastavio je s čuvanjem i daljnjim prikupljanjem predmeta nadopunjujući Zbirku. Tako se s vremenom oblikovala vrijedna i po svojoj građi jedinstvena zbirka u Hrvatskoj od oko 2000 predmeta. Djelatnici Odsjeka 2006. godine potiču osnutak Hrvatskog muzeja medicine i farmacije koju Predsjedništvo Akademije prihvaća i budućem Muzeju dodjeljuje prostorije prizemlja u Gundulićevoj 24. Hrvatski muzej medicine i farmacije HAZU formalno je osnovan 2014. godine rješenjem Ministarstva kulture RH kao prvi znanstveni muzej unutar HAZU, a 2015. godine u njemu je zaposlena i kustosica. Do sada je izrađena cjelovita projektna dokumentacija za rekonstrukciju, obnovu i uređenje prostora za Muzej, scenarij stalnog postava i izvedbeno rješenje likovnog postava. Misija Muzeja je dokumentiranje i promoviranje hrvatskih biomedicinskih znanosti i prakse u nacionalnom, europskom i svjetskom kontekstu, na osnovi materijalne i nematerijalne baštine. Medicinska i farmaceutska baština čine bogatu i važnu sastavnicu hrvatske kulture te će Muzej u skladu s time svojim izložbenim, izdavačkim i promidžbenim aktivnostima kontinuirano upoznavati širu javnost s vrijednošću i značenjem tog slabo poznatog i potpuno neiskorištenog potencijala naše kulture, ali i njezine pozicije spram šireg europskog konteksta.

VJERA BRKOVIĆ

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

vjera.brkovic@unicath.hr

***Odgojne-obrazovne institucije u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj:
literarni radovi u službi socijalističke propagande 70-ih i 80-ih godina***

U kontekstu političkih i društvenih promjena 1970-ih, nakon sloma Hrvatskog proljeća i godina najjače represije od 1950-ih, dolazi do bitnih promjena odozgo (Ustav 1974., reforma obrazovanja), koje su nastojale dati odgovor na strukturalne promjene u društvu (pad nepismenosti, povećanje broja zaposlenih, povećanje udjela gradskog stanovništva, itd.). Sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća hrvatski odgojno-obrazovni sustav doživljava značajne promjene. Razlog tomu je potreba razvijanja tekovina socijalizma kao i potreba idejnog i društvenog preobražaja odgoja obrazovanja u cjelini, pa i škole kao njegove osnovne jedinice. U tom razdoblju, prema svojem ideološkom poslanju, kulturna i javna djelatnost svake škole posebno je područje namijenjeno za aktivno poticanje razvoja samoupravnog socijalizma. Osim nastavne djelatnosti, postojale su i ostale obavezne djelatnosti, kao što je društveno-koristan rad i proizvodni rad te slobodne aktivnosti pionirskih i omladinskih organizacija. U sklopu tih organizacija uz društveno korisni rad odvijale su se i slobodne aktivnosti u vidu sekcija, grupa, družina, klubova, društava i sl. Rad i djelovanje pionirskih i omladinskih organizacija predstavljao se kao sastavni dio odgojno-obrazovne djelatnosti svake

škole kroz kulturno i javno djelovanje. Cilj je ovoga izlaganja prikazati kulturne čimbenike, rad i aktivnosti pionirskih i omladinskih organizacija koji mogu dati odgovor na pitanje zašto je naglašena potreba za socijalističkom samoupravnom preobrazbom odgoja i obrazovanja u drugoj polovici 20. stoljeća u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj. Osim toga, cilj je ponuditi prikaz funkcioniranja socijalističke propagande kroz sustav odgoja i obrazovanja na temelju analize literarnih radova objavljenih u časopisima, školskim glasilima, spomenicama i sl. Posebni datumi u obilježavanju svake škole u SR Hrvatskoj bili su uređeni po sličnom obrascu, pa su se tako organizirala literarna natjecanja učenika u sklopu proslava državnih praznika, posebice Dana Republike i Dana mladosti radi jačanja socijalističkoga duha.

IVAN BRLIĆ

Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb

Područni centar Gospić

Ivan.Brlic@pilar.hr

***Gospićko djetinjstvo Miroslava Kraljevića između
ambijenta periferije i umjetničkih impulsa***

Najveća kulturna i tradicijska ostvarenja u najvećoj mjeri rezultat su rada mnogobrojnih ljudi koji su svojim djelovanjem stvarala opće dobro zajednici. U hrvatskoj regiji Lici, danas gospodarski i demografski osiromašenoj, kao niti u jednoj drugoj, živjeli su i djelovali značajni hrvatski kulturni, umjetnički, politički i drugi djelatnici. Jedna od najreprezentativnijih ličnosti iz polja umjetnosti koja i danas izaziva divljenje jest Miroslav Kraljević, rođen u Gospiću. Majke Julijana bila je kći gospićkog trgovca Vukelića, a otac Tomo pl. Kraljević sudski činovnik u Požegi. Opće ozračje na prijelomu stoljeća – vremenu kada Kraljevići žive u Gospiću, u Lici bilo je u manjim gradovima poput Gospića, Otočca, Korenice, Senja stimulativnije za mnogo mladih ljudi koji su na razne načine nastojali razvijati svoje talente i mogućnosti. Iako je bila riječ o jednoj od najslabije razvijenijih regija tadašnje Austro-Ugarske, u Lici se kroz kvalitetnije školstvo, kulturni i društveni život nastojalo pozitivno djelovati na mlade ljude. Miroslav Kraljević je svoje gimnazijsko školovanje ostvario upravo u Gospiću, gdje je i maturirao 1905. godine. U tom gradu počeo se baviti slikarstvom na način da je slikao školske udžbenike, razglednice i dvorišne zidove. Zajedno s vršnjacima nastojao je ispuniti slagalice ambicioznosti i mladenačkog zanosa koje nije uspijevala ostvariti gimnazija, niti gospićka građanska indiferentnost. Cilj izlaganja jest dati prikaz života i djela Miroslava Kraljevića u vremenu njegova mladenačkog sazrijevanja. Posebno će biti, na temelju novih znanstvenih istraživačkih saznanja, prikazani društveni doprinosi Kraljevića ličkoj društvenoj i kulturnoj svakodnevnici.

ALEXANDER BUCZYNSKI – GORAN OVČARIČEK

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

aambuc@isp.hr

gogexix@yahoo.com

Slom poslovične krajiške odanosti kući Habsburg

Opisujući političke događaje u Vojnoj krajini kojima je svjedočio tijekom zadnja dva desetljeća njezina postojanja, austrijski je povjesničar Johann Schwicker istaknuo da je krajišnicima zbog stroge vojničke discipline nedostajala „viša duševna kultura“ (*höhere Geisteskultur*) za političke predmete te da su ih zapravo samo zanimali pitanja gospodarske i financijske naravi. Istovremeno se na mađarskoj političkoj sceni već ustalio pojam „krajišnik“ ili „graničar“ kao pogrdni naziv za nekoga tko je pokazivao preveliku odanost prema Habsburgovcima i Monarhiji. No, jesu li takva stajališta doista primjerena, odnosno je li Rakovička buna 1871. godine pod vodstvom Eugena Kvaternika u kontekstu takve poslovične krajiške odanosti habsburškom vladaru iznimka ili svojevrsna kruna procesa koji je započet puno ranije? Djelovanje vojnokrajiških zastupnika na zasjedanjima Sabora, koja su održana 1861., 1865./1866. i 1868. godine, pokazalo je, naime, sasvim jasno da je nakon donošenja posljednjeg Temelnog zakona 1850. godine ujedinjenje s Civilnom Hrvatskom postala općenita želja svih krajišnika. Zbog izbora tih vojnokrajiških zastupnika vodila se tijekom šezdesetih godina teška borba između političkih krugova u Zagrebu i najviših vojnih krugova u Beču za prevlast u Vojnoj krajini. U ovom će se izlaganju razmotriti mogućnosti rekonstrukcije i usporedbe „stanje duha“ i „stanje duša“ u Vojnoj krajini u drugoj polovici 19. stoljeća na temelju vojnih popisa i drugih relevantnih spisa vojne provenijencije. U kojoj je mjeri to arhivsko gradivo relevantno za interpretaciju djelovanja vojnokrajiških zastupnika, razlikovanja između mita i stvarnosti u političkim ideologijama i slično?

FILIP BUDIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

fbudic@ffzg.hr | filipbudic.fb@gmail.com

*Kulturna i društvena isprepletanja
među Grcima i urođenicima na istočnoj obali Jadrana*

Trajno naseljavanje Grka na srednjodalmatinskim otocima tijekom 4. st. pr. Kr. udarilo je temelje učestalijoj komunikaciji s urođeničkim zajednicama istočnog Jadrana. Unatoč relativno niskoj razini stanja istraženosti autohtonih naselja i nekropola, iskopavanja na lokalitetima poput korčulanske Kopile ili pelješkog Grada kod Nakovane ukazuju na dinamiku robne razmjene s okolinom. Štoviše, nalazi pokretnog grčkog materijala helenističkog razdoblja ovjereni na brojnim istočnojadranskim lokalitetima dodatno potvrđuju spomenutu tezu. Obrasci aktivne komunikacije Grka i urođenika

diljem Sredozemlja i Crnog mora nalažu da su se kroz aktivni društveni kontakt širili i dijelili kulturni utjecaji. Teorija isprepletanja (*entanglement theory*) pružila je mogućnost dubljeg promatranja kulturnog prijenosa i odnosa moći prilikom susreta doseljenika s urođenicima. Širi joj je cilj pojasniti kako su sredozemna društva različitih političkih pozadina i interesa kroz vrijeme postajala kulturno isprepletena i kako su se kroz taj proces mijenjala. Teorija je usko povezana s antropologijom konzumacije koja propitkuje pozadinu društvene selektivnosti te ekonomsko-političku logiku poželjnosti i korištenja stranog predmeta ili prihvatanja nove prakse. Značajni ishod teorije isprepletanja je visoka varijabilnost u procesu kulturne promjene koji ovisi o društvenim posebnostima – točnije o lokalnom razvoju ukusa i želja. Na temelju poznatog materijala s istočnojadranskih naselja i nekropola, cilj je izdvojiti grupe predmeta i odraze praksi koji mogu poslužiti u analizi protoka kulturnog sadržaja između Grka i urođenika. Naglasak je stavljen na autohtone zajednice, a osnovno je pitanje usmjereno na poželjnost, odbojnost ili ravnodušnost prema specifičnoj građi. Sukladno tome, težimo pobliže odrediti međudodnos autohtonih preferencija prema grčkim kulturnim strujanjima s obzirom na razvoj kompromisne sredine (*the middle ground*) koja se općenito smatra plodnim tlom za naknadne valove širenja grčkih trgovišta i naseobina.

ANITA BUHIN

Pula

anita.buhin@gmail.com

Razvoj samoupravne kulture u općini Karlovac 1970-ih i 1980-ih

Pitanje socijalističkog preobražaja kulture nalazilo se u temeljima marksističkog, pa tako i jugoslavenskog ideološkog promišljanja. I dok su prve godine jugoslavenskog socijalističkog društva obilježile agitpropovske kulturne aktivnosti, sredinom 1950-ih jugoslavenski su (kulturno-)ideološki teoretičari počeli kreirati specifičnu jugoslavensku kulturnu politiku, temeljenu na klasičnim marksističko-lenjinističkim tekstovima i samoupravljanju koje je ubrzo postalo temeljem jugoslavenske socijalističke ideologije. Stoga je i sam koncept „socijalističke kulture“ slijedio teorijske razrade jugoslavenskog samoupravnog socijalizma, te političke, društvene i strukturne promjene u jugoslavenskome društvu tijekom kasnijih desetljeća, pogotovo 1960-ih i 1970-ih kada su donesena dva Ustava (1963. i 1974.) te Zakon o udruženom radu (ZUR 1976.), koji će uvelike promijeniti kako društveno tako i kulturno polje. Povratak na pitanje radničkog sudjelovanja u kulturi, kako u kreiranju i provođenju politike, tako i u samom korištenju, odnosno sudjelovanju u kulturi, ne čudi s obzirom na društveno-političke promjene u jugoslavenskom socijalističkom društvu. Uz već spomenute novi Ustav 1974. te Zakon u udruženom radu 1976., ključan je bio i Deseti kongres SKJ održan 1974. čiji zaključci formiraju buduću kulturnu politiku, tj. pitanja „o shvaćanju kulture, o slobodi stvaralaštva, o kulturi radnog čovjeka, o ravnopravnom razvoju kultura naroda i narodnosti, o subjektima kulturne politike, kulturnoj akciji, itd.“. Na primjeru

općine Karlovac ovo će izlaganje pratiti razvoj kulturnih aktivnosti u posljednja dva desetljeća socijalističke Hrvatske. Općina Karlovac bila je iznad republičkog prosjeka što se tiče uvjeta za razvoj kulturnih djelatnosti, a za razvoj radničke kulture svakako je bila bitna tvornica turbina Jugoturbina, koja je uz velik postotak vojnih objekata, bila ključna za razvoj društvenog, pa tako i kulturnog života u samoj općini. Temeljeno na arhivskim dokumentima SIZ-a kulture općine Karlovac, istraživanje će biti fokusirano na primjenu teorijskih i pravnih rješenja u kulturi na jednoj mikrolokaciji.

MARIJAN BULJAN

Osnovna škola „Mertojak“, Split
marijanbuljan1@gmail.com

Kazalište u međuratnom Splitu kao političko i kulturno pitanje

Pitanje kazališta kao političkoga i kulturnoga pitanja međuratnoga Splita pojavilo se nakon što je odlukom režima ukinuto postojeće Narodno pozorište za Dalmaciju. Glavni razlog ukidanja navodno je bila financijska neisplativost. Time je Split, buduće središte Primorske banovine, ostao bez svojega samostalnog kazališta, koje se trebalo spojiti sa sarajevskim, no ta se suradnja nikada nije ostvarila. Nastalo splitsko kazališno pitanje pokušalo se riješiti na više načina: prvi je bio djelovanjem Splitskoga (amaterskog) kazališnog društva; drugi se odnosio na uglavnom bezuspješne inicijative pojedinaca; treći je obuhvaćao stvaranje Narodnoga kazališta za Primorsku banovinu, a zadnji se bazirao na suradnji sa zagrebačkim kazalištem u vidu sezonskih gostovanja. Kada su se sve spomenute mogućnosti iscrpile, ispravnim se jedino pokazalo osnivanje samostalnoga i nezavisnoga splitskog kazališta. Uz podršku mjesnog vodstva Hrvatske seljačke stranke krajem 1940. konačno je otvoreno Hrvatsko narodno kazalište u Splitu. Cilj je ovoga izlaganja prikazati najvažnije političke i kulturne događaje povezane s kazališnim pitanjem u međuratnome Splitu.

ANTUN CAR

Opća bolnica Dubrovnik, Dubrovnik
antun.car@du.t-com.hr

Tuberkuloza kao uzrok smrti u Dubrovniku u razdoblju od 1825. do 1918. godine

Dubrovačka Republika u svojim zadnjim decenijama nije razvila manufakturu i obrt većih proizvodnih mogućnosti za razliku od ostalog dijela Europe koji je hrlio u brzu industrijalizaciju. Industrijalizacija je sve žešće osvajala i Habsburšku Monarhiju, u čiji je sastav dospio Dubrovnik zajedno s Dalmacijom u sljedećem periodu, te pokrenu-

la aglomeraciju siromaha u gradovima gdje su tražili posao. Dalmacija je bila zaostala zbog nemara državne politike, siromašnog zemljišnog posjeda, prometne izoliranosti i nemogućnosti izlaska na šire tržište Monarhije. U Dubrovniku u to doba nije bilo snažne industrijalizacije za koju se uobičajeno vezuje širenje tuberkuloze. Ipak, siromašenje društva, loše higijenske prilike i migracija seoskog stanovništva u prenapučeni grad stvaraju uvjete lakšeg obolijevanja od te bolesti. Seljaci migriraju u grad zbog neriješenih kolonatskih odnosa na zemlji i usitnjenosti posjeda. Epidemija tuberkuloze sredinom 19. stoljeća u punom je zamahu među siromašnim stanovnicima Dubrovnika i zaleđa iako ne zaobilazi niti predstavnike vlastelinskih obitelji. Analiza mortaliteta i tuberkuloze kao uzroka smrti temelji se na matičnim knjigama grada Dubrovnika. Cilj izlaganja jest prikazati temeljne odrednice vezane uz broj, dobnu i spolnu strukturu umrlih te sezonska kretanja umiranja od tuberkuloze. U cijelom razdoblju praćenja tijekom 19. stoljeća najveći broj umrlih pripada najaktivnijem dijelu društva. Najviša smrtnost od tuberkuloze bilježi se u zadnjoj četvrtini stoljeća. Muškarci pokazuju prevalenciju umiranja od tuberkuloze u odnosu na žene. Tuberkulozna smrtnost se i u Dubrovniku, poput ostalih manjih i srednje velikih gradova Austrije, sporo smanjivala i dugo ostajala. Odlika je to i uglavnom neindustrijskih sredina s poljoprivredom zaostalog stupnja razvoja jer je u Dubrovniku u to doba udio gradskog stanovništva bio relativno malen, oko 10%. Najveći broj umrlih muškaraca u dubrovačkoj bolnici u razdoblju od 1908. do 1919. prema zanimanju bili su radnici i težaci, a kod žena radnice i kućanice. Iako je Dubrovnik bio manji grad, i on je pokazivao razlike u smrtnosti u pojedinim gradskim četvrtima.

TIHOMIR CIPEK

Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu
tihomir.cipek@fpzg.hr

Ruska kultura sjećanja. Ruski identitet u filmovima Nikite Mihalkova

U izlaganju će se na primjeru filmova dobitnika Oscara redatelja Nikite Mihalkova prikazati simbolička politika suvremene Rusije. Pokušat će se odgovoriti na pitanje, što se uprizoruje kao nova poželjna vrijednost ruskog nacionalnog identiteta. Nakon sloma Sovjetskog Saveza i bezuspješnog pokušaja Borisa Jeljcina da oblikuje novu rusku kulturu sjećanja koja bi izbrisala sovjetska sjećanja, pod Putinovom vladavinom uspostavljaju se nova obilježja ruskog nacionalnog identiteta koja nastoje pomiriti carističku i boljševičku tradiciju oblikujući novi ruski identitet. Snažan doprinos tomu dao je Nikita Mihalkov koji i vlastitom obiteljskom tradicijom pomiruje obje kulture sjećanja. U njegovim filmovima nastoje se oblikovati novi ruski nacionalni identiteti koje Mihalkov naziva „prosvijećeni konzervativizam“. Rekonstrukcijom ideja koje promiču njegovi filmovi, „Sprženi suncem“, „Sibirski brijač“, „Egzodus. Spržen suncem 2“ i „Sunčanica“ pokazati će kako se pomoću kulture i kulturne politike oblikuje nacionalni identitet. Na kraju će se pokazati kako novi ruski nacionalni simboli nastoje pomiriti obje tradicije i oblikovati novi ruski nacionalni identitet.

IVANA CVIJOVIĆ JAVORINA

III. gimnazija, Zagreb

ivana_cvijovic@yahoo.de

***Razvoj studija njemačkog jezika i književnosti
na Mudroslovnom fakultetu u Zagrebu do kraja Prvoga svjetskog rata***

U ljetnom semestru 1875./1876. na Mudroslovnom fakultetu u Zagrebu kao prvi se strani jezik počeo podučavati njemački jezik „poglavito samo za praktičnu uporabu“. Nakon smrti prvog lektora za njemački jezik, 1886. godine, iznesen je službeni zahtjev Proforskog zbora za osnutkom katedre. Ipak, prvi izvanredni profesor za njemački jezik i književnost bit će imenovan tek 1895. Ubrzo će ga naslijediti Stjepan Tropsch, koji će 1899. postati izvanredni, a 1902. i redoviti profesor te će voditi zagrebačku germanistiku sve do svoje smrti 1942. godine. Upravo će Drugi svjetski rat označiti veliku prekretnicu u razvoju studija. U većini se istraživanja o povijesti zagrebačke germanistike naglašava kako ju je nakon Drugoga svjetskog rata Zdenko Škreb postavio na sasvim nove temelje, drugačije od onih na kojima je gradio Stjepan Tropsch. Tropschevu se razdoblju, naprotiv, uglavnom posvećuje vrlo mala pozornost te se njegovo višedjelatno djelovanje nerijetko sažima u nekoliko rečenica. Međutim, upitno je može li se na razdoblje od utemeljenja katedre do kraja Prvoga svjetskog rata uopće gledati kao na homogenu cjelinu. Analiza nastavnog plana te promjena organizacijskih i materijalnih uvjeta studiranja trebala bi stoga omogućiti precizniju periodizaciju najstarije povijesti studija njemačkog jezika i književnosti na Mudroslovnom fakultetu u Zagrebu, a ujedno i odgovoriti na pitanje tko su bili akteri koji su uz Tropscha određivali smjer razvoja zagrebačke germanistike u navedenom razdoblju.

LOVORKA ČORALIĆ

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

lovorka@isp.hr

***Gradivo za pomorsku povijest istočnoga Jadrana
u mletačkom Državnom arhivu***

Pomorstvo je činilo izrazito važnu razvojnu sastavnicu u povijesti istočnoga Jadrana tijekom ranoga novog vijeka. Gradivo o toj problematici, uz državne arhive u Republici Hrvatskoj, pohranjeno je u središnjoj državnoj pismohrani u Mlecima (Archivio di Stato di Venezia), kao i u arhivskim ustanovama nekih drugih gradova Republike Italije (Ankona, Bari i drugi). U ovome izlaganju prikazat će se neki od arhivskih fondova koji se čuvaju u Mlecima. Ponajprije je to fond *Provveditori all'Armar*, točnije spisi državne magistrature koja se odnosila na mletačku ratnu mornaricu tijekom 18. stoljeća, razdoblja za koje je navedeno arhivsko gradivo i sačuvano. Također, ovdje ćemo spomenuti i fond *Scuole piccole e suffragi* u sklopu kojega je pohranjen velik broj do-

kumenata (popis trgovačkih brodova i sastav njihovih posada) koji se izravno odnose na pomorstvo istočnoga Jadrana. Izlaganje će biti fokusirano na pojašnjenje pojedinih sastavnica rečenih fondova odnosno na njihov sadržaj koji se izravno odnosi na hrvatsku pomorsku povijest. Uvidom u rečeno gradivo razvidno postaje u kojoj je mjeri pomorstvo bilo bitna gospodarska sastavnica hrvatskoga Jadrana tijekom 18. stoljeća, ali i na koji su način Hrvati participirali u vojnopomorskoj povijesti Mletačke Republike u posljednjem stoljeću njezina opstojanja. Raščlambom rečenih dokumenata zorno je kako su u pomorskoj trgovini prednjačili kvarnerski otoci i Boka kotorska, dočim su kao zapovjednici (kapetani) vojnih brodova pod stijegom *Serenissime* posebice bili istaknuti Bokelji. U izlaganju će se naglasiti i kulturna dimenzija djelovanja hrvatskih pomoraca koji su – zahvaljujući svojim nemalim gospodarskim mogućnostima – svoje matične sredine oplemenjivali brojnim darovnicama uzdižući ih u značajne kulturne i umjetničke centre istočnoga Jadrana.

MIRKO ĆOSIĆ

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb
mircosich@gmail.com

Socrealizam i književnost u Hrvatskoj (1945.-1990.)

Prvi put u povijesti imamo pojavu socrealizama ili socijalističkog realizama što je naziv za doktrinu koja je nastala 1930-ih u Savezu Sovjetskih Socijalističkih Republika po kojoj umjetnost treba izražavati ideje socijalizma, napose slijediti „uzvišene“ ciljeve koje postavlja komunistička partija. Posebnu ulogu u provođenju partijskih dogmi imao je Agitprop ili punim nazivom Odjeljenje za agitaciju i propagandu, formirano u Drugom svjetskom ratu u tadašnjoj Jugoslaviji, u svrhu kontrole i usmjeravanja cjelokupnog intelektualnog stvaralaštva u državi prema ideološko-političkim direktivama komunističke partije. Agitprop je nadzirao, ocjenjivao i kritizirao, ali i materijalno pomagao i poticao one umjetnike koji su zadovoljavali postavljene partijske zadatke. Umjetnička djela trebala su biti u duhu propisanog socijalističkog realizma, kako bi se književno djelo u potpunosti podredilo odgojnoj funkciji, kojom se provodila infiltracija vrijednosti socijalizma. Socrealizam se tako pokazao produženom rukom represivnih mehanizama totalitarnoga režima. O napuštanja socijalističkoga realizma u hrvatskoj književnosti zauzeo se već 1949. književnik Petar Šegedin na II. kongresu Saveza književnika Jugoslavije u Zagrebu, zagovarajući raskid sa socijalističkom i utilitarnom estetikom. Miroslav Krleža je također, 1952. na III. kongresu Saveza književnika Jugoslavije u Ljubljani, pristupio osporavanju socrealističke dogme braneći pravo na *l'art pour l'art*, zaključivši u ono doba heretičkom tvrdnjom, da istinsku umjetnost stvaraju samo individualni talenti. Poglavitito treba istaknuti pojavljivanje *Krugova*, mjesečnika za književnost i kulturu koji je izlazio u Zagrebu od 1952. do 1958. godine. Glavni urednik prvoga godišta bio je Vlatko Pavletić, a dva su posljednja godišta uredili Josip Pupačić i Antun Šoljan. Suprotstavljajući se poetici socijalističkog realizma,

a zauzimajući se za slobodu pisanja i estetski pluralizam, program časopisa, izložen u Pavletićevu programatskom esaju *Neka bude živost ...*, nudio je obnovu nacionalnoga književnog identiteta i otvaranje prema najraznolikijim suvremenim tendencijama europske i svjetske književnosti. Jedan od najistaknutijih predstavnika krugovaša svakako je Antun Šoljan, profesionalni pisac i prevoditelj. Njegov roman *Kratki izlet* je priča o naraštaju kojemu su obećavali sve, a nisu pružili ništa. Puna dva desetljeća *Kratki izlet* bio je glavna meta političkih napada na njegova autora, a puna tri desetljeća trebala su da se prva skraćena verzija objavi u Zagrebu. Međutim, kako je to bivalo u tim vremenima, Petar Šegedin i Antun Šoljan te drugi samomisleći književnici našli su se i na udaru represivnog aparata koji je godinama nadzirao njihov rad, a o čemu se malo znalo. Tome će doprinijeti i odnedavno dostupni arhivski fond Službe državne sigurnosti, u sklopu kojeg se nalaze i osobni dosjei vodećih književnika toga vremena.

TONI ĆOSIĆ

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

toni.cosic@unicath.hr

Traumatski potencijal povećane dječje smrtnosti u inicijalnoj fazi demografske tranzicije – primjer Lumbarde

Za očekivati je da povećana smrtnost novorođenčadi u predtranzicijsko doba i u inicijalnoj fazi demografske tranzicije ne izaziva demografsku traumu jer je visoka smrtnost očekivana i preventivno se kompenzira trajno visokim stopama začeca i rođenja. U posttranzicijskom razdoblju, kada stope rođenja i smrti postaju trajno niske, naglo kratkoročno povećanje dječje smrtnosti vidljivo je i utoliko neizbježno traumatično iskustvo koje za posljedicu ima kompenzirajuću bihevioralnu reakciju. Nije, međutim, jasno postiže li naglo i privremeno povećanje dječje smrtnosti traumatski učinak i u tranzicijskoj fazi padajućih općih stopa mortaliteta, ali još uvijek visokih natalitetnih stopa. Ovdje ćemo na primjeru Lumbarde, koja se u drugoj polovici 19. stoljeća nalazi u inicijalnoj fazi demografske tranzicije, istražiti korelaciju između općih stopa nataliteta (začeca) i mortaliteta te pokušati ustanoviti jesu li razdoblja povećane dječje smrtnosti izazvale kompenzacijski demografski učinak karakterističan za posttraumatske faze demografskog razvoja.

JASMINKA ĆUS-RUKONIĆ

Cres

jasminka.cus.rukonic@gmail.com

Pomoračka zanimanja na grbovima i znakovima cresko-lošinjskog otočja

Otoci Cres i Lošinj oplakani su morem i veći dio djelatnosti otočana usmjerena je prema moru i pomorstvu. Tu imamo čitav niz zanimanja vezanih uz more od brodovlasnika (*parona*), brodograditelja (*kalafata*), pomoraca pa i ribara. Pomorački se društveni sloj, mlada buržoazija, počeo uzdizati već u 17. stoljeću da bi u društvenim promjenama koje su uslijedile početkom 19. stoljeća došli do potpunog izražaja. Tada nastaje grb Maloga Lošinja, prikazan kao smeđi bark s tri jarbola na valovima, kao i najstarija varijanta grba Veloga Lošinja, koji predstavlja drvenu galiju na kojoj se uz kulu voze i njegovi sveci zaštitnici Sv. Antun Pustinjak i Sv. Grgur Spoletski. Razvoj brodarstava i brodogradnje Velog i Malog Lošinja u stopu prate i obližnje Nerezine, koje početkom 20. stoljeća u svoj grb stavljaju loger kao simbol većeg prihoda za mjesto, jer su se njime prevozila drva za ogrjev u Veneciju, te je on uz franjevački samostan sv. Frane ušao u grb Nerezina. I zadnji biskup Osorske biskupije Frane Petar Rakamarić (1801.-1815.) ne uzima za biskupski grb svoj obiteljski grb, već novi: na valovitom moru brodi jedrenjak tipa bragoc s dva jarbola razapetih jedara. Najstariji znak *parona* na otočju je medaljon s prikazom broda – lošinjskim gripom Blaža Gladulića (*Blasius Gladulich*) s nadgrobne ploče iz 1604. godine u Velom Lošinju. Najstariji je prikaz paronskog znaka u Nerezinama iz 17. stoljeća, a nalazi se na nadgrobnoj ploči Domenica Sigovicha i njegovih nasljednika s prikazom tartane na podu u crkvi sv. Frane. Potom slijedi onaj s kraja 18. stoljeća na nadgrobnoj podnoj ploči groba broj 103 s prikazom jedrenjaka razapetih jedara s trim jarbolima Filipa Supranića u župnoj crkvi sv. Antuna Pustinjaka (Opata) u Velom Lošinju. Jedrenjaci tipa goleta, razapetih jedara s dva jarbola i prikazom valova, koji plovi udesno prema svjetioniku, znakovi su paronskih obitelji Camalich, Soccolich-Postolich i Matcovich iz Nerezina s početka 20. stoljeća. Sačuvan je i znak bratovštine pomoraca na nadvratniku dvorišnog ulaza u Cresu iz 1595. godine, koji uz Kristov monogram IHS s križem nad hastom slova H, ima sidro s dva kraka i kormilo. Sidro s dva kraka i uvijenim konopom ili lancem je učestali prikaz, kako na kućama, tako i na grobovima po cijelom cresko-lošinjskom otočju. Ponekad se uz dvo-krako sidro s uvijenim konopom ili lancem pojavljuje i dalekozor s kormilom. Na jednom primjeru postoji i trokrako sidro s Madonom. Oko 1670. godine u Velom Lošinju djelovalo je manje brodogradilište u kojem su korčulanski i lovranski graditelji učili Velološinjane zanatu. Brodogradnja je išla uzlaznom putanjom, od gradnje manjih barki za ribolov do brodova za trgovačku i ratnu mornaricu i jedrenjaka. Izgleda da jedan od njih leži pod nadgrobnom podnom pločom groba broj 17 s prikazom kalafatskog znaka (u pravokutnom polju dlijeto, bat i šestar – alat kalafata), ispred župne crkve sv. Antuna Pustinjaka (Opata) u Velom Lošinju. Znak brodograditelja nalazi se i na ogradi balkona Velike dvorane palače Fritzi u Malom Lošinju: u ovalnom štitu simboli brodograditelja, kobilica drvenog broda na navozu, a u njemu nacrti, šestari, kutomjeri i ostali pribor potreban za projektiranje broda iz sredine 19. stoljeća. Ribari imaju po najmanje znakova, i to kao znak ribe vrlo slična sabljarki, ali s jakom leđnom perajom

na nadprozorniku prvog kata u Cresu te znak ostiju i zdjela s ribicama na nadvratniku ulaza na prvom katu u Cresu. Uz prebogatu heraldičku plemićku baštinu otoka Cresa i Lošinja, vrijedi spomenuti i ove mnogo skromnije grbove i znakove, koji govore o zanimanjima vezanima uz more.

MAJA ĆUTIĆ GORUP – SANDRA VIGNJEVIĆ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
mcutic@ffri.uniri.hr
svignjevic@student.uniri.hr

St. Veit am Flaum u vrijeme djelovanja Ungnadovog biblijskog zavoda u Urachu

Na temelju analize korespondencije djelatnika i suradnika uraške tiskare autorice zaključuju da je Rijeka bila važan grad za širenje protestantskih knjiga. Nalazila se na dobrom strateškom položaju, a zbog osmanske opasnosti građani Rijeke su trgovali morem s drugim gradovima. Dok je djelovala uraška tiskara (1561.-1565.), riječki kapetan bio je Francesco Barbo. On je u vrijeme velike osmanske opasnosti i protureformacije pomagao u prodaji i transportu knjiga na narodnom jeziku, koje su iz uraške tiskare u bačvama prevožene na jug. Tražio je prevoditelje i korektore za tiskaru, protestantske propovjednike, *Bibliju* Bernardina Frankopana. Tiskara je prestala postojati zbog nedostatka novca nakon smrti svog utemeljitelja Hansa Ungnada.

VANNI D'ALESSIO

Sveučilište u Napulju, Italija
Center for Advanced Studies – Southeastern Europe, Rijeka
gidaleess@unina.it

Političke kulture i organizacije između rata, talijanske okupacije i nastavka fašizma u Pazinu i srednjoj Istri

Autor raspravlja o političkim promjenama u Pazinu i središnjoj Istri tijekom Velikog rata, za vrijeme talijanske vojne okupacije i u prvim godinama nakon aneksije Pazinštine Kraljevini Italiji. Rad se fokusira na promjene vlasti na lokalnoj razini i analizira političke kulture lokalnih stranaka, organizacija i skupina koje u razdoblju tranzicije pokušavaju pridobiti lokalnu upravnu vlast i političku moć u gradu i okoliću. Do Prvog svjetskog rata lokalna upravna vlast je bila u rukama Političkog društva za Hrvate i Slovence: u Istri je pazinski gradonačelnik bio poznati hrvatski političar i odvjetnik Šime Kurelić, a važnu ulogu imao je i odvjetnik Dinko Trinajstić. Međutim, prevlast hrvatske političke opcije osporavali su pripadnici talijanske liberalno-naci-

onalne stranke (formalno *Società politica istriana*). Najistaknutiji među njima bili su odvjetnik Costantino Costantini, na čelu upravnog odbora grada Pazina, i poduzetnik Vittorio Mrach. Posljednjih dvadeset godina austrijske vlasti navedene ličnosti i njihovi suradnici uspjeli su razviti isprepletenu mrežu kulturnih, zabavnih, ekonomskih i pedagoških društava te marginalizirati radničke organizacije. Na hrvatskoj strani pojavila se tenzija između liberalne i crkvene struje, dok je na talijanskoj strani bilo i nekoliko iredentističkih aktivista, ali njihova uloga nije bila značajna. Tijekom rata službeno zmiru političke aktivnosti: Trinajstić napušta Istru i pridružuje se Jugoslavenskom odboru, dok austrijska policija aktivno goni osumnjičene za talijanske i slavenske iredentističke aktivnosti. Najveće promjene događaju se nakon pada Austro-Ugarske Monarhije i kratke vlasti Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba, kada talijanska vojska okupira cijelo područje te internira nekoliko hrvatskih uglednika, uključujući bivšeg gradonačelnika Kurelića. Ipak, stari talijanski „liberalnazionali“ neće jednostavno dobiti vlast u svoje ruke. Vlast preuzima talijanska vojska, potom tršćanski generalni civilni komesarijat, da bi „liberalnazionali“ na kraju bili marginalizirani od strane novih fašističkih ličnosti (već za vrijeme prvih upravnih i političkih izbora). Već prije dolaska fašizma na vlast u Italiji, središnja Istra je pod utjecajem pojačanog talijanskog nacionalizma i aktivnosti tršćanskih i lokalnih fašista koji uz pomoć vojnika napadaju Hrvate i socijaliste. Autor analizira nastanak i razvoj graničnog fašizma popraćenog nestankom drugih alternativnih izvora moći u ranim dvadesetim godinama te rekonstruira evoluciju političke kulture u poratnom razdoblju.

MIHOVIL DABO

Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli
mihovil.dabo@unipu.hr

Položaj hrvatskoga školstva u Istri tijekom Prvoga svjetskog rata i poraća

Tijekom druge polovice 19. stoljeća te u razdoblju do izbijanja Prvoga svjetskog rata obrazovna problematika za hrvatski je politički i nacionalni pokret u Istri bila pitanje od prvorazrednoga značaja. Kroz snaženje mreže obrazovnih ustanova na vlastitom jeziku spomenuti pokret uspješno se približavao proklamiranim ciljevima. Stoljetni proces talijanizacije hrvatskoga stanovništva kroz kulturni i jezični utjecaj tijekom posljednjih desetljeća austrijske uprave osjetno je usporen, a osnovne škole, javne kao i one Družbe sv. Ćirila i Metoda za Istru, postale su učinkovitim oruđem nacionalne mobilizacije. Ipak, kao što je politička i društvena dominacija talijanskog građanstva do 1914. oslabljena, ali ne i nadvladana, u istarskom su školstvu sve do izbijanja ratnog sukoba obrazovne institucije na talijanskom jeziku zadržale primat. Neposredno po izbijanju rata austrijske su vlasti manifestirale očiglednu podozrivost spram slaven-skog, ali i talijanskog političkog i nacionalnog aktivizma. Međutim, nakon uključivanja Kraljevine Italije na suprotnoj strani, situacija se za istarske nacionalne skupine mijenja te je u posljednje dvije godine rata Zemaljska upravna komisija za Istru ispunita mnoga

predratna očekivanja hrvatskih političkih predvodnika. Takav razvoj situacije osnažio je nadu, jasno čitljivu na stranicama pulskoga ratnog dnevnika *Hrvatski list*, kako se bliži vrijeme ostvarenja davno postavljenih ciljeva, među kojima je obrazovanje zauzimalo izrazito važno mjesto. Ishod rata, međutim, donio je potpuno suprotan ishod, a talijanska okupacijska uprava do 1920. također je znatan dio pozornosti poklonila netalijanskom školstvu, učinkovito oblikujući preduvjete za potpuno uklanjanje u razdoblju nakon Rapalskog ugovora.

ANTE DELIĆ

Sveučilište u Zadru

adelic@unizd.hr

„Šovinisti“ u kulturi na primjeru Ljudevita Jonkea

S obzirom da nije moguće cjelovito govoriti o kulturno-političkim pitanjima u drugoj Jugoslaviji bez osobe Ljudevita Jonkea, čije djelovanje do sada nije dovoljno istraženo, u izlaganju će se analizirati neka pitanja koja proizlaze iz sadržaja dosjea koji je o Jonkeu sastavila Služba državne sigurnosti. Dosje se nalazi u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu, u fondu Službe državne sigurnosti Republičkog sekretarijata unutrašnjih poslova Socijalističke Republike Hrvatske (SDS RSUP-a SRH).

LJILJANA DOBROVŠAK – VIJOLETA HERMAN KAURIĆ

Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb

Ljiljana.dobrovsak@pilar.hr

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

vherman@isp.hr

Obilježavanje stogodišnjice početka i završetka Prvoga svjetskog rata u Hrvatskoj

U izlaganju o obilježavanju stogodišnjice početka i završetka Prvoga svjetskog rata u Hrvatskoj govorit će se na koji način su stogodišnjicu Prvoga svjetskoga rata u Hrvatskoj obilježile hrvatske državne i lokalne institucije, a na koji način pojedinci. U izlaganju će isto tako biti govora, da li je obilježavanje stogodišnjice početka i završetka Prvoga svjetskoga rata potaknulo kulturu sjećanja na Prvi svjetski rat ili su, kao i u prethodnim razdobljima, događaji iz Prvoga svjetskoga rata prepušteni zaboravu.

DŽEVAD DRINO

Pravni fakultet Univerziteta u Zenici

dzevad.drino@gmail.com

Utjecaj dubrovačkog prava na pravo srednjovjekovne Bosne

Srednjovjekovno dubrovačko pravo umnogome je utjecalo na razvitak prava u bano-vini, a od 1377. godine i bosanskoj kraljevini. Ono se širilo putem direktnog utjecaja dubrovačkih kolonija i faktorija, ali još više svojom posrednom ulogom u tadašnjoj međunarodnoj trgovini na Balkanu i Mediteranu. Tako i najveći bosanskohercegovački suvremeni pravni povjesničar Mustafa Imamović s pravom navodi dubrovačko pravo kao pomoćni pravni izvor u Bosni, ponajviše u oblasti stvarnog i obveznog prava. Prvi pisani akt bosanske države – povelja bana Kulina iz 1189. godine odnosi se upravo na slobodu trgovine Dubrovčana, o čemu govori i najveći broj povelja, isprava, zadužnica, pisama i drugih akata bosanskih vladara, ali i cjelokupne bosanske vlastele. Pri tome je velika uloga odredaba dubrovačkog Statuta iz 1272. godine, koji je jedini statut istočnojadranskih gradova koji svojim zasebnim poglavljima uređuje propise odnosa sa susjedima (knjiga III), i to podanika bližeg Humskog kneštva (glava LI), te bosanskih podanika (glava LII).

KARLO DRŽAIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

karlo.drzaic@gmail.com

Stari neprijatelj za novo vrijeme – antisemitizam u Hrvatskoj početkom devedesetih

Krajem osamdesetih godina dvadesetog stoljeća u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji jasno se očituju novi (ponekad stari) nacionalni narativi koji su usko vezani uz ideju disolucije Jugoslavije i stvaranja zasebnih nacionalnih država. Jedan od tih narativa je i onaj hrvatski na čijim je temeljima nekoliko godina kasnije, izdvojivši se iz Jugoslavije, nastala Republika Hrvatska. Time dolazi do značajnih ideoloških promjena dio kojih je i redefiniranje Drugoga naspram kojeg se konstituira hrvatska nacija. Početkom devedesetih kao reprezentacija tog Drugog prvenstveno su služili Srbi, u određenim fazama muslimani, ali ponekad i Židovi koji se uostalom u europskoj povijesti redovito javljaju upravo kao „drugost“ dominantnih etničkih i nacionalnih zajednica. Tako se u ovom razdoblju u javnom i političkom diskursu u Hrvatskoj te s pozicija moći javlja jasan antisemitski diskurs. Stoga se postavlja pitanje zašto i kako se u kontekstu postjugoslavenskih ratova (od kojih su ovdje posebno relevantni ratovi u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini) u Hrvatskoj ponovno javlja antisemitizam koji je, iako i tada prisutan, u Jugoslaviji uglavnom bio potisnut iz javnog diskursa službenim ideološkim narativom te koliko je antisemitski diskurs bio

rasprostranjen i kakva je u njemu bila slika Židova kao Drugog. Stoga ću u ovom radu postaviti pitanje geneze antisemitizma i antisemitskog diskursa početkom devedesetih godina dvadesetog stoljeća u Hrvatskoj te prikazati aktere i skupine koji su bili njegovi nositelji, ali i načine na koje se reagiralo na pojave antisemitizma koji je postao jedan od predmeta onodobnih političkih borbi. Također ću razmotriti pitanje odgovara li antisemitizam iz devedesetih u Hrvatskoj nekom od tipova antisemitizma koji su uspostavljeni u humanističkim znanostima.

IGOR DUDA

Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli
igor.duda@unipu.hr

Iz prakse društvenog samoupravljanja: kultura u mjesnim zajednicama u Jugoslaviji 1970-ih i 1980-ih

Iako su postojale od šezdesetih, mjesne zajednice postaju obavezan dio jugoslaven-skog samoupravnog i društveno-političkog sustava Ustavom iz 1974. godine. Pravno su definirane kao osnovne samoupravne zajednice koje samoupravno organiziraju radni ljudi i građani u svojem naselju. Preko mehanizama mjesne zajednice građani su sudjelovali u socijalističkoj direktnoj demokraciji te dobivali mogućnost putem više tijela i delegata utjecati na općinske vlasti, samoupravne interesne zajednice i osnovne organizacije udruženog rada. Bilo je zamišljeno da tako, razvijajući solidarnost, aktivno sudjeluju u ostvarivanju zajedničkih interesa i zadovoljavanju zajedničkih potreba. Među potonjima su bili i odgoj i obrazovanje, kultura, tjelesna kultura, zaštita okoline i informiranje, što je stvorilo pretpostavke za osmišljavanje lokalnih kulturnih sadržaja i drugih aktivnosti koje su trebale pridonijeti kvalitetnom ispunjavanju slobodnog vremena. Savjet mjesne zajednice, komisije, osnovne i mjesne podružnice društvenih i društveno-političkih organizacija mogli su sudjelovati u zajedničkom planiranju i provođenju planova koji su uključivali i lokalne domove kulture, omladinske i pionirske domove, kulturno-umjetnička društva, sportske centre i druge ustanove. Arhivsko gradivo i specijalizirani listovi otkrivaju kako su se u svemu tome snalazili građani, koliko je njihovo djelovanje bilo sustavno i organizirano, koliko je bilo posljedica entuzijazma i individualne akcije, koje su razlike između urbanih i ruralnih mjesnih zajednica te kako su na odabir aktivnosti utjecali međugeneracijski odnosi i razlike.

KRISTINA DŽIN

Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb

kristina.dzin@pu.t-com.hr

Jadranski zbornik i njegova uloga u povezivanju povijesti Istre, Rijeke, Hrvatskog primorja i Gorskog kotara u vremenu nakon Drugog svjetskog rata

Periodička publikacija *Jadranski zbornik* utemeljena je 1956. godine djelovanjem Društva za povijest i kulturna pitanja Istre u Puli i Podružnice Povijesnog društva Hrvatske u Rijeci. Urednički odbor sastavljen od mnogobrojnih uglednih znanstvenika i društvenih djelatnika Istre i Rijeke težio je kroz urednike (V. Bratulić, B. Marušić, M. Sobolevski, V. Girardi Jurkić) sustavno izdavati nove rezultate u znanosti kroz promicanje arheoloških, etnografskih i povijesnih istraživanja primarno posvećenih geopolitičkim zbivanjima zapadne Hrvatske kroz povijesna razdoblja i to interdisciplinarnim pristupom do suvremenog doba. Dio posebnih otisaka radova arheološke i arheologiji bliske tematike uvezivan je u „Građe i rasprave“ Arheološkog muzeja Istre u Puli, te je u međubibliotečnoj razmjeni u vrijeme suizdavaštva Pule i Rijeke razmjenjivan s više od 150 svjetskih knjižnica. Doprinos autorskih tekstova znanstvenih i stručnih članaka, prikaza i recenzija knjiga, monografija, članaka, izložbi i skupova do današnjeg dana nepresušno je vrelo za nove spoznaje o vremenu izdavaštva i znanstvenostručne komunikacije jednoga vremena.

BARBARA ĐURASOVIĆ

Libertas međunarodno sveučilište, Dubrovnik

barbara.djurasovic@gmail.com

Cenzura u dubrovačkim političkim novinama (1891.-1918.)

U dosadašnjim znanstvenim razmatranjima koja su proizašla proučavanjem građe prvih dubrovačkih političkih novina *Crvena Hrvatska*, *Dubrovnik* i *Prava Crvena Hrvatska* nije se uvidjelo kontinuirano djelovanje cenzorskog aparata. Proučavanjem sadržaja tih novina, u razdoblju od 1905. do 1914., došlo se do saznanja o brojnim zapljenama članaka koje je provodila austrijska vlast u Dubrovniku. U nastavku proučavanja cenzure dubrovačke periodike planira se obuhvatiti razdoblje od 1891., kada izlazi prvi dubrovački politički list *Crvena Hrvatska*, a potom i glasilo *Dubrovnik* (1892.). Bit će sagledano i razdoblje od 1914. do 1918. kada je tijekom Prvog svjetskog rata u Dubrovniku izlazila samo jedna tiskovina, *Prava Crvena Hrvatska*, naklonjena austrijskom režimu. Cenzura podrazumijeva zahtjev državne vlasti da pregleda sve rukopise namijenjene tisku prije samog tiskanja. U slučaju dubrovačkih tiskovina, od 1905. do 1914., riječ je o zapljeni članka, više njih ili odlomaka pojedinog članka nakon tiskanja novinskog izdanja. U navedenom razdoblju zabilježeno je više od 250 zapljena za koje se može pouzdano utvrditi da su ih vlasti uklonile iz listova. Obuhvaćanje dodatna dva

razdoblja dat će se zaokružena slika cenzorskog djelovanja nad političkim novinama na kraju 19. i početku 20. stoljeća. Analizom novinskih stupaca doći će se do zaključka s kojim su razlogom, kada i koliko učestalo vlasti provodile cjelovitu ili djelomičnu zapljenu novinskih članaka te koje teme nisu smjele dospjeti do dubrovačke javnosti. Cenzura je ostala skrivena više od stotinu godina budući da su nakon provedenog postupka zapljene sadržaja vodeći ljudi dubrovačkih stranačkih listova uspijevali sačuvati prva novinska izdanja. U Državnom arhivu u Dubrovniku u većini se čuvaju izvorna izdanja u kojima se tek kraćim tekstualnim objavama potvrđuje cenzura u prethodnim izdanjima. Također se pronalaze i listovi koji su sačuvani kao druga izdanja i na njima se može posvjedočiti postupak i metoda zapljene. Kao posebna rijetkost izdvajaju se i primjerci koji su sačuvani u oba izdanja, izvornom i drugom. Da su kojim slučajem sačuvani samo drugi otisci tiskovina, bili bismo uskraćeni za brojne vrijedne historiografske teme i izostala bi većina radova koji su proizašli analizom novinskih stupaca. Proučavanjem cenzure u dubrovačkim glasilima, a usporedno i fonda *Tiskovine Okružnog suda* u Dubrovniku, pohranjenog u Državnom arhivu u Dubrovniku, otvorit će se nova percepcija odnosa Monarhije na politiku i pisanje dubrovačkih listova, ali i zaključka na temelju kojih zakona su vlasti provodile odluke o zapljeni članaka. Osim same rekonstrukcije cenzure bit će izneseno i djelovanje državnih institucija koje su provodile kontrolu nad tiskovinama.

SABINE FLORENCE FABIJANEC

Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb
flobaber@hazu.hr

Tranzit željeza kroz riječku luku u 15. stoljeću u kontekstu međunarodnog prometa metala kroz hrvatske zemlje u kasnom srednjem vijeku

Temeljem ugovorâ iz knjiga riječkog bilježnika Antuna de Renno de Mutina, koji je bio aktivan u gradu od 1436. do 1461., talijanska, mađarska i hrvatska historiografija početkom 20. stoljeća su već ponudile osnovni sažeti pregled podataka o riječkoj (tranzitnoj) trgovini, pa tako i trgovini željezom. Ovim bismo izlaganjem nadopunili već postojeće informacije, što s tematskim kartama, što predstavljajući značaj riječkog prometa željezom u širem kontekstu prometa metala, u prvom redu srebra i bakra. Također, ulozi u trgovini pojedinim kovinama nisu isti, ovisno o njihovoj uporabi i namjeni, posebice s obzirom na različite političke faktore koji mogu utjecati na promet metalima, te će se izlaganje šire pozabaviti i tim aspektima.

ANDREA FELDMAN

Učiteljski fakultet Sveučilište u Zagrebu

feldman.andrea@gmail.com

Vera Erlich Stein u arhivu: o izazovima istraživanja biografija intelektualki

Referat pripremljen za raspravu u sekciji, bavit će se problemima s kojima se suočava istraživačica ženske povijesti u arhivima, u potrazi za gradivom koji će na najbolji način osvijetliti životni put subjekta ovog istraživanja. Referat će otkriti prije svega kompleksno iskustvo Vere Erlich, kao osobe koja je preživjela Holokaust, te njezin povratak u zemlju pod komunističkim režimom. Zanima nas do koje je mjere intelektualno svladavala teme poput egzila, repatrijacije i nostalgije. Posebna se pozornost pridaje njezinom razumijevanju Amerike i američkog načina života, o kojem postoje nekonvencionalni dokumenti na koje se, u nedostatku klasičnih izvora, oslanjamo u istraživanju. Stoga se ovo izlaganje oslanja na postojeću literaturu o ovoj problematici, ali uključuje dostupne primarne izvore, koji uključuju i rukopisnu ostavštinu Erlichove.

EMIR O. FILIPOVIĆ

Filozofski fakultet Univerziteta u Sarajevu, Bosna i Hercegovina

filipovic@europe.com

Vojvoda Ivaniš Vlatković: “Principal causa dela ruina de Bosna”?

Izlaganje će tematizirati držanje i političko djelovanje vojvode Ivaniša Vlatkovića u vrijeme osmanskog osvajanja Bosanskog kraljevstva. Posebna pažnja bit će posvećena jednom pismu omiškog kaštelana s početka 16. stoljeća u kojem su sadržane teške optužbe izrečene na račun humske velikaške obitelji Vlatkovića, a posebno protiv vojvode Ivaniša koji je tom prilikom okarakteriziran kao „osnovni uzrok propasti Bosne“. Kroz prizmu pitanja opravdanosti tih optužbi bit će predstavljeni i neki drugi suvremeni dokumenti koji daju nešto više podataka o ulozi vojvode Ivaniša u zbivanjima neposredno prije, u tijeku i nakon vojnog pohoda koji je sultan Mehmed II. poveo protiv Bosne u kasno proljeće 1463. godine.

SERGEJ FILIPOVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
 filipovic.sergej@gmail.com

Područje kulture u nastavnim programima i udžbenicima povijesti za gimnazije

U nastavi povijesti tradicionalno je prevladavala politička i diplomatska povijest. Na taj način učenici su često bili opterećeni samo jednim područjem povijesti, dok su se druga područja često zanemarivala. Jedno od takvih područje je i područje kulture. Godinama su trajala rasprave da bi u nastavi povijesti trebalo doći do promjena. Prema novom Kurikulumu za nastavni predmet Povijest, donesenom 2019. godine, povijesni sadržaji podijeljeni su u pet domena, pri čemu je jedna od njih i Filozofsko-religijsko-kulturno područje, što bi za cilj trebalo imati ravnopravnu raspodjelu nastavnih sadržaja i prekinuti dominaciju političke povijesti. Kako bi se provjerilo je li to baš tako, analizira se nastavne programe i udžbenike povijesti za gimnazije prije i nakon provođenja Kurikularne reforme. Analizira se teorija (ono što je propisano) i praksa (sadržaji koji se zaista nalaze u udžbenicima). Od propisa, u središtu analize su Nastavni program povijesti za gimnazije i Kurikulum za nastavni predmet Povijest za osnovne škole i gimnazije u Republici Hrvatskoj. Od udžbenika, analizira se udžbenike od prije i nakon reforme od različitih izdavača (Alfa, Meridijani, Profil i Školska knjiga). Kvantitativnom i kvalitativnom analizom obuhvaćaju se sadržaji koji pripadaju Filozofsko-religijsko-kulturnom području te se donosi zaključke o tome koliko su oni zastupljeni u nastavi povijesti.

TINA FILIPOVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli
 tinafilipovic.pu@gmail.com

SUBNOR i kultura u kasnom socijalizmu: kritika pod reflektorima

Savez udruženja boraca Narodnooslobodilačkog rata (SUBNOR) je kao dobrovoljna društveno-politička organizacija okupljao nekadašnje partizanske borce te pojedince koji su aktivno podržavali narodnooslobodilački pokret. Osnovan je s ciljem popularizacije povijesnog nasljeđa NOB-a i socijalističke revolucije te zbog podrške u izgradnji socijalističkog društva, zbog čega je, uz brigu o kvaliteti života članova, prepoznatljiv prema svom izraženom te specifičnom političkom i javnom djelovanju. Pored brige o socijalnoj i materijalnoj zaštiti boraca te podizanja spomen-obilježja i održavanja grobova poginulih boraca, SUBNOR se bavio i kulturno-prosvjetnom te izdavačkom djelatnošću, surađujući često s brojnim umjetnicima, novinarima te kulturnim i prosvjetnim ustanovama. Njegovi su delegati ulazili u organe samoupravnih interesnih zajednica sa zadaćom „podizanja revolucionarne političke svijesti“ koja će obilježiti njihov aktivizam u procesima kreiranja pojedine kulturne politike. Borci su na svojim

sjednicama pretresali stanje na domaćoj glazbenoj sceni, u kinematografiji, izdavaštvu i umjetničkom stvaralaštvu te pritom predlagali razne strategije za kvalitetniju, suvremeniju i sveobuhvatnu implementaciju službene verzije sjećanja na NOB u kulturnim djelatnostima. Nezadovoljni društvenim svjetonazorom i popularnom kulturom, koja sve lakše odmiče već izlzanim ideološkim postulatima, nerijetko su se kritički obrušavali na pojedince ili grupe pokušavajući, primjerice, zaustaviti snimanje Papićeva igranog filma *Život sa stricem* (1988.) zbog „devijantnog“ socijalističkog prikaza i „antiso-cijalističkog linčrealizma“. Kakvu su vrst kulture borci smatrali vrijednom i poželjnom te jesu li i u kojoj su mjeri utjecali na kulturni život SR Hrvatske pitanja su kojima se hrvatska historiografija dosad nije bavila. Ovaj će se rad fokusirati na odnos SUBNOR-a prema kulturi, kulturnim djelatnicima i kulturnom stvaralaštvu u SR Hrvatskoj tijekom 1970-ih i 1980-ih godina. Obuhvatit će primjere djelovanja Republičkog odbora SUBNOR-a i odabranog općinskog odbora SUBNOR-a, kako bi se određene prakse osvijetlile i s pozicije mikrolokacije. Analiza suodnosa Saveza boraca i kulture kasnog jugoslavenskog socijalizma dodatno će pojasniti kompleksnu ulogu boraca i boračke organizacije u društvu.

MARIJO FRANETOVIĆ

Općinski sud u Splitu

marijo.franetovic1@gmail.com

***Stari Grad na otoku Hvaru u hrvatskom narodnom
preporodu – upravne strukture i politički život***

Uvodno se definira propast Mletačke Republike 1797., prva austrijska (1797.-1806.) i francuska uprava (1806.-1813.) nakon koje nekadašnji mletački posjedi (tzv. Mletačka Dalmacija i Boka kotorska) te nekadašnja Dubrovačka Republika dolaze u sastav Habsburške Monarhije, koja formira upravnu jedinicu – Kraljevinu Dalmaciju, izravno podvrgnutu središnjoj vlasti u Beču. Slijedi prikaz ustrojstva i razvitka uprave i sudstva koje se u ovom razdoblju reformiraju od zatečenog srednjovjekovnog ustrojstva utemeljenog jednim dijelom na statutarnom pravu, a drugim dijelom na kolonijalnom sustavu Mletačke Republike do unošenja elemenata suvremenog sudstva. Dat je i prikaz političkih prilika do 1848. i 1861. godine kada se preko Dalmatinskog sabora uvode elementi parlamentarne demokracije i lokalne samouprave. Do pada neoapsolutizma 1861. općine nisu izborno-predstavničke ustanove. U tom razdoblju nastaju dvije političke opcije. Jedna se protivi ujedinjenju Dalmacije s Hrvatskom, traži talijanski jezik kao službeni, ističući isprva slavo-dalmatinski, a kasnije talijanski identitet (talijanaši, autonomaši). Nasuprot njima, dio građanstva pretežito pučkog podrijetla afirmira hrvatski identitet, traži sjedinjenje Dalmacije s Hrvatskom i Slavonijom te uvođenje hrvatskog jezika u upravu, sudstvo i školstvo. Središnja vlast u Beču podupire autonomaše ne želeći hrvatsku nacionalnu i državnu integraciju. Narodnjaci zbog izbornog sustava gube izbore za Dalmatinski sabor 1861. i 1864. godine, ali pobjeđuju na pr-

vim općinskim izborima 1865.-1868., a 1870. godine i na izborima za Sabor. U trećem dijelu obrađuju se specifičnosti Starog Grada na otoku Hvaru u kojem se afirmacija narodnjaka odvija sporije. Stari Grad je od 1823. godine općina, dio kotara Hvar, a od 1852. sjedište kotarskog suda. Premda 1875. godine narodnjaci imaju većinu u tri četvrtine dalmatinskih općina, u Starom Gradu tek predstoji bitka za osvajanje i pohrvaćenje općine. Međutim, zbog specifičnih mjesnih prilika, afirmacija hrvatskog identiteta, a tako i uspjeh Narodne stranke u Starom Gradu odvija se sporije. Naime, ugled dvoje mjesnih liječnika talijanske nacionalne orijentacije (Gazzari, Nisiteo) poveo je čitavu mlađu generaciju pučkog podrijetla, upravo onog društvenog sloja iz kojeg su u ostatku Dalmacije dolazile pristaše preporodnog pokreta, u autonomaški tabor što je utjecalo da u početnoj fazi preporodnog pokreta Narodna stranka ima razmjerno malo pristaša. S druge strane, premda su iz Starog Grada potekle vodeće osobe hrvatskog preporodnog pokreta, one međutim nisu boravile u Starom Gradu (Vranković, Biankini, Ljubić) zbog čega nisu u toj mjeri mogle utjecati na sugrađane. Zbog toga narodnjaci u Starom Gradu pobjeđuju tek kada se afirmirala sljedeća generacija – sinovi starogradskih težaka, ribara i pomoraca školovani na sveučilištima diljem Monarhije, zahvaljujući konjunkturi vinske trgovine i jedrenjačkog pomorstva u drugoj polovini 19. stoljeća. Narodnjaci pobjeđuju u Starom Gradu na općinskim izborima 1887. godine, čak četiri godine nakon pobjede u splitskoj općini, kao jednoj od posljednjih općina u Dalmaciji. Zbog različitog povijesnog nasljeđa i mjesnih prilika preporodni pokret je u Starom Gradu na otoku Hvaru razmjerno kasnio u odnosu na druge općine na otoku Hvaru kao i u odnosu na općine u Dalmaciji. Nakon afirmacije nove generacije građanstva pučkog podrijetla, aktivnosti mjesnih narodnjaka te na valu uspjeha narodnjačke opcije na saborskim izborima te izborima za susjedne općine, pogotovo Split, jačala je svijest o etničkom podrijetlu te potrebi ostvarenja preporodnih ciljeva. Pobjedama narodnjaka na saborskim i općinskim izborima ostvareni su djelomično ciljevi preporodni ciljevi, uvođenje hrvatskog jezika u javni život te afirmacija nacionalnog identiteta dok je treći i najvažniji cilj – ujedinjenje Kraljevine Dalmacije s banskom Hrvatskom – ostao neostvaren. Međutim, rezultat preporodnog pokreta je svijest o potrebi ostvarenja tog cilja te uopće ujedinjenja hrvatskih zemalja. Među pobornicima preporodnog pokreta prenesen je novim naraštajima.

MINELA FULURIJA VUČIĆ – IRENA IPŠIĆ

Sveučilište u Dubrovniku
minelafulurija@gmail.com
irenaipsic@gmail.com

D'Annunzijeva okupacija Rijeke u dubrovačkom tjedniku Narodna svijest

Okupacija Rijeke od strane D'Annunzija i njegovih pristaša, koja je trajala od rujna 1919. do siječnja 1921. godine, predstavlja veliku političku krizu s dalekosežnim posljedicama na daljnji tijek političkih odluka i „Riječko pitanje“. Razvoj događanja na području Rijeke (ali i dalmatinskih gradova i otoka koji su također bili dio D'Annunzijevih okupatorskih težnji) pomno su pratile sve političke razine i opcije, a politički tjednici donosili su informacije sa svih strana. „Riječko pitanje“ pomno se pratilo i na dubrovačkom području. U radu će se analizirati kako je dubrovački tjednik „Narodna svijest“ pratio i prenosio vijesti o navedenoj okupaciji i događajima koji su uslijedili, poput primjerice „Krvavog Božića“. To je bio tjednik na čijem je mjestu glavnog urednika u promatranom razdoblju bio don N. Fantela, koji je zastupao izrazito konzervativne stavove i političke ideologije. Ujedno, to je bio tjednik koji je na području Dubrovnika izlazio gotovo cijelo razdoblje između dva svjetska rata što ga čini izvrsnim izvorom podataka za povijest političkih, društvenih, gospodarskih i kulturnih mijena i svakodnevice tog vremena. Stoga će se, na temelju svih objavljenih tekstova o riječkom pitanju, promatrati vijesti o toj tematici. Pratit će se s kolikim vremenskim odmakom su vijesti stizale do Dubrovnika te će se pokušati dati odgovor na pitanje koliko su važnost ovom pitanju posvećivali u Dubrovniku. Analizirat će se u kojem trenutku novine prestaju na redovnoj bazi izvještavati čitatelje o riječkom pitanju i koji su bili razlozi tome. Također, usporedit će se stavovi koje je zastupalo uredništvo tjednika „Narodna svijest“ u odnosu na stavove koje su, o navedenom pitanju, promicali tjednici čija je uređivačka politika zastupala suprotstavljene ideologije.

MISLAV GABELICA

Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb
misлав.gabelica@pilar.hr

Prvi svjetski rat na repertoaru hrvatskih kazališta (1919.-1941.)

Između dvaju svjetskih ratova, u vrijeme dok je hrvatska filmska produkcija bila u povojima, kazalište je u Hrvatskoj još uvijek bilo glavni medij popularne kulture, čiji se repertoar s jedne strane oblikovao prema ukusu i zahtjevima publike, a s druge je strane služio ciljanom oblikovanju javnoga mnijenja. U tom kontekstu, analizom broja i sadržaja kazališnih predstava s temom Prvoga svjetskoga rata u hrvatskim kazalištima, kao i analizom njihove prihvaćenosti od strane hrvatske javnosti, mogli bismo rekonstruirati kvalitetu sjećanja na Prvi svjetski rat u Hrvatskoj, u vremenu koje je slijedi-

lo neposredno po njegovu svršetku. Proučavanjem ovog predmeta pružene su nam brojne mogućnosti za definiranje hrvatskog društva u ovom razdoblju. Usporedbom repertoara hrvatskih kazališta toga razdoblja u glavnim hrvatskim središtima, Zagrebu, Osijeku i Splitu moguće je pratiti regionalne razlike u kvaliteti ovoga sjećanja. Usporedbom kazališnih repertoara kroz bitna politička međurazdoblja u ovom vremenu (1919.-1921. predustavno vrijeme; 1921.-1929. Vidovdanski ustav; 1929.-1939. Šestosiječanjska diktatura, Oktroirani ustav i atentat na kralja Aleksandra; 1939.-1941. Banovina Hrvatska), moguće je pratiti promjene u kvaliteti sjećanja na Prvi svjetski rat u Hrvatskoj, koje su bile odraz novih političkih stanja. Na koncu, usporedbom stajališta pojedinaca ili pojedinih političkih stranaka o načinu na koji je prikazan Prvi svjetski rat u pojedinoj predstavi, moguće je pratiti ideološko-političku borbu u Hrvatskoj, koja se u tom razdoblju vodila i na kulturnom polju.

TOMISLAV GALOVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
tgalovic@ffzg.hr

Temeljni aspekti hrvatske glagoljaške kulture u srednjem vijeku

U radu će se tematizirati fenomen glagoljaštva na hrvatskim povijesnim prostorima tijekom srednjega vijeka. Naime, u razdoblju od 10. do 13. stoljeća održano je nekoliko crkvenih partikularnih sabora na kojima se raspravljalo i određivalo o staroslavenskom bogoslužju i glagoljici u Hrvatskoj. Dva crkvena sabora održana u Splitu 925. i 928., čije su akta sačuvana u kasnijem priepisu unutar djela nazvanog *Historia Salonitana maior*, od iznimne su važnosti za hrvatsku crkvenu i političku povijest 10. stoljeća. U istom djelu sačuvana su i dva pisma pape Ivana X., oba upućena crkvenim dostojanstvenicima, a ono drugo i hrvatskom kralju Tomislavu i humskom knezu Mihaelu, u kojima se po prvi puta u jednom povijesnom izvoru, ali u negativnoj konotaciji, govori o staroslavenskom jeziku u liturgiji na našim područjima (*Methodii doctrina*). Pisma prethode održavanju sabora 925. na kojem je zaključeno i kasnije od pape potvrđeno tek u točki 10. da se ograničava – ne i zabranjuje – uporaba slavenskog liturgijskog jezika. Uvjet je za onoga tko želi da bude promaknut u svete redove naučiti latinski. Splitski kroničar i arhiđakon Toma iz 13. stoljeća sačuvao nam je u svojoj *Salonitanskoj povijesti* (*Historia Salonitana*) inače jednom od najdragocjenijih izvora za hrvatsko srednjovjekovlje, neke podatke vezane uz crkvena događanja na otoku Krku u drugoj polovici 11. stoljeća, tj. o reformskom i protureformskom pokretu. Bila je to pobuna u čijem je središtu sukoba bila glagoljica, staroslavensko bogoslužje te ređenje popova glagoljaša. To je zaista zanimljivo svjedočanstvo o otočkim zbivanjima u srednjem vijeku, a posebice ako mu podarimo vjeru. Stara i recentna historiografija smatra da pojedini navodi Tome Arhiđakona jesu vjerodostojni i da im nema razloga uskraćivati pouzdanost i to zbog njihove kontekstualnosti odnosno uklapanja u tada šira crkvena i politička gibanja. Tek u 13. stoljeću ta tematika i problematika biva razriješena. Stoga

će se u izlaganju poseban naglasak staviti na analizu i povijesnu kontekstualizaciju dvaju papinskih reskripata (odobrenja) iz 1248. i 1252. godine o hrvatskim glagoljašima, tj. o prihvaćanju i priznavanju bogoslužja na staroslavenskom jeziku i glagoljskom pismu čime je hrvatsko glagoljaštvo stavljeno na nove osnove otvarajući time jedno novo razvojno doba koje u kulturološkom i knjižnom pogledu svoj vrhunac doživljava tijekom 14. i 15. stoljeća.

TOMISLAV GALOVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

tgalovic@ffzg.hr

„Leksikon hrvatske heraldike“ u glasniku Grb i zastava: zadaće i izazovi

Obilježavajući 15. obljetnicu (2006.-2021.) osnutka Hrvatskog grboslovnog i zastavoslovnog društva (HGZD) / Croatian Heraldic & Vexillological Association (CHVA) u Zagrebu, autor je odlučio prikazati svoj rad na „Leksikonu hrvatske heraldike“ (LHH) koji se u nastavcima objavljuje u glasniku HGZD-a *Grb i zastava* (od god. VI, br. 11., svibanj 2012.). LHH je zamišljen kao kolektivno leksikografsko djelo (više autora) u kojem bi bile obrađene tri velike cjeline: 1) heraldičari; 2) heraldička vrela: grbovi, grbovnice, zbornici; 3) heraldička terminologija. Time se želi znanstveno-stručno predstaviti hrvatska heraldička baština (ali u dodirnim točkama i ona veksilološka, genealoška, numizmatička i dr.) u leksikonskoj formi, što je preduvjet njezina ispravnog tumačenja i valorizacije. Također će se ukazati na zadaće, ali i izazove jednoga takvog posla koji za cilj ima promociju nacionalne heraldičke baštine u međunarodnoj zajednici budući se radi o dvojezičnome, hrvatsko-engleskom leksikonu („Leksikon hrvatske heraldike – Lexicon of Croatian Heraldry“), te time uspostavljanja i osnaživanja znanstveno-stručne suradnje u društveno-humanističkoj zajednici. U izlaganju će se naglasak staviti na glavne istraživače i njihov rad te životni, socijalni i profesionalni put. Posebno će se predstaviti 20. po redu natuknica u LHH-u koja je posvećena utemeljitelju hrvatske heraldike Senjaninu Pavlu Ritteru Vitezoviću (1652.-1713.).

MIRO GARDAS

Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
mgardas@pravos.hr

***Utjecaj Hrvatsko-ugarske nagodbe
na ustrojstvo sudova u Slavoniji***

Hrvatsko-ugarskom nagodbom pravosuđe je prešlo u autonomne poslove Kraljevine Hrvatske i Slavonije, te je tako otvorena mogućnost reformama pravosudnog sustava, njegovom moderniziranju, transformiranju i konačnom razdvajanju upravnog i sudbenog sustava. Tome je pogodovalo i imenovanje Ivana Mažuranića na funkciju bana. On je bio iskusan političar i osoba koja je dugi niz godina obavljala visoke dužnosti u austrijskom upravnom i sudbenom aparatu, te je tako bio osobito pogodan za kreiranje i provođenje zamašnih reformi pravosudnog sustava u Hrvatskoj i Slavoniji. O Mažuranićevim reformama u hrvatskoj historiografiji pisano je puno, a u ovome radu pokušao bih pratiti tijek i utjecaj tih reformi na konkretne sudove. U Državnom arhivu u Osijeku čuva se arhivska građa više sudova koji su te reforme provodili. To je rezultiralo znatnim brojem okružnica, naputaka i dopisa koji nam pokazuju na kakve su teškoće nailazili prilikom provedbe reformi. Na pojedinim, do sada pronađenim, primjerima pokušat ću pokazati načine na koje su reforme provedene, poteškoće i načine njihovog rješavanja.

MAGDALENA GETALDIĆ

Gliptoteka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb
mgetaldic@hazu.hr

***Muzeji u industrijskoj arhitekturi – istraživanje
funkcionalne i sadržajne transformacije***

Temom muzeja koji svoju muzejsku djelatnost obavljaju unutar industrijske arhitekture prikazat će se istraživanje njihove funkcionalne i sadržajne transformacije na primjeru Gliptoteke HAZU koji je najstariji primjer muzeja u komparaciji s riječkim muzejima. Prikazom prenamjene industrijskih prostora za specifične zahtjeve koje postavlja muzejska djelatnost ukazat će se na potrebu adekvatne valorizacije i prezentacije svih povijesnih slojeva kao i ambijentalne vrijednosti industrijske baštine koja bi trebala ravnopravno koegzistirati i dopunjavati muzejske funkcije i djelatnosti, tako da se one ne anuliraju već se prožimaju uz zadržavanje kvalitetnih prostornih odnosa. Prikazat će se stanje hrvatskih muzeja u kojoj se mjeri i na koje načine prezentira sama industrijska arhitektura i baština te kako je uključena u interpretacijske strategije muzeja. Naglasit će se važnost prezentacije njenih povijesnih slojeva i značaj koji je imala za zajednicu. Komparacijom s odabranim europskim primjerima prikazat će se hrvatska praksa muzeja u prezentaciji vlastite industrijske povijesti.

EVA KATARINA GLAZER – VLATKA VUKELIĆ

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

ekglazer@hrstud.hr

vvukelic@hrstud.hr

Siscijanska bazilika – primjer kasnoantičkog kulturnog preslojavanja

Spomenica župe Uzvišenja sv. Križa čuva nacrt iz 1854. godine i opis dijela nalaza i arhitektonskih elemenata zgrade otkrivene u temeljima kuće Siščana Antona Nerada. Orijentacija zgrade pretpostavljena je prema položaju mreže gradskih ulica Siscije, prema tadašnjoj pretpostavci položaja rimskog foruma i nije potvrđena nekim tipom sustavnih arheoloških istraživanja. Zabilješke iz Spomenice donose djelomičan opis zgrade za koji se navodi da je otkrivena „katedrala“ kakvu je nekada imao biskup sveti Kvirin. Spominje se, primjerice, oprema od mramora stakla i mozaični podovi. Kako na ovom lokalitetu nisu provedena suvremena arheološka istraživanja, mišljenja znanstvenika o namjeni objekta prilično se razlikuju. Jedan dio istraživača zastupa tezu da je riječ o kršćanskoj bazilici, dok su drugi stava kako je riječ o urbanoj bazilici, jer izostaju dostatni kršćanski simboli u jedinom dostupnom opisu, dok je sam smještaj u središtu Siscije, upravo mjesto gdje bi se trebala nalaziti urbana bazilika. Kao i u većini dokumentiranih arhitektonskih ostataka Siscije u kojima izostaje arheološki kontekst, možemo se osloniti jedino na arhitektonske elemente zgrade i opis nalaza sadržan u Spomenici. S obzirom na činjenicu da tlocrt zgrade sugerira moguće dvije faze izgradnje, odnosno dogradnju rotone na već postojeću trobrodnu dvoranu, postavlja se pitanje: je li objekt u svojoj drugoj fazi izgradnje promijenio i svoju namjenu? Naime, s obzirom na smještaj unutar gradskog areala, čini se da je prvotno ovaj objekt bio klasična antička *basilica urbana*, međutim u svojoj drugoj fazi izgradnje, koja se lako mogla dogoditi nakon Dioklecijanovih progona u razdoblju Konstantinove obnove, ovaj objekt bi svojim dimenzijama, općom monumentalnošću, ali i lokacijom lako mogao biti prenamijenjen za potrebe prve siscijanske katedrale/bazilike.

HRVOJE GRAČANIN

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

hrvoje.gracanin@gmail.com

Hrvatske ranosrednjovjekovne isprave kao izvor za povijest bizantske nazočnosti na istočnom Jadranu

U izlaganju će se vrednovati korisnost i iskoristivost hrvatskih ranosrednjovjekovnih isprava kao izvora podataka sa snagom relevantnog iskaza za povijesnu rekonstrukciju bizantske nazočnosti na istočnom Jadranu u 10. i 11. stoljeću. Fokus će biti na vrsti podataka koji su u ispravama mogu pronaći te na mogućnostima njihove interpretacije. U vrednovanju će se na umu imati okolnost da je riječ o kasnim prijepisima, pa su stoga izgledne i kontaminacije izvorne forme i izričaja. Pritom se neće sasvim zbaciti niti korisnost sumnjivih, odnosno krivotvorenih isprava, jer se polazi od toga da su njihovi sastavljači imali predloške s valjanim podacima koje su potom preoblikovali u skladu s vlastitim potrebama.

BRANKA GRBAVAC – ŽELJKO DUGAC

Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti

Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb

bgrbavac@hazu.hr

Odsjek za filozofiju znanosti Zavoda za povijest i filozofiju znanosti

Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb

dugachazu@gmail.com

Srednjovjekovni rukopisni primjerak Aviceninog medicinskog djela Cantica canticorum cum commento Averrois iz Metropolitanske knjižnice u Zagrebu kao primjer kulturnog transfera

U izlaganju će se predstaviti istraživanje rukopisnog primjerka medicinskog djela *Cantica canticorum cum commento Averrois* koji se čuva u Metropolitanskoj knjižnici u Zagrebu, čiji je prijepis nastao u 14. stoljeću. Navedeni je kodeks podvrgnut paleografskoj i ortografskoj analizi te povijesno-medicinskoj conceptualizaciji sadržaja. Uz iznošenje do sada nepoznatih podataka o ovom kodeksu u izlaganju se daje i pregled ostalih srednjovjekovnih medicinskih kodeksa koji čine dio fonda Metropolitanske knjižnici kao i drugih pohranjenih u ostalim knjižnicama u Hrvatskoj. Ovo istraživanje ističe srednjovjekovne medicinske kodekse, a napose analizirani Avicenin kodeks, kao važne artefakte za praćenje putova širenja znanja te percepcije antičke medicinske i filozofske misli unutar arapskih i srednjovjekovnih medicinskih doktrina. Rad ujedno ističe i važnost kulturnog transfera, od antičkih rukopisa, preko arapskih prijevoda, do srednjovjekovnih latinskih prijepisa.

STIPICA GRGIĆ – IVAN HRSTIĆ

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

grgic.stipica@gmail.com

Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb

Ivan.Hrstic@pilar.hr

***Kultura sporta u međuratnoj Hrvatskoj –
organizacija i mjesto sporta u društvu***

Međuratno razdoblje u Hrvatskoj obilježio je snažan razvoj građanske kulture i stila života, koji se širio unatoč izostanku demokratizacije političkog života, snažnijeg gospodarskog razvoja, razvoja prosvjete ili zdravstvene zaštite. To je bila posljedica širenja građanskih oblika života na niže društvene slojeve, naročito radnike. Pri tome se mora naglasiti kako je ovaj proces u istraživanom razdoblju u Hrvatskoj još uvijek primarno bio karakteristika života u urbanim sredinama, gdje se promjena mentaliteta i tradicionalnih obrazaca ponašanja puno brže odvijala u odnosu na ruralne sredine. Promjene su se očitovala u novim oblicima provedbe slobodnog vremena, što je rezultiralo osnivanjem brojnih udruga koje su na dobrovoljnoj bazi brinule za pojedine segmente svakodnevice. Unutar toga širokog polja posebno snažno razvijaju se brojni sportski klubovi i društva, koji mahom nastaju samoinicijativno na čitavom hrvatskom teritoriju. Cilj ovoga izlaganja je analiza osnovnih karakteristika procesa širenja kulture sporta, odnosno njegove popularizacije na prostoru Hrvatske između dva svjetska rata. Pri tome ćemo osobitu pozornost obratiti na dinamiku njegovog razvoja i geografsku raspršenost, organizacijsku strukturu sportskih saveza, kao i socijalnu strukturu sportskih aktivista te razlike u odnosu prema muškom i ženskom sportu.

BORISLAV GRGIN

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

bgrgin@ffzg.hr

Kulturni dosezi na dvoru Korvina i Jagelovića – hrvatski odjeci i doprinosi

U ovom radu analizirat će se koliko je kulturno stvaralaštvo na dvoru ugarsko-hrvatskih kraljeva Matijaša Korvina (1458.-1490.), Vladislava II. (1490.-1516.) i Ludovika II. Jagelovića (1516.-1526.) imalo odjeka u srednjovjekovnim hrvatskim zemljama i u čemu se navedeno manifestiralo. Pri tomu će se osvrnuti na likovnu, književnu i glazbenu produkciju, ali i na političke, društvene, obiteljske i ostale čimbenike koji su mogli poticati ili ograničavati njihovu recepciju na hrvatskom prostoru. Pokušat će se odrediti kada su se, gdje, zašto i u kojim okolnostima pojavile navedene refleksije na prostoru od Drave do Jadrana te tko je u tomu igrao autorsku, odnosno posredničku ili financijsku ulogu. Poseban dio posvetit će se doprinosu umjetnika i učenjaka iz hrvatskih srednjovjekovnih zemalja na dvoru u Budimu tijekom navedenog razdoblja,

poglavito za vladavine Matijaša Korvina. U završnom dijelu izlaganja pokušat će se ocijeniti kolika je bila stvarna važnost utjecaja dvora u navedenom razdoblju na hrvatske zemlje i je li navedeni utjecaj imao trajnijih posljedica, odnosno koliki je bio njegov stvarni domet i u čemu se on najjasnije iskazivao.

JASENKA GUDELJ

Ca' Foscari Sveučilište u Veneciji, Italija

jasenka.gudelj@unive.it

***Arhitektonska kultura kontaktnih regija:
kako čitati arhitekturu istočne obale Jadrana***

Regije istočnoga Jadrana, Istra, Kvarner, Dalmacija, Dubrovnik i Boka kotorska tumačene su kao povijesno mjesto susreta kultura, jezika, religija, no ukupnost je vizualnog iskaza takvih različitosti ipak koherentni bijeli grad iz lokalnih materijala jasnog regionalnog oblikovnog identiteta. Ipak, hrvatska povijest umjetnosti mahom ove vizualne fenomene interpretira u perifernoj optici, oslanjajući se na ideje Ljube Karamana o graničnoj, provincijalnoj i perifernoj sredini. Stoga je potrebna nova interpretativna paradigma, koja će omogućiti produktivno i inovativno sagledavanje arhitektonske baštine istočnog Jadrana, ali i drugih sličnih regija u Europi. Koncept kontaktne zone, razvijen u kolonijalnim književnim studijama, definira društveni prostor razmjene znanja i ideja. Stoga se ovdje predlaže njegovo povezivanje s pojmom regije, koja obuhvaća geografsko područje definirano unutarnjim pravnim, ekonomskim i simboličkim ekosustavima. Regiji se nadalje pripisuje specifična arhitektonska kultura, shvaćena kao ukupnost vizualnih, tehničkih, pravnih i tržišnih standarda arhitekata i graditelja te njihovih naručitelja. U mentalnoj slici polja arhitektonske kulture pojedinog povijesnog trenutka i/ili zemljopisnog područja njegovo je središte definirano standardima i rješenjima koja dijeli najveći broj aktivnih sudionika. Ovo elastičnije i ne strogo geopolitičko razumijevanje omogućuje novu i plodnu analizu arhitektonske produkcije regija čiji je ekosustav u određenom povijesnom razdoblju funkcionirao kao kontaktna zona.

STEFAN GUŽVICA

Sveučilište u Regensburgu, Njemačka
guzvica.stefan@gmail.com

**Kolonije u Europi? Balkanski komunistički intelektualci i
„nacionalno-revolucionarni period” Kominterne, 1928.-1934.**

“Treći period” Kominterne, od 1928. do 1934. godine, koji je odlikovalo komunističko odbijanje bilo kakve suradnje na ljevici, jedan je od najkontroverznijih momenata u povijesti Treće internacionale. Globalno, taktika “borbe klase protiv klase” smatra se jednim od uzroka Hitlerovog dolaska na vlast, a u Jugoslaviji je napadan kao razdoblje “sektaskog” odbijanja suradnje s drugim partijama i nepotrebne borbe za razbijanje jugoslavenske države. U izlaganju će se ponuditi novi pogled na “treći period”, promatrajući događaje kroz prizmu globalne strategije Kominterne i SSSR-a, kao i Balkanske komunističke federacije, krovne organizacije balkanskih komunista. Polazeći od Buharinove analize svjetske situacije razvijene 1927. i 1928. godine, pokazat će se koji su bili korišteni “trećeg perioda” te kako je on trebao izgledati na Balkanu. Smatram da je “treći period”, osim što je bilo zadnje ozbiljno revolucionarno razdoblje u povijesti Treće internacionale, bio i veoma značajan na Balkanu, jer predstavlja jedino vrijeme kada je antikolonijalna analiza komunističkog pokreta primijenjena na države na europskom kontinentu. U kontekstu Balkana i Istočne Europe, “treći period” bi se pravilnije mogao nazvati “nacionalno-revolucionarni period” jer se odlikovao prvenstveno suradnjom komunista s nacionalističkim organizacijama koje su smatrali revolucionarnim.

DANIEL HAMAN

Fakultet agrobiotehničkih znanosti Osijek
Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
daniel.haman@gmail.com

Utjecaj Zakona sudnij ljudem na hrvatski srednjovjekovni pravni sustav

Pravni spomenik *Zakon sudnij ljudem*, kao najstariji poznati slavenski zakon na svijetu, sastavljen je vjerojatno u Bugarskoj tijekom druge polovine 9. stoljeća, sa svrhom borbe protiv poganstva u nedavno pokrštenom bugarskom društvu. Od tada se njegov utjecaj proširio izvan granica bugarske države kako bi u konačnici dosegao i tada susjednu Hrvatsku. Iako nije imao puni utjecaj, *Zakon sudnij ljudem* dospio je u dijelove hrvatskog društva koji su se, prema nekim drevnim izvorima, držali njegovih pisanih kodeksa ponašanja. *Vinodolski zakon*, jedan je od najpoznatijih srednjovjekovnih pravnih zakona na svijetu, najbolji je primjer kako je *Zakon sudnij ljudem* utjecao na hrvatsko društvo. Budući da svoje korijene vuče iz starohrvatskog i staroslavenskog zakona, *Vinodolski zakon* neraskidivo je povezan s prvim slavenskim zakonom – *Zakonom sudnij ljudem*.

FILIP HAMERŠAK

Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb

Udruga 1914–1918, Zagreb

filip.hamersak@lzmk.hr

Vojna groblja Prvoga svjetskoga rata u kontekstu hrvatske kulture sjećanja

Vojna groblja Prvoga svjetskoga rata u većini su zemalja sudionica odnosno njihovih sljednica predmet osobite državne skrbi, ili barem skrbi obilato financiranih javnih zaklada. Poglavitito u pobjedničkim zemlja ta skrb nikada nije bila prekidana, a u poratnom je razdoblju katkada znala poprimiti i dodatne nacionalnointegracijske uloge. Nasuprot tomu, u hrvatskom kontekstu, šarolik odnos prema službi, a time i pogibiji u austrougarskim oružanim snagama, zamjetljiv još za rata (i ne nužno uvjetovan političkim razlikama) dodatno se usložnio nakon jugoslavenskoga ujedinjenja 1918., doživjevši slijedom daljnjih povijesnih prijelomnica višestruke transformacije, obilježene potiskivanjem i zaboravom, ali i prisjećanjem te ponovnim otkrivanjem, i to ne uvijek u skladu s prevladavajućim percepcijama o pojedinom razdoblju. Polazeći od novije literature (J. Winter, D. Šarenac, O. Manojlović Pintar, T. Reichl) te vlastitih uvida u dokumentarno gradivo (Hrvatski državni arhiv, Arhiv Jugoslavije) i stanje na terenu (Hrvatska, Slovenija, Ukrajina, Italija, Mađarska) autor namjerava ocrtati promjenjiv zakonski okvir te institucionalno, neslužbeno, a i privatno postupanje s naglaskom na vojnim grobljima i posmrtnim ostatcima hrvatskih pripadnika austrougarskih snaga od Kraljevina Hrvatske i Slavonije do Republike Hrvatske, povezujući ih – prema mogućnosti – s mijenama drugih sastavnica kulture sjećanja, od historiografije i publicistike do književnosti, glazbe i likovnih umjetnosti.

ŽELJKO HEIMER

Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo, Zagreb

zheimer@gmail.com

Zastave Rijeke – dva stoljeća kontroverzi

Veksilološka povijest Rijeke jedna je od fascinantnijih povijesti gradskih zastava na svjetskoj razini. Kratki period međunarodno priznate Slobodne Države Rijeka uvrstio je riječku zastavu, koliko god to bilo nakratko, među „zastave svijeta“ čime je ova zastava dobila značenje koje uvelike nadilazi zastavu „samo“ jednog, pa koliko god značajnog, grada jedne srednjoeuropske i mediteranske države u kojoj se nalazi. Povijest zastave – zapravo zastava Rijeke, svojevrsni je pregled europske povijesti novog vijeka koja dodiruje sve važnije događaje koji su se u njoj događali od 16. stoljeća do danas. To je priča koja i danas, jednako kao i pred pedeset, sto, stopedeset ili dvjesto godina, budi emocije građana Rijeke, ali i ljudi koji žive u krugu stotinama kilometara daleko – nerijetko dijeleći ih oštro i neumoljivo, kao što to samo najznačajniji simboli iden-

titeta mogu. Ovaj rad predstavlja što je moguće širi pregled zastava koje su se rabile u Rijeci, počevši s povijesnim pregledom zastava koje su pripadale gradu Rijeci u raznim periodima, od prvih spomena zastava u Rijeci u najstarijim izvorima, preko ponekad i višekratne austrijske, francuske, ugarske, hrvatske, talijanske, jugoslavenske uprave, pa i nekih drugih u kraćim periodima, do prijedloga rješenja zastava koji nisu realizirani, do danas, kada još uvijek postoje snažni prijedori o tome kako bi riječka zastava trebala izgledati. Autor je napisao monografiju koja je u pripremi pod naslovom „Zastave Rijeke: Monografija 200 godina borbe grada za pravo na svoju zastavu“, a koja osim spomenutoga predstavlja i zastave većih administrativnih jedinica kojima je Rijeka pripadala u raznim režimima, koje su se vijale u Rijeci i koja im je nerijetko bila i sjedište uprave (županije u Habsburškoj monarhiji, D'Annunzijevo Namjesništvo, pokrajina u Kraljevini Italiji, republika u Jugoslaviji, te na poslijetku županija u Republici Hrvatskoj). Slijedi pregled zastava koje su rabile različite pomorske vlasti od 18. stoljeća do danas, te jednako tako pregled zastava brodarskih tvrtki koje su imale sjedišta u Rijeci. Tu su i zastave koje su se rabile i danas se rabe u sportu, prije svega jedriličarskom, gdje imaju istaknutu ulogu, a potom i u drugim sportovima, a potom zastave akademskih institucija u Rijeci. Na kraju su u monografiji predstavljene zastave riječkih postrojbi iz Domovinskog rata.

ŽELJKO HEIMER

Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo, Zagreb
zheimer@gmail.com

***Međunarodne aktivnosti Hrvatskog grboslovnog
i zastavoslovnog društva 2006.-2021.***

Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo (HGZD) osnovano je 2006. te ove, 2021. godine obilježava svoju 15. obljetnicu. HGZD okuplja stručnjake, znanstvenike, istraživače i druge zainteresirane za unaprjeđenje heraldike i veksilologije, za poticanje šireg interesa za te i srodne discipline te za očuvanje hrvatske heraldičke i veksilološke baštine. U tu svrhu članovi Društva proučavaju i podupiru proučavanje grbova i zastava, osobito na području Hrvatske, objavljuju znanstvene, stručne i znanstveno-popularizirajuće članke i publikacije, organiziraju predavanja, skupove, izložbe i druge manifestacije. Društvo objavljuje polugodišnji hrvatsko-engleski dvojezični časopis *Grb i zastava*, svoje web stranice www.hgzd.hr te stranice na društvenoj mreži Facebook, a povremeno objavljuje monografije i zbornike radova sa skupova. Jednako tako, Društvo, u svrhu ostvarenja svojih ciljeva, surađuje s drugim hrvatskim, inozemnim i međunarodnim institucijama sličnih interesa i kompatibilnih ciljeva. Tijekom svojeg postojanja, ali i u godinama koje su prethodile osnivanju Društva, njegovi članovi ostvarivali su kontakte s inozemnim istraživačima pojedincima, udrugama i institucijama. Ovim radom donosi se pregled najvažnijih međunarodnih aktivnosti u kojima je sudjelovalo Društvo, ostvarenih suradnji, gostovanja članova Društva na

stranim i međunarodnim događanjima i skupovima te posjetima stranih grboslovaca i zastavoslovaca u Hrvatsku. Svakako najznačajnija takva spona jest prijem HGZD-a u članstvo dviju međunarodnih krovnih organizacija – Međunarodne konfederacije za rodoslovlje i grboslovlje (CIGH) i Međunarodne federacije zastavoslovnih udruga (FIAV), zatim članstvo pojedinih članova Društva u drugim međunarodnim strukovnim udrugama, akademijama i radnim tijelima te objavljivanje radova u stranim periodičkim publikacijama. Iako svojim brojem članova i raspoloživim resursima malo društvo, tijekom svojeg dosadašnjeg petnaestogodišnjeg rada ostvarilo je impresivan popis takvih međunarodnih kontakata i aktivnosti, koji daleko nadmašuje očekivanja kojima su se osnivači mogli nadati.

ROBERT HOLJEVAC

Hrvatski institut za povijest, Zagreb
robert.holjevac1@gmail.com

***Nikola Zrinski i Sigetska bitka u osmanskim izvorima
te kulturno-književnim odjecima od 16. do 20. stoljeća***

U izlaganju se daje pregled političkog stanja Hrvatske i Ugarske u svjetlu osmansko-islamskog nadiranja u Srednju Europu, tj. na panonski prostor hrvatske Slavonije te Mađarske. Poseban je osvrt stavljen na razdoblje oko bitke kod Sigeta 1566. godine, kao i na osmanske izvore koji obrađuju to razdoblje. U drugom dijelu izlaganja dat će se pregled književno-kulturnih odjeka sigetske bitke koja je ušla u hrvatsku i svjetsku povijest i književnost kao velika tema, vrijedna sjećanja i poticajnih povijesnih rasprava. Obrađena je u umjetničkim pjesmama, u priči i romanu, u slikarstvu i glazbi, a posebice na kazališnim daskama te je kao takva nosila poruku obrane domovine, kulturnoga identiteta i narodne slobode.

ŽELJKO HOLJEVAC

Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb
zeljko.holjevac@pilar.hr

Prvi svjetski rat u kulturi sjećanja Hrvata zapadne Mađarske

U Prvom svjetskom ratu (1914.-1918.) sudjelovali su i mnogi Hrvati iz zapadne Ugarske, čiji potomci danas žive u austrijskom Gradišću (Burgenland) i u desetak naselja u županijama Vas i Győr-Moson-Sopron u zapadnoj Mađarskoj. Danas se gotovo u svakom naselju, obično na zidu župne crkve, nalazi spomen-ploča s uklesanim imenima i prezimenima žrtava dvaju svjetskih ratova. Ponegdje na Prvi svjetski rat posebno podsjećaju i druga obilježja. Tako se npr. u blizini crkve u Plajgoru nalazi spo-

men-ploča sljedećeg sadržaja: „Hvaljen budi Jezus Kristus / Spominak / Juliusa Slavića / Rodjen 4. dec. 1897. / Umerl 25. jul 1916 kod Brody / Za domovinu je svoj mladi žitak / Aldoval va njegovom 18-tom ljetu / Zbogom otac mati sestre brat / I vsa rodbina / mimo idući spomenite se va vaših molitva! / Requiescat in pace!“. Malo izvan naselja, uz cestu koja vodi u Hrvatski Židan, nalazi se spomenik mještalinu Ivanu Kuzmiću, poginulom 1915. „daleko od domovine va boju“. Na podnožju piše da je spomenik 1945. srušen, a 2002. renoviran i vraćen na prvobitno mjesto. Spomen-ploča poginulima u obližnjoj Prisiki već je pomalo izbljedila, ali se još može čitati. Spomen-ploča žrtvama „Velikog rata“ u Koljnofu kod Soprona jedinstvena je po tomu što su na njoj iznad imena poginulih mještana upisane i to samo na hrvatskom jeziku (za razliku od većine drugih naselja u kojima su natpisi na mađarskom jeziku) ove riječi: „Za kralja i za svoj dom / Platili su lašćim žitkom / Uvelikom svita boji / Tudjini su na pokoji“. Poslije rata i raspada Austro-Ugarske dotad stoljećima cjelovito zapadnougarsko područje, unatoč djelomičnom opiranju malobrojne hrvatske inteligencije okupljene oko *Naših novina* i nekih naselja (tako je npr. Petrovo Selo zbog svoje privrženosti Mađarskoj dobilo naziv „*communitas fidelissima*“), podijeljeno između Mađarske i Austrije, u kojoj je poslije plebiscita oko Soprona 1921. ustrojena pokrajina Burgenland. Taj je naziv ubrzo, zaslugom svećenika i preporoditelja Mate Meršića Miloradića, preveden na hrvatski jezik poetskim izrazom Gradišće. Od tada se i Hrvati na zapadnim rubovima Panonske nizine zovu gradišćanskim Hrvatima, neovisno o tome žive li većim dijelom u austrijskom Gradišću ili manjim dijelom u srodnim etničkim ograncima oko njega. Poslije pada „željezne zavjese“ i ulaska Mađarske u Europsku uniju oživjele su tradicionalne veze među hrvatskim manjinskim naseljima s obje strane austrijsko-mađarske granice, u kojima se danas njeguje kultura sjećanja na žrtve dvaju svjetskih ratova i političko-ideološku podijeljenost tijekom 20. stoljeća.

ANA HOLJEVAC TUKOVIĆ

Hrvatski memorijalno dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb
ana.holjevac@centardomovinskograta.hr

Ratne štete na kulturnim dobrima u Vukovarsko-srijemskoj županiji tijekom Domovinskog rata i njihova obnova nakon rata

Rad na osnovi arhivskog gradiva, fonda Državna komisija za popis i procjenu ratne štete, daje pregled ratnih šteta na kulturnim dobrima na području Vukovarsko-srijemske županije. Od početka srpske agresije na Hrvatsku, na području Vukovarsko-srijemske županije, povijesno gradski dio Vukovara bio je najviše oštećen, a cijeli grad bio je sustavno uništen. U otvorenoj agresiji na Hrvatsku, srbijanske snage okupirale su do kraja 1991. gotovo trećinu Hrvatske, a u namjeri da unište svaki trag postojanja kulture jednog naroda i njegovog kontinuiteta na ovim prostorima, uništavane su njegove povijesne građevine i groblja. Područje Vukovarsko-srijemske županije, najvećim dijelom okupirano je tijekom jeseni 1991., što je i ostalo sve do dovršetka mirne reintegra-

cije hrvatskog Podunavlja 1998. Navedeno područje je u vrijeme Domovinskoga rata pretrpjelo i preživjelo silna razaranja graditeljske baštine, sakralnih spomenika, kao i pokretnih kulturnih dobara koja su otuđena i dijelom uništena. Nakon rata, uglavnom novčanim sredstvima iz državnoga proračuna i posebnim sredstvima namijenjenima obnovi, krenula je obnova građevina, pretežno u povijesnim urbanističkim cjelinama.

KATARINA HORVAT

Državni arhiv u Zagrebu

katarinah78@gmail.com

***Slovenske djevojke i žene na radu u zagrebačkim kućanstvima
krajem 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća***

Služba u privatnim kućanstvima stoljećima je u cijeloj Europi predstavljala medij za prijenos znanja i vještina te nadogradnju kultura između različitih geografskih područja. Zagreb je, kao veći grad u neposrednoj blizini, bio privlačan kao mjesto za pronalaženje zaposlenja velikom broju Slovenki i Slovenaca. Već je krajem 19. stoljeća primijećeno da se zagrebačka kućna posluga dobrim dijelom sastoji od žena i djevojaka iz slovenskih zemalja. U izlaganju će se ukazati na brojnost Slovenki među zagrebačkom kućnom poslugom krajem 19. i u prvoj polovici 20. stoljeća te na njihov utjecaj na zagrebačku građansku svakodnevicu. Posebno će se osvrnuti na pojam slovenske kućne pomoćnice kao statusnog simbola u zagrebačkim kućanstvima.

IVAN HRSTIĆ – STIPICA GRGIĆ

Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb

Ivan.Hrstic@pilar.hr

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

grgic.stipica@gmail.com

***Kultura sporta u međuratnoj Hrvatskoj – između
životnog stila i političke manipulacije***

U razdoblju između dva svjetska rata sport postaje globalni fenomen, koji je u narednim desetljećima izrastao u jedan od najvažnijih kulturnih aspekata razvoja modernoga društva. Niz je čimbenika koji je tome pridonio, pri čemu valja naglasiti važnost procesa urbanizacije i industrijalizacije, koji su omogućili razvoj modernih oblika dokolice unutar koje se razvija i sport kao primarno urbani fenomen. S obzirom na popularnost sporta, koja se brzo širila, istovremeno je rasla i zainteresiranost političkih aktera za njegovim korištenjem kao sredstva za promociju i legitimaciju vlastitih ideja. Ove procese možemo pratiti i na području Hrvatske u međuraću, pri čemu je do sada

znanstveni interes uglavnom pridavan razvoju sokolskog pokreta te nogometa, kao najpopularnijeg sporta. S druge strane, niz drugih sportova koje danas poznajemo, a koji svoje korijene u Hrvatskoj bilježe upravo u istraživanom razdoblju, pri tome su u određenoj mjeri zapostavljeni. U tom smislu je izostala i sustavnija analiza fenomena u cjelini koji uključuje i publiku te širi društveni kontekst. Stoga je cilj ovoga izlaganja problematizirati razvoj sporta u Hrvatskoj između dva svjetska rata kroz međudnos dvije perspektive, one „odozdo“ koja sport kroz oči pojedinca vidi kao životni stil, te one „odozgo“ koja kroz socijalnu konstrukciju sporta u njemu vidi kanal komunikacije političkih ideja sa širim masama. Pri tome popularnost bavljenja sportom kao oblikom životnog stila interpretiramo kao posljedicu promjene odnosa prema vlastitom tijelu, koje je kroz proces društvene modernizacije od predmeta stida postupno postajalo predmet ponosa. S druge strane, interes političkih aktera za instrumentalizacijom sporta do izražaja u Hrvatskoj dolazi upravo nakon Prvog svjetskog rata širenjem prava glasa u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca te naglašenijoj potrebi za politizacijom ranije pasivne populacije i njihovo uključivanje u procese odlučivanja. Ovaj tip analize doprinijet će novim spoznajama o kulturi hrvatskog društva između dva svjetska rata jer sport uvelike ovisi o njoj, odnosno o dominantnim normama i vrijednostima društva u kojem se razvija.

GORAN HUTINEC

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
ghutinec@ffzg.hr

Stratište Donja Gradina – između povijesti, politike i kulture sjećanja

Koncentracijski logor Jasenovac i mjesta masovnih pogubljenja u okolici logora i danas, nakon više desetljeća zaokupljaju ne samo pažnju historičara, nego i dnevne politike. Malen broj preživjelih svjedoka, gotovo nepostojeća izvorna dokumentacija i vrlo površno izvedena sondiranja i ekshumacije izvršene na tim mjestima nakon rata stvorili su mogućnost da se o tim mjestima masovnog stradanja u desetljećima nakon Drugog svjetskog rata špekulira, mitologizira ili čak otvoreno konfabulira u pokušajima uvećavanja ili umanjivanja broja žrtava, u svrhu političke instrumentalizacije Jasenovca i njegovih žrtava. Vrlo vrijedna arhivska građa nastala zračnim snimanjem američkih i britanskih avijatičara u toku rata uopće nije korištena u analizi tog mjesta i njegove povijesti. Stoga ću u svom izlaganju s osloncem na te dosad nepoznate izvore prikazati povijest stratišta na Donjoj Gradini, te kasniju historiografsku obradu te teme i njeno zloupotrebljavanje u političke svrhe, kako u socijalističkoj Jugoslaviji, tako i zemljama sljednicama osamostaljenim nakon raspada Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije.

NEVEN ISAILOVIĆ

Istorijski institut, Beograd, Srbija
neven.isailovic@gmail.com

***Prilog pitanju hrvatskog iseljenništva:
slučaj plemstva iz Pokrčja u doba osmanske ugroze (1463.-1600.)***

U izlaganju će biti predloženi slabije poznati, kao i posve novi podatci o predstavnicima nižeg hrvatskog plemstva s područja oko rijeke Krke koji su krajem 15. i početkom 16. stoljeća napustili svoje baštinske posjede pred osmanskim ugrozom i prešli na nove, uglavnom na teritoriju južne Ugarske, Banata i Transilvanije. Bit će razmotreni načini na koji su plemići Kninske i Lučke županije pokušavali da se izbore s turskim upadima, kao i metodi osmanskog pritiska koji su, na koncu, doveli do depopulacije šire regije kojoj je pripadalo i Pokrčje i do egzodusa hrvatskog stanovništva i plemstva počev od posljednjih desetljeća 15. stoljeća. Zanimljivo je primijetiti da su, čini se, migracije plemstva bile sustavno organizirane, jer su cijele obitelji prelazile na isti ili sličan teritorij i u službu istih velikaša. Čini se da se za zbrinjavanje tih ljudi na novom prostoru prije svih pobrinuo herceg i ban Ivaniš Korvin i krug njegovih pristaša. Radilo se o obiteljima koje su već i na prvobitnom prostoru, u Pokrčju, bile jedne drugima susjedi, pa i srodnici – Martinuševićima iz Bogočina, Utišinovićima iz Kamičca, Mišljenovićima iz Kamičca i Uzdolja, Šušelićima iz Hotiblića (Lukara), Kučićima iz Razvađa, Ugrinićima iz Roga, Melićima iz Zečeva, Benkovićima i Bojničićima iz Plavna, Forčićima iz Butine Vasi, Tivkovićima iz Petrova polja itd. Nakon 1526. godine, u nastupajućem dinastičkom ratu između Ferdinanda Habsburškog i Ivana Zapolje, sudjelovali su mnogi od spomenutih plemića, uglavnom se držeći uz svoga srodnika, Jurja Utišinovića Martinuševića, visokog crkvenog dostojanstvenika i *de facto* namjesnika Transilvanije. Nakon njegove smrti, većina je ostala u transilvanskom krugu, podržavajući Ivana Sigismunda Zapolju i, kasnije, knezove iz roda Batori, ali su pojedinci stali i uz kralja Ferdinanda i Habsburge, a morali su se suočiti i s turskom ofenzivom na Transilvaniju u 16. stoljeću. Kao i u srednjem vijeku, promjena strane rijetko je rezultirala punim izopćenjem u slučaju loše ratne sreće, pa se većina hrvatskih plemića trajno prilagodila novoj sredini, međusobno surađujući kroz više generacija. Neke od obitelji su opstale stoljećima, a pojedine postoje i danas, ali su temeljito mađarizirane jer je vladajući sloj u Transilvaniji i Ugarskoj bio mađarski i s njime su, vremenom, sklapane bračne i rodbinske veze.

JANJA DORA IVANČIĆ

Sveučilište u Beču, Austrija

Hrvatsko društvo za bizantske studije, Zagreb

a01102420@unet.univie.ac.at | zlatica.gamgee@gmail.com

Utjecaj Bizanta na rane bugarske vladarske naslove, s posebnim naglaskom na sigilografske izvore (7.-11. stoljeće)

Iz vremena protobugarskog i Prvog bugarskog carstva ostao je sačuvan malen broj domaćih pisanih izvora. Uz kamene natpise, pečati su često jedini takvi izvori, koji svojim sadržajem otkrivaju samopercepciju bugarskih vladara te političku interakciju s Bizantom. Dok najstariji nađeni pečati ukazuju na preuzimanje bizantskih titula i ikonografske forme pečata, mogućnost da su pisani na protobugarskom nije isključena. Kasniji nalazi svjedoče integraciji Protobugara u bizantsku administraciju, vrlo često u funkciji visokih dužnosnika, s pečatima koji svjesno odbacuju protobugarsku simboliku i preuzimaju pojedine bizantske materijalne simbole moći te jezik. Nakon pokršćavanja broj bugarskih pečata raste. Kršćanska simbolika na njima dolazi više do izražaja, dok izvori ukazuju na to da je Bizant tek s pokršćavanjem priznao bugarske vladare kao samostalne. Pečati iz ovog razdoblja imaju jasne bizantske predloške i još uvijek poštuju političku hijerarhiju s Bizantom na vrhu. Uz to, sada njihova vlast potječe od Boga. Tek dolaskom Simeona Velikog na vlast počinje razdoblje intenzivnog oslobađanja od političkog i crkvenog utjecaja Bizanta. Pečati bilježe bugarskog vladara kao jednakog onom u Konstantinopolu i po vladarskoj simbolici i po vladarskom naslovu te ukazuju na Simeonovu ambiciju preuzimanja bizantskog prijestolja. Pečati Simeonovog nasljednika su često tumačeni kao povratak pod politički utjecaj Bizanta. Ikonografski upućuju na mir između dviju država, dok se jezično počinju oslanjati na ćirilicu i crkvenoslavenski jezik. Dakle, analiza ranobugarskih pečata omogućava iščitavanje utjecaja Bizanta na samostilizaciju bugarskih vladara, ali i preuzimanje bizantske simbolike za prikaz vlastite moći. Kao brojno bogati izvori, pečati dozvoljavaju rekonstrukciju rane bugarske povijesti, od imitacije Bizanta, preko suparništva s njime do neovisnosti od njega te daju uvid u kasniju bugarsku manipulaciju bizantskim aparatom moći.

INES IVIĆ

Ca' Foscari Sveučilište u Veneciji, Italija

ines.ivic@unive.it

Metoda pokušaja i pogreške? – Usvajanje arhitektonskih i konstrukcijskih novina u Dubrovniku na primjeru gradnje crkve sv. Petilovrijenaca (1676.)

Da je gradnja nove crkve sv. Petilovrijenaca u Dubrovniku nakon potresa 1667. godine tekla svojim zacrtanim planom, danas bi predstavljala primjer ranog usvajanja baroknog stila i koncepta na istočnoj obali Jadrana. Unatoč nekoliko desetljeća duge gradnje i značajne količine utrošenih financijskih sredstava, crkva centralnog tlocrta s bogatom arhitektonskom dekoracijom nikad nije dovršena te o njenom nekadašnjem postojanju svjedoče samo arheološki ostatci i arhivski izvori. Pitanje tijeka izgradnje crkve, usvajanja modela, kao i razloga zbog kojih se naposljetku odustalo od takvog ambicioznog projekta, dodatno komplicira činjenica da nam nije poznato tko je bio autor nacрта, niti tko je bio protomagister gradnje. S obzirom da je u trenutku odobravanja nacрта mjesto službenog arhitekta republike bilo prazno, s razlogom se postavlja pitanje je li crkva Petilovrijenaca, za razliku od katedralne crkve, isusovačkog kolegija i crkve, pa i nove crkve sv. Vlaha, bila produkt domaćih graditelja. Jesu li dubrovački graditelji imali dovoljno znanja da takav kompleksan projekt sprovedu u djelo? U ovom izlaganju analizira se knjiga troškova gradnje crkve (*libro della fabbrica*) te se razmatra niz faktora koji su doveli do nedosljednosti u gradnji primijećenih u izvoru – poput dugih prekida, dodatnih učvršćivanja temelja, kao i opetovanog urušavanja crkve tijekom gradnje. Uspoređujući gradnju crkve sv. Petilovrijenaca s gradnjom nove katedralne crkve, kao i prezentirajući moguće likovne i tehničke modele, pridonosi se daljnjoj raspravi o uskoj povezanosti cirkulacije znanja i likovnih modela kao preduvjeta za usvajanje novih kulturnih koncepata.

JOSIP JAGODAR

Slavonski Kobaš

jjagodar91@gmail.com

Razvoj kulture na području općine Slavonski Kobaš u međuratnom razdoblju

Kulturna djelatnost na području općine Slavonski Kobaš počela se razvijati u međuratnom razdoblju. Organizatori kulturnih događanja bili su svećenici, učitelji koji su radili s učenicima te udruge i organizacije koje su osnovane u međuratnom razdoblju. Prva kulturna ustanova u općini Slavonski Kobaš bila je Hrvatska seljačka čitaonica, koju su pokrenuli kobaški seljaci 15. siječnja 1922. godine. Za kupnju novih knjiga organizirane su zabave na kojima su prikupljani dobrovoljni prilozima. Kulturni je rad doživio procvat nakon osnivanja ogranka Seljačke sloge 1926. godine. Članovi Seljačke sloge organizirali su mnoge kulturne programe, posebno predstave u kojima su glumili amateri.

Sredinom dvadesetih godina prošlog stoljeća osnovano je društvo „Hrvatsko katolički Orao“, a 1925. i društvo „Hrvatski sokol“. Nakon osnivanja Dobrovoljnog vatrogasnog društva 1930. godine vatrogasci su organizirali zabave i osnovali diletantsku skupinu koja je izvela preko 20 kazališnih komada u općini Slavonski Kobaš i susjednim općinama. Početkom 1934. godine u Slavonskom Kobašu osnovana je četa „Jugoslavenski sokol“ u koju su se uključili većinom pravoslavci, koji su uvježbavali pojedine kazališne komade. Što se tiče folklornih skupina, tridesetih je godina djelovao tamburaški zbor „Stjepan Gombović“ i društvo „Smilje“, koje je njegovalo tradicionalne folklorne napjeve i tamburašku glazbu. Jedan od najvećih kulturnih događaja u međuratnom razdoblju bilo je obilježavanje stogodišnjice školstva u općini Slavonski Kobaš potkraj 1936. godine. U organizaciji događaja sudjelovali su općina Slavonski Kobaš, ogranak Seljačke sloge, Dobrovoljno vatrogasno društvo Slavonski Kobaš i učitelji iz osnovne škole iz Slavonskog Kobaša, a u bogatom programu nastupili su učenici škole, ogranak Seljačke sloge, članovi društva „Smilje“ i članovi Dobrovoljnog vatrogasnog društva Slavonski Kobaš. Kulturu u općini Slavonski Kobaš podržavali su i lokalni Židovi, koji su financijskim sredstvima podržavali kulturne događaje.

BRANIMIR JANKOVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
bjankovi@ffzg.hr

Kultura kao politika: Solženjicinov Arhipelag Gulag u Jugoslaviji

Izlazak u Parizu 1973.-1975. godine knjige Aleksandra Solženjicina *Arhipelag Gulag (1918-1956): pokušaj književnog istraživanja* – najpoznatijeg djela o sovjetskim logorima i amblematskog djela o logorima uopće – odjeknuo je poput političke bombe. Posebno je to vrijedilo za „zapadnu ljevicu“, na koju je imala gotovo podjednak ili katkad čak i veći učinak od sovjetskih intervencija u Mađarskoj 1956. i Čehoslovačkoj 1968. godine. Nakon što su se u međuratnom razdoblju objavljivane knjige fokusirale na pitanje kako ocjenjivati sovjetski društveni eksperiment poslije Oktobarske revolucije 1917. godine – zbog čega su veliki odjek imale knjige *Povratak iz SSSR-a* Andréa Gidea, *U zemlji velike laži* Ante Ciliga i druge – iza Drugog svjetskog rata središnji naglasak bio je na svjedočanstvima o sovjetskim logorima. Sve navedeno zamjetno je i u Jugoslaviji u kojoj je o sovjetskom eksperimentu publicirana 1937., 1952. i 1980. spomenuta Gideova knjiga – ne i Ciligina – dok su svjedočanstva o sovjetskim logorima bila zastupljena preko višekratno pretiskivane knjige Karla Štajnera *7000 dana u Sibiru* iz 1971. godine. Iako su dakle u socijalističkoj Jugoslaviji objavljivane knjige o sovjetskim logorima (dakako, pažljivo selekcioniranog sadržaja i vremena objavljivanja), kao i više Solženjicinovih književnih djela, *Arhipelag Gulag* bio je prevelik zalogaj. Stalno je naime visjelo u zraku pitanje hoće li čitatelji kritiku staljinizma – kojoj je otvoren prostor, očitovan i u objavi brojnih knjiga, sukobom Jugoslavije i Sovjetskog Saveza 1948. godine – pročitati ujedno kao kritiku ideje komunizma te samog jugoslavenskog

socijalizma. No i nakon normalizacije odnosa Jugoslavije i Sovjetskog Saveza potonji je kontinuirano diplomatski intervenirao protiv objave sličnih knjiga proglašavajući ih protusovjetskima, zbog čega nisu objavljivane u zemljama Istočnog bloka. *Arhipelag Gulag* jest objavljen u Jugoslaviji, ali tek 1988. godine, iako je to pokušavano i prije te su se određeni dijelovi pojavljivali u časopisima, u kojima se pisalo i raspravljalo o toj prijelomnoj knjizi. Tko su akteri koji su se pozivali na Solženjicina, kao i angažirali oko objave i otvaranja diskusije o *Arhipelagu Gulag* u Jugoslaviji, s kojim ciljevima i što se sve događalo tom prilikom samo su neka od zanimljivih pitanja povezanih s tim slučajem. Štoviše, može se govoriti o političkoj, društvenoj, kulturnoj i intelektualnoj povijesti Solženjicinove knjige *Arhipelag Gulag* u Jugoslaviji, kao jugoslavenskom udjelu u transnacionalnoj povijesti te globalno utjecajne knjige. To je istodobno još jedan primjer transnacionalnosti jugoslavenske i hrvatske povijesti, kojima stoga nije moguće pristupati tek u (samo)ograničenim nacionalnim okvirima.

VALENTINA JANKOVIĆ

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb
valentina.jankovic@unicath.hr

Oporuke plemkinja iz obitelji Vojković i Chernkoczy – iskazi materijalne kulture, duhovnosti i društvenih odnosa ranonovovjekovnog plemstva

Oporuke pojedinih plemića kao isprave privatno-pravne prirode pored pravnih i diplomatskih, sadrže istodobno i čitav niz podataka o materijalnoj ostavštini, životnom stilu i svakodnevici, duhovnoj kulturi i razinama suodnosa ranonovovjekovnih plemićkih obitelji i drugih društvenih struktura. Jednako tako u slučaju oporučiteljica izvor su za poznavanje društvene uloge plemkinja i pravnih mogućnosti upravljanja imovinom i oporučnog nasljeđivanja. U historiografiji je ova vrsta vrela nastalih na području središnjega dijela ranonovovjekovnog Hrvatsko-Slavonskoga Kraljevstva, nedovoljno istražena. Namjera je stoga u izlaganju analizom i usporedbom strukture i sadržaja pet ženskih oporuka zatečenih u obiteljskoj ostavštini plemićkih obitelji Vojković i Chernkoczy ukazati na razine informacija koje o prošloj zbilji nude navedena vrela osobito s očista materijalne kulture, duhovnosti, identiteta plemkinja i njihove uloge u obitelji te društvene umreženosti plemstva. Vrela na kojima će se temeljiti izlaganje potječu iz perioda od sredine 17. do drugog desetljeća 18. stoljeća, a većinu su sastavile plemkinje, rodbinskim vezama ili pak onima ženidbenima, članice spomenutih obitelji koje u navedenom razdoblju pomno grade svoj imidž i doživljavaju društveni i ekonomski uspon. Dvije od spomenutih oporuka sačuvane su kao nacrti kasnijih dokumenata, jedna je sačuvana u originalu, dok su dvije prijepisi. Potrebno je spomenuti kako jedna od oporuka ne pripada članici navedenih obitelji već je u obiteljski fond dospjela putem imovinsko-pravnoga procesa. Svih je pet oporuka sastavljeno na hrvatskome jeziku, pa su zanimljive i s lingvističkog aspekta kao izvor u jezično-povijesnome smislu za proučavanje pojmovlja materijalne i duhovne baštine navedenoga razdoblja.

IVAN JELIČIĆ

Institut za političku povijest, Budimpešta, Mađarska
jelicich.ivan@gmail.com

Iz Carstva prema nacionalizirajućoj državi: sukobi kultura u političkom kotaru Volosko-Opatija

Koncem listopada 1918. godine dolazi do kraha državnih institucija i nestanka Habsburške Monarhije. U političkom kotaru Volosko-Opatija, poput ostalih dijelova bivše Markgrofovije Istre, nakon kratke i labilne vlasti Narodnog odbora Slovenaca, Hrvata i Srba, dolazi do talijanske vojne okupacije. Od studenog 1918. sve do Rapalskog ugovora, politički kotar se službeno nalazi pod vojnom, a od srpnja 1919. pod civilnom, talijanskom upravom, kada većina teritorija kotara potpada pod Kraljevinu Italiju. U kotaru Volosko-Opatija, gdje je prijeratna brojčana prisutnost govornika talijanskog jezika izrazito malena (oko 2% stanovništva), iako je situacija nešto složenija na općinskom planu kao i na razini fluidnosti identifikacija lokalnog stanovništva, talijanske vojne i civilne vlasti već početkom okupacije pokreću nove nacionalizirajuće politike u svrhu inkorporacije kotara kraljevini Italiji. Rad skreće pozornost na različite problematike vezane uz razdoblje tranzicije iz Habsburškog Carstva prema Kraljevini Italiji poput tipologije poratne vlasti, nastavka ratnog izvanrednog stanja, pitanja upravitelja na čelu civilnih institucija, sudbine javnih službenika, odnosa prema netalijanskim i talijanskim javnim i privatnim institucijama, odnosa prema lokalnom stanovništvu, korištenja talijanskog jezika, odnosno pitanja prekida i kontinuiteta između habsburškog nasljeđa i talijanske vlasti koja se upravo uspostavljala. Težište istraživanja je problematiziranje stupnjeva talijanske nacionalizacije odnosno ukazati na potencijalne kulturološke sukobe između hrvatske i slovenske, s jedne, i talijanske nacionalne komponente, s druge strane, ali i na slojevitost talijanske nacionalne sastavnice.

MANUEL JELIĆ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
jelic.manuel@gmail.com

Problem legitimnosti krunidbe Stefana Nemanjića u pisanim povijesnim vrelima

Pitanje kraljevske krune već u kasnoj antici, a onda posebice u srednjem vijeku i ranom novovjekovlju zadobiva jedan vrlo bogat ceremonijal i religiozni čin. U vezi s potonjim legitimnost kraljevske krune i samog ceremonijala krunidbe također je od izrazita značenja. U kontekstu ovoga izlaganja bavit ću se problematikom legitimnosti krunidbe srpskoga srednjovjekovnog velikoga župana Stefana Nemanjića u pisanim povijesnim vrelima. Postojanost krunidbenog ceremonijala prvoga srpskog kralja je i više nego očita prema pisanim vrelima. Društveno-politički kontekst razvijenoga srednjeg vije-

ka, a posebice u kolopletu raznih povijesnih čimbenika kraja 12. i početka 13. stoljeća na Balkanskom poluotoku uvjetovali su izrazitu podvojenost srpskih srednjovjekovnih zemalja između Istoka i Zapada odnosno Istočnoga Rimskog Carstva s jedne strane i zapadnih kraljevstava s druge strane. Štoviše sustavno i neminovno slabljenje i propadanje Bizanta od 13. stoljeća pa do konačnoga rasapa i kraha u 15. stoljeću davali su poticaje osamostaljenju, ne samo srpskim zemljama, nego i drugim zemljama koje su bile u domeni tzv. Bizantskog Commonwealtha. Kako u istočnim srpskim zemljama, kojima je vladao Stefan Nemanjić, nije postojala tradicija krunjenja vladara, to je sam prvotni čin krunidbe 1217. kako ga donose izvori bio dosta konfuzan i nejasan, štoviše osporavan i negiran da bi u drugim izvorima čin krunidbe bio drugačije opisan i prikazan. Neminovnost činjenice da je Stefan Nemanjić okrunjen kao prvi kralj sve srpske zemlje i pomorske je očita. Međutim, pitanja koja se nameću su je li zbog različitih opisa u pisanim vrelima postojala dvostruka krunidbena ceremonija te je li prva krunidba uopće i mogla biti legitimna s obzirom na to da srpska srednjovjekovna država u razdoblju prije 1217. nije bila pravno, administrativno, politički i vjerski uspostavljena i uređena.

MANUEL JELIĆ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
jelic.manuel@gmail.com

Jezična politika i mladi na relaciji Novi Sad – Zagreb (1954.-1974.)

U „dugom stoljeću“ tijekom kojeg su formirani artificijelni nacionalni identiteti, jezik se počinje shvaćati kao najsnažniji kohezivni element u formiranju i očuvanju nacija. Niz europskih primjera potvrđuje takav razvojni put prerastanja etničkog u nacionalni identitet upravo putem vlastita jezika. Ulaskom u 20. stoljeće europski narodi su još radikalnije pristupili pitanju svojih jezika instrumentalizirajući ih u funkciju politički etabliranih i standardiziranih jezičnih sustava. Hrvatski jezik također je prolazio, u standardizacijskim procesima, kako 19. tako i 20. stoljeće. Međutim, njegovo jezično pitanje postalo je *par excellence* političkim pitanjem. U vrtlogu mijena kroz koje je prolazio hrvatski jezik, kao modus političkih snaga tadašnjeg vremena, niti jedno nije obilježeno tolikim, kako unutarjezičnim, tako i vanjezičnim suprotnostima i sukobima kao u razdoblju od 1918. do 1990-ih godina s izrazitim reperkusijama i u sadašnjosti. Ovo izlaganje će se usredotočiti na pitanje hrvatskoga odnosno srpskohrvatskoga ili hrvatskosrpskoga jezika u socijalističkoj Jugoslaviji u presjeku od dvadeset godina, odnosno u razdoblju od Novosadskoga dogovora 1954. do ustavnih rješenja u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji 1974. s naglaskom na 1967. kada je objavljena Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika kao uvod u politički burnu i prijelomnu 1971. Izlaganje će prikazati dijakronijski presjek hrvatskoga jezika do Novosadskoga dogovora u vidu jezično-povijesne kontekstualizacije, a zatim kroz znanstveno-metodološku elaboraciju pokušati odgovoriti na istraživačko pitanje

jesu li ustavne promjene u SFRJ 1974. uspjele riješiti jezično hrvatsko(srpsko) pitanje koje je Deklaracijom izazvalo uzavrelu atmosferu, kako u znanstvenim, tako i u političkim krugovima bivše države i smiriti natruhe nacionalizma iz vremena Hrvatskoga proljeća.

MARKO JERKOVIĆ

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
mjerkovic@hrstud.hr

Opatov autoritet u ranoj cistercitskoj zajednici

U srednjovjekovnim redovničkim zajednicama sustav vertikalno definiranoga i božanski legitimiranoga autoriteta aksiomatski je duhovno-normativni princip, koji omogućuje ispunjenje kristolikoga života i postizanje krajnjega transcendentalnoga iskustva. Benediktovo *Pravilo* obvezuje redovnika na bezuvjetni posluš opatu, koji zauzima kvazi-monarhijski položaj u zajednici i definira se kao Kristov namjesnik. Premda ranosrednjovjekovni običajnici savjetuju da opat zatraži savjet od subraće, u formalnom smislu interpretacija norme i regulacija redovničkoga opsluživanja dio su diskrecijskoga prava samostanskoga predstojnika. U tom je kontekstu i više nego zanimljiv tekst cistercitske *Cartae Caritatis* (1113.-1152.), gdje su članovi zajednice (koji svoje poslanje definiraju kao bezuvjetno i doslovno slijedenje Benediktova *Pravila*) predstavljeni kao normativni izvor autoriteta. Izlaganje razmatra na koji način cisterciti poimaju opatov autoritet unutar horizontalno legitimiranoga sustava vlasti, te dolazi li uslijed konstitutivnih promjena i do promjena u opsluživanju redovničkoga posluha.

MELITA JESIH MATIĆ

Ženska opća gimnazija Družbe sestara milosrdnica s pravom javnosti, Zagreb
melita.jesih.matic@gmail.com

Projektna nastava: primjena u izradi istraživačkih radova učenika

Cilj rada je naglasiti važnost projektne nastave kao oblika rada u školi koji je pogodan za izradu malih istraživačkih radova učenika u nastavi povijesti, a koji uključuje i suradnju s drugim nastavnim predmetima te uvodi učenike u interdisciplinarnost koja je danas nezaobilazni dio povijesne znanosti. Projektna nastava također omogućuje usmjerenje nastave prema učeniku, razvija timski rad i partnerski odnos svih sudionika projekta, pospješuje razvoj istraživačkih, organizacijskih, komunikacijskih, kreativnih i kritičkih sposobnosti učenika, te usvajanje metodologije znanstveno-istraživačkog rada. U školi se projektna nastava i istraživanje provode u manjim skupinama učenika. Učenici pronalaze teme koje ih najviše zanimaju, a potom zajedno s nastavnikom de-

finiraju ciljeve i zadatke projekta. Rezultati tih projekata prikazuju se na županijskim i državnim natjecanjima i smotrama učeničkih istraživačkih radova, te na znanstvenim i stručnim skupovima za učitelje i nastavnike povijesti. Visoko su vrednovani, jer razvijaju sposobnost i vještine rješavanja problema, istraživanja, pisanog i usmenog izražavanja te samostalnog odlučivanja. U radu se daje primjer istraživačkog rada o prvoj zagrebačkoj učiteljici tjelesnog odgoja Ivani Hirschmann, koja je tragično stradala u holokaustu godine 1943. Istraživanje je provela grupa učenica Ženske opće gimnazije Družbe sestara milosrdnica u Zagrebu školske godine 2018./2019. Istraživanje je potaknuo otkrićem dva dokumenata: prvog, o maturantici Gimnazije sestara milosrdnica Ivani Hirschmann, i drugog, o učiteljici tjelesnog odgoja Ivani Hirschman u Ženskoj realnoj gimnaziji u Zagrebu, koju su također vodile sestre milosrdnice.

ELENA JOSIMOVSKA – VERICA JOSIMOVSKA

Štip, Sjeverna Makedonija

elenajosimovska@gmail.com

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti Sveučilišta

Goce Delčev, Štip, Sjeverna Makedonija

verica.josimovska@ugd.edu.mk

Dramaturg dr. Dušan Budimirović iz Zagreba – osnivač kazališta u Štipu

Ovaj rad je posvećen jednom vrlo zaslužnom kulturno-prosvjetnom radniku iz Zagreba koji se stjecajem okolnosti našao u Štipu kao gimnazijski profesor. To ime, Dušan Budimirović, i dan danas je sinonim za kazalište u Štipu, sinonim za zlatno doba štipske kulture. To se lako može razumjeti ako se zna da je Štip do 1912. godine bio pet i pol stoljeća pod osmanskom vlašću, a zatim sedam godina bio ratom i ratnim razaranjem obuhvaćeno područje (1912.-1918.), ratnim zarazama epidemijskih i pandemijskih razmjera, siromaštvom i glađu zbog čestih rekvizicija. Mlad i ambiciozan profesor Dušan Budimirović, doktor dramaturgije iz Zagreba, zakoračio je pun ljubavi prema kulturi. U Štipu je našao plodno tlo gdje može uspjeti ta kultura, prije svega kazalište, i odmah se dao na posao. Za samo godinu dana štipsko kazalište je odigralo 300 predstava i to je ostalo upamćeno kao najintenzivnije doba u povijesti ovog kazališta. Ne samo što je formirao *Amatersko* zatim *Povlašćeno pozorište* u Štipu, pisao je i tekstove za kazališne predstave po ukusu publike. Dio tih rukopisa ostao je do danas. Formirao je školu za kazalište i muzičku školu u sastavu kazališta. Bio je član tima u izvođenju prve opere u Štipu, što je ujedno bila i prva opera u Makedoniji. Njegovo djelo ostaje zauvijek kamen temeljac kazališne umjetnosti u gradu koji ga nikada nije zaboravio.

SLAĐANA JOSIPOVIĆ BATOREK – TATJANA ILEŠ

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
sjosipovic@ffos.hr

Akademija za umjetnost i kulturu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
tatjana.iles@gmail.com

Kultura mladih u Osijeku tijekom 1980-ih

U izlaganju će se dati kratak pregled urbane kulture mladih tijekom osamdesetih godina 20. stoljeća, čiji je nositelj bio Centar mladih u Osijeku, osnovan 1981. godine i koji je djelovao u prostorijama Studentskog centra. U ovom je razdoblju Centar mladih bio živi kulturni centar sa stalnim programom, gdje su se gotovo svakodnevno odvijale i proizvodile različite kulturne aktivnosti – koncerti, književne tribine, performansi, književne večeri, filmske projekcije, različite radionice, izložbe i sl. Zahvaljujući činjenici da se nalazio na putu između Zagreba i Beograda, Osijek je bio i nezaobilazna koncertna postaja gotovo svim važnijim jugoslavenskim bendovima, ali također i onim koji su se tek trebali afirmirati. Omladinska scena u Osijeku tih je godina obogaćena i pokretanjem prvog omladinskog časopisa na tim prostorima (*Ten*) te Osječkog ljeta mladih, kulturne manifestacije koja se održala do današnjih dana. U izlaganju će se također nastojati utvrditi i suodnos između navedenih aktivnosti mladih i kulturno-političkog okvira zadanog od strane državnih i partijskih struktura.

IGOR JOVANOVIĆ

Osnovna škola Veli Vrh, Pula
igorj@ymail.com

Ilegalne migracije iz Istre od kraja Drugoga svjetskog rata do potpisivanja Osimskih sporazuma

Tema ovoga izlaganja odnosi se na ilegalne migracije iz hrvatskoga dijela Istre u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata zaključno sa sredinom sedamdesetih godina 20. stoljeća. Vremenski je okvir determiniran političkim prilikama u Jugoslaviji nakon 1945., koje su imale svoje direktne implikacije u pogledu migracijskih procesa. Ilegalne su migracije prisutne od završetka Drugoga svjetskog rata i trajale su u sve većem intenzitetu do kraja 1960-ih godina. Ilegalne se migracije nastavljaju i nakon navedenog razdoblja, ali su puno manjeg intenziteta. Naime, tek sredinom 1960-ih Jugoslavija je počela izdavati putovnice pa više nije bilo (osim u slučaju kriminalaca i izbjegavanja vojnog roka) tolike potrebe za ilegalnim bježanjem. Kao završnu godinu fenomena ilegalne emigracije navest ću 1975., odnosno potpisivanje Osimskih sporazuma između Republike Italije i tadašnje Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. O ilegalnim se migracijama iz hrvatskog dijela Istre nakon Drugoga svjetskog rata vrlo malo govorilo, a još manje pisalo jer socijalistički poredak kao ispravan i pravedan nije smio

doći u pitanje. Mada se toj temi daje više pozornosti početkom 21. stoljeća, literatura je vrlo oskudna, a arhivska građa još uvelike neistražena. Često se ilegalne migracije poistovjećivalo s procesom egzodusa ili ih se smatralo njegovim dijelom. Međutim, ilegalne migracije i egzodus su dva paralelna procesa koja su se odvijala nezavisno jedan od drugoga. Faze egzodusa i ilegalnih migracija se međusobno prepliću, a da pri tom zadržavaju svoje karakteristike. Oba procesa nisu jedinstvena sama za sebe već se promatraju u širem kontekstu legalnih i ilegalnih migracija u srednjoj i istočnoj Europi u vrijeme i nakon završetka Drugoga svjetskog rata.

DANIELA JUGO-SUPERINA – NERA MALBAŠA KOVAČIĆ

Osnovna škola „Fran Franković“, Rijeka
danjugsup@gmail.com

Osnovna škola „Fran Franković“, Rijeka
Osnovna škola „Drago Gervais“, Brešca
nera.malbasa1@gmail.com

Brza šetnja kroz vrijeme i prostor: povijesni i kulturni tragovi u središtu Rijeke (Terenska radionica)

Grad na Rječini započeo je svoj rast i razvoj u 1. stoljeću. Od srednjovjekovne Rijeke, stisnute unutar zidina na uskom prostoru današnjeg Starog grada, do velikog industrijskog i prometnog središta u 19. stoljeću, lice grada se vrlo promijenilo. Središte Rijeke označava ono što je mnogima poznato (Gradski toranj, Korzo, luka), ali i skriveni tragovi prošlosti koji itekako imaju što reći o nekoj nestaloj Rijeci i Riječanima. Uz korištenje suvremene tehnologije, brojnih digitalnih izvora znanja i njihovoj primjeni tijekom učenja i poučavanja, nekadašnju Rijeku i Riječane moguće je doživjeti u terenskoj radionici putem iskustvenog učenja. Osnovni cilj terenske radionice je potaknuti sudionike na otkrivanje i istraživanje odnosno izlazak iz okvira predavaonice i učionice. Učenje u izvornom okruženju najprimjereniji je način upoznavanja i istraživanja kulturno-povijesnih spomenika, osoba koje su ostavile trag u povijesti te njihovo povezivanje s današnjicom. Na taj način se znanja, vještine i spoznaje primjenjuju i produbljuju. Terenska radionica: *Brza šetnja kroz vrijeme i prostor: povijesni i kulturni tragovi u središtu Rijeke* započet će na početnoj povijesnoj točki grada – Koblerovom trgu, ispred ulaza u Principij. Šetnja Starim gradom dovest će sudionike do dominikanske (augustinske) crkve sv. Jeronima te zatim do ulice Dolac, urbanističke cjeline osmišljene u drugoj polovici 19. stoljeća. Preko Korza grupa će se uputiti na Rivu i prema riječkom lučkom bazenu. Riječki lukobran (*Molo longo*) izgrađen da bi štitio riječku luku i brodove od valova s pučine dovest će grupu do lučkih dizalica i pogleda na grad s mora. U povratku će svratiti do Gradske tržnice i ribarnice te zatim do zgrade HNK Ivana pl. Zajca. Uz priču o gradu, njegovim pročeljima, palačama, hotelima, kazalištima i kavanama, sudionici će čuti kratke crtice o znamenitim Riječanima i Riječankama poput Adamića, gradonačelnika Ciotte, Roberta Whiteheada, Karoline Belinić, Ivana

pl. Zajca ... Izvirit će iz prošlosti i pojedinci o kojima se rijetko piše i govori. Tijekom terenskog obilaska uslijedit će i istraživački zadatci za sudionike. Podijeljeni u skupine, pomoću plana središta grada te pisanih uputa, sudionici će pokušati pronaći zagonetno mjesto prikazano fotografijom. Radionica može primiti 30-40 sudionika koji će biti podijeljeni u dvije grupe. U slučaju lošeg vremena radionicu je moguće preoblikovati za održavanje u zatvorenom prostoru bez terenskog rada.

KARLO JURAK

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

karlojurak@gmail.com

***Amerikanizacija i „vesternizacija“ jugoslavenskog
socijalizma – autentičnost ili prijetnja?***

Od razlaza sa Staljinom 1948. godine i okretanja od Istočnog bloka Jugoslavija će se naći u vrlo specifičnom položaju za jednu socijalističku zemlju koji je u svojoj značajnoj mjeri, osim politike „nesvrstavanja“ koja je tema za sebe, predstavljao okretanje Zapadu ili bar održavanje vrlo dobrih diplomatskih, trgovinskih i kulturalnih veza sa zapadnim zemljama. Ovdje će naglasak biti stavljen na preplitanje zapadnih kulturalnih utjecaja i pokušaja izgradnje autentičnog socijalizma. Glavno pitanje koje se postavlja jest koliko je takav jugoslavenski socijalizam bio autentičan te koliko je bio „socijalistički“ s obzirom na konstantan proces amerikanizacije i „vesternizacije“ vidljive ponajviše u kulturnoj produkciji (glazbi, filmu, popularnoj kulturi u najširem smislu itd.) i potrošačkim navikama radnih ljudi i građana Jugoslavije. Visoka razina slobode kretanja, u turističke, ali i radno-egzistencijalne svrhe, za jednu socijalističku zemlju tu je dodatan faktor. U tom će pogledu procesi „vesternizacije“ biti sagledani iz dvaju rakursa – prvo s pozicije stvarne proizvodnje materijalnog života kao premise od koje počinje svaka socijalistička teorija i praksa, a potom s vrijednosno-ideološkog pozicioniranja jugoslavenskog socijalizma. U oba će slučaja veza „vesternizacije“ i socijalizma biti razmotrena i kao izraz jugoslavenske društvene, političke i kulturne autentičnosti, ali i kao moguća prijetnja temeljima socioekonomskog i političkog poretka. Je li doista bila riječ o autentičnom pokušaju ili o prijetnji, koja se isprva predstavila benevolentno, odgovor se možda krije u kasnim sedamdesetim i osamdesetim godinama kada potrošačka kultura i „zapadnjački habitusi“ doživljavaju svoj vrhunac, a jugoslavenski se socijalizam počinje bliziti svojoj terminalnoj fazi.

IVAN JURKOVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli

ivan.jurkovic@unipu.hr

„Der Frangipani-Altar“ u koruškom Obervellachu

Godine 1504. Maksimilijan I. (1493.-1519.), sin i nasljednik cara Fridrika III. Habsburgovca (1452.-1493.), založio je koruški dvorac Falkenstein grofu Julijanu od Lodrona i njegovoj supruzi Apoloniji Lang. Nakon Julijanove smrti 1510. vlastelinstvo i dvorac preuzeo je 1513. Apolonijin drugi suprug Krsto Frankapan Modruški i Ozaljski, koji ga je potom 1521. prepustio svojoj netom udanoj pastorci, Apolonijinoj kćeri iz prvog braka, Ani Mariji Lodron i njezinu suprugu Andriji Ungnadu od Sonnegga. Vrlo važan dio prihoda posjeda ostvarivala je mitnica podno dvorca Falkenstein u mjestu Obervellach i baš je u tom mjestu izgrađena kasnogotička crkva zaštitnika putnika sv. Martina, koja je dovršena do 1509. i oslikavana freskama s vanjske strane do 1520. godine. Na južnoj je fasadi otkrivena i javnosti 1969. prezentirana freska sv. Kristofora datirana u razdoblje između 1515. i 1520. godine. Crkva je proširivana i opremana inventarom i freskama baš u petogodišnjemu (1514.-1519.) uzničkom životu Krste i Apolonije u Toresseli, jugoistočnoj kuli na uglu duždeve palače. Apoloniju je međutim smrt 1519. spriječila da vidi završetak obnove te crkve. Sjajno i najcjenjenije umjetničko djelo u župnoj crkvi sv. Martina u Obervellachu jest triptih nizozemskog slikara Jana van Scorela rodom iz Schoorla kraj Alkmaara, koji su naručili obitelji Langovih od Wellenburga i Frankapana. Na središnjoj je slici triptiha prikazana „proširena“ Kristova obitelj, a u tu je svrhu van Scorel portretirao članove Apolonijine i obitelji joj brata, kardinala i salzburškog nadbiskupa Mateja Langa. Lijevo krilo čini slika sv. Kristofora, a desno sv. Apolonije. Već su August von Jaksch i Henry Thode zaključili kako je riječ o Krstinu i Apolonijinu portretu s jasnim ikonografskim elementima za te svece. Vrijeme postavljanja triptiha u crkvi sv. Martina u Obervellachu je godina 1520. istaknuta ponad Krstina i Apolonijina grba, koji se nalaze na poledini središnje slike triptiha Jana van Scorela. Krsto je, naime, pobjegavši iz zatvora uspio tek nakon smrti voljene Apolonije sve dijelove triptiha prikupiti, sastaviti i namjestiti u crkvi sv. Martina. Pripomenimo da su dijelove tog oltara (triptih i kipove svetaca) novi patroni crkve i vlasnici imanja Falkenstein s mitnicom Obervellachom iskoristili, uokvirili ih baroknom konstrukcijom te na takav način osuvremenili i sačuvali iznimno vrijedan – kako se kolokvijalno, ali i u stručnoj literaturi naziva – Frankapanov oltar (*Der Frangipani-Altar*).

MARICA KARAKAŠ OBRADOV

Hrvatski institut za povijest, Zagreb
karakasmar@gmail.com

**„Rodnoj grudi“. Pomoć hrvatskog iseljenništva zavičaju
postradalom u Drugome svjetskom ratu**

Podijeljenosti na političkoj i ideološkoj razini koje su tijekom 20. stoljeća zahvatile hrvatski nacionalni korpus na matičnom području postojale su, s nešto drugačijim pojavnostima i intenzitetom, i među hrvatskim iseljeništvom. Početkom Drugoga svjetskog rata hrvatski su iseljenici jedinstveno, posebice u Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi, iskazali privrženost ratnim i političkim naporima zemalja useljenja davanjem materijalne potpore i pristupanjem u vojsku. O humanitarnom stanju u zavičaju koje je već od prve ratne godine bilo teško te se iz godine u godinu drastično pogoršavalo, iseljenništvo je saznavalo iz različitih izvora. Bilo da se radilo o izvješćima predstavnika ili pobornika jugoslavenske izbjegličke vlade, zagovaratelja partizanskog pokreta predvođenog komunistima ili Katoličke crkve i bliskih im krugova, kroz tvrdnu koru promidžbenih poruka s političkim i ideološkim nabojem, koja su nerijetko više obmanjivala nego informirala, probijale su se i poruke o dramatičnoj svakodnevici – bolesti, oskudica i velika materijalna razaranja. Hrvatski su iseljenici zbog tih spoznaja, kao i emotivne privrženosti i nostalgije za zavičajem i obitelji, lakše prevladavali svoje političke i ideološke različitosti i u velikoj mjeri jedinstveno sudjelovali u prikupljanju i slanju pomoći. Prva pošiljka pomoći poslana je još tijekom rata hrvatskim zbjegovima u južnoj Italiji i u Egiptu. Od jeseni 1944. pa do kraja 1940-ih godina hrvatsko je iseljenništvo novcem, odjećom, obućom, medicinskom opremom, hranom i drugim dobrima, u velikim pošiljkama i manjim, obiteljskim, paketima pomoglo stanovništvu, osobito na području jadranske Hrvatske, iz koje je većina i potjecala. Ta pomoć bila je značajna ne samo u pukom preživljavanju nego i kao moralna potpora ljudima koje je rat na sve načine iscrpio. Hrvatski iseljenici prve, druge pa i treće generacije, u velikoj su mjeri pripadali radništvu te je dio njih preko sindikalnog udruživanja, osobito između dva svjetska rata, došao u kontakt i s komunistima s jugoslavenskog područja kojima su nerijetko pružali materijalnu potporu. Te će veze, između pojedinaca kao i većih skupina, tijekom rata još više ojačati te će pojedine hrvatske iseljeničke organizacije gotovo u potpunosti preuzeti ljudi komunističkog usmjerenja. Po završetku rata jugoslavenske vlasti su radile na povratku dijela iseljenništva koje je svojim znanjem, radnim vještinama i kapitalom trebalo pomoći ispunjenju prvog petogodišnjeg plana i ostati u zemlji. U konačnici povratak nije dao očekivane rezultate iz više razloga: nije bio dobro pripremljen niti proveden, a nepravilnosti koje su ga pratile, uz loše materijalno i političko stanje u zemlji i rezoluciju Informbiroa, tjerale su iseljenike ne samo na odustanje od povratka nego se dio povratnika, uz velike muke, vratio u zemlju useljenja.

DAMIR KARBIĆ

Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za društvene i povijesne znanosti
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu
dkarbic@hazu.hr

***Zadarski plemići u prijenosu pravnih i upravnih tekovina
između dvije obale Jadrana. Pravnici, rektori i potestati***

Unutar srednjovjekovnog plemstva u hrvatskim zemljama posebno važnu ulogu u kulturnim transferima imali su zadarski gradski plemići, kako zbog geografskog položaja svog grada na sjecištu pomorskih puteva prema Italiji, tako i zbog njegovog pripadanja mediteranskom kulturnom krugu, koji je u tom trenutku predstavljao najrazvijeniji dio Europe. Zadarsko gradsko plemstvo, kao i njegovi mediteranski parnjaci, uspjelo je u svojim rukama monopolizirati svu političku vlast u komuni te kontrolu velikog dijela ekonomskih resursa. Tijekom druge polovice 14. st., u trenutku kada je Zadar bio *de facto* glavni grad anžuvinskog Kraljevstva Hrvatske i Dalmacije, oslonac na i potpora kraljevskoj politici omogućila im je da igraju važnu ulogu i u politici Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva u cjelini. Takav položaj gradskog plemstva prirodno je olakšao njegovim pripadnicima pristup europskim kulturnim i obrazovnim sustavima, omogućavajući im da se bez većih problema uklapaju i u politički i pravni život susjedne Italije i njezinih komuna, obnašajući u njima različite više službe, poput onih gradskih upravitelja, ali i omogućavajući da pravni stručnjaci iz talijanskih komuna u Zadru mogu obnašati slične položaje. U prilogu se prikazuje djelovanje nekoliko zadarskih plemića, koji su svoje pravno obrazovanje stekli na talijanskim sveučilištima te potom djelovali u Zadru, drugim dalmatinskim gradovima i talijanskim gradovima, obnašajući u njima upravljačke funkcije. Posebna pažnja će pri tome biti usmjerena na djelovanje dvojice zadarskih plemića, Jakova Radučića, podrijetlom iz senjske plemićke obitelji, ali odraslog i udomaćenog u Zadru, i Guida Matafara, pripadnika stare zadarske plemićke obitelji, koji su krajem 14. st. obnašali položaj načelnika u Bologni te tijekom svog života pripadali samom vrhu gradske vlasti u Zadru, utječući u velikoj mjeri na uklapanje grada u širi mediteranski europski kulturni milje.

MARIJA KARBIĆ – JURAJ BELAJ

Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest
Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod
mkarbic@isp.hr

Institut za arheologiju, Zagreb
jbelaj@iarh.hr

***Uloga viteških redova u kulturnim transferima na prostoru
hrvatskih zemalja. Mogućnosti istraživanja***

Viteški redovi su zahvaljujući svojoj internacionalnosti, velikoj mobilnosti i moći igrali značajnu ulogu u transferu znanja, vještina i kulturnih tekovina, kao i razmjeni roba između zapadne Europe i Svete zemlje, pri čemu su tim procesima bile zahvaćene i hrvatske zemlje. Postoje pokazatelji da su svojim dolaskom na teritorij Ugarsko-Hrvatskog Kraljevstva i djelovanjem na ovom prostoru, osim na vojnom i političkom planu, viteški redovi utjecali na ovdašnje društvo i na drugim područjima (poput poljoprivrede, trgovine, prometa, bankarstva, zdravstva, građevinarstva). U izlaganju će se govoriti o različitim aspektima utjecaja viteških redova na prostoru hrvatskih zemalja i tragovima koje je njihova prisutnost ostavila, kao i mogućnostima istraživanja uloge viteških redova u kulturnim transferima i oblikovanju identiteta lokalnih zajednica. Upozorit će se na važnost interdisciplinarnog pristupa u takvim studijama i nužnost da u njih budu uključeni arheološki, povijesni, povijesno-umjetnički, biološko-antropološki i arheo-biološki podaci. Istaknut će se kako činjenica da su viteški redovi na hrvatskom prostoru djelovali kroz više stoljeća zahtijeva da se u istraživanjima uzme u obzir i vremenske komponente čime će se omogućiti promatranje dinamike promjena u organizaciji, djelovanju i strukturi samih viteških redova i njihovu utjecaju na okolinu te u procesima razmjene znanja, tehnologije i roba povezanim s njihovim djelovanjem tijekom vremena. Izlaganje proizlazi iz rada na projektu „Razvoj i naslijeđe viteških redova u Hrvatskoj“ financiranom od Hrvatske zaklade za znanost (HRZZ, IP-2019-04-5513).

MARIJANA KARDUM

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
mari.kardum@gmail.com

Vinka Bulić i stoljeće žene u hrvatskoj povijesti

Ovim izlaganjem namjeravam povijesnu struku upoznati s djelovanjem Vinke Bulić, hrvatske novinarkе, feministice i aktivistice u borbi za prava žena. Bila je i tajnica don Frane Bulića, koji 1926. godine piše kako očekuje pojavu žena u „drugome mileniju“ hrvatske povijesti, iako ih on u prethodnome nije pronašao. Kao o ključnome izazovu istraživanja ženske povijesti u Hrvatskoj, govorit ću o problematizaciji žanra dnevnika

kao izvora tzv. slabe povijesti, na primjeru rukopisne dnevničke građe Vinke Bulić, prvenstveno zapisa iz ratnih godina od 1941. do 1945. U svrhu rasprave o (dis)kontinuitetima „upripovjeđivanja“ društvene, kulturne, političke, a i ratne stvarnosti, koristit ću i međuratnu dnevničku produkciju Vinke Bulić, ali i izvore izvan dnevničke tekstualnosti: njezine feljtonističke prinose međuratnoj žurnalistici. Konačno, izlaganje će postaviti pitanja o oblicima i načinima tvorbe biografskoga identiteta jedne kroničarke hrvatske povijesti u desetljećima nakon Prvoga svjetskog rata.

BRANKO KASALO

Sveučilište u Zadru

kasalo.branko@gmail.com

Sukob Dedijera i Bakarića u kontekstu borbe za kontrolu prošlosti

Vladimir Dedijer početkom 80-ih godina izdao je monografiju u tri sveska *Novi prilozi za biografiju Josipa Broza Tita*. To djelo izazvalo je veliku pozornost u Jugoslaviji i otvorilo mnogobrojne rasprave o interpretaciji suvremene povijesti i ulozi Josipa Broza. U kontekstu društva kakvo je Jugoslavija bila otvorilo se mnogo pitanja vezanih za kulturu sjećanja i način na koji se oblikuje kolektivna memorija i kako se iz nje stvara legitimacija postojeće političke elite. Dedijerova knjiga naišla je na mnogobrojne negativne kritike budući da je zadirala u neke teme koje su smatrane definiranim i postavljala neugodna pitanja. Napadi su dolazili iz političkih krugova, a bili su većinom orkestrirani kroz medijske napise i izjave. Jedan od sukoba, koji je u tom kontekstu nastao, bio je između Dedijera, autora navedene monografije, i Vladimira Bakarića jednog od najprominentnijih članova Saveza komunista Jugoslavije (SKJ) i Saveza komunista Hrvatske (SKH). Dedijer je optužio Bakarića da je izravno organizirao i usmjeravao napade na njega i njegovu obitelj, preko partijskih i medijskih utjecaja koje je imao. Kao razlog za napade Dedijer je istaknuo prvenstveno želju Bakarića da očuva i kontrolira sliku o svojoj ulozi u prošlosti, naravno u kontekstu Narodnooslobodilačke borbe i uloge u Komunističkoj partiji Jugoslavije (KPJ) / Savezu komunista Jugoslavije (SKJ). Slučaj sukoba Dedijera i Bakarića zanimljiv je, ne toliko u kontekstu samih činjenica iznesenih u *Novim prilozima za biografiju Josipa Broza Tita*, već u načinu kako se odvijala borba za prošlost u Jugoslaviji koja je bila važna u smislu pozicioniranja za budućnost. Dedijerova knjiga izašla je u vremenu nakon smrti Josipa Broza i u trenutku pojavljivanja postala je dio mnogo šire borbe oko toga što s Jugoslavijom poslije odlaska neupitnog vođe. Ovaj slučaj može se promatrati i kao zanimljiv primjer kako se oblikuje kultura sjećanja, odnosno kako se unutar pojedinih povijesnih trenutaka vode borbe za povijesnu legitimaciju vlastitih političkih pozicija. Ta rasprava uvijek je živa u suvremenom kontekstu i problematizira pitanje gdje završava znanstveni historiografski napor, a gdje započinje „institucionalizirana“ kolektivna memorija. U tom smislu predložena tema može biti doprinos boljem razumijevanju tih odnosa.

MAJA KATUŠIĆ

Hrvatski institut za povijest, Zagreb
mkatusic@isp.hr

Kolera u Zadru 1849. godine

Zadar je u drugom velikom europskom valu kolere, koji je trajao od 1841. do 1859., značajno stradao upravo 1849. godine. Kolera se po Europi prvi put proširila iz Azije 1826., a sredinom istog stoljeća medicinska struka, kao ni državne uprave još nisu imale točna saznanja o prirodi kolere kao ni učinkovit način zaustavljanja i liječenja te bolesti. Mjere koje su se poduzimale temeljile su se uglavnom na tradicionalnim mijazmatskim objašnjenjima te na iskustvu s prijašnjim epidemijama drugih zaraznih bolesti, a uključivale su karantenu, sanitarne kordone i svojevrstu dezinfekciju. Istraživanje epidemije kolere u Zadru 1849. godine obuhvatilo je opise suvremenika, vijesti iz tiska te reakciju vlasti oko organizacije mjera obrane. Problemizirat će se razina saznanja o bolesti, pravovremenost mjera i njihova aktualnost s obzirom na globalnu situaciju. Kvantitativna analiza umrlih od kolere temelji se na podacima iz matičnih knjiga umrlih, a pokazat će broj, dobnu, spolnu i društvenu strukturu umrlih te sezonsko kretanje epidemije 1849. godine.

PETAR KERŽE – LJUBOMIR PRIBIĆ – DRAŽEN
RASTOVSKI – VESNA ŠIRIĆ

Fakultet elektrotehnike, računarstva i informacijskih tehnologija
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
pkerze@ferit.hr | petrusijan@gmail.com

Fakultet za dentalnu medicinu i zdravstvo
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
ljubo.pribic@gmail.com

Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
drastovski@foozos.hr

Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
vsiric@pravos.hr

Sokolstvo – sastavnica kulturne baštine: poveznica i razdjelnica nacionalnoga integriteta

Autori se u izlaganju bave sokolstvom, tj. tjelovježbenim pokretom, koji se od 1862. razvijao u većini slavenskih zemalja. Na području Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije se sokolska misao počela širiti od 1874. kada je u Zagrebu osnovano tjelovježbeno društvo „Hrvatski sokol“. Budući da su nositelji pokreta liberalno usmjereni

građanski slojevi u sokolstvo je od samoga početka utkana kulturna baština kroz različite vrijednosti, i to političke, društvene, kulturne i druge. U opisu razvoja tjelovježbenoga pokreta u Zagrebu, Osijeku, Vinkovcima, Rijeci i Dubrovniku autori ističu njegovo značenje do 1918. u svojstvu obrane od pritiska odnarođivanja i borbe slavenskih naroda za politička, kulturna i ekonomska prava u Austro–Ugarskoj Monarhiji. U skladu s tim sokolska društva su svoje djelovanje, uz naglašenu tjelovježbu, usmjeravala na obranu hrvatskih nacionalnih interesa u višenacionalnoj Monarhiji. U procesu razvoja jedinstvenosti, osim organizacijske povezanosti, u svim pokretima najviše se potvrđivao ustaljen Tyršev tjelovježbeni sustav. Raspad Austro-Ugarske i nastanak nove države Kraljevstva/Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenca otvorili su sasvim nove mogućnosti za ostvarenje prijeratne ideje o osnivanju zajedničkog jugoslavenskoga sokolstva te je ono u promijenjenim političkim i državnopravnim okolnostima trebalo pronaći nove ciljeve svog djelovanja. Međutim, naglašavaju autori, nakon 1929. sokolstvo je u Kraljevini Jugoslaviji bitno izmijenilo svoju političku, ali i kulturno-društvenu usmjerenost u odnosu na ranija razdoblja te postaje na neki način oruđe u rukama diktature. Naglašavaju da je od izvornoga sokolstva ostalo samo ime, a sve drugo udaljilo se od „stare“ sokolske ideologije.

MARKO KEVO

Muzej grada Iloka, Ilok
kevo.marko@gmail.com

Jedini čuvar baštine i kulture u hrvatskom Podunavlju – djelovanje Muzeja grada Iloka u Republici Srpskoj Krajini do potpisivanja Erdutskog sporazuma

Okupacijom hrvatskog Podunavlja 1991. od strane Jugoslavenske narodne armije (JNA) i srpskih paravojnih postrojbi te formiranjem Republike Srpske Krajine, Muzej grada Iloka ostao je jedina muzejska institucija na navedenom području koja je nastavila svoj rad. U muzeju je ustrojena uprava srpske okupacijske vlasti, a većina zaposlenika ostala je i dalje na svojim radnim mjestima. Cilj rada jest prikazati djelovanje Muzeja grada Iloka u Republici Srpskoj Krajini do političkih promjena nakon vojno-redarstvene operacije Oluja, pregovora u Daytonu te potpisivanja Erdutskog sporazuma. Kroz arhivsku građu muzeja te novinske izvore (*Iločka reč, Iločki list, Vukovarske novine*) bit će vidljivi uvjeti rada stručnog kadra te poteškoće u kojima je muzej funkcionirao.

VEDRAN KLAUŽER

Hrvatski institut za povijest, Zagreb
vedran.klauzer@isp.hr

***Vojni službenici pukovnija Varaždinskog generalata na funkciji zastupnika
pri sazivima Hrvatskog sabora druge polovice 19. stoljeća:
arhontološko-prozopografska rekonstrukcija i analiza***

S revolucionarnim previranjima 1848. dolazi i do prvih pojava zastupnika s područja Vojne krajine u modernome Hrvatskom saboru. Sabor je 1848. postavio i pitanje o sjedinjenju vojnokrajiških pukovnija u teritorijalnome i administrativnom smislu s civilnom Hrvatskom. Unatoč dolasku krajiških zastupnika na dio zasjedanja, u dosadašnjoj historiografiji je djelomično obrađivan njihov angažman u radu tog Sabora, ali ne i u sljedećim razdobljima. Isto tako, nije dovoljno poznat niti put do izbora i sam izbor za mjesto vojnokrajiških zastupnika. Kako su vojnokrajiški zastupnici bili vojni službenici određene pukovnije koji su svojim radnim i vojnim zaslugama napredovali po tadašnjoj vojnoj hijerarhiji, izrazito je bitno kod profiliranja političkog identiteta određenog krajiškog zastupnika prikazati i razvoj njihove vojne karijere. U izlaganju će se tako, koristeći arhivske spise vojnokrajiške provenijencije s naglaskom na građu relevantnu za vojne službenike dviju pukovnija Varaždinskog generalata (Varaždinsko-križevačke pukovnije br. 5 i Varaždinsko-đurđevačke pukovnije br. 6), uz sačuvane vojne shematizme i saborske popise zastupnika i raspravljanih predmeta, iznijeti i donijeti popis zastupnika s područja navedenih pukovnija za sva saborovanja druge polovice 19. stoljeća do konačnoga razvojačenja tih pukovnija 1872., kada je na tome prostoru već organizirana Bjelovarska županija, odnosno do konačnog sjedinjenja Vojne krajine s civilnom Hrvatskom 1881. U radu će se tako, putem profiliranja i pozicioniranja dosada nepoznatih političko-vojnih karijera krajiških zastupnika, doprinijeti detaljnijem poznavanju tog segmenta rada Hrvatskog sabora u navedenom razdoblju. Dodatno, uz rekonstruirani vojno-politički put navedenih zastupnika korištenjem arhontoloških i prozopografskih metoda rekonstruirat će se vojna hijerarhija unutar navedenih pukovnija i prikazati modalitet izbora i pristupanja na zastupničko mjesto. Naposljetku, u izlaganju će se, korištenjem relevantnih izvora poput grbovnica, vojnih lista o karakteru i ponašanju vojnih osoba (*Conduit-liste*), obiteljskih genealogija i drugih pokazatelja, iznijeti detaljne biografske rekonstrukcije najreprezentativnijih primjera vojno-političkih karijera zastupnika iz Varaždinsko-đurđevačke i Varaždinsko-križevačke pukovnije.

STIPE KLJAČ

Hrvatski institut za povijest, Zagreb
stipekljaic@yahoo.com

Nikola Moscatello između kralja i pape (1933.-1937.)

Događaj koji je prekinuo konkordatske pregovore između Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i Svete Stolice izbio je u ljeto 1925. godine ponovnim sporom oko Zavoda sv. Jeronima. Jugoslavenska je strana u pregovorima za konkordat tražila da se pitanje Zavoda sv. Jeronima riješi odvojeno od konkordata tzv. malim konkordatom, na što crkveni predstavnici nisu htjeli pristati, smatrajući da je Zavod crkvena imovina, o čijem statusu država nema pravo odlučivati. Odnosi su se toliko pogoršali da su prijetili prekidom diplomatskih odnosa između dvije države. Pregovori su obnovljeni tek kasnije 1933. godine kada je kralj Aleksandar osobno zadužio mons. Nikolu Moscatella (1888.-1961.), svećenika hvarske biskupije i tadašnjeg crkvenog savjetnika jugoslavenskog poslanstva pri Svetoj Stolicu, da ponovno pokrene diplomatske kontakte kod Svete Stolice, kako bi se nastavili pregovori oko zakona koji je konačno trebao urediti odnose između Kraljevine Jugoslavije i Katoličke crkve. U svojim sjećanjima donio je prikaz članova diplomatske i političke elite Kraljevine Jugoslavije, o osobama s kojima je za vrijeme službe u jugoslavenskom kraljevskom poslanstvu dolazio u izravan doticaj, a koji su gotovo svi bili nacionalno Srbi, po vjeri pravoslavni. Zabrinjavalo ga je njihovo vjersko neznanje i nepracticiranje kršćanskog života te njihovo nepoznavanje humanističke kulture. Prema Moscatellovu svjedočanstvu, nisu razumjeli važnost i ulogu Svete Stolice u svjetskoj politici i diplomaciji, nisu razumjeli temeljna načela i učenja Crkve, niti relevantnost konkordatskog sporazuma za sređivanje prilika u međuratnoj Jugoslaviji. Uza sve to kod njih je bilo prisutno tradicionalno nepovjerenje povezano sa stereotipima i predrasudama prema katoličkoj vjeri koje su stekli socijalizirajući se u pravoslavnoj okolini. Prema njegovom mišljenju, takva njihova duhovna formacija, uz agitaciju SPC-a jedan je od presudnih razloga zašto konkordat nikada nije zaživio i zašto je na kraju povučen iz procedure. Doduše, Moscatello je isto tako smatrao da bi on osobnim autoritetom progurao konkordat pred Srpskom pravoslavnom crkvom da u listopadu 1934. godine nije došlo do atentata na kralja Aleksandra. Kada se osobno založio za konkordat 1933. i tom prilikom tajno izabrao Moscatella da stupi u pregovore s vatikanskom diplomacijom, kralj Aleksandar je politički pragmatično igrao na kartu pridobivanja Crkve u zemlji i podizanju međunarodnoga ugleda svoje države nakon njezine kompromitacije njegovom osobnom diktaturom.

ARIJANA KOLAK BOŠNJAK
Hrvatski institut za povijest, Zagreb
akolak@isp.hr

Politika unionista prema Vojnoj krajini 1860-ih

Nakon uvođenja ustavnosti u Habsburškoj Monarhiji 1860. godine otvorila se ponovno mogućnost rješenja jednog od najvažnijih pitanja hrvatske politike 19. stoljeća, a to je obnova cjelokupnosti hrvatskih zemalja. Rascjepkanost hrvatskih zemalja bila je kočnica nacionalne integracije pa je njihovo ujedinjenje bio cilj koji su zagovarali svi akteri na hrvatskoj političkoj sceni 1860-ih, tako i unionisti. Unionisti koji su zagovarali bezuvjetnu obnovu političkog saveza s Ugarskom (Mađarskom), u svom su se političkom djelovanju snažno protivili bečkoj politici, koja nije bila sklona ujedinjenju hrvatskih zemalja, a posebno ne razvojačenju Vojne krajine. Vojna krajina je, pak, presijecala teritorij civilne Hrvatske i civilne Slavonije (Banske Hrvatske) te je odvajala Bansku Hrvatsku od Dalmacije. Uz to, za suvremenike u Hrvatskoj predstavljala je anakronizam koji je trebalo dokinuti. Unionisti su kao važan faktor na hrvatskoj političkoj sceni iznosili svoje prijedloge za rješenje krajiškog pitanja. U radu će se analizirati stajališta pojedinih unionista prema pitanju sjedinjenja Vojne krajine s Kraljevinama Hrvatskom i Slavonijom, njihov pogled na ulogu hrvatsko-ugarske zajednice u rješavanju tog pitanja te njihova stajališta o vojnom sustavu koji je postojao u Krajini i prijedloge na koji bi se način on trebao mijenjati. Osim navedenih pitanja, u fokusu hrvatske javnosti bio je i ekonomski potencijal Krajine pa će stajališta unionista i po tom pitanju biti razmatrana u ovom radu.

MARKO KOLIĆ
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
okramcilok@gmail.com

Klub medicinara u Zagrebu od 1918. do 1941. godine

Klub medicinara je naziv za organizaciju studenata Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Ova studentska organizacija pokrenuta je odmah nakon osnutka fakulteta 1918., a djelovala je do 1941. kada biva ukinuta i reformirana. O studentskim aktivnostima na Medicinskom fakultetu u Zagrebu u historiografiji se vrlo malo pisalo. Stoga je cilj ovoga referata prikazati osnovne smjernice u razvoju i djelovanju Kluba medicinara u međuratnom razdoblju. Pri tome je važnu ulogu imao autorov rad u Arhivu Medicinskog fakulteta, gdje se, unatoč nesređenom gradivu, čuva gotovo sva dostupna dokumentacija vezana za studentske aktivnosti te ustanove u promatranom razdoblju. Referat će biti podijeljen u nekoliko cjelina, koje imaju za cilj razmotriti različite segmente u djelovanju Kluba medicinara. Prva cjelina, koja će se razmotriti u ovome referatu, jest utvrđivanje ciljeva zbog kojih je Klub osnovan. Zatim će se promatrati uloga

Kluba u svakodnevnom životu studenata medicine i aktivnosti koje su poduzimane s ciljem unaprjeđenja studentskog života na Šalati. Među tim aktivnostima svakako treba istaknuti klupsko izdavaštvo i otvaranje studentske menze. Osnovni cilj takvih aktivnosti bio je olakšati tešku financijsku situaciju tadašnjih studenata. U konačnici, promatrat će se i odnos između Kluba medicinaru i Medicinskog fakulteta. Tu su važnu ulogu imale rasprave oko reforme studija medicine u koju su se aktivno uključili i studentski predstavnici.

ANA KONESTRA

Institut za arheologiju, Zagreb
ana.konestra@gmail.com

Ruralni krajolici antičke (sjeverne) Liburnije: organizacija i gospodarstvo izvangradskih područja prema recentnim arheološkim istraživanjima

Interes znanstvenika i istraživača za razne aspekte urbanizma Liburnije, pa i njenog najsjevernijeg dijela (Kvarnera, Hrvatskog i podvelebitskog primorja), moguće je pratiti od samih početaka razvoja arheološke znanosti i osnutka prvih, mahom muzejskih arheoloških ustanova. S druge strane, iako je suodnos grada i sela okupirao neka od najznačajnijih imena hrvatske arheologije, terenska su se istraživanja zadržala na uglavnom nepotpunim ili tek zaštitnim istraživanjima pojedinih ruralnih sklopova, kumulativno i često nekritički nazivanih vilama. Posljednjih je godina različitim projektima, ali često i slučajnim nalazima te reinterpetacijom postojećih podataka, prikupljen niz novih spoznaja koje daju širi uvid u organizaciju ruralnoga krajolika (sjeverne) Liburnije, uključujući njezin kopneni dio i otoke. Temeljeći se na tim, često multidisciplinarnim rezultatima, ovim će se prilogom pristupiti ruralnim područjima s aspekta antičke organizacije samoga krajolika i gospodarskih aktivnosti koje su se ondje odvijale. Naime, uzimajući u obzir pokazatelje antičkoga gospodarstva i njihove značajke, ali i neke druge indikatore, moguće je predložiti nekoliko modela (re)organizacije ruralnih teritorija već od najranijeg antičkog razdoblja, utvrditi osnovne grane gospodarstva temeljeći se na rekonstrukciji dostupnih sirovina i resursa te predložiti modalitete distribucije proizvoda, a samim time i organizacije trgovine. Upravo potonje, kao spona sela i grada, neraskidivo povezuje ruralne posjede i teritorije s urbanim naseljima u njihovom okruženju, omogućavajući šire sagledavanje antičke ekonomije sjeverne Liburnije te praćenje njezina razvoja sve do samoga sutona antike.

LENA KORNPROBST

Recipient of a DOC Fellowship of the Austrian Academy of Sciences
at the Institute of East European History, University of Vienna, Austria
lena.kornprobst@univie.ac.at

***Language(s) as a cultural feature and tool of communication
in late medieval Venetian Dalmatia***

Language is both a tool for communicating and exchanging knowledge with other people, as well as a cultural feature associated with emotions and the feeling of belonging. In this paper I will discuss the linguistic situation in late medieval Venetian Dalmatia (15th/16th centuries), where a predominantly Slavic-speaking population met an administration working in Latin and the Venetian variant of Italian. By taking the example of the city of Split, the role of language in the daily interactions between the inhabitants and the Venetian administration is examined from a micro-historical perspective. The source material is constituted by Venetian archival records from the state archives of Zadar and Split (Državni arhiv u Zadru, Državni arhiv u Splitu), mostly notarial acts and case files. On the one hand, I will examine the practical working of the Venetian administration and the ways Venice faced the language barrier to its Slavic-speaking subjects. Special attention is paid to the notaries and the ways the Slavic language becomes visible in notarial acts. To give a broader view of the Eastern Adriatic, I will also consider and comparatively analyse the non-Venetian town of Dubrovnik, in whose archives some Church Slavonic documents and notarial acts can be found. On the other hand, I will present evidence concerning the language distribution so as to analyse whether or not language constituted a social and cultural marker in Venetian Dalmatia. At a conference focusing on the non-Venetian, but Croatian coastal town of Rijeka, I aim to offer insights from a politically, but not necessarily culturally different Adriatic town so as to enter into comparative discussions with colleagues studying Rijeka and other Istrian or Dalmatian towns.

GORAN KOROV

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
goran.korov@gmail.com

Rijeka i Afrika u kontekstu suradnje nesvrstanih zemalja

Nakon Staljinove smrti 1953. i posjeta Nikite Hruščova Beogradu 1955. godine, jugoslavensko rukovodstvo pokrenulo je proces distanciranja od Zapada. Gušenje pobune u Mađarskoj i Sueska kriza 1956. godine definitivno su uvjerili Josipa Broza Tita da ne veže Jugoslaviju uz političke blokove. U isto vrijeme, u Aziji i Africi započeo je proces dekolonizacije. Tito je već u srpnju 1956. godine, zajedno s Gamalom Abdelom Naserom i Jawaharlalom Nehruom, potpisao Brijunsku deklaraciju, koja se smatra jed-

nom od ključnih inicijativa na putu do osnutka pokreta nesvrstanih zemalja 1961. godine. Jugoslaviji se pružala prilika da predstavi svoj političko-ekonomski sustav i kulturu tek neovisnim državama Afrike. Jugoslavensko rukovodstvo ovdje je vidjelo prije svega priliku za sudjelovanje u razvojnim projektima i proširenje trgovine na jedno sasvim novo tržište. Osim toga, mlade afričke države i oslobodilački pokreti u još uvijek postojećim kolonijama i državama u kojima je provedena politika rasne segregacije dobivali su bezrezervnu moralnu i materijalnu podršku Jugoslavije. Sudeći prema dokumentima u brojnim arhivskim ustanovama širom nekadašnje Jugoslavije, upravo je kulturna diplomacija korištena kao svojevrsni „most“ komunikacije s ostalim nesvrstanim državama, tijekom čega se paralelno odvijala ekonomska i tehnička suradnja. Uvid u taj bogat i gotovo nepoznat arhivski materijal dokazuje da je tijekom Hladnog rata pojam kulturne diplomacije, osim razmjene kulturnih i obrazovnih programa s drugim zemljama, zapravo označavao niz aktivnosti. To je osobito jasno ako pogledamo materijal koji se odnosi na zemlje Trećeg svijeta, gdje obuhvaćene aktivnosti upućuju na složenu mješavinu pregovaračkih vještina, korištenje obavještajnih informacija iz pozadine i brzog političkog djelovanja baziranog na pažljivo prikupljenim podacima o gotovo svakom aspektu svakodnevice, kulture i tradicije određenog društva. U tom kontekstu razvijala se Rijeka, mediteranska luka iz koje su isplovili mnogi transporti prema zemljama u razvoju, rodni grad mnogih stručnjaka koji su sudjelovali u brojnim razvojnim projektima diljem Afrike. Rijeka je više puta bila пристаниште broda Galeb, na kome je Tito tijekom svojih tzv. Puteva mira posjetio mnoge zemlje. Ovu višedesetljetnu intenzivnu suradnju obilježili su brojni događaji i inicijative kao što su studentske razmjene i dolasci na studij velikog broja studenata iz cijele Afrike, kulturna razmjena, izvoz velikog broja proizvoda (primjerice 1982. je od 6180 motora tvornice Torpedo, 2500 njih izvezeno u Alžir), inicijativa bratimljenja s egipatskom Aleksandrijom početkom 1970-ih te brojni drugi primjeri koji su Rijeci davali interkulturni i kozmopolitski karakter.

DAVOR KOVAČIĆ

Hrvatski institut za povijest, Zagreb
dkovacic@isp.hr

Usporedna analiza položaja nogometa u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca/ Jugoslaviji, Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i socijalističkoj Jugoslaviji

Nogomet je u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca/Jugoslaviji često bio pozornica za izražavanje političkih i drugih identiteta. U nogometnim prvenstvima Kraljevine Jugoslavije utakmice između hrvatskih i srpskih klubova dobivale su i političke konotacije. U Nezavisnoj Državi Hrvatskoj ustaške vlasti su se koristile nogometnim utakmicama na kojima su se okupljale mase kako bi promovirale ustaške vrijednosti. Nakon uspostave komunističkog režima u Jugoslaviji usporedno s razvojem socijalističkih odnosa razvijali su se i odnosi u nogometu, koji je postao najpopularniji sport s najvećim brojem članova.

JOHN P. KRALJIC

Croatian Academy of America, New York

jkraljic@garfunkelwild.com

American Intellectuals and the Rijeka Question

The dispute between Italy and the new Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes concerning the future of the city of Rijeka and its surrounding territories had been at the centre of American diplomatic concerns during peace discussions following World War I. But the dispute, especially after the takeover of the city by the poet Gabrielle D'Annunzio, opened up interest in the area among American intellectuals. This paper will examine the role played by such intellectuals, including prominent architect Whitney Warren, who claimed to act as a D'Annunzio's personal representative in the United States, and journalist and writer Hamilton Fish Armstrong, the editor of the then newly-established influential journal *Foreign Affairs*, who, in addition to being deeply interested in Yugoslav affairs in general, visited Rijeka during this period.

JOHN P. KRALJIC – ŽELJKO BARTULOVIĆ

Croatian Academy of America, New York

jkraljic@garfunkelwild.com

Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci

zeljko@pravri.hr

Neka izvješća konzula Sjedinjenih Američkih Država u Rijeci o zbivanjima nakon 1918. godine

Autori istražuju izvješća konzula Sjedinjenih Američkih Država u Rijeci u razdoblju nakon propasti Austro-Ugarske Monarhije i previranja u Rijeci od 1918. do 1924. godine koja uključuju podatke o savezničkoj/talijanskoj okupaciji, D'Annunzijevoj upravi, pitanje djelovanja Ricarda Zanelle, propadanju gospodarstva, pokušaju uspostave Slobodne Države Rijeka uspoređujući podatke u izvješćima s pogledima novijih autora o državnompravnoj povijesti Rijeke u tom razdoblju.

JASENKA KRANJČEVIĆ

Institut za turizam, Zagreb
 jasenka.kranjcevic@iztztg.hr

„Multi-kulti“ turizam: između povijesti turizma i povijesti arhitekture

U posljednja dva desetljeća turizam Hrvatske, posebno u medijskom prostoru, najviše se sagledava s ekonomskog aspekta dok se zanemaruje istraživanje njegove povijesti kao i turističke baštine općenito kroz arhitekturu, tehničku infrastrukturu, turističke časopise, turističke vodiče i sl. Još krajem 19. stoljeća, kada se turizam iz srednje Europe nezaustavljivo širio prema njenom jugoistoku, započela je transformacija malih zbijenih ribarskih naselja. Nove građevine za turizam otvarale su se prema suncu i okruživale vrtovima, parkovima i sl., dok su tradicijska naselja bila zbijena i sjenovita. Nove građevine zahtijevale su specijalizirana znanja iz arhitekture i primjene novih tehnologija u graditeljstvu te su angažirani arhitekti uglavnom iz srednje Europe koji su školovani u srednjoj Europi (Austrija, Češka, Italija, Njemačka, Mađarska, Slovačka i druge zemlje). Stečena znanja i nova kultura gradnje primjenjivana su na prostoru Hrvatske, posebno Jadrana. Stoga je predmet ovog istraživanja sagledavanje angažmana arhitekata te unašanje nove kulture gradnje za potrebe turizma na hrvatskom Jadranu krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Investicije u turizmu zahtijevale su brzinu u gradnji te detaljno razrađene složene arhitektonske projekte (osiguranje vodovoda i odvodnje, rasvjeta, primjena tehnologije u kuhinjama – čuvanje hrane, pripremanje hrane, pranje suđa i sl.). Neka naselja, poput Opatije i Lovrana, zbog investicija u turizmu u kratkom vremenu promijenila su svoj izgled. Zgrade za potrebe turizma trebale su zadovoljiti tehničke, funkcionalne, higijenske, estetske, protupožarne i kulturne potrebe turista. U zaključku se prezentiraju projekti hotela koje su projektirali arhitekti iz današnje Austrije, Italije, Češke, Mađarske i dr. zemalja te se povezuje povijest turizma, povijest turističke arhitekture i kultura gradnje.

WOLFFY KRAŠIĆ

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
 krasicw1@gmail.com

***Kulturna događanja kao podloga za političko djelovanje:
 hrvatska politička emigracija i proslava 1300 godina postojanja bugarske države***

Hrvatska politička emigracija koristila je različite metode djelovanja protiv jugoslavenskog komunističkog režima s ciljem stvaranja samostalne i demokratske hrvatske države. U prvim dionicama Hladnoga rata gotovo u potpunosti stajala je na radikalnim antikomunističkim pozicijama, nadajući se izbijanju trećeg sukoba globalnih razmjera, Istoka i Zapada, a očekivana pobjeda potonjeg trebala je rezultirati i rušenjem komunističke Jugoslavije. Kako do takvog raspleta događaja nije došlo, a Zapad je na različite

načine stao pomagati i podržavati Jugoslaviju nakon što je izbačena iz Istočnog bloka, dio hrvatskih političkih emigranata nastojao je borbu za samostalnu hrvatsku državu prikazati prvenstveno kao nacionalnu i nadideološku. To je podrazumijevalo i načelno traženje saveznika među komunističkim državama za ostvarenje spomenutoga cilja. Jedan od najkonkretnijih kontakata hrvatske političke emigracije i jedne komunističke države zbio se početkom 1980-ih godina, i to na inicijativu Bugarske. Naime, godine 1981. obilježavalo se 1300 godina od stvaranje bugarske države, što su bugarske komunističke vlasti željele obilježiti brojnim kulturnim manifestacijama u zemlji i inozemstvu. Međutim, zbog neslaganja oko povijesti, jezika i nacionalne pripadnosti stanovništva Socijalističke Republike Makedonije, koja je bila dio jugoslavenske federacije, došlo je do zatezanja bugarsko-jugoslavenskih odnosa. Dok su Makedonci bili priznati kao jedna od nacija u Jugoslaviji, bugarske su ih vlasti, znanstvenici i znatan dio javnosti smatrali Bugarima. Jugoslavija je stoga odbila sudjelovati u proslavi i poduzela diplomatsku akciju kako bi u što većoj mjeri obezvrijedila i ograničila bugarska nastojanja da proslavu spomenute godišnjice raznim kulturnim i drugim zbivanjima obilježi u što većem broju svjetskih država, u čemu je imala stanovitog uspjeha. Bugarske su pak vlasti, želeći se na neki način suprotstaviti toj jugoslavenskoj tendenciji, stupile u kontakt s hrvatskim političkim emigrantom Matom Meštrovićem. On je u to vrijeme bio sveučilišni profesor povijesti, ali i aktivan u životu hrvatske političke emigracije. Od 1980. do 1982. zauzimao je poziciju pročelnika za vanjske veze, a od 1982. do 1990. godine predsjednika Izvršnog odbora Hrvatskog narodnog vijeća (HNV), najbrojnije i najutjecajnije organizacije hrvatske političke emigracije od sredine 1970-ih godina. Na taj su način Bugari u nekoj mjeri nadomjestili odsustvo znanstvenika iz ostalih južnoslavenskih nacija zbog jugoslavenskog bojkota s manifestacija u zemlji i inozemstvu koje su bile vezane uz proslavu, dok je HNV Meštrovićeve kontakte s bugarskim vlastima i dva posjeta Bugarskoj koristio ističući da ima potporu i na Zapadu i na Istoku za stvaranje samostalne hrvatske države.

ŽELJKO KRUŠELJ

Sveučilište Sjever, Koprivnica
zkruselj@unin.hr

Prezentiranje kulture u Večernjem listu u razdoblju od 1960. do 2020. godine

Cilj je istraživanja utvrditi i analizirati kako su u dužem vremenskom razdoblju prezentirane teme iz domene kulture u *Večernjem listu*, najdugovječnijoj i najnakladnijoj hrvatskoj dnevnoj tiskovini. Pokrenut 1959., taj je dnevni list prolazio svakovrsne transformacije, i konceptualne i društvene, tako da ga možemo smatrati relevantnim odrazom poimanja kulture u hrvatskom medijskom prostoru. Istraživanje će biti temeljno na uvidom u prikaz kulture svakih pet godina od pojave liste pa do 2020. godine. U tom ću razdoblju u 13 tablica (1960., 1965., 1970., 1975., 1980., 1985., 1990., 1995., 2000., 2005., 2010., 2015. i 2020. godine), i to uvijek u jednodjelnom razdoblju od 1.

do 7. veljače, kvantitativno analizirati koliko je tekstova u objavljeno u rubrici kultura (ponekad i u drugim dijelovima lista), koliko su te teme zauzimale prostora u listu i je li bio pridodan i posebni kulturni prilog. Precizirano će biti i koliko je urednika, novinara i vanjskih suradnika bilo angažirano u realizaciji tema, kao i njihova specijaliziranost za pojedini vid kulture. Gledano iz kvalitativnog ugla, analizirat će status kulturne rubrike, način izbora tema, novinarski žanrovi koji su korišteni, razina politizacije kulture, kao i razlika u tretmanu tzv. visoke i masovne kulture. Posebnu će pozornost usmjeriti na komercijalizaciju kulturnih sadržaja i u novije doba sveprisutnu estradizaciju kulture, koja je mijenjala i strukturu čitalačke publike. Preliminarna istraživanja tog fenomena pokazuju da se preko medijskog bavljenja kulturnim sadržajima moglo s priličnom vjerodostojnošću utvrditi kakvo je stanje hrvatskog društva, neovisno o državnom okviru. Početno razdoblje, koje se u slučaju pokretanja *Večernjeg lista* poklapa i s pojavom potrošačkog društva u socijalističkoj Hrvatskoj, polazilo je od pretpostavke da kultura mora na primjeren način odražavati temeljne društvene i ideološke vrijednosti te da zato ima i odgojnu ulogu. Tijekom 1970-ih i 1980-ih godina slijedio je ubrzani razvoj alternativne kulture, koji je na posredan način predstavljao i zahtjev za promjenu dogmatskih i nedemokratskih društvenih paradigmi. Indikativno je da su tendencije za izravno uplitanje države i ideologije u kulturu ponovno ojačane početkom 1990-ih godina, što se opravdavalo državotvornim i nacionalnim interesima. Umjesto usmjerenja kreativne energije na novo oslobađanje od političkih stega, medijsko je praćenje kulture u proteklo desetljeće-dva krenula u potpunu komercijalizaciju objavljenih sadržaja. Od umjetničke je kvalitete važnija atraktivnost, dok informiranog konzumenta kulturnih sadržaja zamjenjuje publika željna senzacije, ali i vlastite viđenosti za premijernim zbivanjima. Sve se to ponajbolje uočava u medijima, a *Večernji list* je zbog svoje tradicionalne populističke uređivačke politike i svjesnog otklona od elitizma ponajbolji odraz takve paradigme.

NINA KUDIŠ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
nina.kudis@gmail.com

Vizualna kultura Rijeke 17. i 18. stoljeća: ukus, vrijednosni obzor i ciljevi naručitelja slika za sakralne prostore

Iako se grad Rijeka danas ne percipira kao povijesno središte bogato važnom slikarskom baštinom ranog novog vijeka, u njegovim se crkvama i samostanima čuva više od stotinu slika u tehnici ulja na platnu, nastalih tijekom 17. i 18. stoljeća. Riječ je, kao i obično, o dijelu ukupne, nekad postojeće slikarske baštine koja je djelomično propala uslijed djelovanja vremena i nepovoljnih okolnosti čuvanja, ali i uslijed postupaka pojedina ili šire zajednice. Uz brojna djela manjih i nepoznatih majstora, u riječkim se crkvama i samostanima čuvaju djela uglednih slikara poput Giovanni Pietra de Pomisa (Lodi, 1569. – Graz, 1633.), Serafina Schöna (Menzingen, ? – Trsat, 1642.), Cristofora

Tasce (Bergamo, oko 1661. – Venecija, 1735.), Bartolomea Litterinija (Venecija, 1669. – 1748.) i Valentina Metzingera (Saint-Avold, 1699. – Ljubljana, 1759.), ali i djela lokalnih majstora čiji su opusi tek posljednjih godina dobili jasnije konture. U izlaganju će se kroz nekoliko studija slučaja pokušati predstaviti kultura naručivanja umjetničkih djela, odnosno slikarskih ostvarenja, u Rijeci od početka 17. do druge polovice 18. stoljeća. Pokušat će se, k tome, odgovoriti na pitanja tko su bili tipični riječki pojedinačni i kolektivni naručitelji slika u razdoblju ranog novog vijeka, u koga su se ugledali, kakve su bile njihove sklonosti kada je riječ o umjetničkoj tradiciji, odnosno jesu li preferirali venecijanske ili kontinentalne slikare i zašto, koji je bio cilj njihovih narudžbi i u kojoj mjeri su one odražavale pobožnost ili želju za samopromidžbom.

FABIAN KÜMMELER

Institut za habsburške i balkanske studije (IHB)

Austrijske akademije znanosti (ÖAW), Beč, Austrija

Fabian.Kuemmeler@oeaw.ac.at

Pastoralno-ruralna kultura na kasnosrednjovjekovnom Jadranu. Sezonska rutina sjedilačkih stočara na otoku Korčuli u 15. stoljeću

Dok su na kopnu Balkana Vlasi/Morlaci ljeti pasli svoja stada po dinarskim planinama zimi su migrirali u toplija obalna područja, a otoci kasnosrednjovjekovnog istočnog Jadrana također su svjedočili lokalne oblike pastoralizma. Ovo izlaganje za cilj ima istražiti i prikazati kulturu stočara/pastira u mletačkoj Dalmaciji kroz prizmu kulturne povijesti ispitivanjem sezonskih rutina sjedilačkih stočara na otoku Korčuli (*Curzola*) u 15. stoljeću. Na temelju administrativnih i pravnih izvora nastalih pod mletačkom upravom u radu se analizira statutarni okvir i ugovorne prakse na temelju kojih su stočari pasli svoja stada na otoku te vrlo živahna kultura sezonskog rutinskog i zajedničkog života otočkih stočara. Nadalje, ističe se dinamika konflikata između stočara, seoskih zajednica i mletačke uprave na kasnosrednjovjekovnom istočnom Jadranu.

MERI KUNČIĆ

Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb
meri.kuncic@lzmk.hr***Svećenik rapskoga kaptola i rapski komunalni bilježnik Toma Stančić
(djelovao od 1448. do 1491. godine), kreator rapske kulture svoga doba***

U radu se sagledava raznolika djelatnost, obiteljske i poslovne veze uglednog pripadnika rapskoga društva koji je kao bilježnik djelovao gotovo pola stoljeća. Mnogobrojni zapisi u bilježničkim dokumentima toga doba svjedoče o raznolikim ulogama što ih je imao u rapskoj sredini, bilo kao prokurator i prior pojedinih crkava (prokurator katedralne crkve sv. Marije, prior oltara Tijela Kristova u katedralnoj crkvi sv. Marije, prior crkve sv. Katarine na Komrčaru i prior hospitala Tijela Kristova u Rabu), osoba od povjerenja bogatog i utjecajnog rapskoga patricija Petra de Zaro koja posreduje u ugovaranju raznih poslova vezano uz pojedine crkvene i karitativne ustanove. Nadalje, sačuvana oporuka Tome Stančića svjedoči o njegovim duhovnim stremljenima, materijalnom bogatstvu i krugu poznanika koji su sudjelovali u oblikovanju kulturne klime Raba u drugoj polovici 15. stoljeća. Iz oporuke je vidljiva i njegova skrb za rapske picokare, pripadnice franjevačkoga trećega reda, što bi se moglo dovesti u vezu s njegovom ulogom priora hospitala Tijela Kristova i pripadajućega mu oltara koji se nalazio u katedralnoj crkvi sv. Marije; fenomen beguina odnosno picokara usko je, naime, vezan uz kult Tijela Kristova kojeg su utjecajni rapski krugovi druge polovice 15. stoljeća, među kojima je i Toma Stančić, očito promicali. Premda je pripadao pučanskoj obitelji koja nije imala snažnijeg političkog utjecaja u gradu, rapski dokumenti pokazuju njegovu povezanost s različitim slojevima rapskoga društva, od predstavnika patricijata, svećenstva, članova vlastite obitelji do siromašnog puka za koji se tijekom života skrbi brigom u karitativnim ustanovama. U radu se, na temelju proučavanja njegovih raznolikih uloga u rapskoj sredini, djelatnost Tome Stančića nastoji sagledati u kontekstu prijenosa kulturnih i vjerskih trendova ukorijenjenih na europskom tlu sredinom i u drugoj polovici 15. stoljeća. Jednako, naime, kako u tumačenju nekih od predstavnika ikonografske metode (posebice Ernsta Gombricha) umjetnost i kultura ne postoje kao struja misli i ideja koja tek dotiče ljude nekog vremena, već se oblikuje u svijesti stvarnih ljudi, pojedinaca, tako i sposobnost prihvatanja umjetničkih i drugih kulturnih tekovina počiva na kapacitetu pojedinaca da shvati, prepozna i interpretira te na koncu prihvati umjetnički stil, ikonografsko rješenje, ideju, i doprinese kreaciji, kao naručitelj ili stvaratelj, novog kulturnog artefakta. Rapski izvori, posebice bilježnička građa, svjedoče o višestrukoj involviranosti toga rapskoga notara i svećenika u kulturu rapske sredine u drugoj polovici 15. st. Toma Stančić nalazio se na izvorima kreacije, kako u smislu posjedovanja financijske okosnice za narudžbe umjetnina, liturgijskih predmeta i knjiga, tako i visoku razinu obrazovanja koju je stekao poznavanjem crkvenog i svjetovnoga prava te liturgije. Nadalje, mnogostruke društvene veze koje je imao zahvaljujući dugotrajnoj prisutnosti njegove obitelji u rapskoj komuni, istaknuta gotovo polustoljetna uloga rapskoga notara, svećenika rapskoga kaptola te prokuratora rapske katedrale i priora više crkvenih i karitativnih ustanova dozvolili su mu izuzetnu društvenu pokretljivost, brojna poznanstva i otvorenost u uvođenju umjetničkih i kulturnih trendova u rapsku sredinu.

BRUNA KUNTIĆ-MAKVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

bkm@ffzg.hr | brunakm@yahoo.com

Sekcija Stare povijesti od I. do VI. nacionalnog kongresa povijesnih znanosti

Sekcija Stare povijesti Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti utemeljena je tijekom prvog kongresa u Zagrebu. Njezinim su voditeljima bili birani i vodili su je u intervalima između kongresâ redom Bruna Kuntić-Makvić, Slobodan Čače, Robert Matijašić i u dva mandata Anamarija Kurilić. Prema različitim inicijativama voditelja i članova, Sekcija nije jednako djelovala na svakom kongresu. Samostalno je zasjedala tijekom prvoga zagrebačkog, trećega bračko-splitskog i zasjedat će na aktualnom, šestom kongresu u Rijeci. Tematske je okrugle stolove imala na četvrtom kongresu u Zagrebu i na petom u Zadru. Plenarna izlaganja o staropovijesnoj tematici pozivaju se s više organizacijske razine Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti. Sudionici kongresâ redovito drže priopćenja staropovijesne tematike i u drugim sekcijama i tematskim sesijama. Zainteresiranost sudionika povjesničarskih kongresa za tematiku stare povijesti može se samo djelomično odmjeriti brojem polaznika sesija i okruglih stolova koji su najavljeni kao staropovijesni. Naime, kolizije na izrazito mnogoljudnim skupovima redovito su takve da bi isti polaznik redovito želio biti istodobno na dva-tri mjesta. Ipak, raspolažemo popisima nazočnih čije bi objedinjavanje trebalo pridonijeti učinkovitijem djelovanju Sekcije. Prije Prvoga kongresa prikupljeni su podatci o mjestu stare povijesti u tadašnjim nastavnim programima studija povijesti u Hrvatskoj i o kadrovskoj opremljenosti dotičnih visokoškolskih ustanova. Usporedba sa sadašnjim stanjem pokazuje da se studiji i kadrovi umnožavaju. Može se smatrati da se to odrazilo i u brojnosti priloga za rad Sekcije stare povijesti na VI. kongresu hrvatskih povjesničara, koji započinje ovim pregledom.

BRUNA KUNTIĆ-MAKVIĆ – KATARINA MILJAK

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

bkm@ffzg.hr | brunakm@yahoo.com

katarina.miljak@gmail.com

Publike Kornelije Dolabela u dubrovačkoj predaji

Publike Kornelije Dolabela s pravom se dičio da su ga upraviteljem Ilirika postavila dvojica prvaka (*principes*), August i Tiberije. Naime, dok je August umirao, 14. godine Tiberije i Dolabela putovali su u pokrajinu da bi ondje implemenitarali uređenje koje je senat odredio nakon gušenja panonsko-dalmatinskog ustanka. Prvi se morao vratiti da preuzme poočimovo prijestolje, a drugi je nastavio i obavljao predviđene zadatke. Hrvatska epigrafska baština iz rimskog vremena obiluje tragovima Dolabelina djelovanja. Temelje njegovu tumačenju ponajviše je položio D. Rendić Miočević. Među spo-

menicima se ističe davni (1547.) nalaz iz cavtatske okolice koji je tadašnji dubrovački bilježnik Marko Silvije tiskom predstavio znanstvenoj javnosti. Natpisni dio tog nalaza do danas podliježe raspravi, informacije o njegovom skulpturalnom dijelu donekle su gurnute u drugi plan, a informacije o arhitektonskom kontekstu i mjestu nalaza pravi su izazov za arheologe dubrovačkog područja. U međuvremenu od 16. stoljeća u Dubrovniku se prenosi i njeguje predaja o Dolabeli, koji je poslije završetka uspješne karijere provodio umirovljeničke dane na vlastitom posjedu u epidaurskom ageru te je ondje naposljetku i pokopan. Nalazom potvrđeni dio veze između dubrovačkog područja i Rimljanina kojega spominju ugledni antički pisci dodavao je najstarijem razdoblju dubrovačke povijesti, jednako kao i izmaštani dio, dodatni antički bljesak, prestižan i stoljećima vrlo tražen.

IVA KURELAC – MLADEN UREM

Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb
ikurelac@hazu.hr

Državni arhiv u Rijeci
mladen.urem@gmail.com

Gradivo Državnog arhiva u Rijeci kao temelj njegovih kulturnih projekata – primjer darovnice Fausta Vrančića bratu Kazimiru (Cremona, 1609.)

Državni arhiv u Rijeci (DARI) svojom se bogatom i gotovo stoljeće dugom nakladničkom, izložbenom i kulturnom djelatnošću afirmirao kao jedna od najvažnijih kulturnih institucija u Rijeci i Hrvatskoj. Postavljene su brojne izložbe s arhivskom, povijesnom, kulturnom, književnom i likovnom tematikom, organizirani su znanstveni skupovi, okrugli stolovi, tribine i predstavljanja knjiga, što je DARI svrstalo u samo središte kulturnih zbivanja o čemu svjedoče i zapaženi medijski odjeci. Jedan od najznačajnijih primjera djelatnosti prikupljanja arhivskog gradiva u toj ustanovi jest preuzimanje obiteljskog arhivskog gradiva plemenite obitelji Draganić Vrančić iz Pirovca, čije je postojanje u rasponu od sedam stoljeća presudno utjecalo na hrvatsku političku, gospodarsku, kulturnu i znanstvenu povijest. U DARI je 11. ožujka 2010. godine održana donatorska konferencija na kojoj je gospođa Vesna pl. Draganić Vrus iz Opatije toj instituciji poklonila arhiv plemenite obitelji Draganić Vrančić iz Pirovca iz razdoblja od 16. do 20. stoljeća. Kao rezultat znanstvenog istraživanja gradiva iz fonda obitelji Draganić Vrančić, u DARI je u travnju 2017. godine, o 400. obljetnici Vrančićeve smrti, realiziran jedan od najznačajnijih kulturnih projekata – izložba *Pogled u oporuku Fausta Vrančića* (1551.-1617.), autorice dr. sc. Ive Kurelac. Tom je prigodom prvi put izložena i Faustova darovnica bratu Kazimiru o kojoj je riječ u ovome izlaganju. Darovnica Fausta Vrančića bratu Kazimiru, sastavljena 6. ožujka 1609. u Cremoni, zasigurno je jedan od važnijih dokumenata pohranjenih u DARI. Unatoč tome, Faustova darovnica dosada nije bila predmetom znanstvenog istraživanja te će se stoga u ovome izlaganju

po prvi put analizirati. Riječ je o privatnopravnom dokumentu, izuzetno važnom za poznavanje završnog razdoblja života Fausta Vrančića koje je uslijedilo nakon 1605. godine i potrajalo sve do njegove smrti 20. siječnja 1617. Sadržajna analiza darovnice otkriva dosad nepoznate biografske podatke o Vrančiću, pa tako iz nje doznajemo gdje je Faust živio tijekom svojeg boravka u Cremoni, koje je crkveno ime za sebe odabrao, s kime je iz crkvenog kruga bio u kontaktu, te na koji je način nastavio održavati veze s rodnim Šibenikom. Osim što darovnica donosi nove detalje o razmjerno slabo istraženoj tzv. barnabitskoj fazi Vrančićeva života, o njegovom redovništvu i crkvenom djelovanju, taj dokument nadopunja dosadašnja saznanja o imovinsko-pravnim odnosima između članova Faustove najuže obitelji. Cilj ovoga istraživanja jest, među ostalim, posredno ukazati javnosti na kulturno-povijesnu vrijednost arhivskog gradiva koje se čuva u DARI kao i na doprinos te institucije očuvanju bogate hrvatske kulturne baštine.

ANAMARIJA KURILIĆ

Sveučilište u Zadru

akurilic2011@gmail.com

Žene i kultovi na tlu rimske Dalmacije

Stanovništvo koje je nastanjivalo područje buduće rimske provincije Dalmacije različitim je tempom i u različitim vremenskim okvirima usvajalo nove kulturne tekovine pristigle usporedno s jačim priljevom stanovnika s Apeninskog poluotoka i uspostavom rimske vlasti. Obalno je područje – koje je već zarana stupilo u kontakt s grčkim i rimskim svijetom – prednjačilo u tome u odnosu na dublje zaleđe. U vrijeme kad je nastala provincija Dalmacija rimska je vlast nad ovim područjem postojala već neko vrijeme. Gotovo usporedno pratimo i pojavu najranijih spomenika s latinskim tekstovima, i to najprije na priobalnom području, a tek kasnije i u zaleđu. Iz razdoblja prvih triju stoljeća – koja će biti obuhvaćeni ovom studijom – s područja rimske Dalmacije potječe više tisuća epigrafskih spomenika, od kojih nešto manje od tisuću spominju božanstva. Na temelju podataka s tih spomenika – kako tekstualnih tako i likovnih, kad ih bude – istražiti će se način na koji su žene bile uključene u religijski život u provinciji. Osim što će se istražiti koliki je udio žena među osobama koje postavljaju te spomenike te način njihovog kulturnog djelovanja, od osobitog će interesa biti i ustanoviti kojim su se božanstvima žene najčešće obraćale te postoje li regionalne specifičnosti s obzirom na sastav stanovništva, i to prije svega s obzirom na predrimski susprat. Osobita pozornost posvetit će se spomenicima domorodačkih žena i njihovim kulturnim odabirima u nadi da će se moći identificirati modeli prihvaćanja rimskih religija, a time i promjena u vjerskim, kulturnim te društvenim obrascima žena domaćih zajednica.

TATJANA KUZNICOV – BORIS OLUJIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

tatjanakuznicov@gmail.com

bolujic@ffzg.hr

***Predmet u narativu, narativ u predmetu.
Materijalna kultura u istraživanju stare povijesti***

Povjesničari su tradicionalno uvijek bili okrenuti pisanim izvorima. Materijalnu kulturu, predmete različitih namjena i funkcija, urbane i ruralne komplekse, grobišta (nekropole), pojedinačne ukope, ostave, cestovne i ostale komunikacije itd., ostavljali su istraživačima ostalih struka, poput arheologije, povijesti umjetnosti, etnologije i antropologije. Dobrim dijelom ovakvo je stanje stvari i danas, iako je bilo povjesničara koji su pokušavali materijalnu kulturu uključiti u svoja istraživanja i interpretacije. Postmodernistički relativizam propitivao je objektivnost povijesnih izvora kao takvih (pisanih i materijalnih), ali i naše mogućnosti u percepciji prošle stvarnosti (zbilje). Kao istraživači stare povijesti u svojim se istraživanjima susrećemo s mnogobrojnim problemima u obradi i interpretaciji pojedinačnih predmeta i materijalne kulture kao cjeline. Ovim radom želimo problematizirati odnos praktičnog i teorijskog u pristupu konkretnoj građi i radu na njezinoj analizi i interpretaciji. Jedno od ključnih pitanja u našim istraživanjima je naravno i odnos materijalnih i pisanih izvora. Njihov složeni međuodnos, namjerne ili nenamjerne, svjesne ili nesvjesne poruke koje dopiru do nas, njihovo razumijevanje i nerazumijevanje, bitan je dio problema na koje nailazimo. Ovim radom propitujemo perspektive i pristupe, različite teorijske okvire, posebice one koji su u optjecaju posljednjih desetljeća, njihove prednosti i mane te mogućnosti primjene u konkretnim istraživanjima stare povijesti.

DUBRAVKA LATINČIĆ – KREŠIMIR REGAN

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb (doktorandica)

latincic.d@gmail.com

Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb

kresimir.regan@gmail.com

***Srednjovjekovne Ostrovice. Prilog poznavanju tvrdih
gradova (castruma) na kamenim vrhovima***

Kultura kao pojam u širem smislu obično označava složenu cjelinu institucija, vrijednosti, predodžaba i praksi koje čine život određene ljudske skupine, a prenose se i primaju učenjem. U užem smislu pod kulturom označavamo način života koji je izgradila neka skupina ili zajednica ljudi na određenom području, a koji se prenosi s naraštaja na naraštaj. Materijalna ostavština tog ili takvog načina života na određenom području svakako je nepokretna kulturna baština, osobito ona monumentalna. To se osobito

odnosi na srednjovjekovno razdoblje, koje karakteriziraju dvije skupine nepokretne kulturne baštine: katedrale i utvrde. Zbog slikovitosti svojih položaja te romantizirane predodžbe o načinu života u njima kroz književnu, a naročito filmsku umjetnost, među njima osobito se ističu srednjovjekovne utvrde. Mada se kroz srednji vijek javljaju raznovrsni oblici fortifikacijske arhitekture, unutar ove velike skupine nepokretne kulturne baštine posebno se ističu tvrđi gradovi (lat. *castrum*). Prema vrsti terena, Zorislav Horvat podijelio ih je na nizinske, gorske (visinske) i vodene tvrde gradove te na tvrde gradove povezane s naseljima. Unutar svake od ove četiri skupine on je definirao niz podskupina. Nizinske tvrde gradove podijelio je na kružne/koncentrične, dvostruke s podgrađem i kaštelne. Gorske tvrde gradove razdjelio je na izduljene (longitudinalne), zatim na one podignute na kamenim vrhovima (tzv. ostrovima), kružne ili koncentrične, s barbakanom te naposljetku s podgrađem. Vodene tvrde gradove položajno je odredio na rijeci, na otoku, u močvari, kao mostobran ili uz rijeku. U ovom izlaganju bit će prikazani tvrđi gradovi iz skupine gorskih utvrda koje su podignute na strmim kamenim stijenama. Zbog toga što poput otoka u moru strše iz reljefa, Zorislav Horvat ih je u svojoj klasifikaciji tvrđih gradova nazvao Ostrovcima. Osim što pojedini kompleksi doista i nose takva imena (Ostrovica kraj Bribira u Dalmaciji, Lička Ostrovica kraj Gospića, Buška Ostrovica kraj Aleksinca), čitavu ovu skupinu tvrđih gradova karakterizira nepristupačnost njihova položaja sa svih strana, dojam da su potpuno srasli s reljefom na kojem su podignuti, mala površina na kojoj su sagrađeni, neobični tlocrti zbog stalne prilagodbe konfiguraciji terena te naposljetku izrazita dominacija nad širim okolišem, zbog čega su nadaleko vidljivi. Mada ove tipove utvrda nalazimo na gotovo čitavom području Hrvatske, njihova glavna koncentracija je na području Like (Mrsinj, Lička Ostrovica, Buška Ostrovica, Kurjak, Komić, Krbava, Lički Novi, Bilaj, Brinje). U nešto manjem broju nalazimo ih na području Dalmacije (Zelengrad, Ostrovica kraj Bribira, Kamićac na Krki, Omiš, Badljevina kraj Prološca, Omiš, Sokol u Konavlima), Vinodola (Grižane), Istre (Kožljak) te naposljetku u središnjoj Hrvatskoj (Okić na Samoborskom gorju, Oštrc u Hrvatskom zagorju te Veliki i Mali Kalnik na Kalničkom gorju).

SANJA LAZANIN

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
sanja.lazanin@imin.hr

***Migracije i kulturni obrasci: doseljavanje u Slavoniju
i Srijem u 18. i početkom 19. stoljeća***

Nakon potiskivanja Osmanlija krajem 17. stoljeća i dolaska Slavonije i Srijema pod habsburšku vlast, ta su se područja našla u teškoj sigurnosnoj, gospodarskoj i demografskoj situaciji. Temeljna pretpostavka za gospodarsko i političko vrednovanje i iskorištavanje tog prostora iz perspektive Habsburške Monarhije bila je njegova demografska revitalizacija. Migracijski procesi, kako spontani, tako i oni koje je usmje-

ravala država, značajno su pridonijeli napućivanju novoosvojenih područja i njihovu oblikovanju kao multikulturne i multietničke sredine. U izlaganju će se pozornost usmjeriti na pravce doseljavanja stanovništva (južni dijelovi hrvatskog prostora, jugoistočna područja Europe pod osmanskom vlašću, srednja Europa) u Slavoniju i Srijem, te na različite kulturne obrasce koje su doseljenici donosili u novu sredinu. Istraživanje i razumijevanje tih kulturnih obrazaca znatno je otežano zbog kompleksnosti i dugotrajnosti procesa sociokulturne integracije (Márta Fata), ali i zbog same prirode povijesnih izvora. Stoga ću se u svom izlaganju, osim na povijesno-politički kontekst i uvjete koji su vladali u novonaseljenim područjima, fokusirati na sociokulturna obilježja doseljenog stanovništva. Na temelju izvornoga arhivskog gradiva i objavljenih onovremenih opisa zemalja, prikazat će se kulturne sličnosti i razlike između različitih etničkih skupina koje su se naselile u Slavoniji i Srijemu tijekom 18. i početkom 19. stoljeća. Osobita pozornost bit će posvećena predodžbama o starosjedilačkom i doseljenom stanovništvu u zapisima, uglavnom njemačkih autora, iz navedenog razdoblja.

MARINKO LAZZARICH

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Rijeci

mlazzari@inet.hr

Veliki poslijeratni egzodus u literarnoj memoriji grada granice – Rijeka

Svojom geopolitičkom pozicijom rubnoga mjesta Rijeka je tijekom povijesti bio grad miroljubive koegzistencije, ali i sukoba interesa, borbe identiteta. Povijesni *image* višekulturnoga grada potvrđuje činjenica kako su mnogi znameniti Riječani pripadnici različitih nacionalnosti. Suočeni s vlastitim identitetom, ali i s *drugim* s kojima su dijelili životni prostor, Riječani su se često nalazili na raskrižju povijesti. Početkom 20. stoljeća Rijeka je zauzimala značajno mjesto na karti Europe. Završetkom rata i raspadom Austro-Ugarske Monarhije uslijedile su nemirne godine rješavanja tzv. *riječkog pitanja*. Rijeka je pripojena Italiji, a susjedni Sušak Jugoslaviji (Kraljevini SHS). Veliki egzodus autohtonog stanovništva nakon Drugog svjetskog rata i brojne migracije iz temelja su izmijenile socijalnu sliku grada. Proces osvješćivanja vlastite povijesti, kulture i odnosa prema gradu dogodio se u Rijeci neposredno pred Domovinski rat. Rijeka se suočila s potisnutim zbivanjima svoje novije povijesti, zauzevši afirmativan stav prema čakavskom idiomu i suživotu s talijanskim jezikom. Osim što se kao urbani entitet granice nadaje povjesničarima kao poticajni istraživački lokalitet, Rijeka je ujedno i zahvalan topos literarne interpretacije. Književnost granice predstavlja literarno bogatstvo tema i motiva. Osim relevantnih povijesnih knjiga i dokumenata, literarni zapisi često mogu biti zorno svjedočanstvo minulih zbivanja viđenih iz novoga rakursa. Dok znanstvenici istražuju odjeke *velike povijesti* urezane u kolektivnu memoriju, umjetnici promatraju povijesne promjene u društvu koje se odražavaju na sudbinu *malog čovjeka* istovremeno provocirajući tezu o jednoj reprezentativnoj povijesnoj istini. U fokusu izlaganja je, stoga, diskurs istočnojadranskoga egzodusa. Poticaj za raspravu autor nalazi u iskazima

riječkih autora talijanske nacionalnosti čiji tekstovi svjedoče o povijesnim traumama koje su odredile sudbinu mnogih Riječana. Pisana svjedočanstva o "dobu netrpeljivih" nastaju i iz pera književnika koji su napustili rodno tlo kao i onih koji su ostali unutar granica Titove Jugoslavije. Najznačajniji predstavnici riječke italofone kulture (Santarcangeli, Morovicha, Madieri) provociraju ideološku perspektivu socio-kulturnih odnosa kroz tjeskobnu vizuru rodnoga grada u poraću. Autor postavlja i pitanje zašto egzilno-ezulska sudbina riječkih Talijana rijetko doživljava svoju literarnu transformaciju s hrvatske strane. Propituje se tematizacija višekulturnosti u iskazima hrvatskih autora koji su u svojim tekstovima dotaknuli riječki motiv dvojnosti i problematiku suživota. Upravo zahvaljujući bogatom povijesnom nasljeđu Luka Različitosti proglašena je Europskom prijestolnicom kulture u 2020. godini. U kontekstu današnje Europe bez granica tematiziranje osjetljivoga riječkog pitanja zahtijeva razumijevanje i snošljivost prema *drugome* kao i svijest o zajedničkom suživotu koji obogaćuje i oplemenjuje.

SUZANA LEČEK

Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest
Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod
slecek@isp.hr

Slaviti kulturu nacije: javne proslave u Hrvatskoj 1930-ih

Izlaganje će obuhvatiti neka pitanja vezana uz opsežnije istraživanje problema javnih proslava u međuratnoj Hrvatskoj. Javna slavlja (rituali, ceremonije, proslave) jedno su od obilježja življenja u društvu, a drže se učinkovitim sredstvom stvaranja i (li) potvrđivanja pripadanja zajednici te oblikovanja kolektivnog i individualnog identiteta (duhovne i materijalne lociranosti). Postoje u svim kulturama i vremenima, a mijenjajući obilježja prilagođavaju se promjenama i novim potrebama. Ono što poznajemo pod kompleksnim pojmom građanskoga društva stvorilo je specifične proslave o kojima će biti riječi u izlaganju. Ono će upozoriti na nekoliko obilježja, na koja je ukazalo istraživanje: raznolikost, konflikti, problemi u uspostavi modernih godišnjih proslava i važna uloga kulture u proslavama. Kao prvo, ukazuje se na raznolikost, bogatstvo i popularnost javnih proslava, posebice na usporedno organiziranje tradicionalnih (crkvenih) i modernih (političkih) slavlja, koja se razlikuju po sadržaju i podrijetlu, ali pokazuju formalnu sličnost (strukturirane parade i sl.). Drugo je pitanje konflikta unutar modernih političkih proslava, pri čemu se sukobljavaju državne i nacionalne proslave. Kao treće, na izabranim se primjerima pokazuje način na koji su nacionalne proslave pokušale riješiti taj konflikt, okupiti naciju u represivnim uvjetima državnog unitarizma i centralizma te prijeći iz prve faze povremenih obljetničkih proslava u redovna godišnja slavlja nacionalnog zajedništva. Na kraju, kao četvrto, predstavlja se upotreba (nacionalne) kulture kao teme proslava, i to na primjerima podizanja spomenika kulturnom djelatniku don Frani Buliću te proslavama Dana braće Radić, koji je bio prvenstveno dan „seljačke kulture“ (tradicijske nacionalne kulture).

STIPE LEDIĆ

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb
 stipe.ledic@unicath.hr

Rijeka u bečkim novinama Ephemerides Vindobonenses

Novine *Ephemerides Vindobonenses* objavljivane su u Beču tijekom deset godina u razdoblju 1776.-1785. godine. Tijekom prva dva godišta izlazile su jednom, a od 1778. godine dva puta tjedno. Svi tekstovi napisani su isključivo na latinskom jeziku. Idejni začetnik, urednik i pisac novinskih članaka bio je agilni dvorski agent Josip Keresturi (Štrigova, 1739. – Varaždin, 1794.). Prošavši isusovački obrazovni kurikulum *Ratio studiorum*, Keresturi je kao član Družbe četiri godine predavao rimsku književnost u isusovačkim gimnazijama. Napustivši red završava pravo, postaje notarom u Varaždinu da bi početkom sedamdesetih pod patronatom hrvatskog bana Nádasdyja bio poslan u službu dvorskog agenta (*agens aulicus*) pri Ugarskoj dvorskoj kancelariji u Beču. Politički i društveno iznimno agilan i prepoznat u bečkim intelektualnim krugovima, Keresturi se odlučio pokrenuti novine s ciljem informiranja i formiranja čitatelja. U programskom uvodnom obraćanju javnosti istaknuo je da novine na latinskom jeziku pokreće zbog čitatelja iz „Ugarske, Hrvatske, Dalmacije i Transilvanije“ kojima nisu dostupne ili ne razumiju bečke novine na njemačkom jeziku. Keresturi novinama pristupa, kako je sam istaknuo, s dva osnovna polazišta. Prvo je informirati čitatelje, a drugo jednako važno jest zabilježiti najvažnije događaje kako bi novine kao takve ostale svjedokom vremena (*ἐφημερίς; annales*) za buduće naraštaje. Što se sadržaja tiče, Keresturi je tijekom svih deset godišta ostao dosljedan onome što je najavio u uvodnom izdanju. Izvještavao je o najvažnijim političkim, gospodarskim, znanstvenim i literarnim dostignućima iz Europe i Habsburške Monarhije. U zasebnim rubrikama donosio je vijesti i tekstove o događajima iz zemalja krune sv. Stjepana, najviše iz Hrvatske i Slavonije. Kao zagovornik politike bečkog dvora, Keresturi je u *Ephemerides Vindobonenses* sustavno izvještavao o josefinskim reformama. U duhu kameralističke politike tumačio je upravne reforme i inicijative Dvora za unaprjeđenjem gospodarstva. Sustavno je izvještavao o trgovačkom prometu roba kroz riječku luku i o drugim aktivnostima riječkog gospodarstva. O Rijeci je pisao i u kontekstu putovanja cara Josipa II. po hrvatskim područjima. U izlaganju će se prikazati koliko je Rijeka kao tema zastupljena u novinama i što su čitatelji diljem Monarhije o njoj na temelju novinskih tekstova mogli saznati.

ANTE LEPUR

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ante_lepur@hotmail.com

***Djetinjstvo na prekretnici – 31. Međunarodni dječji festival
u Šibeniku 1991. godine***

Međunarodni dječji festival (MDF) u Šibeniku manifestacija je od velikog lokalnog i nacionalnog značaja. Njegova povijest još kao *Jugoslavenski festival djeteta* započinje 1958. godine, te se kroz naredne godine prometnuo kao vodeći kulturni događaj na planu dječjeg stvaralaštva i kulturnih programa namijenjenih djeci i mladima. Konstantan rast značaja Festivala te kvalitete i kvantitete njegovog programa od svog početka dosegao je vrhunac za vrijeme tridesetog jubilarnog *Jugoslavenskog festivala djeteta* održanog 1990. godine. Već sljedeće godine ova manifestacija će se pronaći u vrtlogu društveno-političke krize, na rubnom području oružanih sukoba. Ujedno će se trideset i prvi festival održati prvi put pod novim imenom, kao *Međunarodni dječji festival – Šibenik*. Važnost ove manifestacije i održavanje njezinog kontinuiteta pod geslom mira, ljubavi i prijateljstva u vremenu velike društvene i kulturološke prekretnice, kao i atmosfere straha i nasilja bitan je argument za analizu organizacije i provedbe Festivala. Kao povijesni izvor bit će korišteni fondovi Državnog arhiva u Šibeniku u kojima je pohranjen arhiv MDF-a, te lokalna periodika (*Šibenski list*, *Slobodna Dalmacija*). Sustav i proces organizacije Festivala bit će analiziran u kontekstu političkog stanja i kulturne prakse na prostoru Republike Hrvatske u prvoj polovici 1991. godine. Također će se pristupiti i recepciji festivala u njegovoj ciljanoj publici – djeci, koja su svoje doživljaje i recenzije prikazivala u festivalskom biltenu, kao i percepciji u lokalnoj i regionalnoj periodici.

TOMASZ JACEK LIS

Sveučilište Nikole Kopernika, Toruń, Poljska

tomlis88@gmail.com

***Sveučilište kao nosilac nacionalne kulture i tradicije – hrvatske,
poljske i češke na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće***

U Austro-Ugarskoj Monarhije postajale su samo tri zemlje, koje su imale sveučilišta gdje se predavalo na nacionalnom jeziku. Bile su to: Trojedna Kraljevina Hrvatska, Slavonija i Dalmacija, Kraljevstvo Galicije i Lodomerije te od 1882. godine također Kraljevstvo Češke. Zahvaljujući tome, sveučilišta su postala prostorom gdje se širila, osim znanosti također nacionalna propaganda. Profesori, posebno društvenih znanosti i prije svega humanistike (u širem kontekstu), nisu samo poučavali studente i studentice već su podupirali i određene ideje. Mnogi od tih profesora bili su kao današnje „zvijezde pop-kulture”. Mladići su ih obožavali, kao Tomáša Masaryka u Pragu, Ferdu

Šišića u Zagrebu ili Mariana Zdziechowskog u Krakovu. U svom izlaganju želim usporediti visoko obrazovanje u spomenutim zemljama u pogledu znanstvenog rada, ali i u pogledu nacionalnog značaja. Nakana je pokazati kakav je bio utjecaj sveučilišta na razvoj elite tih zemalja na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće.

JURAJ LOKMER

Zagreb

juraj.lokmer@gmail.com

***Riječka tiskara Šimuna Kožičića Benje ili kako brandirati
Rijeku kao metropolu hrvatskoga glagoljskog tiskarstva***

Šimun Kožičić, u latinskim tekstovima i ispravama *Simon Modrusiensis, de Begna, Begnii, Begnio, Begnius* (Zadar, oko 1460.-1536.), zadarski patricij, modruški biskup, ugledni diplomat, pisac-latinist, vrstan govornik i uvaženi sudionik Lateranskog koncila, prognanik i prvi poznati riječki tiskar, nakladnik, prevoditelj, priređivač glagoljskih izdanja, tiskao je u Rijeci od 1530. do 1531. godine uz pomoć majstora tiskara (štampaduri) iz Brescie (Italija) šest knjiga na crkvenoslavenskom i hrvatskom (čakavskom) jeziku, glagoljskim pismenima. Time je Kožičić učinio grad Rijeku hrvatskom kulturnom i duhovnom metropolom hrvatskoga glagoljaštva europskoga ranog tiskarstva. Ta činjenica upućuje na potrebu boljeg vrednovanja Kožičićeve ličnosti u današnjem vremenu i na realnu mogućnost korištenja Kožičićeva djela, značajnog dijela riječke kulturne baštine u ostvarenju sretnije sadašnjosti i prosperitetnije budućnosti grada Rijeke i Hrvatske. Polazeći od pojma brenda, primjenom procesa brandiranja, stvaranja i održavanja identiteta i brenda grada navode se neke mogućnosti koje se uz dobro poznavanje Kožičićeve ličnosti, djela i vremena, te posebnosti grada Rijeke mogu koristiti na području znanosti, kulture, turizma, prvenstveno u gradu Rijeci. U ovome radu se govori i predlaže pokretanje i realizacija projekata izrazito kulturnog i znanstvenog karaktera (Kožičićev muzej – muzej riječkog tiskarstva; Institut ranoga hrvatskog tiskarstva i slično), ali i projekata gospodarskog, turističkog karaktera (Kožičićeva tiskara; *vetera et nova*, ručna proizvodnja specijalnih papira, izrada renesansne i barokne grnčarije s motivima grada Rijeke, glagoljice i sl., odnosno izrada odgovarajućih suvenirara, organiziranje renesansne bodege: trgovine i ugostiteljskih sadržaja, večeri kontemporalne glazbe i sl. Sve to bi trebalo dovesti do većeg korištenja znanstvenih, kulturnih, umjetničkih i zanatskih potencijala grada Rijeke, a smještajem, odnosno realizacijom tih projekata u riječki Stari grad, koji usprkos rušenjima polovicom 20. stoljeća još uvijek u nekim dijelovima odiše originalnim dahom prošlih stoljeća, udahnula bi se duša danas zapuštenim ambijentima te ostvarila nova radna mjesta. Time bi Rijeka dobila raznovrsniju, kvalitetniju, profinjeniju i europski prepoznatljivu kulturnu i turističku ponudu, a Šimun Kožičić, koji je realna spona ne samo hrvatskih krajeva u kojima je živio i djelovao: od juga (Zadar, Ugljan) do sjevera (Modruš, Rijeka) hrvatske jadranske obale, već je aktivni ambasador Rijeke i Hrvatske u europskim i svjetskim okvirima.

ma. Ostvarenjem dijela predloženih projekata, kao i onima koje će drugi nadahnuti Kožičićevim djelom i vremenom stvoriti, postao bi – a to i jest – bitan, nezaobilazan čimbenik sveukupnosti identiteta i branda grada Rijeke, posebno na području kulture i kulturnog turizma.

ELDINA LOVAŠ

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
eldina.lovas@gmail.com

***Materijalna kultura u oporukama i prijepisima oporuka
osječkog stanovništva u prvoj polovini 19. stoljeća***

Oporuke i prijepisi oporuka osječkog stanovništva čuvaju se u Državnom arhivu u Osijeku i nalaze se u fondu Poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Osijeka. One čine jednu od podserija *Sudbenih poslova* te se mogu pronaći pod nazivom *Ostavine*. Spomenuti su izvori nastali između 1809. i 1850. godine. Oporuke su pravni dokumenti koje sadržavaju oporučiteljevu posljednju volju i u vidu raspolaganja njegovom imovinom pa su pogodni izvori i za istraživanje različitih vidova materijalne kulture. U izlaganju bi se na temelju 86 sačuvanih oporuka i prijepisa oporuka, koji su nastali na hrvatskom jeziku, analizirala materijalna kultura, koja je prisutna u oporučnoj ostavštini osječkog stanovništva u prvoj polovini 19. stoljeća. U uvodnom bi se dijelu izlaganja ukratko predstavile karakteristike i struktura oporuka osječkog stanovništva. Analizirala bi se učestalost pojavljivanja materijalnih predmeta u oporukama i njihovim prijepisima kao dijelova oporučiteljeve ostavštine, navele bi se vrste materijalnih predmeta u njima i istaknuli bi se odnosi oporučitelja i oporučiteljica u kontekstu nasljeđivanja materijalnih predmeta, to jest koji su se predmeti ostavljali nasljednicima, a koji nasljednicama te naposljetku je li postojala neka učestala praksa u nasljeđivanju materijalnih predmeta među osječkim stanovništvom.

VALERIJA MACAN LUKAVEČKI

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
vmacan@hrstud.hr

Minijaturist kao predmet diplomatske korespondencije 16. stoljeća

Izlaganje će ukazati na činjenicu koliko je velik značaj u okvirima visokih crkvenih i diplomatskih krugova 16. stoljeća imalo ime hrvatskog minijaturista Jurja Julija Klovica (1498.-1578.). Njegove su minijature tijekom 50-ih godina 16. stoljeća postale izuzetno poželjan diplomatski poklon kako u krugovima rimske papinske kurije, tako na dvoru cara Karla V. i Filipa II., ali i diljem ostatka tadašnje Europe. Središnji dio

izlaganja autorica posvećuje analizi i kontekstualizaciji pronađenog pisma Giacomina Nardija (? – 1540.), biskupa Urbina i papinskog vice-legata u Perugi, naslovljenog na tajnika pape Pavla III. Farnesea, Ambrogia Recalcata (?-1544.?) (datirano u Perugi 4. listopada 1537. godine). Spomenuto pismo detaljno opisuje osobne događaje koji su zadesili Klovića prilikom pokušaja da preuzme godišnji prihod župe sv. Bartolomeja u Torgianu (Perugia), koji mu je darovao njegov mecena kardinal Marino Grimani (1488.-1546.). Analizirajući sadržaj pisma i kontekstualizirajući ga u okviru već poznatih činjenica iz života Klovića, Farnesea i Recalcata, autorica će ukazati na činjenicu kako je minijatura Julija Klovića zauzimala itekako značajno mjesto u svijetu politike, diplomacije i visoke crkvene hijerarhije 16. stoljeća. Osvrnut će se i na događaje koji su kratko nakon što je pismo napisano zadesili tajnika Recalcata koji je do tog momenta bio osoba od izuzetne moći u Kuriji. Recalcata ubrzo završava u papinskom zatvoru (možda i prije nego je spomenuto pismo stiglo u Rim), a čime završava i njegova crkvena karijera. Autorica zaključuje kako je ovo pismo najvjerojatnije vrlo brzo došlo u ruke kardinala Aleksandra Farnesea (1520.-1589.) koji preuzima službu Recalcata. Ujedno smatra da je vjerojatno i glavni razlog zašto se o Kloviću govori u ovom pismu bio upravo interes mladog Farnesea da minijaturista dobije u svoju službu, a što se, kako znamo od ranije, ubrzo doista i dogodilo.

IVAN MAJNARIĆ

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb
ivan.majnarić@unicath.hr

Časni ljudi i novo doba: korporativna teorija i kompozitna država

Stapajući nanovo opojmljene ideje Aristotela s onima sv. Pavla, posredovanih u tradiciji crkvenih otaca, juristi i kanonisti 13. i 14. stoljeća detaljno su razradili korporativnu teoriju. U njezinom središtu nalazila se transpersonalizacija i institucionalizacija, što je sukladno društveno-političkim prilikama osobito postalo bitno tijekom 14. stoljeća. Tada se korporativizam – početno usmjeren na grupe koje su na osnovi stanovitoga normativnog položaja tvorile apstraktno tijelo zasebno od pojedinaca koji ju čine – transponirao na razinu vladarskog područja vlasti. To je u konačnici vodilo k oblikovanju fiktivnog poimanja kraljevine, zasebne od vladara i njegovih podanika, no istodobno neophodno povezane s njima. Kaskadni slijed vodio je jasnom idejnom pozicioniranju vladara, pri čemu se ističe razdvajanje osobe od vladarske volje (podloge sukladne teorije dvaju vladarskih tijela), ali i različitih korporativnih grupa na području njegove vlasti. Međusobno pozicioniranje odnosa korporativnih grupa (*persona ficta*), vodilo je k redefiniranju njihovog odnosa prema kralju, ali i njihovog međusobnog odnosa, u kojem stari sustavi časnog polaganja ruku, premda i dalje bitni, postupno padaju u drugi plan. Taj je proces jasnije vidljiv u slučaju kompozitnih područja vlasti poput onih nad kojima je vladao nositelj Krune sv. Stjepana, gdje odnosi korporativnih grupa sa središnjom vlasti počinju utjecati na jasno poimanje te kompozitnosti. U

tom ću kontekstu – premda ideja o hrvatskom plemstvu kao korporativnom tijelu, u hrvatskoj medievistici nije novost – u izlaganju motriti iskaze korporativnog oblikovanja Kraljevine Hrvatske, a napose u perspektivi historijskog razumijevanja oblikovanja kasnosrednjovjekovne države.

VELJKO MAKSIĆ

Glazbena škola „Josip Runjanin“, Vinkovci

veljkomaksic23@gmail.com

***Mobilizacija kulture – djelovanje i aktivnosti kulturnih djelatnika
tijekom Prvog svjetskog rata na prostoru Srijema***

Godine 1914. Europa, a potom i ostatak svijeta, uvučeni su u rat koji će u historiografiji nositi epitet totalnog rata. Dok su se na linijama fronta vodile borbene aktivnosti, daleko od njih, u svakoj od zaraćenih država, vodile su se jednakom žestinom aktivnosti koje su bile podređene ratnim ciljevima. Razgraničenje između bojišnice i pozadine ukinuto je, rat je vođen na svakom polju. Od svakog pojedinca očekivao se doprinos konačnoj pobjedi. Na radna mjesta mobiliziranih muškaraca uskaču žene, u školama su učenici prikupljali i izrađivali odjeću za vojnike, po gradovima i selima prikupljala se novčana pomoć, sirovine za izradu vojnih potrepština... Ni polje kulture nije moglo ostati pošteđeno, jer se doprinos ostvarivanju ratnih ciljeva očekivao i od kulturnih djelatnika. Neuspjesi austro-ugarske vojske prve godine ratovanja zahtijevali su podizanje morala što se ogledalo u aktivnostima kulturnih djelatnika. Pojedinci, poput glumaca i glazbenika, putovali su po zemlji i organizirali nastupe u humanitarne svrhe. Drugi su svoj doprinos ostvarivali kroz veličanje domoljublja i pobuđivanja emocija među čitateljima ili publikom i slično. Dok je djelatnost pojedinih kulturnih djelatnika prihvaćana i podupirana od strane države, s druge strane rad nekih je ograničavan, pa i zabranjivan. Brojni radovi književnika, prosvjetnih radnika, gramofonske ploče, likovna djela pa čak i način odijevanja bili su podvrgnuti cenzuri i zabranama. Cilj izlaganja jest predstaviti djelovanje i aktivnosti, odnosno ograničavanje ili zabranu rada kulturnih djelatnika za vrijeme ratnih godina (1914.-1918.) na prostoru Srijema uz pomoć arhivske građe, tiskanih medija i onodobnih publikacija.

IVANA MANCE

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb
imance@ipu.hr | imance@gmail.com***Grgo Gamulin i kultura modernizma***

Grgo Gamulin (1910.-1997.), povjesničar umjetnosti, likovni kritičar i književnik, bio je jedna od središnjih figura ne samo hrvatske povijesti umjetnosti u socijalističkoj Jugoslaviji, već kulture i javnoga društvenog života u cjelini. Još za studentskih dana na zagrebačkom sveučilištu priklanja se lijevim političkim pozicijama, objavljujući i prve likovne kritike u kojima se zalaže za socijalno angažiranu umjetnost. Kao članu Komunističke partije, javno mu je djelovanje u razdoblju od 1934. do 1941. bilo gotovo onemogućeno, dok je godine rata proveo po ustaškim logorima. Javnu i sveučilišnu karijeru započinje nakon rata; isprva na funkciji načelnika Odjela za kulturu u Ministarstvu prosvjete hrvatske poslijeratne vlade, a od 1947. na Filozofskom fakultetu zagrebačkog sveučilišta, gdje preuzima organizaciju nastave povijesti umjetnosti. Do 1971., kada će biti prisilno umirovljen kao ugledni sudionik Hrvatskog proljeća, predaje kolegije iz povijesti umjetnosti ranoga novog vijeka i modernog doba, ostajući i po umirovljenju aktivan kao znanstvenik, likovni kritičar i pisac. Kontinuirano prisutan kao likovni kritičar i zainteresirani svjedok umjetnosti 20. stoljeća, Grgo Gamulin je bio jedan od glavnih tumača modernizma i modernističkih umjetničkih fenomena u kontekstu jugoslavenskog socijalizma, koje je polemički i kuduo i branio u skladu sa svojim uvjerenjima, ali i u okrilju svoga širokog, natprosječno obaviještenog interesa i ljudskog senzibiliteta. Objavljena bibliografija i rukopisna ostavština Grga Gamulina još uvijek je brojem jedinica jedan od najvećih opusa hrvatske povijesti umjetnosti. U izlaganju će se predstaviti Gamulinov odnos prema modernizmu kao temeljnom umjetničkom svjetonazoru 20. stoljeća. Dinamika Gamulinovih stavova odražava mnoge vrijednosne konflikte koje je modernistička paradigma konstitutivno sadržavala, a koji su nužno podrazumijevali i društveno-politička raslojavanja: suprotstavljenost političke funkcije i autonomnih ciljeva umjetnosti, elitizma i demokratičnosti, nacionalnoga i kozmopolitskoga, itd. U vremenskom i idejnom rasponu od formiranja u okrilju međuratnog modernizma preko razdoblja pregalaštva oko afirmacije socijalističkog realizma do ponovnog prihvatanja modernističkog shvaćanja umjetnosti i njezinih društvenih uloga, Gamulin ostaje jednim od glavnih ideologa kulture modernizma u socijalističkoj Hrvatskoj i Jugoslaviji.

IVA MANDUŠIĆ

Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb

iva.mandusic@lzmk.hr

Uloga plemstva u kulturnom životu hrvatskih zemalja u ranom novom vijeku: primjer obitelji Drašković

Društvena dominacija plemstva u ranom novom vijeku očitovala se ne samo u političkoj moći, koja je pripadnicima obitelji posljedično osiguravala ekonomsku snagu i druge privilegije, već je bila usko povezana i s nematerijalnim resursima, prije svega društvenim statusom, koji se stjecao i održavao putem obrazovanja, kulture i umjetnosti. Poput drugih magnatskih obitelji, i Draškovići su znatna sredstva ulagali u svoju plemićku reprezentaciju. Ona se provodila na više načina. Od kraja 16. stoljeća pripadnici su obitelji svojom naručiteljskom aktivnošću brojnih umjetničkih djela ne samo osiguravali svoju prisutnost u javnosti nego i uvelike utjecali na umjetničke trendove. Istovremeno su ta djela (portreti, grafike, knjižne ilustracije, nadgrobni spomenici) iskazivala moć obitelji. Pripadnici obitelji svoja sredstva ulažu u reprezentativna obiteljska zdanja i objekte koji su prepoznatljivi simboli obiteljske moći (Trakošćan, Klenovnik), ali i u javne ustanove, poput crkava i drugih javnih gradskih prostora. Najreprezentativniji primjer Draškovića kao pokrovitelja umjetnosti u 17. st. izgradnja je isusovačkoga kompleksa s crkvom i samostanom u Varaždinu, gdje se nalazi i obiteljski mauzolej, a važan dio obiteljskoga nasljeđa jest Zbirka portreta i grafika, i danas dostupna javnosti u dvorcu Trakošćan. Drugi način iskazivanja kulturnih dosega bila je knjižna kultura pripadnika obitelji, koji su s jedne strane kao autori književnih i drugih djela, a s druge kao vlasnici bogatih knjižnica i kao mecene književnih radova u odlučujućoj mjeri utjecali na razvoj kulture i obrazovanja te opće pismenosti. U kulturnim su aktivnostima redovito sudjelovale i ženske pripadnice obitelji, koje su zbog nemogućnosti djelovanja u političkim i vojnim aktivnostima bile više okrenute privatnoj sferi, te između ostalog bile zadužene za održavanje visokih kulturnih potreba obitelji.

MARINKO MARIĆ

Sveučilište u Dubrovniku

marinko.marić@unidu.hr

Povijesno-demografska analiza najstarijih matičnih knjiga župe Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci

Matične knjige krštenih, vjenčanih i krizmanih s kraja 16. i početka 17. stoljeća župe Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci spadaju među starije u Hrvatskoj, a najstarije su riječke matice. Kao takve predstavljaju najrelevantnije vrelo za istraživanje prirodnog kretanja stanovništva Rijeke u navedenom razdoblju. Najstarija od njih je matična knjiga vjenčanih koja sadrži upise vjenčanih za razdoblje od 1590. do 1608.

godine. Nakon nje dolazi knjiga krštenih/rođenih i to za razdoblje od 1594. do 1608. godine, dok su upisi krizmanih vođeni za razdoblje od 1597. do 1611. Tako Rijeka, kao rijetka mjesta u Hrvatskoj, ima sačuvanu maticu koja će 2020. godine napuniti 430 godina. Vrijednost ovih matrica tim je veća kad se zna da su se one započete voditi samo tridesetak godina nakon svršetka Tridentskoga koncila, na kojemu je i donesena odredba o obvezi vođenja matičnih knjiga krštenih i vjenčanih, dok su matice umrlih u praksi zaživjele tek pedesetak godina nakon koncila, 1614. godine. Svi navedeni upisi, krštenih, vjenčanih i krizmanih, objedinjeni su u zajedničkoj knjizi. Na početku knjige nalaze se upisi krštenja, zatim upisi krizmanih te na kraju upisi vjenčanih. S obzirom na to da su u upisima krštenih i vjenčanih upisani i roditelji krštenika, odnosno su-pružnika, na temelju toga moguće je rekonstruirati stanovništvo Rijeke i pedesetak godina unatrag tako da se prirodno kretanje tamošnjeg stanovništva može analizirati skoro pa od početka 16. stoljeća. Analiza će obuhvatiti temeljne povijesno-demografske pokazatelje: za krštene brojčano kretanje rođenih, godišnju distribuciju i sezonalitet rođenja i krštenja, spolnu strukturu rođene djece te njihov imenski i prezimenski fond, za krizmane će se analizirati spolna struktura te imenski i prezimenski fond, dok će analiza vjenčanih obuhvatiti sezonalitet, godišnju distribuciju vjenčanja te imenski i prezimenski fond. Za sve tri skupine, krštenih, krizmanih i vjenčanih na temelju kumstava analizirat će se uspostava socijalnih i društvenih veza u Rijeci na prijelazu iz 16. u 17. stoljeće.

MIHAELA MARIĆ

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
maric.mihaela.du@gmail.com

***Pogled u „um tiskara“: prilozi dubrovačkoj tiskarskoj
djelatnosti u 19. stoljeću između kulture i politike***

Prvu tiskaru na području Dubrovačke Republike osnovao je, unatoč ranijim naporima, tek Carlo Antonio Occhi krajem 18. stoljeća. Dotad su djela tiskana u Italiji, najčešće u Veneciji. Na prijelazu iz 18. u 19. stoljeće tiskaru preuzima Andrea Trevisan, a potom Antonio Martecchini i Petar Frano Martecchini. Tema prvih dubrovačkih tiskara i njihovih osnivača već je donekle istraživana, no s naglaskom na popisivanju tiskanih naslova i biografija spomenutih tiskara. Žarko Muljačić je tako sastavio popise tiskanih djela prvih dviju tiskara – Occhia i Trevisana, dok je Vesna Čučić u svojoj doktorskoj disertaciji „Prve tiskare i dubrovačko društvo (1783.-1868.)“ istražila povijest tiskarstva u užem smislu djelatnosti i ključnih osoba uz tiskaru, objavivši pritom i popratni kronološki popis tiskane građe, pa se stoga njezin rad može uzeti kao temeljni za ovu temu (Žarko Muljačić, „O prvoj dubrovačkoj tiskari“ *Analitički historijski institut JAZU u Dubrovniku* 4/5 (1956.), 583-612; Žarko Muljačić, „O drugoj dubrovačkoj tiskari“, *Analitički historijski institut JAZU u Dubrovniku* 10/11 (1966.), 309-331; Vesna Čučić „Prve tiskare i dubrovačko društvo (1783.-1868.)“, doktorska disertacija,

(Zadar: Sveučilište u Zadru-Odjel za povijest, 2012.). Cilj ovog istraživanja je na temelju popisa tiskanih knjiga i pomoću drugih izvora izvršiti analizu izdavačke djelatnosti dvojice spomenutih tiskara u smislu proučavanja suvremenog sustava izdavaštva te „ciklusa knjige“ (R. Chartier). Pritom bi naglasak bio na obradi objavljenih djela na hrvatskom jeziku kao vid određene kulturne politike (i na samom problemu politike tiskanja kao kulturne politike u širem smislu) u okvirima društvenih i političkih prilika u Dubrovniku u 19. stoljeću (do 1868. kada s radom završava tiskarska djelatnost Petra Frana Martecchinija). Carlo Antonio Occhi nagovijestio je plan tiskanja hrvatskih i slovinskih autora, ali su njegove preuranjene pretpreporodne ideje imale slabu recepciju u hrvatskim krajevima, jednim dijelom jer su hrvatske zemlje početkom 19. stoljeća još bile razjedinjene. Do promjena i većeg prihvaćanja ideja o nacionalnoj pripadnosti i tiskanju hrvatskih autora došlo je tek nakon pada Republike te dolaska Dubrovnika pod austrijsku vlast. Tu su prve dubrovačke tiskare odigrale važnu ulogu u promicanju kulture i jačanju nacionalnog integracijskog pokreta gdje je, tijekom 19. stoljeća, ključno mjesto imala upravo tiskara i tiskarska djelatnost Antonia i Petra Martecchinija. Istražujući „um tiskara“ (R. Chartier), u ovom se izlaganju nastoji odgovoriti na pitanja koja je bila motivacija tiskanja knjiga na hrvatskom jeziku, koja je učestalost njihova tiskanja, karakteristike u izgledu samih knjiga i obilježjima tiskara kod kojih nastaju. Izdavaštvo Martecchinija se proteže na tri razdoblja dubrovačke povijesti: razdoblje samostalne Republike (1802.-1806.), razdoblje francuske uprave (1806.-1814.) te austrijske vlasti (1835.-1868.). Ispitat će se, dakle, koliku su ulogu u poticanju pretpreporodnih ideja imale prve tiskare s prijelaza stoljeća. Na taj način je ovo istraživanje osmišljeno kao prilog povijesti kulture tiska i kulture knjige (Febvre, Martin, Eisenstein, de Certeau). Kontekstualizacijom djelovanja spomenutih tiskara pokušat će se zaključiti je li se, na koji način i pomoću kojih kulturnih simbola, želio oživiti duh Dubrovačke Republike i je li to možda bilo u kontradikciji s preporodnim idejama te koju se predodžbu o njoj željelo stvoriti s tiskanjem određenih naslova i autora.

MARKO MARINA

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
mmarina@hrstud.hr

Koncept autoriteta i karizme prema Pahomijevom Pravilu

U literaturi se već tradicionalno analizira i kritički evaluira pitanje autoriteta u redovničkim zajednicama. U okviru sekcije o poimanju i regularizaciji autoriteta, moje će izlaganje biti usmjereno prema Pahomijevom pravilu. Sveti Pahomije se smatra jednim od najutjecajnijih kršćanskih monaha kasne antike i utemeljiteljem cenobitskog monaštva. S obzirom na tematski okvir spomenute sekcije, izlaganje će nastojati analizirati normativno poimanje autoriteta u Pahomijevom pravilu. Od kuda, prema Pahomijevom pravilu, potječe autoritet opata i koja se vrsta legitimacije nalazi u pozadini istoga? Pri tome se ne smije zanemariti širi kontekst ranog kršćanstva koji, između

ostaloga, uvelike oblikuje i redovnički život kršćanskih monaha kasne antike. Stoga će se normativno poimanje autoriteta promatrati kroz vizuru ranokršćanskog shvaćanja dinamike autoriteta i posluha. Nesumnjivo je poslušnost jedno od važnijih vezivnih tkiva u ranim kršćanskim zajednicama koje ne poznaju ni efikasno razvijene sustave kontrole koji bi mogli na adekvatan način štititi postojeći autoritet niti u potpunosti elaboriranu teoriju autoriteta. U takvom se kontekstu ističe karizma kao značajna podloga u poimanju autoriteta u redovničkim zajednicama kasne antike pa će stoga i ona biti važan dio izlaganja.

ANA MARINKOVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
amarinko@ffzg.hr

“Tuttavia nell’operationi rimango solo”: lokalni odgovori na naredbe apostolskih vizitatora o crkvenim prostorima istočnojadranskih gradova

Naredbe prvih apostolskih vizitatora na istočnojadranskoj obali, Giovannija Francesca Sormana u Dubrovniku te Agostina Valiera u Istri i Dalmaciji, osim što su korigirale crkvenu disciplinu i branile neovisnost klera o svjetovnoj vlasti, bile su usmjerene i prema uređenju liturgijskog prostora u skladu s Tridentskim naputcima. Otvaranje svetišta prema laičkom dijelu crkve, odnosno uklanjanje korskih pregrada radi omogućivanja vizualnog kontakta s euharistijskim momentom, jedan je od središnjih prostornih aspekata crkvenih reformnih težnji koje su se počele uvoditi već početkom 16. stoljeća, a Tridentski ih je sabor počeo sistematski provoditi. Uz univerzalne upute temeljene na teološko-liturgijskim postavkama, vizitatorske naredbe reagirale su i na konkretne praktične probleme u ponašanju vjernika u crkvenom prostoru. Stoga je lokalna zajednica nerado prihvaćala promjene glavnih poprišta svog društvenog života – što su tzv. laičke crkve zasigurno bile – a nezavidnu ulogu provođenja vizitatorskih instrukcija, izazivajući različito motivirana opiranja, imali su lokalni biskupi. Slučajevi preuređenja svetišta u katedralama u Dubrovniku i Krku ocrtavaju latentne sukobe oko oblikovanja crkvenog prostora te pokušaje pronalaženja naoko kompromisnih rješenja, koja zapravo pokazuju neodlučnost i neuspjeh biskupskih nastojanja.

MARIJANA MARINOVIĆ

Agencija za odgoj i obrazovanje, Rijeka

Marijana.Marinovic@azoo.hr

***Kulturna povijest u kurikulu nastavnog predmeta
povijest – izazovi, mogućnosti i praksa***

Dvadeseto stoljeće bilo je u znaku promjena i prijeloma koji su se događali na širokom području ljudskog djelovanja: od politike i društva do znanosti, kulture i svakodnevnog života. U tom je smislu i povijesna znanost doživjela mnogo metodoloških, konceptualnih i tematskih inovacija i preobrazbi. Na početku 21. stoljeća povjesničari se uzdižu iznad dokumenata, restrikcije objašnjenja jednostranog odnosa uzroka i posljedica te oslobađaju povijesnu znanost od dominacije ekonomske, političke i vojne povijesti. Suvremeni povjesničari spoznaju da prošlost nije dovršena jer preživljava u nama preko nesvjesnoga, u kulturi i rekonstrukcije pamćenja. Rad povjesničara sada karakterizira „dekonstrukcija“ primljenih ideja. Povjesničari otkrivaju ne samo kako su ljudi određenoga prošlog razdoblja zamišljali svoj život, njegova razmišljanja, već i odnose između mentalnoga i socijalnoga univerzuma te svijeta prirode koja ga okružuje. Uz promjene u teoriji paralelno se šire i područja interesa povjesničara, te u njega uz politička zbivanja ulaze i težnje u gospodarstvu, socijalne strukture, svakodnevica običnih ljudi, povijest materijalne kulture, povijest tijela, povijest ljepote itd. Ta nova područja interesa objedinjena su danas pod nazivom nova kulturna povijest. Nova kulturna povijest je širenjem svog predmeta istraživanja apsorbirala i druge društvene znanosti te je tako povijesna znanost postala interdisciplinarna. Nastava povijesti u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj nastoji pratiti promjene u povijesnoj znanosti. Obrazovni stručnjaci tradicionalne nastavne programe zamjenjuju predmetnim kurikulima čije je temeljno obilježje prijelaz na kompetencijski sustav i ishode učenja. Među temeljnim kompetencijama koje učenici trebaju steći na kraju školovanja su kulturna svijest i izražavanje, socijalne i građanske vještine, inicijativnost i poduzetnost što uključuje kritičko mišljenje, kreativnost i samostalno rješavanje problema. Nastava povijesti tu ima značajnu ulogu. Cilj poučavanja u nastavi povijesti usmjerava se i prema historiografskim vještinama, tj. na proces povijesnog razmišljanja i razumijevanja povijesne interpretacije. Kreiranje kurikula tako postaje vrlo složen posao koji zahtijeva interdisciplinarnost i timsku suradnju stručnjaka u obrazovanju i znanstvenika s mnogih područja. Učitelji i nastavnici povijesti moraju ulagati velike napore u jačanje osobnih kompetencija te se dodatno osposobljavati putem različitih oblika stručnog usavršavanja što nije lagan posao.

ŽELJKO MARTAN

Osnovna škola „Šemovec“, Šemovec

zeljko.martan2010@gmail.com

„Čovjek mora biti jak“: putovanje kroz život Pavice Hrazdira

U prvoj polovini 20. stoljeća kulturni je život grada Ivanca bio u znaku progresa. Stvaralačka snaga njegovih stanovnika nadmašila je lokalne granice. Pa ipak, iako je u međuratnom razdoblju bila intelektualna *femme fatal*, grad Ivanec, ali i šira kulturna javnost, zaboravili su na stvaralaštvo Pavice Hrazdira, ponajprije zbog toga što se političkoj garnituri nakon Drugog svjetskog rata činila nepodobnom. Grad je već imao svoje heroje, iako je žrtva ustaškog terora bio njezin suprug, proslavljen fotograf Otokar Hrazdira. Tijekom tridesetih godina 20. stoljeća, zajedno je sa svojim suprugom pokrenula izdavanje *Galerije* – revije za umjetničku fotografiju. Neke su njihove fotografije postigle međunarodnu slavu. Suradivali su s umjetnicima sa svih strana svijeta. No, kulturno se stvaralaštvo Pavice Hrazdira ponajviše očituje u njezinoj književnoj ostavštini. Poznata kao „ivanečki Krleža“, bavila se društvenom i socijalnom tematikom hrvatskog sela tijekom Prvog svjetskog rata i nakon njega. Smrt je lajtmotiv svih njezinih pripovijetki poput *Zvonarice*, *U zagorskom vlaku*, *Mikula*, *Dolari*, *Težak san*, *Tomek* ili *Petar i Pavao*. Gotovo svi protagonisti njezinog književnog stvaranja završavaju tragično. Kao vrsna planinarka, pisala je i planinske putopise. Proslavila se novinskim člancima u kojim napada ideologiju fašizma. Iznad svega, autorica je ivanečke himne *Poleg jedne velke gore*. Pavica Hrazdira bila je aktivna u svim ivanečkim društvenim događajima, pored ostalog i kao predsjednica odbora Narodne čitaonice te kao predsjednica Hrvatskog planinarskog društva „Ivančica“. Također, kao amaterska glumica nastupila je u kazališnim predstavama *Gospođa ministarka* i *Na Ozlju Gradu*, a 1939. godine glumila je Katarinu Zrinski u predstavi *Posljednji Zrinski*. Redovito je recitirala svoje, ali i pjesme drugih autora. Uz profesionalnu fotografiju, bavila se i skijanjem, a u svojem je avanturističkom duhu proputovala planinske vrhove od Mangarta do Triglava. U godinama pred Drugi svjetski rat, bila je i vlasnica rudnika koji se zvao *Pavica Hrazdira*, iako je i ranije radila u drugim ivanečkim rudnicima. Zajedno s Otokarom otvorila je dva nova okna. U njemu je rame uz rame s drugim ivanečkim rudarima obavljala sve rudarske poslove. Zajedno s ostalim mladim Ivančanima spremala se za nova društvena i kulturna ostvarenja. Bila je puna nade. Nažalost, baš kao što napominje Stéphane Hessel: „Treba razumjeti da nasilje okreće leđa nadi.“ U posljednjim mjesecima postojanja Nezavisne Države Hrvatske ustaše su joj pokucali na vrata. Uhapsili su njezina supruga pod optužbom da je pomagao antifašističkom pokretu. Taj je događaj u ivanečku povijest ušao kao „Ivanečke prosinačke žrtve“ – Hrazdir je obješen usred grada kojem je zajedno sa suprugom poklonio svoje cjelokupno stvaralaštvo. S obzirom da su ustaše uništili sve njihove neobjavljene rukopise, a Pavica nakon tog stravičnog događaja više nikada nije pisala. Snagu je crpila tek iz svoje intelektualne znatiželje. Čitala je nekoliko knjiga tjedno i sudjelovala u kulturnim manifestacijama grada. Kad se kasnije prisjećala prijelomnih trenutaka u svojem životu, uvijek je govorila: „...uopće ne znam da sam ostala pri pameti i živa. Ipak, *čovjek je jak*.“ Doista, *čovjek mora biti jak*.

MARINO MARTINČEVIĆ

Zavičajni muzej Poreštine, Poreč

lemmensis.martincevic38@gmail.com

Giovanni Antonio Pantera – porečki kanonik i biskupski vikar

Porečki kanonik i biskupski vikar Giovanni Antonio Pantera/Panthera obilježio je svojim djelovanjem, kako na području crkvene uprave porečke biskupije, tako i na vjerskom i kulturnom planu sredinu 16. stoljeća u ovoj maloj istočnojadranskoj, istarskoj komuni. Osim što mu je dana važna služba biskupskoga vikara, te ga kao uglednog građanina često nalazimo kao svjedoka prilikom sastavljanja isprava u bilježničkim zapisima, autor je „romansiranog“ prikaza Kristova života u djelu *Monarchia dell Nostro Signor Gesù Christo* koje je tijekom 16. stoljeća doživjelo 12 izdanja, što svjedoči o izrazitoj popularnosti djela, unatoč tome što se našlo – *donec expurgatur* – na Popisu zabranjenih knjiga. Kroz ovaj rad će biti prezentirano djelovanje G. A. Pantere na crkvenom, vjerskom, upravnom i kulturnom polju.

MATEA MARUŠIĆ

Zagreb

matea.marusic93@gmail.com

Morlaci Dalmatinske zagore: kultura vjerovanja, običaja i življenja u vrijeme osmanskih osvajanja 17. i 18. stoljeća

Alberto Fortis u *Putovanju po Dalmaciji* piše i o Morlacima, narodu kojem je porijeklo nepoznato, kao i drugim narodima njima sličnima po običajima i jeziku. Samo etimološko porijeklo imena ima više objašnjenja, a oni su sami sebe nazivali *Vlasima*. Mnogo je toga nejasno oko Morlaka, no ono što znamo po dosadašnjim istraživanjima, najviše iščitavamo iz Fortisa i Ivana Lovrića, koji je napisao osvrt na Fortisovo djelo. No moglo bi se reći da je jedan od zanimljivijih fenomena kod Morlaka njihovo narodno vjerovanje i njegova koegzistencija s kršćanstvom, te tokom ratova i mijenjanje jurisdikcije, kako svjetovne, tako i religijske, s islamom. U ovom izlaganju bi bilo riječi o istraživanju tog fenomena provedenom primarno na propovijedima uglednog dalmatinskog franjevca fra Jeronima Filipovića u vidu rukopisnog arhivskog izvora, uz obvezan osvrt na Lovrića i Fortisa. Kako su se poganski običaji u nekim oblicima zadržali stapajući se s kršćanstvom, a s druge strane kako je dosta njih i dalje ostalo dio življene (prazno)vjere, pa čak i do današnjih dana. Bili bi obrađeni fenomeni kao što su sklapanje vječnog prijateljstva pred oltarom u vidu *pobratima* i *posestrime*, vjerovanja u nadnaravna bića te istovremeno prakticiranje i kršćanske vjere, ali i moral i običaji ovog naroda. Područje Dalmatinske zagore je prije svega zanimljivo jer je to pograničje, odnosno prostor granice triju najvećih sila Europe onoga vremena, a to su Habsburška Monarhija, Mletačka Republika i Osmansko Carstvo. Česte izmjene gra-

nica dovele su do miješanja stanovništva, kulture, običaja i religije, kao i brojnih drugih aspekata života ondašnjeg i novopridošlog stanovništva, ali i izbijanja epidemija koje su nerijetko uzimale više života nego sama ratna razaranja. Cilj nije obraditi ratove, već su oni konkretno uzrok mikro kozmopolitiziranja istočnog dijela jadranske obale. Val migracija potaknut bijegom pred Osmanlijama doveo je u Dalmaciju među ostalim i fra Filipovića, koji je došao u društvu majke sa skupinom franjevacu. Ti franjevci su u Sinj donijeli sliku Gospe Sinjske, a Sinj je postao jedno od marijanskih središta i srce jedne od marijanskih pučkih pobožnosti. A s druge strane, u opreku tome, i dalje područje na kojem je stanovništvo njegovalo brojna narodna vjerovanja.

MATKO MATIJA MARUŠIĆ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
matkomatijamarusic@gmail.com

Sacri monti i sveti otok Daksa: modeli i projekt

Na Daksi, otočiću pred dubrovačkom lukom Gruž, krajem 13. stoljeća osnovan je franjevački samostan sv. Sabina. Gotovo stoljeće i pol kasnije Filip de Diversis otok je usporedio s „najsvetijim mjestima Italije“, no točni razlozi čašćenja Dakse nisu poznati. Kako bilo, novo poglavlje otočića započinje početkom 16. stoljeća kada se ondje uz samostan podižu kapele Kalvarije i Kristova groba. Broj kapela će se postupno povećavati, a otok će pohoditi brojni Dubrovčani tijekom korizme, polazeći čamcima iz gruške luke i ploveći prema Daksi, riječima Ilije Crijevića, otočiću „koji hini da je Sveta zemlja i ravna joj družica“. Ukratko opisano kreiranje Dakse kao odredišta lokalnog hodočašća bilo je dijelom šireg vala osnivanja niza zamjenskih mjesta za hodočašće u Jeruzalem od sredine 15. stoljeća, ponajprije na sjeveru Apeninskog poluotoka, kada je stvaran odlazak u Svetu zemlju postao praktički nemoguć. U tim su svetištima, u pravilu smještenima na uzvišenjima uz franjevačke samostane, vjernici posjećivali kapele koje su komemorirale epizode Kristove muke, simbolično se uspinjući do vrha na kojem je bila smješтана Kalvarija. Zbog svog smještaja u prostoru ti su sklopovi nazvani *sacri monti* (doslovno „sveta brda“): najraniji su osnovani u Lombardiji i Pijemontu, a oko 1500. godine tipologija se počinje širiti, prvo u Toskani, a kasnije i drugdje. Daksa, kao jedan od ranijih primjera preuzimanja tog tipa, naslanja se na „sveta brda“ idejno, djelomično arhitektonski, no ne i smještajem u prostoru. U izlaganju će biti riječi o modelima za sklop kapela po uzoru na sveta mjesta Kristove patnje u Jeruzalemu te o tijeku projekta tijekom 16. i prve polovice 17. stoljeća prema sačuvanim arhivskim izvorima i pjesama dubrovačkih humanista. Istražit će se kako je na otočiću pored Dubrovnika preuzet nov model hodočašća, ali i kako se jedinstvenim smještajem sklopa na otok, u ovoj lokalnoj varijanti otišlo i korak dalje u reproduciranju svetog sadržaja daleke i nedostupne Svete zemlje.

TOMISLAV MATIĆ

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

tomislav.matic@unicath.hr

***Od Aristotela do oltara – zagrebački kanonici na bečkom
sveučilištu u prvoj polovini 15. stoljeća***

Bečko je sveučilište u kasnom srednjem vijeku bilo najveći centar visokog obrazovanja i diseminacije znanja na širokom srednjoeuropskom prostoru. U prvoj polovini 15. stoljeća ondje su predavali vrhunski teolozi i astronomi, čija su predavanja u znatnoj mjeri oblikovala kulturni prostor kršćanske Europe. Zagrebački je kaptol upravo u to vrijeme, zahvaljujući suvremenim tendencijama prema visokom obrazovanju klera, popunjavao svoje redove sveučilišno obrazovanim kanonicima. Oni su velikim dijelom studirali u Beču, postavši tako članovima šarolike družine studenata sa svih krajeva srednje i istočne Europe. Istraživanjem njihovog boravka na bečkom sveučilištu i znanja koja su ondje mogli steći dolazimo do predodžbe o kulturnom ozračju Zagrebačke biskupije, ustanove koja je pak sama bila najveće kulturno središte srednjovjekovne Slavonije. Kako su neki od njih postali zagrebačkim kanonicima tek nakon završetka studija, potrebno je usporediti isprave s imenima zagrebačkih kanonika sa sveučilišnim matrikulama. Podaci do kojih se time dolazi, naravno, nisu potpuni, ali pažljivim radom moguće je rekonstruirati tijek studija nekolicine pripadnika zagrebačkog kaptola. Njihove karijere u Beču međusobno se razlikuju. Neki su prekinuli studij bez stjecanja akademskog naziva, neki su postali bakalaurima ili magistrima slobodnih umjetnosti, a poneki su i nastavili studij na nekom od viših fakulteta – teološkom, pravnom ili medicinskom. Pokušat ćemo utvrditi koliko su zagrebački kanonici bili uspješni u svojim studijima, koliko ih je studiralo prije, a koliko nakon stjecanja zagrebačkog kanonikata, te s kakvim su znanjima dolazili u zagrebački kaptol. Time ćemo ukazati na spone između bečkog kulturnog kruga i zagrebačke sredine u kasnom srednjem vijeku, ali i na intelektualnu pozadinu i interese samog kaptola.

ZDRAVKO MATIĆ – DAMIR STRUČIĆ

Hrvatsko vojno učilište „Dr. Franjo Tuđman“, Zagreb

zdravko.matic71@gmail.com

dastrucic@yahoo.com

**Mjesto, uloga i značaj Hrvatskoga kulturnog društva
Napredak u Hrvatskoj (1902.-1949.)**

Hrvatsko kulturno društvo *Napredak* na prostorima Hrvatske djeluje već od 1902. godine i jedno je od najstarijih kulturnih društava u Hrvatskoj. Njegovo mjesto, uloga i značaj u Hrvatskoj je nezaobilazno i od posebnog je značaja za razvoj hrvatske kulture te predstavlja važnu poveznicu svih Hrvata na prostoru od Jugoistočne, Srednje do Zapadne Europe gdje je *Napredak* imao svoje aktivne podružnice. U svojem dugom djelovanju od skoro pola stoljeća samo na prostoru Hrvatske 1902.-1922.-1949. godine kao legitimno društvo svih Hrvata uspjeli su okupiti brojne uglednike koji su uložili veliki napor da Društvo postane *egzemplari* kako treba živjeti i djelovati među svojim narodom. Od svoga osnutka unatoč zaprekama vladajućih režima ostalo je dosljedno svojim temeljnim zasadama kako pomoći mladim naraštajima da lakše i uspješnije završe svoje srednje škole i fakultete. U svome radu suprotstavljali su se diskretno vlastima, ali je zamjetno njihovo naglašeno distanciranje u bilo kojem obliku od aktivnog doticaja s politikom. Hrvatsko kulturno društvo *Napredak* samo na području Hrvatske je tijekom niza desetljeća svoga djelovanja uspio odgojiti i školovati čitav niz generacija mladih Hrvata, odobriti brojne učeničke i studentske stipendije. Osnovali su brojne podružnice diljem Hrvatske počevši od prve podružnice *Napretka* u Zagrebu, Osijeku, Varaždinu, Gospiću, Perušiću, Vukovaru, Imotskom, Dubrovniku, Slavonskom Brodu, Senju, Delnicama, Supetru, Splitu, Omišu, Drnišu, Kninu, Makarskoj, Metkoviću, Opuzenu, Sinju, Skradinu, Šibeniku, Vrgorcu, Vrliki i drugim mjestima po Hrvatskoj. Uspjeli su osnovati preko 150 podružnica i više od 60 povjereništava po cijeloj Hrvatskoj. Podijelili su više od 25.000 učeničkih i studentskih stipendija u Hrvatskoj. Među najpoznatije stipendiste *Napretka* svako ulaze dvojica nobelovaca – Ivo Andrić i Vladimir Prelog. Posebno mjesto zauzimaju *Napretkovi* konvikti koji su postali praktična mjesta gdje se odgajala hrvatska mladež. *Napredak* je uza sve sadržaje utemeljene na svojem Programu i Statutu organizirao brojne tečajeve, okrugle stolove, tribine, kulturne večeri, zabave i priredbe, svečane akademije, te u vrijeme najteže ekonomske krize u Dalmaciji i Hrvatskoj, sakupljao novčane priloge za pomoć najsiriomšnjima. Mnogi povjesničari su jednoglasni u stajalištu da je HKD *Napredak* u najtežim razdobljima za hrvatski narod ostao dosljedan svojim primarnim kulturnim ciljevima te je i zbog toga postao sinonim zajedništva i sloge svih Hrvata. HKD *Napredak* je kao društvo obnovljeno na Glavnoj skupštini 28. i 29. listopada 1945., međutim novoj političkoj eliti se nije svidao kulturni rad Društva gdje je bio naglasak na *svehrvatskom zajedništvu* te su i stoga državne vlasti 1. travnja 1949. ukinule rad Društva pod izgovorom *kako nema dovoljno članstva i ne može se održati skupština, koja bi dala legitimitet upravi*. Time je *de iure* prestao rad Središnje Uprave *Napretka* kao i svih *Napretkovih* podružnica i povjereništava i drugih organizacija, koje su djelovale u okviru „*Napretka*“ (Zadruga,

knjižnica, knjižara...) dok je cjelokupna imovina HKD „Napredak“ 1. travnja 1949. prešlo u vlasništvo Saveza kulturno-prosvjetnih društava.

MIRJANA MATIJEVIĆ SOKOL

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

m.matiyevic.sokol@gmail.com

Politička i praktična pismenost srednjovjekovne Hrvatske u kontekstu s istočnom Srednjom Europom i Istočnom Europom

U izlaganju se razmatra pismenost od 600. do 1300. godine na prostoru Hrvatske u usporedbi s istočnim dijelom Srednje Europe i Istočnom Europom. Na povijesnoj se pozornici pojavljuju novi etnički i politički entiteti, provodi se proces pokršćavanja i širenje kršćanstva. Ove su političke okolnosti utjecale na razvoj latinske i slavenske pismenosti. Uspoređuju se pojave političke i praktične pismenosti od Bugarske do Poljske i od Hrvatske do Rusije. Latinska pismenost postaje dominantna u zapadnim dijelovima jer se pokršćavanje provodi pod franačkim utjecajem. Slavenska pismenost razvija se i širi na istočnim dijelovima koji su pod dominacijom Bizanta. Hrvatski povijesni prostor sudjelovao je na svojstven način u jednoj i u drugoj. Iako ovi dijelovi Europe nisu u istom vremenu i na isti način prihvatili i razvijali bilo jednu bilo drugu pismenu kulturu razumljivo je da se međusobno uočavaju različitosti, ali i postoje i zajedničke značajke koje su determinirane sličnim političkim procesima.

STJEPAN MATKOVIĆ

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

stjepan.matkovic4@gmail.com

Vojnokrajiški zastupnici u kontekstu primjene predstavničkog parlamentarizma

Ovo izlaganje bavi se uvođenjem predstavničkog Sabora Trojedne Kraljevine nakon obnove ustavnosti u čitavoj Habsburškoj Monarhiji i njegovim daljnjim djelovanjem u odnosu na povijesno područje Hrvatsko-slavonske Vojne krajine. Sabor je nesumnjivo u tom početnom razdoblju druge polovice 19. stoljeća imao šire značenje od uobičajene zakonodavne djelatnosti, kako zbog unutarnjeg preuređenja civilne Hrvatske i pokušaja jačanja njene ustavnosti, tako i zbog nastojanja da se što povoljnije provede hrvatsko pozicioniranje u sklopu imperije s mnogim drugim etno-nacionalnim zajednicama. Drugim riječima, nastupilo je doba konstitucionalne Monarhije u kojoj su se otvorila vrata preobrazbi tradicionalnoga društva i formuliranju modernih vrijednosti, pri čemu se, u dobroj mjeri, načelno nastavilo putem koji je već bio utr radom Sabora iz 1848. na koji su bili pozvani i vojnokrajiški predstavnici, kad je postao vidljiv izlaz

iz prednacionalnog stanja i izražena težnja za nacionalnom emancipacijom. U tom kontekstu izraženo mjesto zauzima pitanje statusa Vojne krajine i njenih zastupnika u Hrvatskome saboru, rasprava o vojničkom institutu u funkciji obrane imperijalnih interesa, ograničenim mandatima, slobodi izbora, saborskim kompetencijama, ustavnim slobodama, preispitivanju krajiške uprave i drugim temama koje obilježavaju pre-nagodbenu razdoblje, kao i vrijeme neposredno nakon usvajanja Hrvatsko-ugarske nagodbe.

TAMARA MAZUR

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

tmazur@unicath.hr

Prilozi moralnom odgoju u antičko doba: izbor iz Plutarhovih Moralija

Literarni izvori kao povijesni izvori u mnogočemu omogućuju jasniju predodžbu načina života, poimanja svijeta, odrednice kulture te svaki drugi aspekt života ljudi u prošlosti. Jedan od važnih aspekata života, ključan za stvaranje slike o nekom društvu, također jest i odgojni sustav koji počiva na sustavu vrijednosti i kulture tog nekog društva. Za stvaranje jasnijih predodžbi odgojnih sustava, a isto tako i vrijednosnih sustava, u antičko doba također služe literarni izvori, osobito oni iz područja filozofije. U antičkim se literarnim izvorima tako nalaze iskazi o vrijednostima života (sustavu vrijednosti), sadržajima i metodama odgoja pa je neminovno da su pedagoške ideje grčkih filozofa dovele do svojevrsnog razvoja teorije, ali i prakse, odgoja. Mnogobrojne ideje, iz spomenutih izvora, jesu preuzeli i Rimljani. Tako iz djela, ne samo grčkih, već i rimskih filozofa i povjesničara može se konkretno saznati o sustavu odgoja te sustavu obrazovanja. Upravo jedan od značajnijih predstavnika grčke obrazovanosti jest i Plutarh koji je, inače rodom iz grčke Heroneje, u Rimu poučavao filozofiju te je u Rimu bio izrazito cijenjen. Najpoznatiji je po djelu *Usporedni životopisi*, no njegova zbirka govora, eseja, rasprava (ne samo o etici već i o filozofiji, religiji, politici, književnosti i odgoju) skupljena je pod naslovom *Moralije* (lat. *Moralia/Ethica*, grč. *Ἠθικά*). Upravo djelo *Moralije* omogućuje, također, uvid u važne odlike odgoja u 1. i 2. stoljeću po Kristu s obzirom na to da je Plutarh navedenim esejima, raspravama i govorima imao namjeru utjecati na moral slušatelja, odnosno čitatelja. Sukladno navedenom, može se govoriti o Plutarhovim nastojanjima, ali i doprinosima moralnom odgoju, u smislu odgojne teorije i prakse, s obzirom na pragmatičnost svih navedenih djela za koje je jasno da je autorov krajnji cilj učiniti ljude kreposnijima, odnosno više razvijenih vrлина. Za potrebe ovoga referata izdvojeni su neki od naslova koji čine djelo *Moralije*, a kojima autorica potkrepljuje tvrdnje o Plutarhovim nastojanjima i doprinosima moralnom odgoju, odnosno u čemu se očituje sustav vrijednosti, sadržaji i metode odgoja u antičko doba.

MARKO MEDVED

Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci

Katedra za društvene i humanističke znanosti u medicini

marko.medved.rijeka@gmail.com

Katolička Crkva i kultura: crkveno (visoko) školstvo u povijesti Rijeke

Rad ukazuje na doprinos Katoličke Crkve kulturi u gradu Rijeci kroz školske i visokoškolske ustanove, od srednjeg vijeka do suvremenog razdoblja. Autor ukazuje na crkvene strukture prisutne u crkvenoj povijesti Rijeke, među kojima se ističe Zborni kaptol. Ističe nekoliko redovničkih zajednica kojima historiografija nije do sada posvetila dužnu pažnju, s posljedicom da nije vrednovan ni njihov doprinos školstvu. Osim prvih redovnika u gradu, augustinaca pustinjaka, koji su u samostanu sv. Jeronima imali školu, posebno se ističe Družba Isusova. U razdoblju od dolaska 1627. do ukinuća reda 1773., isusovci vode prvu gimnaziju u gradu, kao i najstariju akademsku ustanovu, studij filozofije i teologije. Uzme li se u obzir i istočni dio današnjega grada Rijeke, odnosno Trsat (do sredine 20. stoljeća grad obuhvaća isključivo zapadnu obalu Rječine), onda valja naglasiti kako od 17. st., u okviru franjevačkog samostana uz svetište Majke Božje Trsatske, djeluju visoke škole filozofije i teologije. Godine 1947. u Rijeci se otvara Visoka bogoslovska škola, koja će vratiti visokoškolsku razinu studija u grad na Rječini.

JOSIP MIHALJEVIĆ

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

jospip@isp.hr

Hrvatski gastarbeiteri u kulturi sjećanja

Hrvatska se danas suočava s izazovima iseljavanja velikog broja stanovnika u druge europske, ponajprije ekonomski razvijenije zapadne zemlje. Suvremena istraživanja upućuju na zaključak da je jedan od glavnih uzroka tog iseljavanja ekonomska situacija u domovini. Dok svjedočimo ovom velikom političkom i socijalnom problemu, fenomen radničke emigracije u hrvatskoj povijesti nije nov. Veliki iseljenički valovi hrvatskoga naroda događali su se i u vrijeme Austro-Ugarske Monarhije, a najveći se dogodio u vrijeme Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije kada se, prema različitim procjenama, kroz dva desetljeća, šezdesetih i sedamdesetih, u zapadnoeuropske države iselilo između 150-300 tisuća Hrvata. Unatoč činjenici da se radilo o povijesnom fenomenu koji je u inozemnim historiografijama već prepoznat i otvoren, u hrvatskoj historiografiji on još nije bio sistemski obrađen. Štoviše, gotovo da nema niti jednog ozbiljnijeg znanstvenog članka na tu temu. O toj temi možemo saznati samo parcijalne informacije objavljene u publicistici, memoarskom gradivu, ali i u pokojem dokumentarnom filmu. Jedan bitan, ali presušan resurs još uvijek postoji, ali zahtijeva

što skoriju obradu. Radi se o metodi usmene povijesti čijom bi se primjenom na još žive aktere tih migracija stvorili relevantni izvori za istraživanje navedenog fenomena. Dok historiografija još nije započela s ozbiljnijim istraživanjima, vrijedi promotriti kako se sjećamo migracija hrvatskog stanovništva iz razdoblja socijalizma. Ovaj rad nastojat će kroz navedene sekundarne izvore (publicistika, memoaristika, film), ali i kroz intervju (usmena povijest) koje je autor obavio s nekolicinom hrvatskih *gastarbeitera* iz šezdesetih i sedamdesetih, dati pregled dosad dostupnih pogleda na fenomen radničkih migracija.

DINO MILINOVIC

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
dmilinov@ffzg.hr

***Kraljevske relikvije u riznici zagrebačke katedrale:
između Bizanta i Zapada***

Izgled riznice zagrebačke katedrale poznat nam je iz opisa u prvim imovnicima s kraja 14. stoljeća (1394.). Riznica oslikava bogatstvo i važnost Zagrebačke biskupije od osnutka krajem 11. stoljeća. Neke od najstarijih i najvrjednijih relikvija sačuvale su se sve do danas. To su tzv. „bjelokosni plenarij“, koji sadrži četiri reljefa sa scenama iz kristološkog ciklusa, rad nepoznatog umjetnika s kraja 11. stoljeća; relikvija „Drva Gospodnjega“ iz Jeruzalema, ugrađena u pokaznicu iz 15. stoljeća, te kazula ukrašena figurama vladarskoga para u bizantskoj tradiciji – tzv. Ladislavov plašt. Brojne druge relikvije koje spominju srednjovjekovni imovnici tijekom stoljeća su nestale, ali tri spomenuta predmeta omogućavaju nam prepoznati i donekle rekonstruirati mehanizme nastanka toga „neobičnog i tajnovitog pronalaska srednjovjekovnog uma u kojemu se ogledaju kako politički, tako i duhovni ideali toga razdoblja“, kako je Hanns Swarzenski opisao crkvene riznice. Jedno od zanimljivih pitanja odnosi se na podrijetlo navedenih relikvija, njihov oblik i ukras. U tim detaljima zrcali se politička i kulturna povijest sjeverne Hrvatske i Srednje Europe na početku drugoga tisućljeća, između Bizanta i Svetoga Rimskog Carstva.

FEĐA MILIVOJEVIĆ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

fmlivojevic@gmail.com

***Rimski kulturni imperijalizam na istočnoj obali Jadrana:
odabrani primjeri republikanskog doba***

U modernoj historiografiji teoriju kulturnog imperijalizma uvelike vežemo uz novija povijesna doba, no ona je svakako primjenjiva i na antički period širenja rimske države. Razlike uistinu postoje i ne radi se o istom načelu interakcije jače i slabije zajednice. Kulturni kolonijalizam, ili kako drugačije nazivamo kulturni imperijalizam novijih razdoblja, uvelike podrazumijeva prisilno nametanje gotovo svih aspekata kulture politički i ekonomski dominantne zajednice nad podređenim prostorom i ljudima. Antičko doba ipak svjedoči širenju rimske države koja selektivno pristupa nametanju praktičnih dijelova vlastite kulture koju podređene ili *savezničke* zajednice nerijetko objeručke prihvaćaju. Zbog toga se postavlja pitanje radi li se posve o *imperijalizmu*, kakav oblik kulturnog nametanja Rim aktivno provodi, te kada bilježimo njegov začetak? Jedno je jasno, uspostavom principata nametnuti kulturni imperijalizam odlikuje se, među ostalom, Augustovom monumentalnom gradnjom, većom upotrebom rimskog novca i rimskim periodom *mira* (*Pax Romana*). Arhitektonski i tehnološki se oblikuje *rimska* istočna obala Jadrana, ekonomski i religijski se transformiraju zajednice, te je stvorena mogućnost za unificirano provođenje rimskog zakona. Akulturacijski procesi pak imaju obrnuti slijed. Većina zajednica prihvaća drugačije društveno i političko ponašanje od vlastitog iz dobrovoljne, a ne krajnje nužde. No koliko toga pratimo u republikansko vrijeme kada nestabilniji period i slabija kontrola ne dopušta Rimu trenutak veće pažnje na preobrazbu teritorija kulturno nalik svome? Odabrani primjeri govore o prisilnom nametanju, ali i dobrovoljnom prihvaćanju političkih, društvenih i ekonomskih normi kada je pogrešno govoriti o bilo kojem obliku rimskog sustavnog imperijalizma. Ovo predavanje ima namjeru otvoriti raspravu o tim primjerima i postaviti pitanje možemo li uopće govoriti o rimskom kulturnom imperijalizmu u republikansko doba u punom smislu riječi, koliko je on sličan ostalim rimskim teritorijima, možemo li ga uopće pratiti, radi li se o izdvojenim instancama, te naposljetku, koliko je nametnut, a koliko dobrovoljno prihvaćen.

FEĐA MILIVOJEVIĆ – DAVID ČARAPINA – KARLO FESTINI

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

feda.milivojevic@ffri.uniri.hr

dcarapina@student.uniri.hr

kfestini@student.uniri.hr

Povjesničar i interpretacija kulturne baštine istočnog Jadrana

Posljednjih dvadesetak godina postoji pozamašna znanstvena rasprava je li povijest korisna u interpretaciji baštine. Postavljaju se pitanja je li povijest previše konzervativna, ograničena i uskogrudna da bi se prilagodila metodama interpretacije koja mora biti provokativna i personalizirana da bi izazvala reakciju posjetitelja. U suprotnome, svaka interpretacija koja ne povezuje ono što se prikazuje ili opisuje s nečim unutar osobnosti ili iskustva posjetitelja postaje sterilna (F. Tilden, *Interpreting our Heritage*, 1957.). Povjesničar svojim doprinosom stalnim diskursima o prošlosti svakako „pojačava“ prethodne naracije, „rekreira“ prošlost, donosi nove perspektive povijesnih činjenica u interpretaciji materijalne i nematerijalne kulturne baštine, kontekstualizira trenutke i mapira promjene kroz vrijeme (J. Moody, *Heritage and History*, 2015.). No, je li to dovoljno? Vlada li povjesničari kao proučavatelji baštine od njezinih začetaka do zaštite potrebnim „alatima“ da bi interpretacija bila izazovna i inovativna? S tim na umu, ovo izlaganje ima namjeru pokazati kako povjesničar interpretira kulturnu baštinu Jadrana od starog vijeka do modernog doba. Kroz vlastito iskustvo i odabrane primjere ukazat će se kako povjesničar pristupa interpretaciji s obzirom na moderne trendove u prezentaciji, interpretaciji i valorizaciji kulturne baštine, kako prilagođava svoje metode, unosi nove perspektive i kako povremeno nužno mora odskakati od standardiziranih formi kronološkog proučavanja povijesti da bi interpretacija baštine bila personalizirana, „osobna“ i uspješna.

KRISTINA MILKOVIĆ

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

kmilkovic@hrstud.hr

Krajiški časnici u preporodnom vremenu. Primjer Banske krajine

Iako u literaturi postoji dosta podataka o pojedinačnim biografijama krajiških časnika, ova tema dosad ipak nije sustavno obrađivana. Riječ je o društvenoj skupini koju nije moguće smjestiti ni u jedan od staleža kasnofeudalnoga društva jer je potjecala iz plemićkih i neplemićkih slojeva, a profesijom je bila vezana uz službu državi i vladaru. Krajiške časnike povezivala je prije svega njihova profesija i specifični habitus. Unatoč tomu, sudjelovali su u društvenom, pa i političkom životu Banske Hrvatske toga doba. U izlaganju će se, temeljem izvora nastojati analizirati način života i djelovanje krajiških časnika na primjeru krajiških časnika iz Banske krajine od kojih su mnogi sudjelovali i u hrvatskom narodnom preporodu.

ALEN MILOSAVLJEVIĆ – SANDA DAUS

Salezijanska klasična gimnazija s pravom javnosti, Rijeka

alen.milosavljevic@gmail.com

sanda.daus@gmail.com

***Od Srednje vjerske škole do Salezijanske klasične
gimnazije s pravom javnosti u Rijeci***

Djelovanje salezijanskog reda usko je vezano uz odgoj i kulturu kroz obrazovanje i rad s djecom i mladima. U svijetu postoji preko tisuću salezijanskih škola, na svim kontinentima, a jedna od njih djeluje u Rijeci. Škola je osnovana 1959. godine, a registrirana 1961. kao Srednja vjerska škola za spremanje svećenika. Osamostaljenjem Hrvatske školu priznaje Ministarstvo prosvjete čime dobiva naziv Salezijanska klasična gimnazija. U nju se po prvi puta mogu upisati i učenici koji ne žele biti svećenici. Djevojke dobivaju pravo upisa 1996. godine, a uz klasični razred otvara se opći smjer za sportaše te škola mijenja naziv u Salezijanska klasična gimnazija s pravom javnosti. Prilikom osnivanja škole dio matičnih knjiga vođen je u Križevcima, a dio u Rijeci, što ukazuje kako škola za spremanje svećenika djeluje u dva grada. Ova tema prethodno nije znanstveno obrađivana, osim u okviru ljetopisa i kronika salezijanskog reda, te u okviru spomenice *Stoljeće salezijanske prisutnosti u Rijeci (1918.-2018.)*. Osim navedenoga istraživanje se temelji na imovinsko-pravnim, upravnim i pedagoškim dokumentima iz školskog arhiva, kojima je uređen rad škole, ali i intervjuima s djelatnicima koji svoju funkciju obnašaju posljednjih dvadeset i devet godina, točnije od kada se škola počinje neslužbeno otvarati javnosti, upisom prvog učenika koji ne želi postati svećenik. Autori će u svom izlaganju osim povijesnog pregleda djelovanja Salezijanske klasične gimnazije, s pravom javnosti u Rijeci, prikazati i kurikularne promjene koje su pratile školstvo kroz društveno-političke promjene u posljednjih trideset godina s posebnim naglaskom na ratni period. Upravo je u tom periodu škola doživjela preobrazbu koja je cilj ovog znanstvenog istraživanja. Uz navedeno, bit će prikazane sličnosti i razlike polaganja mature prije uvođenja nacionalnih ispita, odnosno državne mature i nakon nje kroz pitanja za maturu iz predmeta povijest. S obzirom na dostupne izvore vezane uz ovu temu, koji se uglavnom sastoje od arhivske građe, u ovom istraživanju autori se služe metodama analize, statistike i dokazivanja. Neistraženost teme i veliki doprinos salezijanskog reda kulturi Rijeke i okolice potaknula je ovo istraživanje.

IVAN MILOTIĆ

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ivan.milotic@pravo.hr

Povreda svetih slika u statutarnim pravilima Vrsarske grofovije. Prožimanje kanonskog i civilnog prava

U Vrsarskoj grofoviji (15,96 km²) od srednjeg vijeka do 1778. godine porečki biskup neprekidno je imao i vrhovnu civilnu vlast (*plenum ius*). Za nju je kao vrhovni zakonodavac izdavao *statuta* koja su očuvana u zbirci tiskanoj 1609. godine u Udinama, određeni njihov broj očuvan je pojedinačno u zasebnim ispravama te, napokon, očuvani su u prijepisu zbirke *Statuti d'Orsara* (Dijecezanski arhiv u Poreču) iz 1768. godine. Neovisno o tome kada su ta *statuta* prikupljena u zbirku ili kada su izdana (ili kada je u Vrsaru sačinjen njihov prijepis), njihovo je podrijetlo srednjovjekovno te se u njima ogledaju određeni pravni (kanonski) trendovi univerzalne i partikularne Crkve, ali i težnja biskupa da kanonska pravila za Vrsarsku grofoviju u njoj izda kao civilna *statuta*. U *parte criminale* zbirke vrsarskoga prava (očuvane u prijepisu iz 1768.) u drugom odjeljku, odmah nakon blasfemije, uređuje se *crimen* koji se sastoji u udaranju svetih slika i poduzimanju nedostojnih radnji prema njima, dok se u trećem odjeljku uređuje obveza da se o tim djelima podnese obavijest. Riječ je o kvalificiranim povredama Boga, Blažene Djevice Marije i svetaca koju vrsarsko pravo shvaća kao realnu blasfemiju, tj. kao realnu iniuriju, pa ih zbog toga – jer je riječ o pravu crkvene grofovije – uređuje odmah na početku kaznenog dijela zbirke. Dok je u materijalnom smislu – njegovoj definiciji i biću – to kazneno djelo kanonske provenijencije, u podnošenju obavijesti o njemu, progonu i kažnjavanju, ogleda se koncept *arbitrium* koji je snažno nalikuje mletačkim magistraturama. Vrsarska zbirka jedna je od dvije zbirke statutarnih pravila u Istri koje je kao općinsko pravo izdao crkveni velikodostojnik u svojstvu imatelja civilnog *plenum ius*. Stoga je znakovito da se ta materija u Vrsarskoj grofoviji izrijeком i iscrpno te visoko u hijerarhiji kaznenih djela uređuje kao kvalificirana i opredmećena (realna) inačica blasfemije. Dodatno se u Vrsarskoj grofoviji glede statutarnih pravila o povredi svetih slika postavlja pitanje o tome koja se vrijednost time zaštićuje: je li to temelj grofovijskog političkog poretka i biskupove civilne vlasti koji se nalaze u katoličkoj vjeri, ili ono metafizičko što stoji iza pukoga materijalnog u toj slici, ili jedan od važnijih oblika pobožnosti u srednjem i novom vijeku koji se očitovao u štovanju svetih slika (i relikvija). U tome se ogledaju i utjecaji postklasičnih rimskih pravnih shvaćanja o favoriziranju slikovnih prikaza svetih osoba i cara (ikona). To je središnji predmet izlaganja.

IVA MILOVAN DELIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli

iva.milovan@unipu.hr

Glas otpora ili predaje? Samoubojstva u Puli tijekom Prvog svjetskog rata

Urbana povijest medicine tijekom rata prilično je neistražena tematika hrvatske historiografije. Ratna razaranja tijekom Prvog svjetskog rata 1914.-1918. nisu izravno pogodila Markgrofoviju Istru, a time ni Pulu, no nesigurnost se ratne svakodnevice, u prvom redu zbog blizine Sočkoga bojišta, ali i statusa Pule kao glavne austro-ugarske ratne luke, u gradu uvelike osjećala. Zdravstvena slika Pule u Prvom svjetskom ratu, prema biopsihosocijalnom modelu (Engel, 1977. i 1980.), ima doista nekoliko zanimljivih uglova. Uzimajući u obzir da je izlaganje ratu moglo trostruko povećati rizik pojave anksioznosti, negativnog raspoloženja i poremećaja kontrole poriva (Karam *et al.*, 2008.), u ovom bi se izlaganju naglasak stavio na psihičko stanje stanovništva Pule tijekom rata, tj., na jedan od najradikalnijih izraza psihičkih izazova – samoubojstvo. Iako bolnički registar pulske Pokrajinske bolnice uredno vodi podatke o pacijentima koji su tijekom rata bolovali od raznih psihičkih bolesti, poput melankolije, neurastenije, psihastenije, histerije, neuroze, psihoze, manije, depresije i paranoje, poseban se naglasak – uz komentar – dao na samoubojstvo. U radu se istražuje jesu li samoubojstva u Puli za vrijeme Prvog svjetskog rata bila učestala kao i u sjevernoj Italiji, na što je recentna literatura ukazala, ili se situacija u gradu zaraćene strane, bez obzira što se ondje nalazilo puno Talijana, donekle razlikovala. Uz usporedbu jesu li samoubojstva učestalija u ratnom ili mirnodopskom vremenu na primjeru Pule, uzevši u obzir petogodišta prije i poslije rata, u radu se analiziraju mogući razlozi dobivenih rezultata, a tematika postavlja u interdisciplinarni i multihistorijski kontekst.

SANJA MILJAN

Central European University, Budimpešta, Mađarska

sanja.miljan13@gmail.com

Preko mora i zemlje u prijenosu novih ideja. Mala braća Provincije Dalmacije u 14. i početkom 15. stoljeća

Jedna od najznačajnijih karakteristika franjevačkog reda, povrh dobrovoljnog siromaštva, bila je njihova mobilnost iz jednog grada u drugi, ne samo unutar njihove provincije, nego i izvan nje. Mobilnost i razmjena ljudskog potencijala proširila je njihov utjecaj, ideje i način života na sve slojeve društva u srednjovjekovnom gradu, čineći ih žarištem zajednice. U ovome izlaganju obradit će se distribucija i mobilnost franjevac Provincije Dalmacije (koja se proteže od Trsta u Italiji do Drača u Albaniji, sa svojim središtem u Dalmaciji) do prve polovice 15. stoljeća. Istražit će se na koji način su se franjevci selili iz jednog samostana u drugi unutar Provincije, te koji su bili razlozi za

njihovu relokaciju izvan Provincije (ponajviše u obrazovne svrhe, kao što je odlazak na studij). Nadalje, potrebno je osvrnuti se i na službe unutar Reda i na istaknute pojedince koji su ih obnašali. Postavlja se pitanje je li postavljanje na određenu službu značilo i veću mobilnost tih pojedinaca unutar strukture samog Reda. Pomoću mobilnosti nisu se samo „izvozila“ braća iz Dalmacije u druge provincije, već su i braća iz drugih provincija dolazili u Provinciju Dalmaciju, i ne iznenađuje da većina braće iz drugih provincija dolaze upravo iz talijanskih provincija, a s obzirom na sličnost između dalmatinskog i talijanskog kulturnog područja, ovu vezu ne bi trebalo izostaviti. Ova studija o franjevcima Provincije Dalmacije pridonijet će boljem razumijevanju samog Reda i na teoretskoj i na praktičnoj razini.

SUZANA MILJAN – GORAN BUDEČ

Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb
suzana.miljan@gmail.com
goranbudec@gmail.com

***Od patricija Piacence preko Zadra do vlastelina Lipovca.
Obitelj de Surdis kao nositelji promjena u anžuvinskoj Hrvatskoj i Slavoniji***

Plemićka obitelj de Surdis iz Piacence uspostavila je prve kontakte s hrvatskim zemljama sredinom 14. stoljeća kada je jedan njezin član, Franjo Manfredov, vršio notarsku službu u Zadru i drugim dalmatinskim komunama. U anžuvinskom razdoblju obitelj polako useljava u Zadar, a uspostavlja i intenzivne veze s kraljevskim dvorom, poglavito djelovanjem dvojice svojih pripadnika, klerika Ivana i laika Rafaela. Ivan je postigao značajnu crkvenu karijeru, uspinjući se od položaja čazmanskog kanonika sve do mjesta ostrogonskog nadbiskupa, a važnu je ulogu u usponu obitelji odigrala i njegova politička djelatnost tijekom koje je obnašao i položaj kraljevskog vikara u Hrvatskoj i Slavoniji. Njegov brat Rafael postao je kraljevski vitez i bio je jedan od stupova anžuvinske vlasti u Hrvatskoj i Dalmaciji. Njihov rođak Galeazzo obnašao je važne sudske položaje u kraljevstvu. Obitelj se sedamdesetih godina 14. stoljeća polako preseljava na područje srednjovjekovne Slavonije, nakon što su dobili vlasništvo nad tvrdim gradom Lipovcem, te se time uklopili među najznačajnije velikaške obitelji srednjovjekovne Slavonije. U izlaganju će se predstaviti karijere glavnih članova obitelji, kao i cjelokupna društveno-politička uključenost obitelji u život kraljevstva do izumiranja u muškoj liniji dvadesetih godina 15. stoljeća. Obitelj je svoj uspon u hrvatskom i slavonskom političkom i kulturnom miljeu ostvarila prvenstveno zahvaljujući svojoj obrazovanosti i stručnom djelovanju provodeći modernizacijske i strukturalne promjene specifične za anžuvinsko razdoblje hrvatske povijesti.

HELENA MILJEVIĆ PAVIĆ – VESNA SLAVIČEK

Osnovna škola „Dr. Andrija Mohorovičić“, Matulji
helena.miljevic@gmail.com

Ugostiteljska škola „Opatija“, Opatija
Osnovna škola „Srdoči“, Rijeka
vesnaslvk@gmail.com

Riječka kulturno-povijesna i industrijska baština – Trsat (Terenska radionica)

Iako se svi znanstvenici ne bi složili s teorijom o keltskom porijeklu imena Trsat, svi bi se bez sumnje složili da je ovo „brdo iznad rijeke“ (kelt. *Tarsa*) idealno mjesto za upoznavanje riječke kulturno-povijesne baštine. Minula stoljeća su na Trsatu naime, ostavila neizbrisive tragove rimske izvidnice, srednjovjekovnog kaštela, marjanskog svetišta, najstarijeg muzeja, Narodne čitaonice, škole, vojarne, sportske dvorane i prvog hrvatskog sveučilišnog kampusa. Trsatski spomenici govore kroz isprave (*Vinodolski zakon* 1288., *Trsatski statut* 1460. i *Trsatski zakon* 1640.) legende (o zmaju, sv. Kućici, čudotvornoj ikoni, stubama koje se ne daju izbrojati), kroz djela velikana (poput Martina i Nikole Frankopana, Petra Kružića, Andrije Ljudevita Adamića i Laval Nugenta), kroz zavjetne darove i posjete svjetovnih i vjerskih poglavara (pape Urbana V. i Ivana Pavla II., bana Tome Bakača-Erdödyja, despotice Barbare Frankopan, cara Karla V. i kraljice Marije Terezije) kroz potresne zahvale pomoraca (s jedrenjaka *Ban Mažuranić*, parobroda *Titanik* i bojnog broda *Szent Istvan*). Uz to se s kula Trsatske gradine kao na dlanu pruža pogled na centar grada i luku, te Lujzijanu – prometnicu koja je spojila Rijeku i Karlovac. Otvara se pogled i na kanjon Rječine – mjesto prve industrijske ekspanzije ali i neprirodne državne granice koja je između dva rata podijelila grad. Obzor s jedne strane doseže do otoka Kvarnerskog zaljeva, s druge do planinskog zaleđa, jasno definirajući Rijeku poveznicom Primorja i Gorskog kotara, kontinentalne Hrvatske sa svim svjetskim morima. Uz korištenje suvremene tehnologije, brojnih digitalnih izvora znanja i njihovoj primjeni tijekom učenja i poučavanja, nekadašnji Trsat i stanovnike Trsata moguće je doživjeti u terenskoj radionici putem iskustvenog učenja. Osnovni cilj terenske radionice jest potaknuti sudionike na otkrivanje i istraživanje odnosno izlazak iz okvira predavaonice i učionice. Učenje u izvornom okruženju najprimjereniji je način upoznavanja i istraživanja kulturno-povijesnih spomenika, osoba koje su ostavile trag u povijesti te njihovo povezivanje s današnjicom. Na taj način se znanja, vještine i spoznaje primjenjuju i produbljuju. Tijekom terenskog obilaska uslijedit će i istraživački zadatci za sudionike: prikupljanjem i bilježenjem podatka, neposrednim opažanjem, skiciranjem, opisivanjem i fotografranjem. Radionica može primiti 30-40 sudionika koji će biti podijeljeni u dvije grupe. U slučaju nepovoljnog vremena planirane aktivnosti mogu se prilagoditi održavanju u zatvorenom prostoru.

NIKŠA MINIC

Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli

niksa.minic@gmail.com

***Zdravstveni djelatnici u ulozi interkulturalnih medijatora:
slučaj Jugoslavije i Libije***

Znanstveno-tehnička suradnja između Jugoslavije i Libije, regulirana Sporazumima o tehničkoj suradnji iz 1965. i 1971., temeljila se, između ostalog, na suradnji u području zdravstva tijekom šezdesetih i sedamdesetih godina. U razdoblju između 1965. i 1975. ovaj se oblik suradnje intenzivirao pa se posljedično povećao i broj jugoslaven-skih zdravstvenih radnika. U odnosu na političku, ekonomsku i znanstveno-tehničku suradnju, kulturna je suradnja Jugoslavije i Libije tijekom sedamdesetih godina bila u zaostatku. Unatoč potpisanom Sporazumu o kulturnoj suradnji 1974. godine, programi kroz koje bi se osigurala primjena sporazuma nisu bili zaključivani, a ostvarena suradnja između Beograda i Tripolija na području kulture svodila se na djelovanje pojedinaca i nije dosegla obujam i razgranatost poput ostalih aspekata jugoslaven-sko-libijske suradnje. Međutim, zdravstveni djelatnici iz Jugoslavije koji su boravili u Libiji prenosili su svoje dojmove i svjedočanstva u tekstovima objavljenim u prestižnim jugoslavenskim medicinskim časopisima te dnevnom tisku. Na taj je način domaća javnost bila upoznata s različitim temama iz libijske kulture, primjerice načinom života, ulogom islama u svakodnevnicu, odnosom lokalnog stanovništva prema stranim radnicima i obrnuto te značenju antikolonijalne borbe. Namjera ovog izlaganja jest na temelju arhivske građe, dostupne literature i dnevnog tiska pokušati analizirati uzroke neuspješnog ostvarivanja Sporazuma o kulturnoj suradnji Jugoslavije i Libije kroz perspektivu pokreta nesvrstanih zemalja i uzroke uspješne uloge zdravstvenih djelatnika kao kulturnih medijatora, identificirati na koji su način izvještavali o kulturnoj razlici-tosti s kojom su se susretali te zaključiti jesu li i u kojoj mjeri kulturna i znanstveno-teh-nička suradnja utjecale na sveukupnu izgradnju jugoslaven-sko-libijskih odnosa.

IVAN MISSONI

Vir

ivan.missoni@yahoo.com

***Hrvatsko pasionsko stvaralaštvo kao potvrda viševjekovne
pripadnosti europskom kulturnom krugu***

U srcu europske kulturne baštine već gotovo dvije tisuće godina nalaze se patnja odnosno pasija (muka, raspeće i smrt) i uskrsnuće Isusa Krista. Opisani u evanđeljima, ti događaji kroz čitavu p(ri)ovijest kršćanstva tvore suštinski sadržaj promišljanja i duhovnih poniranja u vjernikâ. Liturgija i pobožnosti postupno su iznjedrili raznovrsne oblike umjetničkoga stvaralaštva. Tekstovi koji obrađuju navedenu tematiku – pasionska prikazanja – čine najbogatiji fond hrvatske srednjovjekovne književnosti. Kroz svoja četiri razvojna stupnja, od lirsko-narativnih pjesama preko dijaloških i dramatiziranih plačeva do crkvenih prikazanja u njihovom najrazvijenijem obliku, cikličkim prikazanjima, s petnaestak djela i ukupno oko 15 000 stihova pasionska prikazanja predstavljaju začetak hrvatskog dramskog stvaralaštva. Nastala su u gradovima duž istočnojadranske obale (Rijeka, Osor, Zadar, Tkon, Hvar), a pisana su na narodnom jeziku (vernakularu). Pasiona su prikazanja, nadalje, bila rasprostranjena diljem čitave katoličke Europe te su po broju djela i sadržanih stihova bila jedan od najopsežnijih književnih žanrova od 14. do 16. stoljeća. Intenzivna posvećenost počevljenju Mesijine pripovijesti dovela je do stvaranja brojnih tekstova na vernakularu radi dostupnosti čitateljima laicima. Također, bogatstvo urbanih sredina, primjerice onih u sjevernoj Italiji i sjeveroistočnoj Francuskoj, omogućilo je održavanje predstava koje su zahtijevale veliki prostor za pozornicu i gledalište te mnogo uloženog vremena, umijeća i resursa. Dok se najveće hrvatsko cikličko prikazanje, *Muka Spasitelja našega* iz 1556., sastojalo od 3664 rimovanih osmeračkih stihova i izvodilo se tijekom tri dana (na Cvjetnicu, Veliki četvrtak i Veliki petak), najveće francusko, *Djela apostolska* Simona Grébana iz 1460.-1470. obuhvaćalo je ogromnih 60 000 stihova, a njegova se izvedba protezala na punih 35 dana. U tom kontekstu, s pravom je istaknuo Émile Mâle: „Kristova je pasija sačinjavala najuzbudljiviji, neprestani, posvemašnji i univerzalni spekulativni interes srednjeg vijeka“. Prema tome, glavnom nakanom ovoga rada osvijestiti je znanstvenu i širu javnost o vrijednosti hrvatskih pasionskih prikazanja kao dragocjenih vrela za proučavanje u svjetlu njihova međutjecaja s prikazanjima u drugim europskim zemljama, osobito s talijanskim djelima toga žanra, tzv. *sacre rappresentazioni*, koji se otkriva usporedbom njihova nastanka, razvoja i okolnosti javnog izvođenja. Time se potvrđuje njihova neprijeporna pripadnost srednjoeuropskom i sredozemnom kulturnom krugu. Imajući u vidu povezanost i ujednačenost duhovnih i umjetničkih stremljenja europskog katoličanstva u kasnom srednjem vijeku, treba istaknuti da je hrvatsko dramsko stvaralaštvo, njegujući pritom svoju izvornost i samoniklost, vjerno pratilo europska gibanja. Postojala su međutim i uočljive različitosti; primjerice, scenske izvedbe domaćih drama znatno su skromnije i spektakularnošću i tehničkim zahtjevima, prilagođavajući se uvjetima i ukusu manjih priobalnih sredina.

DUBRAVKA MLINARIĆ

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
 dubravka.mlinaric@imin.hr

***Gospodarska djelatnost stanovništva i s njome vezana kultura života
 kao migracijski potencijal sjeverne Dalmacije ranoga novoga vijeka***

U kontekstu geo-političkih okolnosti, od mletačko-osmanskih sukoba i ratnih (ekonomskih, demografskih ili ekoloških) devastacija, preko specifičnoga pravnog položaja mletačke Dalmacije, povezanog uz ekonomska ograničenja, primjerice u trgovini soli, pa do ekoloških specifičnosti nizinskoga krškoga, ali i plodnog prostora Vranskoga posjeda, razvila se cijela lepeza različitih gospodarskih djelatnosti. Strukovne zakonitosti i način života zaposlenika tih privrednih grana, kao i obnašatelja raznih administrativnih službi odnosno pravno-posjedničkih namjesništava kojima su osiguravali egzistenciju, oblikovali su svakodnevicu stanovnika Ravnih kotara i Bukovice u 17. i 18. stoljeću. Sudionici u određenim ekonomskim djelatnostima ili pravno-administrativnim poslovima su upravo zbog prirode svoga posla razvili specifičan način života. On se razlikovao od grane do grane djelatnosti, odnosno vrste službe, ali je ujedno ovisio i o staleškim pozicijama, tj. društvenom statusu pojedinca s jedne, odnosno udaljenosti od opasnoga višegraničja s druge strane. Pritom su povoljniji pravni status ili druge beneficije bili „krojeni“ modelom društvenoga sustava. Primjer je položaj i politička moć grofa Francesca Borellija iz Verone, kao korisnika vranskog laudemija. On je svojoj obitelji upravo na osnovu plemićkog pravnog i s njime vezanog ekonomskog statusa mogao osigurati primjerenu kvalitetu života u sigurnijem, zdravijem i ugodnijem urbanom ambijentu Biograda, bez obzira na posjede u vranskim močvarnim selima. S druge je strane morlačke stočare, koji su kao pomoćne protuosmanske vojne jedinice planski naseljeni na ispražnjena selišta, od sklanjanja na sigurnije, zdravije ili ugodnije mjesto za život dijelio upravo njihov nizak društveni status, čak i unatoč inicijalnim beneficijama koje su im serdari ili oni sami dobili kao naknadu zbog preseljenja iz osmanske (bosanske ili bukovičke) unutrašnjosti. Te je dvije krajnosti doseljenika u Ravne kotare pratio i veliki raskorak u kulturi života koji su vodili. Obilježavala ju je u jednom slučaju trajna nesigurnost, siromaštvo, bolesti i strah od ratnih stradanja (Morlaci), a u drugom raskoš plemenitaškoga života u urbanim središtima, koja je Borellijevima omogućila da se bave znanošću, kulturom i promišljanjem fiziokratskoga razvoja sela koja su dobili na upravljanje. Kratak pregled različitih gospodarskih djelatnosti, službi i poslova te specifičnog načina života stanovnika koji ih je pratio u ovom će radu imati svrhu identifikacije migracijskog potencijala koje su zabilježene ekonomije odnosno službe razvijale, bilo da se radilo o doseljenicima ili iseljenicima iz sjeverne Dalmacije. Dodatni će fokus ovog istraživanja biti na pitanjima koji su sve obrasci dnevnih, sezonskih ili trajnih migracija postojali, koji su motivi migrante pokretali na kretanje te kako su migracijski podaci zabilježeni u povijesnim izvorima.

MARIJA MOGOROVIĆ CRLJENKO – DANIJELA
DOBLANOVIĆ ŠURAN

Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli

mmogorov@unipu.hr

ddoblanovic@unipu.hr

Migracije i doticaji kultura u ranonovovjekovnoj Istri

Istra je u ranom novom vijeku bila pogođena mnogim nedaćama, ratnim sukobima i pljačkama koji su bili posebno česti tijekom 16. i 17. stoljeća, a njih su pratile brojne epidemije, prvenstveno kuge i malarije. Sve je to uzrokovalo depopulaciju. U tom je razdoblju Istra politički bila podijeljena između Venecije (obalni dio) i Habsburgovaca (unutrašnjost). No spomenute nedaće nisu poznavale granice pa su se s depopulacijom, kao posljedicama ratnih sukoba i epidemija, borile i mletačka i austrijska vlast. Glavne mjere kojima su nastojale suzbiti depopulaciju bile su organizirane kolonizacije, koje postaju i službenom politikom kako mletačkih tako i austrijskih vlasti. Mletačka vlast osniva i Magistrat za nenapućene krajeve, te ima providura za neobrađena dobra, koji je trebao brinuti o doseljenicima. U izvorima se doseljenici najčešće nazivaju *habitantini novi*. Doseljenici stižu iz različitih krajeva, grčkih pokrajina, Apeninskog poluotoka, Dalmacije, Bosne i Hercegovine, crnogorskog primorja odnosno Albanije. Sve kolonizacije nisu bile jednako uspješne, odnosno neke su propale, ali bilo je i onih uspješnih. Neke su migracije bile stalne, a neke povremene. U fokusu naših istraživanja su doticaji različitih kultura, doseljenika i starosjedioca te prilagodba doseljenika novom okruženju. Spomenuto promatramo kroz kumstva i vjenčane darove. Glavni izvori na kojima se analiza temelji jesu istarske matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih, te popisi stanovništva.

MYROSLAVA MOSTEPANIUK

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

bogjeljubov@gmail.com

***Sestre Reda svetog Bazilija Velikog na području
današnje Bosne i Hercegovine u 20. stoljeću***

Namjera je ovog izlaganja prikazati temeljne povijesne odrednice i glavne podatke djelovanja sestara Reda svetog Bazilija Velikog u Grkokatoličkom vikarijatu Križevačke eparhije u Bosni i Hercegovini (BiH) tijekom 20. stoljeća. Rad je podijeljen u tri cjeline. Najprije se upućuje na socio-eklezijske premise dolaska sestara bazilijanki u BiH, s posebnim osvrtom na utemeljenje crkvene jurisdikcije za doseljenike iz Ukrajine u BiH početkom 20. stoljeća. Zatim slijedi pregled sudjelovanja sestara bazilijanki u životu grkokatoličke crkvene zajednice u BiH prije Drugog vatikanskog koncila: uz statističke podatke redovničkih zvanja iz BiH toga razdoblja, prikazan je boravak sestara

1927.-1932. u nekadašnjem studitskom samostanu u Kamenici (BiH). U posljednjem dijelu rada analiziran je doprinos bazilijanki u pastoralnom radu Katoličke Crkve u BiH nakon Koncila. U tu svrhu opširnije je obrađena povijest katehetske kuće u Devetini i duhovnog centra u Prnjavoru kao glavnih pastoralnih uporišta. Prikupljanjem i sistematiziranjem podataka iz samostanskih kronika, zapisnika sjednica, vjerskog tiska i ostalih izvora dobiva se uvid u kompleksnu i plodnu povijest djelovanja redovnica na ovim prostorima što čini značajan doprinos ovoga rada i otvara nova istraživačka obzorja.

MAGDALENA NAJBAR-AGIČIĆ

Sveučilište Sjever, Koprivnica

mnajbar@unin.hr

Karlovački medijski krajolik u vrijeme Hrvatskog proljeća

U izlaganju će se na primjeru Karlovca i karlovačkih medija analizirati politička i društvena previranja u doba Hrvatskog proljeća na lokalnoj razini, u cilju oslikavanja mikrostruktura koje su međusobno djelovale u tadašnjem društvu. Karlovac je sredina s vrlo bogatom medijskom tradicijom koja seže u prvu polovicu 19. stoljeća. Kao jedan od većih urbanih centara i u vrijeme Narodne/Socijalističke Republike Hrvatske, imao je razvijenu izdavačku djelatnost. Novinski naslov koji je obilježio poslijeratnu medijsku scenu Karlovca svakako je *Karlovački tjednik* – jedan od najznačajnijih lokalnih listova u zemlji. Također, druga polovica 1960-ih s vrhuncem u vrijeme Hrvatskog proljeća donosi obnovu časopisa Matice hrvatske u Karlovcu *Svjetlo*, koji od 1965. do 1971. izlazi kao prilog *Karlovačkom tjedniku*. Njegovo gašenje bilo je rezultat sloma Hrvatskog proljeća. Pokušat će se proniknuti u lokalni odnos snaga, proučiti postojeće napetosti i otkriti pozadina zbivanja i procesa koji su se događali u to vrijeme u Karlovcu kako bi to poslužilo kao studija slučaja za lokalne prilike općenito. Građu za ovo istraživanje predstavlja vrlo bogata zbirka dokumenata lokalnih institucija vlasti koja se čuva u Državnom arhivu u Karlovcu, memoarska građa vezana uz osobe aktivne u to vrijeme te sama novinska građa, odnosno brojevi *Karlovačkog tjednika* iz tog vremena.

ANTUN NEKIĆ
Sveučilište u Zadru
ag.nekic@gmail.com

Kultura nasilja kao okvir za razumijevanje posjedovnih sporova: primjer slavonskog plemstva u 14. stoljeću

Istraživati srednjovjekovnu Slavoniju znači gledati taj svijet kroz prizmu izvora koji su gotovo u potpunosti javnopravnog karaktera i koji se gotovo isključivo tiču posjedovnih pitanja, što uostalom nije specifičnost same Slavonije već i velikog dijela zemalja unutar političkog okvira *Archiregnum*-a *Hungaricum*-a. Dobar pak dio takve dokumentacije tiče se posjedovnih sporova, koji vrve nasiljem, te se štoviše čine neizbježno protkani nasilnim postupcima. S obzirom na to ponešto je iznenađujuća nezainteresiranost hrvatskih povjesničara za tu temu, naročito ukoliko se uspoređi sa studijima posvećenima nasilju u okviru drugih historiografskih tradicija, gdje nasilje predstavlja posebnu pod-disciplinu srednjovjekovne povijesti. Polazeći od toga izlaganje ima dvojak cilj: sagledati nasilje među plemstvom vezano uz posjedovne sporove u Slavoniji kroz prizmu istraživačkih pitanja oblikovanih u toj historiografskoj tradiciji te pokušati istaknuti lokalne specifičnosti. Drugim riječima, u prvom će se redu nastojati sagledati može li se govoriti o feudu u kasnosrednjovjekovnoj Slavoniji, odnosno mogu li se uočiti specifična pravila za uporabu nasilja u okviru posjedovnih sporova. Nadalje, razmotrit će se stav onih koji predstavljaju javnu vlast prema nasilnim praksama te kako ista utječe na dinamiku rješavanja sporova. U konačnici pažnja će se usmjeriti prema samoj „tehničar“ nasilja slavonskog plemstva.

JADRANKA NERALIĆ
Hrvatski institut za povijest, Zagreb
neralic@yahoo.it | neralic@isp.hr

***Splitski nadbiskup Bartolomeo Zabarella (1400.-1445.)
u diplomatskoj službi pape Eugena IV. (1431.-1447.)***

Biografija splitskoga nadbiskupa Bartolomeja Zabarelle (1400.-1445.) slična je biografijama mnogih njegovih vršnjaka iz uglednih padovanskih obitelji. Od rane je mladosti bio uključen u najvažnija društvena i politička događanja svoga rodnog grada. Njegov je stric Francesco Zabarella, ugledni profesor kanonskog prava na najstarijim talijanskim sveučilištima u Padovi i Firenci, imenovanjem za firentinskog biskupa i kardinala rimske naslovne bazilike Svetih Kuzme i Damjana početkom 15. stoljeća ostvario i značajnu crkvenu karijeru. Godine 1405. vodio je pregovore između Venecije i padovanske vojvodske obitelji Carrara koji su završili predajom Padove pod mletačku vlast, a ogromne je zasluge imao i u rješavanju višedesetljetnog raskola Zapadne Crkve na saboru u Konstanzu, koji je 1417. godine završio izborom rimskog plemića Odda Colonne za papu Martina V. Novi je papa u znak zahvalnosti njegova mladog nećaka

Bartolomeja primio u službu apostolskog protonotara nekoliko tjedana nakon krunidbe. Po završetku studija prava u Padovi 1428. godine i Bartolomej se poput mnogih svojih vršnjaka pripremio za crkvenu karijeru u Kuriji, najsjajnijem mjestu koje u 15. stoljeću zapošljava obrazovane humaniste s odličnim poznavanjem klasičnih jezika i pravnike s doktoratom iz kanonskog prava! Poticaji za odlazak u Rim došli su pred kraj pontifikata pape Martina V., namještenjem u uredu koji zaprima i rješava molbe kršćana upućenih papi (*referendarius utriusque signature*) i imenovanjem za splitskog nadbiskupa. Vrhunac je karijere, međutim, dostigao tijekom pontifikata Martinova nasljednika, pape Eugena IV. Condulmera koji mu je pored uobičajenih pravnih poslova povjeravao i rješavanje najrazličitijih nadarbinskih sporova s prostora sjeverne Italije, Francuske i Španjolske. U službi mletačkoga pape Bartolomeo Zabarella je svakodnevno surađivao s njegovim najbližim suradnicima među kojima su kardinali Francesco Condulmer i Giordano Orsini, papini tajnici i poslanici Poggio Bracciolini i Cristoforo Garatone, naslovni (nad)biskupi u kurijalnoj službi Biagio Molino, Cristoforo Marcello, Daniele Scoti, Angelo Cavazza. Tijekom desetljeća, koje je Eugenova Kurija provela u Firenci, nazočio je važnim povijesnim događajima poput posvećenja firentinske katedralne bazilike Santa Maria del Fiore i njene kupole na blagdan Navještenja, 25. ožujka 1436. godine, i Saboru Ujedinjenja Zapadne i Istočne Crkve 6. srpnja 1439. godine. Njegovu je vjernu službu nakon Sabora papa Eugen IV. nagradio imenovanjem za firentinskog nadbiskupa te apostolskom legacijom u Francusku i Englesku. Uspješno bi mu okončanje ovih diplomatskih misija zasigurno donijeli kardinalski šešir da ga smrt nije zatekla u gradiću Sutriju, pedesetak kilometara od Rima, 13. kolovoza 1445. godine.

CHRISTIAN AXBOE NIELSEN

Sveučilište u Aarhusu, Danska
christian.a.nielsen@cas.au.dk

Uspostavljanje sistema društvene samozaštite i općenarodne obrane u SR Hrvatskoj

Na temelju arhivskog gradiva i stručnih časopisa organa sigurnosti socijalističke Jugoslavije, ovo izlaganje analizira uspostavljanje i razvoj sistema društvene samozaštite i općenarodne obrane u SR Hrvatskoj. U ovome su pored partijskih organa sudjelovali republički sekretarijati za unutarnje poslove i za narodnu obranu. Posebna pažnja će se posvetiti provođenju društvene samozaštite i općenarodne obrane na nivou općina u SR Hrvatskoj, s obzirom da su decentralizacijom organa unutarnjih poslova poslije Četvrtog plenuma općine trebale igrati ključnu ulogu u sigurnosnom sustavu zemlje. Riječ je o općoj militarizaciji društva. Ključno je bilo učešće svakog građanina – uključujući i djecu – u „sigurnosnoj kulturi“ zemlje. Izlaganje će kao *case studies* koristiti općine u Zagrebu i općinu Osijek, i to preko razmatranja godišnjih akcija *Ništa nas ne smije iznenaditi* (NNNI). Arhivsko gradivo o ovim akcijama najbolje pokazuje složenost odnosa partijskih i državnih organa i samim time daje doprinos boljem razumijevanju sigurnosnog sustava bivše države.

ZRINKA NOVAK – ZORAN LADIĆ

Odsjek za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb
zrinka.novak@gmail.com | znovak@hazu.hr
zladic@hazu.hr

Stranci u Rijeci sredinom 15. stoljeća

Na temelju analize objelodanjenog bilježničkog arhivskog gradiva iz Državnog arhiva u Rijeci, što je započeo Silvino Gigante i dovršio Mirko Zjačić, izlagači će pokušati predstaviti položaj i ulogu stranaca u svakodnevnom životu Rijeke u navedenom razdoblju. Raščlamba se temelji na jedinoj sačuvanoj kasnosrednjovjekovnoj bilježničkoj knjizi koju je zapisao riječki komunalni kancelar i notar Antun *de Renno de Mutina* u periodu od 1436. do 1461. godine. U određenoj mjeri, autori će konzultirati i odredbe riječkog statuta. Kao što je to učinjeno za neke druge istočnojadranske komune, autori će nastojati ukazati na podrijetlo, zanimanje i društveni položaj stranaca u Rijeci. Pri tome će posebnu pažnju posvetiti razmatranju komuna, gradova i regija iz kojih su stranci najčešće dolazili i nastanjivali se u Rijeci na duže ili kraće razdoblje ili, pak, za stalno. Naime, vrijeme provedeno u Rijeci često je uvjetovalo društveni položaj stranaca u gradu, baš kao i moguće ženidbene veze i posjedovanje nekretnina, kao uvjeta za stjecanje statusa građana. Autori će razmotriti i svakodnevni život stranaca, njihove svakodnevne aktivnosti, krug njihovih prijatelja i profesionalnih suradnika te klijenata, kao i činjenicu da li su se naseljavali s ili bez obitelji. U mjeri u kojoj će to biti moguće, izvršit će se komparacija podrijetla, profesionalnih zanimanja i društvenog položaja stranaca u Rijeci u odnosu na druge istočnojadranske gradove i komune u kasnosrednjovjekovnom razdoblju. Na temelju takve raščlambe autori će nastojati uočiti sličnosti i/ili razlike u ulozi stranaca u svakodnevnom životu u Rijeci u odnosu na druge naše gradove i komune kasnog srednjeg vijeka.

FILIP NOVOSEL

Hrvatski institut za povijest, Zagreb
fnovosel1@gmail.com

„Postea vero quam Tyrannio mihi libros disposuit, mens addita videtur meis aedibus (Cicero, *Ad Atticum* IV, 8)“ : knjižnica zadarskog učenjaka Šimuna Ljubavca i kultura čitanja u Dalmaciji 17. stoljeća

Mletačka Provincija Dalmacija i Albanija u određenoj je mjeri svakako pripadala perifernim dijelovima Europe. Permanentno nesiguran pogranični prostor dodatno uzdrman čestim eskalacijama ratnih sukoba između Mletačke Republike i Osmanskog Carstva vođenih na njezinom uskom obalnom teritoriju, ali i općenita stagnacija i marginalizacija Sredozemlja u političkom i ekonomskom smislu tijekom 17. stoljeća, ne-

gativno su utjecali na generalno stanje Provincije. Međutim, i u ovako za gospodarstvo i demografiju teškim okolnostima, društvene prilike, pogotovo u urbanim središtima, imale su svoju dinamiku koja je uspijevala odolijevati ekonomskim krizama i ratovima. Stanovništvo je dakle, unatoč prilično nepovoljnim okolnostima, na svakodnevnoj razini prakticiralo i nastojalo razvijati društveni i kulturni život. Na temelju prethodne tvrdnje, glavna je namjera ovog izlaganja kroz specifičan aspekt konzumiranja kulture prikazati upravo kako je kulturni život u gradu Zadru kao centru Provincije Dalmacije i Albanije funkcionirao sredinom 17. stoljeća u vrijeme dugotrajnog i za obje zaraćene strane – Mletačku Republiku i Osmansko Carstvo, iscrpljujućeg Kandijskog rata (1645.-1669.). Naime, na temelju čitalačkih navika jednog od najistaknutijih zadarskih stanovnika, imućnog gradskog plemića i učenjaka Šimuna Ljubavca (1608.-1663.), pokušat će se prikazati intelektualne preokupacije društvenih elita na prostoru istočnog Jadrana. Pravnik, povjesničar i uopće aktivni pripadnik *respublica literaria*, Ljubavac je sastavio inventar, danas čuvan u Državnom arhivu u Zadru, u kojem je popisana njegova osobna knjižnica s četiristotinjak naslova iz najrazličitijih područja znanosti i umjetnosti onoga vremena, od antičkih do suvremenih autora. Iako su ovakvi popisi rijetki te materijal za detaljniju komparativnu analizu nedostaje, Ljubavac će poslužiti kao paradigma po kojoj bi se mogao iščitati slojevit profil jedne obrazovane osobe s istočnojadranske obale. Konkretnije, analizom ovog impozantnog popisa nastojat će se pokazati što je točno jedan dalmatinski intelektualac čitao. Time će se otkriti ne samo čime je nadograđivao svoje profesionalne vještine ili upotpunjavao slobodno vrijeme nego i kako je izgrađivao šira razmišljanja i stavove koje je iznosio ili branio jednako u relativno ograničenim pismenim krugovima kao i u onim mnogo rasprostranjenijim nepismenim. Ujedno, naslovi koje je Ljubavac imao na raspolaganju svakako će pokazati i u kojoj su mjeri dalmatinski intelektualci bili u mogućnosti pratiti onovremene generalne trendove na području znanosti i umjetnosti. Konačno, rezultati ovog istraživanja trebali bi pomoći i u definiranju pozicije istočnojadranskog prostora na relaciji općih kulturnih središta i periferija onovremenog Sredozemlja i Europe.

ZRINKO NOVOSEL

Hrvatski institut za povijest, Zagreb
zrinko.novosel@gmail.com

Intelektualni transferi i profesionalna umreženost na primjeru prve generacije profesora Pravnog fakulteta Kraljevske akademije znanosti u Zagrebu

U jeku terezijanskih reformi, tijekom 70-ih godina 18. stoljeća, osnovana je i Kraljevska akademija znanosti u Zagrebu, kao najviša obrazovna ustanova na području Banske Hrvatske. U sklopu Akademije s radom su 1776. godine započeli Filozofski, Teološki i Pravni fakultet, na kojem su ustanovljene četiri katedre i usvojen kurikulum studija. Na čelu svake od tih katedri postavljeni su profesori prava. Tako je na čelo katedre za kanonsko pravo postavljen Franjo Milašinčić, za prirodno i opće javno pravo Vinko

Kalafatić, za kameralistiku Adalbert Barić te Josip Petrović na čelo katedre za građansko i domovinsko pravo. Njihove će karijere i znanstveno-pedagoška djelatnost biti u fokusu ovog referata, pri čemu će ih se staviti u širi kontekst intelektualnih kretanja na polju pravne znanosti u ovome razdoblju. Prvi problem istraživanja leži u činjenici da je hrvatska historiografija pojedinim temama iz povijesti Pravnog fakulteta Akademije u Zagrebu posvetila razmjerno mnogo pažnje, posebice onima vezanim uz izvođenje kurikuluma, dok je njenom položaju u okviru visokog školstva u Habsburškoj Monarhiji posvećeno razmjerno malo pažnje. S druge strane, pojedini profesori Pravnog fakulteta već su dugo vremena prepoznati kao nosioci intelektualnih i kulturnih kretanja, pa je tako o Adalbertu Bariću i Vinku Kalafatiću do sada napisano više znanstvenih i stručnih radova, dok u modernoj historiografiji ne možemo primijetiti interes za djelovanje Josipa Petrovića i Franje Milašinčića. Iz ova dva problema proizlazi istraživanje koje će predstaviti temelj ovog referata. Kroz model intelektualnih transfera ukazat će se na važnost uspostave Pravnog fakulteta Akademije u Zagrebu i prve četvorice profesora kao nositelja idejnih razmjena na polju pravne znanosti u Habsburškoj Monarhiji. Pri analizi njihove pravne produkcije i pedagoško-znanstvene djelatnosti uspostaviti će se veza s intelektualnim utjecajima koji su formirali njihovu profesionalnu orijentaciju. Umreženost profesora u intelektualni krug pravnih stručnjaka i visokoškolskih ustanova pokazuje se kao relevantan faktor, pa će se u referatu kroz model historijske analize mreža pružiti grafički prikaz njihovih profesionalnih veza i utjecaja, kao i pojedinačnih karijernih puteva. Simbiozom ovih dvaju modela predstavljeno istraživanje doprinijet će razumijevanju položaja ove četvorice profesora u krugu profesionalnih pravnika tadašnje Habsburške Monarhije, kao i evaluaciji njihove znanstveno-pedagoške djelatnosti.

DENIS NJARI

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
denis.njari@gmail.com

Identifikacija srednjovjekovnih utvrda uz rijeku Vuku

Cilj je referata dati preglednu sliku o rasporedu utvrda koje su se nalazile uz srednji i donji tok rijeke Vuke. U prvome dijelu izlaganja iznijet će se dosada postojeće spoznaje i postojeća stručna literatura o pojedinim utverdama uz Vuku te kratak ekohistorijski opis analiziranoga područja. U drugom dijelu izvršiti će se identifikacija pojedinih utvrda, na temelju topografskih i drugih relevantnih zemljovida te spomena u pojedinim srednjovjekovnim ispravama. Za one lokacije na kojima su vršena arheološka istraživanja ili je barem provedeno rekognosciranje, bit će korištena i dokumentacija nastala terenskim arheološkim istraživanjima. Pored identifikacije, u izlaganju će se pokušati dati i preciznija ubikacija pojedinih utvrda, s ciljem preciznijeg definiranja njihova položaja u prostoru. Nadalje, ukazat će se na kompleksnu i razgranatu mrežu srednjovjekovnih utvrda na relativno malom prostoru te ubikaciju i identifikaciju

pojedinih srednjovjekovnih otkonima na području ili u blizini analiziranih utvrda. Na koncu, upozorit će se i na činjenicu da su utvrde uz rijeku Vuku unatoč fortifikacijskoj, a potencijalno i rezidencijalnoj te upravnoj važnosti, dosad nedovoljno istraživane i proučavane, a nadati se je da će izlaganje potaknuti na otvaranje novih istraživačkih pitanja.

JELENA OBRADOVIĆ MOJAŠ

Sveučilište u Dubrovniku

Jelena.Obradovic@hrt.hr

***Dubrovačka kolenda kao zaštićeno kulturno dobro
(od istraživanja do upisa u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske)***

Dosadašnje spoznaje iz literature i arhivskih izvora locirale su Dubrovnik kao mjesto najstarijeg hrvatskog zapisa o *kolendavanju*. Blagdanski običaj kojim se od 13. stoljeća čestita i nazdravlja Badnja večer odnosno Stara godina, duboko je uronjen u kulturu življenja dubrovačkog podneblja. U dokumentarnoj podlozi na kojoj je temeljeno istraživanje i postavljen vremenski okvir od gotovo osam i po stoljeća u kojem se folklorno kolendavanje u tradiciji Dubrovnika zadržalo do danas, valja izdvojiti i postojanje kolende u književnom obliku kojim je u dubrovačkom pjesništvu u 18. i 19. stoljeću utisnut zamjetan kolendarski otisak. Generacije (pro)nositelja tradicije još od srednjovjekovlja usmenom predajom i sačuvanim arhaičnim radnjama u ophodu uz instrumentarij, pjevaju, čestitaju, primaju darove i njeguju *kolendavanje* kao izdvojen segment dubrovačke nematerijalne baštine, a vitalnost te tradicije vidljiva je i u suvremenom Dubrovniku. Istraživanje je usustavilo podatke iz arhivske građe, literature i izjava kazivača, dokazujući kontinuitet folklornog kolendarskog čestitanja do vremena u kojem i sami svjedočimo ljepoti starog običaja. Njegovanjem *kolendavanja* zajednica se na svojevrsan način okreće vlastitom identitetu, otvarajući se istovremeno novoj publici i generacijama koje dolaze. Zbog svoje povijesne dubine, običaja, estetike i vitalnosti, kolende su dragocjena nematerijalna baština suvremenog Dubrovnika. Upisom *kolendavanja* u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, spoznaja o kolendarskom živućem tradicijskom nasljeđu Dubrovnika prepoznata je i u kulturnom pejzažu zaštićene nacionalne nematerijalne baštine. Višestoljetni je običaj osnažen dodatnom razinom svijesti osobito u kontekstu opće spoznaje kako je Dubrovnik identificiran i definiran kulturno-povijesnim nasljeđem.

ALEN OBRAZOVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

alen.obrazovic1@gmail.com

Mrtvi kanal – prilog proučavanju riječke kulturne povijesti

Nekadašnje staro korito Rječine, iako danas nosi naziv Mrtvi kanal, za Riječane je od uvijek imalo važnu povijesnu ulogu. Upravo na tom mjestu nalazila se prvobitna riječka luka i to mjesto imalo je primarno trgovačku funkciju sve do 19. stoljeća i iskapanja novog, većeg korita. No, to nije značilo i gubitak na važnosti ovog malog korita, već naprotiv. Ono je preraslo u bitnu trgovačku mikro lokaciju, mjesto lokalnog bazara, gdje su se mogli sresti trgovci s obližnjih otoka i iz kopnenih naselja. Možda najpoznatiji period ovog malog kanala nalazi se upravo u prvoj polovici dvadesetog stoljeća, kada on postaje dio administrativne granice između *Corpus separatuma* i ostatka Banske Hrvatske, a ubrzo nakon pripojenja Rijeke Italiji na ovom mjestu se podiže i granični zid, koji bi se danas mogao prozvati i riječkim Berlinskim zidom. Nakon pripojenja Rijeke Jugoslaviji 1945. i rušenja graničnog zida grad se povezuje upravo na tom mjestu te je na taj način kanal postao bitna poveznica i mjesto susretišta, kao što je i bio cijelu svoju povijest. Upravo tu funkciju kanal održava i do danas, dokazujući kako je on doista „živ” i važno mjesto riječke povijesti.

IDA OGRAJŠEK GORENJAK

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

iograjse@ffzg.hr

Nastavnice zagrebačkih gimnazija u međuratnom razdoblju

Poučavanje je jedno od prvih ženskih intelektualnih zvanja. Učiteljice i guvernante bile su gotovo sinonim za obrazovane zaposlene žene tijekom 19. stoljeća, a otvaranje sveučilišta ženama i porast broja ženskih gimnazija omogućilo je pojavu srednjoškolskih profesorica. U međuratnom razdoblju nastavnice srednjih škola već predstavljaju malu, ali značajnu grupu, a njihov broj pokazuje stalan trend rasta. Izlaganje će analizirati zagrebačke srednjoškolske nastavnice iz međuratnog razdoblja kao skupinu. Pri tome će se odrediti njihov položaj i utjecaj u odnosu na tri faktora: ukupni nastavnički kadar srednjih škola, utjecaj i položaj unutar specifične struke i društveni angažman. Odredit će se koje su se srednje škole pokazale otvorene za zapošljavanje žena, omjer žena u ukupnom kadru, predmete koje su predavale, recepciju od strane učenika i učenica, ostalih nastavnika te faktore koji su utjecali na duljinu karijere i mogućnost napredovanja. Analizirat će se i njihov angažman unutar struke, u kojoj su mjeri bile članice profesionalnih i strukovnih udruženja, prisutnost i motiviranost da objavljuju u stručnim časopisima i utjecaj na razvoj i unaprjeđenje pojedinih struka. Napokon, obradit će se i njihov angažman u javnim diskusijama i ženskom pokretu. Pokušat će se

odgovoriti na pitanja kakav je bio stav javnosti prema srednjoškolskim nastavnicama, u koje su se društvene rasprave najčešće uključivale, u kojoj su mjeri bile zainteresirane i uključene u ženski pokret i je li postojala formalna ili neformalna mreža podrške među nastavnicama srednjih škola.

ELVIS ORBANIC

Zavod za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci
Područna jedinica u Puli
eorbanic@hazu.hr

Crkvena duhovna i materijalna kultura Berma prve polovine 17. stoljeća

Za prostor župe Beram prve polovine 17. stoljeća od značajnijeg korpusa arhivskog gradiva sačuvani su samo vizitacijski zapisnici porečkih biskupa. Naime, Beram je potpadao pod upravu porečkog ordinarija i kao takav bio podložan njegovim vizitacijskim ophodima. Iako izvještaji *ad limina* daju uvid na općoj razini biskupije, ovi ujedno potvrđuju stanje koje je unutar vizitacijskih zapisnika predloženo na pojedinačnom primjeru Berma. Inteliktualna formacija klera bilo je jedno od ključnih pitanja katoličke obnove nakon Tridentinskog koncila. Raširena slaba obrazovanost dozivala je potrebu sustavnog pristupa problemu kojem se nastojalo pristupiti kroz osnivanje sjemeništa. I zaključci postridentinskih biskupijskih sinoda išli su za tim da se podigne razina obrazbe dijecezanskoga klera upućujući svećenstvo na knjižne naslove što bi ih trebali posjedovati. Pojavili su se i pojedini pisci koji su navodili u svojim pastoralnim priručnicima popis knjiga koje svaki župnik nužno potrebuje u svojoj biblioteci. Iz spomenutih zapisnika pastoralnih vizitacija porečkih biskupa kao i njihovih izvještaja Svetoj Stolici moguće je donekle propitati obrazovnu kulturu klera kao i postojanje župnih biblioteka u Bermu. Nadalje, pitanje vjerske kulture puka (vjeronauka) je također sustavno propitivano u vizitacijama tijekom prve polovine 17. stoljeća. Odgovori župnika kao i biskupu pouzdanih laika govore o karakteristikama ove sredine i u tom smislu. Jezična kultura je također našla mjesto u ovim zapisnicima, iz čega razaberemo kako se govorilo u Bermu te sukladno tomu što je predstavljalo ovo mjesto u etničkom smislu. Istražujući materijalnu kršćansku kulturu, temeljem vizitacijskih zapisnika, možemo pouzdano saznati, između ostaloga, broj crkava i oltara te o njihovim promjenama tijekom godina na području beramske župe. Također, u nekoliko slučajeva zamjećujemo juspatronate koji dijelom odražavaju društveno razgranatiju sliku ove župe od očekivanog. Ovim izlaganjem, na temelju spomenutih grupa vrela (vizitacija i relacija), nastojat ćemo prikazati dijelove duhovne i materijalne kulture Berma tijekom prve polovine 17. stoljeća uspoređujući ga s nekim drugim sredinama sličnog društvenog konteksta.

MILA ORLIĆ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
milaorlic@uniri.hr

***„Krvoločni Slaveni“: prikazi i narativi stereotipnog predstavljanja
„drugog“ na sjeverno-jadranskom prostoru***

Tema referata vezana je za sjevernojadranski prostor i načine na koji se stvara i predstavlja slika „drugoga“ u vezi povijesnih događaja iz Drugoga svjetskog rata i poraća, iz perspektive talijanske kulture i historiografije. Cilj prezentacije jest prikazati u kojoj mjeri i u kojim oblicima u Italiji danas postoje narativi koji se temelje na stereotipnom predstavljanju „drugog“, poistovjećenog sa „Slavenom“ (*slavo*). Analiza će se usredotočiti na posljednjih trideset godina kada je cirkulacija narativa, koji proizlaze iz duge nacionalne i nacionalističke tradicije, ponovno aktivirana ratovima u bivšoj Jugoslaviji (kao amblem „etničkog barbarizma“), a potom se i učvrstila u službenim govorima i javnim komemoracijama nakon ustanova Dana sjećanja na žrtve fojbi i egzodusa 2004. godine. Od tada se u talijanskom javnom prostoru, ali i u historiografiji i kulturi općenito, sve više nameću nacional-patriotski diskursi koji se odnose na „istočnu granicu“ i koji su prožeti antislavenskim predrasudama i stereotipima. Taj je trend sve prisutniji u javnim govorima i komemoracijama povodom Dana sjećanja na žrtve fojbi i egzodusa svakog 10. veljače. Međutim, rastući oblici neo-iredentizma u pograničnom području ruše uvjete za suživot u multikulturalnom i višejezičnom prostoru te favoriziraju širenje narativa prožetih ksenofobijom i rasizmom.

BRANKO OSTAJMER

Hrvatski institut za povijest, Zagreb
bostajmer@gmail.com

Hrvatsko-mađarske kulturne veze u razdoblju neoapsolutizma

Kada je u rujnu 1848. hrvatski ban Josip Jelačić s vojskom prešao rijeku Dravu i navijestio rat mađarskoj revolucionarnoj vladi, hrvatsko-mađarski odnosi dotaknuli su najnižu točku u svojoj (dotad) sedam i pol stoljeća dugoj povijesti. Rat je bio popraćen fiktivnim raskidom stoljetne državne zajednice, kao i plimnim valom uzajamne mržnje. Breme toga ratnog sukoba opterećivat će kasnije, sve do sloma habsburškog imperija, hrvatsko-mađarske odnose, ali do značajne oseke nepovjerenja i mržnje došlo je ranije nego se to moglo pretpostaviti, i to ponajprije zaslugom bečkog dvora. Naime, s prvim danom 1852. godine mladi je car i kralj Franjo Josip zaveo otvoreni apsolutizam (neoapsolutizam), a taj je čin, pored ostaloga, označio i (neuspješan) kraj hrvatskoga narodnog pokreta. Hrvatsku nacionalnu elitu ispunili su osjećaji razočaranja i ogorčenja, a obuzeo ih je i – doduše, tek djelomično točan – dojam o jednakoj mjeri kojom su Hrvati bili nagrađeni zbog svoje vjernosti, a Mađari kažnjeni zbog svoje buntovnosti.

Slijedom takvih izmijenjenih pogleda na Beč i Habsburgovce izmijenio se i pogled na Peštu i Mađare; ranije suprotnosti povlačile su se u drugi plan, a nacionalno-politički interesi ponovno su zbližavali dva naroda. Kao i mnogo puta do tada, slična suprotstavljenost bečkom središtu, njegovim apsolutističkim i centralističkim nakanama, urodit će hrvatsko-mađarskim zbližavanjem. Dakako, neoapsolutizam je teškom rukom gušio gotovo sav politički život u objema zemljama, a s njim i onaj kulturni, ali obostrana želja za ponovnim povezivanjem pronalazila je pukotine koje su se najlakše otvarale na kulturnom polju. Takve hrvatske i mađarske težnje, takvo – kada je riječ o hrvatskoj intelektualnoj javnosti – upiranje prstom u mađarske kulturne uzore, i takvi strogo kontrolirani kulturni kontakti rasplamsat će se punim plamom 1859./1860. godine sa slomom apsolutizma. Cilj izlaganja i pisanog rada jest predočiti proces ponovnog zbližavanja između hrvatskog i mađarskog naroda u razdoblju neoapsolutizma, odnosno promotriti na koje su načine i kojim ritmom Mađari te naročito Hrvati nastojali prevladati dojučerašnje nacionalno-političke i druge opreke.

KRISTINA PANDŽA

Muzej grada Rijeke

kristina.pandza@muzej-rijeka.hr

***Razvoj kulture unutar tvorničkih zidova – Prvi
petogodišnji plan u riječkim tvornicama***

Rijeka je kraj Drugoga svjetskog rata dočekala gotovo potpuno razrušena, dijelom zbog čestih savezničkih bombardiranja dok je njemačka vojska boravila u gradu, a dijelom zbog razaranja njemačke vojske kada je uoči oslobođenja napuštala grad. Željeznica, luka, ceste, stambene zgrade, bolnice, mostovi, veliki dio tvorničkih postrojenja bio je uništen. Doprema živčnih namirnica bila je otežana, kao i povezanost grada s unutrašnjošću. Samo mali dio tvornica koje su prije rata djelovale odmah su mogle započeti s radom, a za druge je valjalo planirati obnovu i povratak proizvodnje u pogone. Dobrovoljnim radom pokreće se čišćenje ulica, razrušenih hala pa se već s početkom 1946. godine vraća stari zvuk proizvodnje. Obnova Rijeke bila je samo dio obnove novonastale države koja se okrenula planiranju porasta proizvodnje u tvornicama koje su trebale nositi državu nakon rata. Narodna skupština usvojila je prijedlog Petogodišnjeg plana razvitka narodne privrede Federativne Narodne Republike Jugoslavije u godinama 1947.-1951. koji je predviđao izgradnju novih industrijskih grana, obnovu starih poduzeća, mehanizaciju rudarstva, usavršavanje metoda poljoprivredne proizvodnje, proširenje mreže kulturnih, prosvjetnih, zdravstvenih i socijalnih ustanova. Provođenjem plana jačao je i državni monopol u upravljanju društvom koristeći sve mehanizme tadašnjeg partijskog sustava, uz generalne direkcije te savezne planske i kontrolne komisije do Narodne fronte, Antifašističkog fronta žena, omladinskih organizacija i narodnih odbora. Ovaj rad se odnosi na dio planske politike koji se usmjerio na razvijanje kulturnog života unutar riječkih tvornica kao jednako neizostavnog se-

gmenta u stvaranju socijalističkog čovjeka. Uz obrazovne aktivnosti radničkih organizacija, razvijao se i kulturni život uz pomoć AFŽ-ovog aparata – čitalački klubovi, opremanje tvorničkih biblioteka. Radnici su se organizirali u glumačke skupine, muzičke sastave, orkestre, šahovske klubove te tamburaške grupe dok je tvorničko vodstvo razvoj kulturnih aktivnosti poticalo osiguravanjem prostora za koncerte, kino projekcije, kazališne predstave, knjižnice. Postupno se razvijao *tvornički kulturni život* na prostoru cijeloga grada Rijeke koji je uvelike pozitivno utjecao u razvoj znanja i navika riječke publike tada. Uz ostvarivanje planova proizvodnje, radilo se i na stvaranju radnika koji ima slobodno obrazovanje, odvažno misli i radi, širokih je svjetonazora, što dakako uključuje i poticanje razvijanja kulturnih aktivnosti, razmišljanja i promišljanja.

KARLA PAPEŠ

Ca' Foscari Sveučilište u Veneciji, Italija
karla.papes@unive.it

***Između teorije i prakse – istraživački problemi ranonovovjekovne
fortifikacijske arhitekture istočne obale Jadrana***

Neprestani su ratovi i razvoj vatrenoga oružja utjecali na modernizaciju fortifikacijske arhitekture što je u Europi krajem 15. stoljeća utjecalo na razvoj „vojne znanosti“. Dokaze o kruženju znanja o modernim načelima gradnje nalazimo u mnogobrojnim objavljenim traktatima u ranome novom vijeku. Tijekom toga je razdoblja istočna obala Jadrana bila granično područje pod mletačkom i habsburškom upravom na kojemu je zbog blizine moćnoga neprijateljskog Osmanskog Carstva bilo nužno usvojiti nova načela gradnje. Istraživanja fortifikacijske arhitekture bila su usmjerena na razumijevanje vojnih strategija, povijest pojedinih građevina te značajne inženjere i arhitekte. Raznovrsni znanstveni pristupi, neovisno radi li se o hrvatskim ili talijanskim autorima, otežavaju ovo istraživačko pitanje. Stoga se predlaže metodološki pristup proučavanju procesa cirkulacije znanja o fortifikacijskoj arhitekturi kako bi se pružio uvid u procese gradnje fortifikacija te odredio utjecaj teorije i traktata na njihovu gradnju. Usporednom bi se analizom odabranih primjera mletačkoga fortifikacijskog sustava dodatno odredio značaj granica *Serenissime* koje su bile temeljni dio njezine snage. Kako su se načela teorije odrazila u realizaciji fortifikacija? Kako odrediti što je „teorija“ koja je utjecala na vojnu znanost? Nužna su arhivska istraživanja procesa gradnje koja bi činila temelj proučavanja mogućega odnosa teorije i prakse i pitanja njihove modernosti, s obzirom na to da je riječ o teritoriju gdje se užurbano gradilo tijekom kratkotrajnih prestanaka ratnih opasnosti. Potrebno je analizirati glosare unutar traktata nakon čije bi se temeljite analize, usvajanja znanja o procesima gradnje i usporedbe termina na stranim jezicima s postojećom bazom podataka na hrvatskome jeziku mogla rekonstruirati hrvatska terminologija fortifikacijske arhitekture. Ovakav bi interdisciplinarni pristup istraživanju povijesti umjetnosti i hrvatskoga jezika mogao dovesti do novih značajnih saznanja o razvoju hrvatske kulture.

BIBIJANA PAPO HUTINEC

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

bibijana.papo@gmail.com

„Drugost“ kao prijetnja: odnos većinskog stanovništva prema romskoj manjini u Međimurju (1966.-1981.)

Iako područje Međimurja karakterizira značajna brojčana prisutnost Roma, njihov položaj dosad je tek rubno istražen. Kakav je odnos većinskog stanovništva prema Romima od šezdesetih godina 20. stoljeća, kada su započele prve sustavnije inicijative usmjerene na Rome na razini tadašnje općine Čakovec, do početka osamdesetih godina? Preispitivanjem lokalne dinamike vidljivo je da je u tadašnjem društvu odnos između Hrvata i Roma bio determiniran dihotomijom „Mi“ i „Oni“. Ta „Drugost“ ogledava se kroz diskurs u kojem su Romi bili označeni kao „asocijalni“, kao „problem“, kao i kroz perzistentne predodžbe o Romima kao inferiornim članovima društva koje „treba resocijalizirati“. Ona se očitava i kroz prikaz Roma kao potencijalne prijetnje. Sve to, između ostalog, dovodi romske zajednice u Međimurju u nepovoljan položaj te ih u analiziranom razdoblju obilježava višestruka marginalnost. Ciljevi prvih inicijativa koje su se bavile poboljšanjem položaja Roma u Međimurju s kraja šezdesetih godina i početka sedamdesetih godina bili su usmjereni isključivo na posljedice, a ne i uzroke marginaliziranog položaja Roma, no ta se karakteristika odnosi u određenoj mjeri i na politike usmjerene na uključivanje Roma u postsocijalističkom razdoblju. Slijedeći tezu o kulturnom rasizmu s kojim su Romi bili suočeni u razdoblju socijalističke Jugoslavije, u ovom radu naglasak je stavljen na prikaz i kontekstualizaciju predrasuda i stavova većinskog stanovništva koji su vodili do diskriminacije Roma, što se posljedično odražavalo u obrazovanju, zapošljavanju, stanovanju i drugim aspektima.

JOSIP PARAT

Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest

Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod

josip.parat@gmail.com

Rimska obitelj i epigrafska kultura u Donjoj Panoniji

Kultura postavljanja kamenih spomenika s natpisima širila se iz sredozemnih žarišta i stigla u pogranični pojas Rimskoga Carstva sredinom prvoga stoljeća kršćanske ere. Sepulkralni spomenici tvore većinu takve građe i uglavnom su se podizali u krugu bližih srodnika. Donjopanonski epitafi u tom smislu ne odudaraju od sličnih spomenika u ostalim predjelima. Tekstovi natpisa ipak upućuju na to da su pojedini obiteljski odnosi različito vrednovani već prema pokrajini. Uzmemo li u obzir etnografske i geostrateške osobitosti Donje Panonije, nameće se pomisao da su postavljači natpisa neke odnose smatrali vrjednijima spomena, dok su druge zanemarili. U izlaganju će

se istražiti najzastupljeniji obrasci komemoriranja unutar obiteljskog kruga u provinciji Donjoj Panoniji tijekom prvih triju stoljeća rimske vlasti. Nastojat će se utvrditi specifični razlozi za postavljanje grobnih natpisa pojedinim članovima obitelji u ovoj pograničnoj provinciji. Cilj je ustanoviti po čemu se donjopanonska kultura komemoriranja u obiteljskom krugu razlikuje od kulture podizanja spomenika u sredozemnim i razvojačenim rimskim pokrajinama.

DANIEL PATAFTA

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
d.patafta@yahoo.com

Franjevac Fortunat Pintarić – hrvatski preporoditelj i glazbenik

Franjevac Fortunat Pintarić bio je orguljaš i skladatelj koji je hrvatskoj glazbi ostavio vrijedna djela. Franjevac Paškal Cvekan u prikazu njegova djela navodi mišljenje Mendlova *Musikalisches Conversations-Lexikon* iz 1877.: *Pintarić uživa u Hrvatskoj glas izvrsnog orguljaša i crkvenog skladatelja, koji je uglazbio više od 500 crkvenih popijevaka, a stekao je besmrtnu zaslugu za crkvenu glazbu u Hrvatskoj.* U novije su doba mnoge Pintarićeve skladbe pronađene u koprivničkom samostanu. Fortunat Pintarić napisao je čak četrdeset originalnih misa, dvanaest zbirki crkvenih popijevki, dvanaest skladbi za orgulje, četrnaest svjetovnih instrumentalnih skladbi i druge neobjavljene skladbe te zapise o pjevanju. Radio je kao profesor u varaždinskoj gimnaziji. U tom razdoblju aktivno je sudjelovao u ilirskom pokretu, skladajući prigodne skladbe, poglavito crkvene popijevke na hrvatskom jeziku. Objavljuje knjižicu s molitvama i popijevkama na hrvatskom jeziku za školsku mladež, koja postaje obveznom literaturom u školama. Borbi za hrvatski jezik, koji bi postao službenim jezikom u školi, u velikoj se mjeri pridružilo svećenstvo, među njima i Fortunat Pintarić, iako je znao za uredbe donesene u vrijeme neoapsolutizma prema kojima se tražilo da se najprije treba iz gimnazije odstraniti franjevece profesore, jer nisu htjeli svoje predmete predavati na njemačkom jeziku. U to je vrijeme za školsku mladež obavezan bio latinski molitvenik *Liber precum et hymnorum*, objavljen u Zagrebu 1826. godine. Taj je molitvenik poslužio Pintariću kao temeljno ishodište za tekstove koje je prevodio s latinskog na hrvatski. Neke je tekstove uglazbio i objavio 1849. godine pod naslovom *Knjiga bogoljubnosti karstjanske, sadržavajuća pobožnih molitvah i pesmah*. Knjižica je nastala kao rezultat borbe za uvođenje hrvatskog jezika i hrvatskih popijevki u škole, a stekla je veliku popularnost. Odaje mu se priznanje na dobro prevedenim tekstovima, a posebno se ističu pojedine popijevke koje su rado pjevane. O vrijednosti knjižice govori i podatak da je ona, s ostalim vrijednim ondašnjim izdanjima, bila izložena na *Međunarodnoj glazbenoj i kazališnoj izložbi* u Beču. Od tog je vremena Pintarić držao propovijedi na hrvatskom jeziku, a s učenicima pjevao hrvatske crkvene popijevke. Bio je prisutan i na prvoj sjednici nastavničkog vijeća varaždinske gimnazije 3. studenog 1849., kada je prvi put zapisnik pisan na hrvatskom jeziku. Odmah po dolasku u Viroviticu 1860. godine, napisao

je kantual *Crkvenu liriu*. Poduhvat je podupirao i biskup Strossmayer uz obvezu da će poduprijeti njezino tiskanje ako bude napisana na novom hrvatskom standardnom jeziku. Pintarić, po rođenju kajkavac, napisao je svoj kantual na hrvatskom štokavskom narječju, odnosno prema ondašnjem književnom jeziku. Tiskanje kantuala spriječila je Pintarićeva nagla smrt 1867. godine, međutim *Crkvena lira* tiskana je 2017. godine kao spomenik oblikovanja hrvatske glazbe i jezika u 19. stoljeću.

DAVOR PAUKOVIĆ

Sveučilište u Dubrovniku

davor.paukovic@unidu.hr

***Europska kultura sjećanja na totalitarne i autoritarne režime:
utjecaj na Hrvatsku***

Suočavanje s različitim aspektima povijesti 20. stoljeća još uvijek predstavlja značajan izazov hrvatskom društvu. U to spada i suočavanje s komunističkim ili socijalističkim razdobljem. Rasprava o komunističkom razdoblju uključuje različite aspekte i podteme: karakter komunističkog režima, opseg i karakter komunističkih zločina (kraj rata i poslijeratno razdoblje), komemorativne prakse, tranzicijsku pravdu, lustraciju i pitanje kontinuiteta elita, različita ideološka i identitetska pitanja i sl. U posljednjih petnaestak godina, potpomognuto proširenjem na bivše komunističke države, od 2004. do 2007., Europska unija je razvila zajedničko europsko sjećanje na totalitarne i autoritarne režime 20. stoljeća, što uključuje i komunizam. Temelji se na narativu u kojem su zločini svih totalitarnih režima 20. stoljeća – nacizma, fašizma i komunizma – jednaki i svim žrtvama treba biti odano isto poštovanje. Ipak, antikomunistički narativ nakon 2009. godine pokazuje ograničeni uspjeh i Europski dan sjećanja na žrtve svih totalitarnih i autoritarnih režima (23. kolovoza) uglavnom je prepoznat u bivšim komunističkim zemljama, što pokazuje da holokaust i dalje ostaje središnji „mračni mit“ u zajedničkom europskom sjećanju (Neumayer, 2017). Odlukom Hrvatskog sabora od 2011. godine 23. kolovoza obilježava se Europski dan sjećanja na žrtve svih totalitarnih i autoritarnih režima. Tog dana predstavnici vlade i parlamenta obilaze različita mjesta sjećanja koja simboliziraju žrtve „oba totalitarizma“ u Hrvatskoj, što znači žrtve fašističke Nezavisne Države Hrvatske i komunističke Jugoslavije. U ovom radu analizirat ću utjecaj zajedničke europske kulture sjećanja na hrvatsku komemorativnu kulturu, i općenito raspravu o komunističkom razdoblju.

JOSIP PAVIĆ – ANDRIJA BAKULA

Tvrđava kulture Šibenik – Odjel za kulturno-povijesnu baštinu, Šibenik
josip@tvrđjava-kulture.hr
andrija@tvrđjava-kulture.hr

Ljetna pozornica – neodgodiva potreba: stara ideja o novoj namjeni Tvrđave sv. Mihovila u Šibeniku (1954.-1975.)

Početak lipnja 2014. godine Tvrđava sv. Mihovila, najstarija povijesna građevina u Šibeniku, ponovno je otvorena za posjetitelje. Njena (službeno nazvano) revitalizacija većim dijelom je financirana iz sredstava Europske unije i trajala je nešto više od dvije godine. Osim djelomične restauracije zidova, u unutrašnje dvorište tvrđave uvedena je nova namjena gradnjom otvorene ljetne pozornice i servisnih prostorija koje su nužno morale pratiti takav sadržaj. Usprkos izazovima tijekom izvođenja, osvježena verzija tvrđave, njeni programi i upravljanje ubrzo su se pokazali kao pun pogodak, uklopivši se idealno u novi *image* kojeg Šibenik recentno pokušava projicirati. Danas su šibenske tvrđave nacionalno prepoznatljiva priča. No, ideja gradnje ljetne pozornice na jednoj od njih znatno je starija. Prvi nacrti koji prikazuju pozornicu na najvišoj koti šibenske gradske jezgre napravljeni su još 1954. godine. Kroz iduća dva desetljeća gradnja pozornice je stalna tema u lokalnim medijima. Ovisno o naslovu i sugovorniku, izvedbeni projekt je napravljen ili samo što nije napravljen, gradnja vrlo brzo počinje ili se već odvijaju pripremni radovi, a prve goste ili predstave tvrđave očekuje već „sljedeće“ ljetno. Konačno je 1975. godine projekt zaustavljen, zbog „revolucionarnih“ nalaza pronađenih u arheološkim radovima započetima pred samu gradnju. Referat će kroz novinske članke i druge materijale predstaviti kronologiju ovog dugog projekta u kontekstima lokalnih kulturnih potreba, gospodarskih i razvojnih planova, sličnih projekata u drugim obalnim gradovima, uz kratki finalni osvrt na reaktivaciju ideje početkom 21. stoljeća, kada je planere i izvođače dočekao isti set upitnika koje su njihovi prethodnici pomeli pod tepih.

VJERAN PAVLAKOVIĆ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
vjeranp@gmail.com

Kultura fešte ili nasilje: reprezentacije Gabriella D'Annunzija u Rijeci kroz jugoslavenski i američki tisak

Kraj cenzure u ratu u novonastaloj Jugoslaviji (u to vrijeme poznato pod nazivom Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca) omogućio je novinarima i urednicima da objavljuju vijesti o kaotičnim poslijeratnim događajima – revoluciji, promjeni granica i građanskim nemirima. Okupacija Rijeke/Fiume koju je izveo Gabriele D'Annunzio u rujnu 1919. uslijedila je nakon višemjesečnih nagađanja o teritorijima koje će Italija

steći na istočnom Jadranu. Dramatični tekstovi o D'Annunziju popunjavala su naslove novina od Zagreba do Beograda, pa čak i Sjedinjenih Američkih Država. Iako su napisane brojne povijesne knjige o stvarnim događajima u Rijeci za vrijeme D'Annunzijeve okupacije, ovaj tekst analizira kako su dnevne novine u Jugoslaviji prikazale situaciju u Rijeci od rujna 1919. do siječnja 1921. Dok su neke novine isticale brutalnost okupacije i stalne talijanske nacionalističke prijetnje drugim obalnim gradovima, drugi su ili ignorirali događaje u Rijeci ili karakterizirali „D'Annunzijevu avanturu“ kao ridikulozni pokušaj skretanja pažnje na sebe. Arhivi i drugi povijesni izvori omogućuju sustavniju rekonstrukciju ovog razdoblja, ali analiza tiska daje zanimljiv uvid u medijsku konstrukciju ove dinamične povijesne epizode i karakter samog D'Annunzija.

DUBRAVKA PEIĆ ČALDAROVIĆ

Zagreb

d.peic.caldarovic@gmail.com

***Obilježja muzejske djelatnosti u Hrvatskoj tijekom „kratkog“ 20. stoljeća:
od Hrvatskog narodnog muzeja do Hrvatskog povijesnog muzeja***

Ovaj rad daje pregled činjenica o statusu, djelatnosti i značenju muzejskih institucija i njihovih stručnih djelatnika u različitim kulturno-političkim okvirima koji su obilježili hrvatski prostor tijekom „kratkog“ 20. stoljeća, te konačno rezultirali nastankom Hrvatskog povijesnog muzeja 1991. godine – danas matičnog za sve povijesne muzeje i zbirke u Republici Hrvatskoj. U tu je svrhu najprije predstavljen Hrvatski narodni muzej (HNM) utemeljen u vrijeme intenzivne faze hrvatskog narodnog preporoda 1830-ih godina kao jedna od najvažnijih institucija za oblikovanje nacionalne svijesti i jedinstvene hrvatske kulture. Između dvaju svjetskih ratova djelatnost i struktura HNM-a prilagođeni su potrebama građanskog društvenog poretka, pa on prerasta u kompleksan multidisciplinarni sustav, s profesionalno-specijaliziranim odjelima. U skladu s novim, građanskim vrijednostima i normama, u južnoslavenskoj državi nastaloj nakon Velikog rata formirala se i nova muzejska publika iz redova društvene elite – višeg, obrazovanijeg, bogatijeg i aktivnijeg sloja građanstva – koja je bila lišena egzistencijalnih problema i raspolagala s dovoljno slobodnog vremena. Njezinim je kulturnim potrebama, između ostalih, bila usmjerena i djelatnost Arheološko-historijskog odjela HNM-a, od kojega su 1941. godine nastale dvije samostalne muzejske institucije: Hrvatski narodni arheološki muzej i Hrvatski narodni historički muzej. O njihovom radu u doba Nezavisne Države Hrvatske nema mnogo poznatih činjenica – prvenstveno zbog teških ratnih uvjeta u kojima se na kulturnom planu i nije moglo puno toga radikalno ili dugotrajno promijeniti u odnosu na prethodno razdoblje. No, zato su relativno brojni, premda nedovoljno istraženi podaci o statusu, problemima i profesionalnoj praksi muzejskih institucija koje su djelovale u kontekstu kulturne politike socijalističkog razdoblja Federativne Narodne Republike Jugoslavije/Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (FNRJ/SFRJ), a ovom su prilikom izdvojeni kao paradigme: Povijesni muzej Hrvatske – sljednik

Hrvatskog narodnog historičkog muzeja i Muzej narodnog oslobođenja Hrvatske (kasnije Muzej revolucije naroda Hrvatske) s nizom lokalnih muzeja i memorijala iste tematike osnovanih nakon oslobođenja zemlje 1945. godine u cilju prezentacije suvremene povijesti – radničkog pokreta, Narodnooslobodilačkog pokreta (NOP-a) i poslijeratne socijalističke izgradnje. Analiza i komparacija rada navedenih institucija ima za cilj bolje razumijevanje društvene uloge i profesionalne djelatnosti naših muzeja u prošlosti – od njihovih stvarnih postignuća i promašaja, do neostvarenih potencijala. Namjera nam je, također, na osnovi dosadašnjeg iskustva domaćih, ali i stranih muzeja, potražiti odgovore na aktualna pitanja suvremene muzejske teorije i prakse – o tome kakva je sudbina tradicionalnih (posebice nacionalnih) muzejskih institucija u 21. stoljeću, koje su mogućnosti prezentacije relevantnih činjenica prirodnog i kulturnog (nacionalnog) identiteta mlađim generacijama muzejske publike, te da li i na koji način trebaju suvremeni muzeji komunicirati sadržaje „teške povijesti“ svojoj društvenoj zajednici.

LUKA PEJIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
luka.pejic.osijek@gmail.com

***Uloga kinematografa u oblikovanju građanskog društva
Banske Hrvatske krajem 19. i početkom 20. stoljeća***

Pojavom kinematografa krajem 19. stoljeća, kao svojevrstnih simbola modernizacije i brzorastućeg industrijskog društva usmjerenog prema proizvodnji, afirmirali su se novi oblici zabave, edukacije, informiranja ali i propagandnog djelovanja sukladno prevladavajućim ideološkim obrascima. Začeci kinematografije na području Hrvatske koincidiraju s banovanjem Khuena-Héderváryja, s obzirom na održavanje prve javne filmske projekcije u listopadu 1896. godine u Zagrebu. Kroz naredna dva desetljeća kinematografija na ovim prostorima prošla je vlastiti razvojni put, od izrade pionirskih dokumentarističkih zapisa i dominacije putujućih prikazivača „pokretnih“ ili „živih slika“, do otvaranja prvih kino-dvorana i skromnih početaka domaće filmske produkcije. Kao noviteti nekoliko urbanih središta Banske Hrvatske, kinematografi su izazivali podijeljene reakcije građanstva, potičući rasprave, podsmijeh, otvorene kritike ili oduševljenje njihovom djelatnošću. U svakom slučaju, ondašnji je kino-program reflektirao dominantne društveno-političke vrijednosti, poput patrijarhalnih rodnih odnosa ili neupitne odanosti habsburškom monarhizmu. Bez obzira na to, djelovanje kinematografa bilo je i predmetom rasprava usmjerenih prema primjerenosti ili umjetničkoj vrijednosti sadržaja koje su prikazivali, nerijetko problematizirajući ulogu stranog kapitala u pogledu otvaranja novih kino-dvorana ili nedostatka sadržaja na hrvatskom jeziku. Uz to, jasno je kako je i cenzura u određenim aspektima ograničavale njihov rad. U izlaganju će biti ponuđen kraći osvrt na ključne odrednice filmskog programa kinematografa, kao i suprotstavljene perspektive suvremenika po pitanju društvene uloge i značaja ovih institucija u Banskoj Hrvatskoj do raspada Monarhije. S obzirom na istraživački interes izlagača, naglasak će biti stavljen na osječki kontekst.

IVAN PEKLIĆ

Zavod za znanstvenoistraživački i umjetnički rad HAZU
u Koprivničko-križevačkoj županiji, Križevci
ivan.peklic@gmail.com

***Doprinos Viktora Cara Emina očuvanju hrvatskog
kulturnog identiteta Hrvatskog primorja***

U referatu će biti istaknut doprinos Viktora Cara Emina očuvanju i stvaranju hrvatskog kulturnog identiteta. Viktor Car Emin rođen je i živio je najveći dio svojega života u primorju na razmeđu dva kulturna identiteta talijanskog i hrvatskog. Naime Viktor Car Emin rođen je u mjestu Kraj u blizini Lovrana, u Lovranu polazi osnovnu školu, jedan razred mađarske gimnazije u Rijeci, potom hrvatski odjel trojezične preparandije u Kopru. Učitelj je bio Sovinjaku, Lipi i Voloskom. Nakon kratkog prekida bio je upravitelj Škole za dalju naobrazbu u Opatiji, osnovne škole u Ičićima. Potom je bio nastavnik u gimnaziji u Opatiji i nastavnik ženske gimnazije na Sušaku. Na temelju povijesnih vrela, novina, časopisa i literature bit će prikazana njegova borba za hrvatski nacionalni i kulturni identitet. Iako se njegovo političko uvjerenje kreće od pravaštva i Supilova jugoslavenstva do jugoslavenskog unitarizma i federativnog socijalističkog jugoslavenstva njegova konstanta je borba za hrvatski kulturni identitet. Već u tijeku svojeg školovanja odlučuje se za hrvatsku školu u Kopru, ne talijansku ili njemačku koja mu se nudila. Cijeli njegov književni rad prožet je političkim angažmanom u borbi protiv talijanskog iredentizma. U referatu ću na nekoliko primjera iz njegova književnog rada prikazati njegov politički angažman. Osobito ću naglasiti snažnu socijalno-političku funkciju koje su imale njegove dvije drame, *Zimsko sunce* i *Mrtva straža*. Njegovo najuspjelije scensko djelo, po sudu Branimira Donata, komedija *Vicencica* također progovara o teškoj političkoj stvarnosti Rijeke kad je bila pod okupacijom Talijana. Također će se istaknuti njegov rad kao tajnika Družbe sv. Ćirila i Metoda za Istru u kojoj se snažno zalagao za hrvatsku kulturu. Prikazat će se i njegovo djelovanje kao pročelnika Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba za Rijeku i Sušak te istaknuti njegova ulogu u Odboru za pomoć izbjegle istarske djece.

TEA PERINČIĆ – NIKŠA MENDEŠ

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka

tea@ppmhp.hr

niksa.mendes@ppmhp.hr

Od pomorstva do pomorske baštine

U radu će se predstaviti pomorstvo Rijeke i njezine okolice kao važna gospodarska grana koja je omogućila snažan razvoj od kraja 19. stoljeća pa sve do kraja 20. stoljeća. Razvoj pomorstva uvjetovao je i specifičan razvoj kulture i oblikovanje identiteta stanovnika ovog prostora, a kao strateška gospodarska grana vrlo često uzrokovala i razne političke prijemore. Stoga je pomorska baština neizostavni dio kulturne baštine koja se još uvijek dovoljno ne prepoznaje. U radu će se predstaviti i dosadašnji napori na zaštiti i predstavljanju pomorske baštine od prvih muzejskih ustanova do recentnih projekata koji su rezultirali ustanovljavanjem virtualnog muzeja mora kao platforme za najširu prezentaciju ove baštine i njenu daljnju valorizaciju kao i podlogu za gospodarski razvoj, no ovog puta u razvoju kulturnog turizma.

DARKO PERIŠA

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

darko.perisa@zg.t-com.hr

Vezivanje kultura za etničke zajednice u željezno i protoantičko doba na zapadnom Balkanu i u južnoj Panoniji

Pojam kulture uveden je u tek nastalu prethistorijsku arheologiju u 19. stoljeću u vrijeme stvaranja modernih nacija. Početkom 20. stoljeća pokušalo se određene kulture u Europi u željezno doba vezati za etničke (i jezične) zajednice koje se spominju u antičkim literarnim izvorima, a zatim ih pratiti dublje u prošlost. To je posebno došlo do izražaja u njemačkoj arheologiji pa su ti zaključci zloupotrijebljeni u vrijeme njemačkog nacionalsocijalizma u političke i ideološke svrhe. U novije se vrijeme sve češće i sve više negira mogućnost da se arheološki definirana kultura veže uz određenu etničku zajednicu. Čak se osporava naziv kultura kao skup obilježja na određenom području u određenom razdoblju. U referatu se preispituje pojam kultura, kulturna skupina (grupa) i kulturni kompleks (krug) s primjerima na istočnoj jadranskoj obali, zapadnom Balkanu i južnoj Panoniji u željezno doba. Donose se primjeri kada se željeznodobna kultura potpuno ili djelomično podudara s područjem na kojem antički literarni izvori smještaju određenu etničku zajednicu; primjeri kada dvije zajednice stoljećima egzistiraju u neposrednom susjedstvu, a da nemaju gotovo nijedno zajedničko obilježje materijalne kulture što upućuje na neprijateljski odnos etničkih zajednica, primjeri kada neka zajednica pripada jednom etničkom krugu i drugom kulturnom krugu; primjeri kada su promjene u materijalnoj i duhovnoj kulturi vezane za društveno raslojavanje

i stvaranje elite. Na kraju referata je osvrt na pojavu helenizacije i romanizacije domorodačkih zajednica kada globalne civilizacije utječu na promjene u materijalnoj i duhovnoj kulturi, ali su te još dugo zadržale svoj etnički identitet.

ZORAN PEROVIĆ

Državni arhiv u Dubrovniku

zoran.perovic@dad.hr

***Arhivistička obrada dijela serije Diplomata et acta Državnog
arhiva u Dubrovniku na primjeru jedne isprave***

Poznato je da je Državni arhiv u Dubrovniku jedan od najstarijih, a po količini i vrijednosti arhivskoga gradiva koje čuva i jedan od najbogatijih arhiva u ovom dijelu Europe. Posebice se to odnosi na fondove i zbirke iz doba Dubrovačke Republike. Tu je pohranjeno više od 8000 rukopisnih uvezanih kodeksa, oko 100 000 samostalnih isprava i drugih dokumenata, preko 15000 spisa osmanske provenijencije. Da sve to do danas nije sačuvano, naša znanja o dubrovačkoj, hrvatskoj, ali i o povijesti drugih, ne samo okolnih naroda, bila bi bitno umanjena. Još od svojih najranijih početaka Dubrovnik je, kao srednjovjekovni grad, komuna, a potom i kao samostalna država, posvećivao veliku pozornost pisanoj riječi i brižljivom čuvanju dokumenata. Gubitkom državne samostalnosti, francuskom, a potom i austrijskom okupacijom, početkom 19. stoljeća, žalosnu sudbinu Dubrovnika slijedile su i njegove arhivalije. Gotovo da kroz cijelo to stoljeće, pa i kasnije, možemo pratiti dva suprotna, a opet paralelna i isprepletena procesa, jedan destrukcije, razaranja i uništavanja dotada nastalog i sačuvanog arhivskog gradiva, a drugi rekonstrukcije, stvaranja, brige i uspostavljanja reda, koji je u konačnici i doveo do utemeljenja dubrovačkog arhiva. Zoran primjer ove destrukcije i konstrukcije jest i isprava posljednje dukljanske kneginje koja je 1189. godine kod Dubrovnika založila dva svoja broda. Ta isprava spada u fond *Acta et diplomata*, seriju *Diplomata et acta* i podseriju *Diplomata et acta*, 12. stoljeće, no pitanje je gdje se ta isprava fizički nalazila, prije konačnog arhivističkog sređivanja. Isprave ove podserije bile su smještene na čak pet različitih pozicija. Desislavina isprava pronađena je na šestom mjestu, u posljednjoj kutiji fonda *Massa Negrini*, među dokumentima koje je u časopisu *Srđ* objavio Antun Vučetić. Sada su sve isprave iz 12. stoljeća smještene na jednom mjestu, složene po kronološkom redu, svaka ima regeste s osnovnim podacima o ispravi. Sve su restaurirane i digitalizirane. Tako je i naša isprava dobila, po kronološkom slijedu, novi broj 33 i svoje, nadam se, trajno mjesto u poretku. Danas je Desislavinu ispravu u Državnom arhivu u Dubrovniku zaista vrlo lako pronaći.

ANAMARI PETRANOVIĆ

Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci
anemari@pravri.hr

„Ad hoc“ zaštita gradskog interesa u pravnoj kulturi riječkog srednjovjekovlja

Analizirajući odredbe Riječkog statuta (*Statutum Terrae Fluminis MDCCC*) autorica razrađuje elemente proceduralne i sadržajne dopustivosti „ad hoc“ iniciranja postupka u kontekstu pravne zaštite općeg (gradskog) interesa na temelju tužbe koju je mogao podići „quavis ex populo“ („qui volet“). Srednjovjekovna rješenja (u Riječkom statutu konkretizirana u sadržajima rubrika treće knjige – „Liber tertius criminalium causarum sive tertia collatio“, koja objedinjuje kazneno materijalno i postupovno pravo i četvrte – „Liber quartus seu quarta collatio extraordinariorum“, knjige izvanrednih redarstvenih propisa poglavito vezanih za gospodarsku djelatnost u gradu), upućuju na konkretan uzor: ideju pretorskog promišljanja penalnih popularnih tužbi u opreci odnosno nadgradnji rimske striktno sheme privatnopravnih akcija i rimskog definiranog režima procedure zaštite subjektivnog prava odnosno položaja njegova titulara.

HRVOJE PETRIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
hpetric@ffzg.hr

Povijest okoliša u Hrvatskoj – počeci, stanje i perspektive

Iako ima dublje korijene, ekohistorija ili povijest okoliša se u Hrvatskoj javila 2000. godine kada je u Zadru u okviru međunarodnog istraživačkog projekta „Triplex confinium“ održana prva ekohistorijska međunarodna konferencija ne samo u Republici Hrvatskoj, nego i u jugoistočnoj Europi, i to u organizaciji međunarodnog istraživačkog projekta „Triplex confinium“. Isti je projekt 2003. u suradnji s Povijesnim društvom Koprivnica organizirao i drugu međunarodnu konferenciju u Republici Hrvatskoj održanu u Koprivnici. Daljnji razvoj povijesti okoliša (ekohistorije) olakšan je njenim uvođenjem u nastavu na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu od akademske godine 2003./2004. Godine 2005. osnovano je Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju te je pokrenut znanstveni časopis *Ekonomska i ekohistorija*. U predavanju će se analizirati trenutno stanje te perspektive povijesti okoliša u Hrvatskoj.

VILMA PEZELJ – ZRINKA ERENT SUNKO

Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu
vilma.pezelj@pravst.hr

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
zerent@pravo.hr

Pravna kultura prema ženama u Bračkom statutu iz 1305. godine

Autorice analiziraju neka pitanja pravnog položaja žene u srednjovjekovnom Bračkom statutu iz 1305. godine u širem kontekstu kvarnerskih (Vinodolski zakon iz 1288. godine) i dalmatinskih statuta (posebno Korčulanskog statuta iz 1265. godine) i u općem europskom kontekstu 13. i 14. stoljeća: pravnim knjigama (Sachsenspiegel, Schwabenspiegel), pravima gradova te zbornicima običajnog prava na selu (Weistümer). U radu su obrađena pitanja pravnog položaja žene u statusnom, obiteljskom, imovinskom, kaznenom i procesnom pravu u jednoj specifično otočkoj, ruralnoj sredini. Glede pravnog položaja žene hrvatske primorske urbane sredine već u 13. i 14. stoljeću ne zaostaju za poznatijim gradovima tadašnje Europe. Budući da je Brač otočna komuna sa sporim društveno-ekonomskim kretanjem, njegov Statut glede navedene materije zadržava neke elemente ravnopravnosti spolova iz rodovsko-plemenskog uređenja, dok u razvijenijim komunama Dalmacije i Apeninskog poluotoka te ravnopravnosti nema. U Bračkom statutu vidljiva je slavenska pravna osnovica na koju se nadovezuju elementi crkvenog, rimskog i mletačkog prava što ukazuje na blagotvorno prožimanje pravnih kultura u srednjovjekovnim dalmatinskim komunama.

MARIO PINTARIĆ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
pintaricm01@gmail.com

U službi Grada: zaboravljeni riječki kipar Pietro Stefanutti (1819.-1858.) i fontana cara Franje Josipa I.

Nakon revolucionarne 1848. Franjo Josip I. vrlo se brzo učvrstio na vlasti te je kroz ukidanje Ustava omogućio uvođenje carskog apsolutizma u prosincu 1851. godine. U skladu s tim se 1852. odlučio na veliko putovanje po cijelom Carstvu, kako bi stekao što veću naklonost naroda. Tako je u studenom posjetio Hrvatsku i Slavoniju te dio Lombardije. Nakon što je boravio u Varaždinu i Zagrebu stiže u Rijeku 7. studenog gdje mu je priređen doček uz najviše počasti. Kako bi njegov dolazak ostao trajno zapamćen u riječkoj povijesti, poput posjeta njegovih prethodnika Leopolda I. i Karla VI., predstavnici tek osnovane Trgovačko-obrtničke komore uputili su prijedlog gradskim vlastima da se podigne monumentalna fontana s mramornim kipom cara Franje Josipa I. Ubrzo su vijećnici prihvatili tu ideju i nakon što je stiglo odobrenje iz Beča, odlučeno je da se posao oko projektiranja i podizanja fontane, kao i klesanja mramor-

ne skulpture cara, povjeri riječkom akademskom kiparu Pietru Stefanuttiju. Svi radovi oko gradnje fontane bili su dovršeni 1857. te je potom 7. studenog iste godine organizirana svečana proslava otvorenja fontane *Francesco – Giuseppine*. Nažalost, fontana je 1874. uklonjena zbog nove gradske regulacije prometa, a od izvornih je dijelova spomenika ostao sačuvan tek mramorni kip cara koji se danas nalazi u Državnom arhivu u Rijeci. U izlaganju će se na temelju arhivskih izvora rekonstruirati tijek gradnje, ali i velika proslava otvorenja riječke fontane cara Franje Josipa I. Također, kroz nepoznate dokumente i novo pronađena djela nastojat će se ukazati na važnost zaboravljenog kipara i venecijanskog đaka Pietra Stefanuttija u kontekstu riječke skulpture prve polovice 19. stoljeća.

SILVIJA PISK

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
spisk@ffzg.hr

***Banske utvrde: prilog poznavanju kulture stanovanja
u kasnosrednjovjekovnoj Slavoniji***

Od vremena kraljeva iz dinastije Anžuvina te banovanja Mikca Mihaljevića može se kroz vrela pratiti „institucija“ banskog honora u kasnosrednjovjekovnoj Slavoniji. *Honor banatus* je skupni termin za prava, posjede i prihode koji su vezani uz bansku čast. Shodno tome, stupanjem na bansku stolicu, svaki ban, najviši državni dužnosnik u srednjovjekovnoj Hrvatskoj, osim određenog socijalnog statusa, između ostalih prava, dobiva i nekoliko utvrda i pripadajuće posjede na upravu. Od tridesetih godina 14. stoljeća i bana Mikca banski honor slavonskih banova čine utvrde Veliki i Mali Kalnik, Koprivnica i Garić. Broj banskih utvrda još se povećao za vladavine kralja Ludovika. „Institucija“ banskog honora egzistirala je najkasnije do dvadesetih godina 15. stoljeća kad je ukida kralj Sigismund Luksemburški. Nažalost, banski honor u hrvatskoj historiografiji nije dovoljno istražen, a posebno je zanemarena povezanost s utverdama. Ovaj rad trebao bi se fokusirati upravo na taj aspekt s posebnim naglaskom na socijalni status odabranih banskih utvrda te će predstavljati prilog poznavanju kulture stanovanja u kasnosrednjovjekovnoj Slavoniji.

TOMISLAV POPIĆ

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
tpopic@hrstud.hr

***Politička elita srednjovjekovne komune i proces odlučivanja:
primjer Trogira***

Autor će se u referatu fokusirati na jednu od glavnih značajki prakticiranja vlasti u srednjovjekovnoj komuni – donošenje političkih i zakonskih odluka, pri čemu će za primjer uzeti Trogir u razvijenom i kasnom srednjem vijeku. Pomalo iznenađujuće, novija istraživanja pokazuju da je za Trogir između prve polovice 13. i kraja 15. stoljeća sačuvan respektabilan broj odluka trogirskih vijeća, uglavnom Velikoga vijeća. Uzimajući odluke kao polaznu točku, autor će kroz to vremensko razdoblje, obilježeno između ostaloga promjenama vrhovne vlasti nad gradom (Šubići, kralj, Venecija) i promjenama upravnih modela (potestati, rektori, knezovi), pratiti kako se lokalna politička elita prilagođava tim promjenama, kako donosi odluke u Velikom vijeću, kako izabire dužnosnike i kako se način njihova izbora mijenja ovisno o određenim okolnostima.

SAŠA POTOČNJAK

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
spotocnjak@ffri.uniri.hr

***Fra Odorik Badurina i samostanska Kronika
kao izvor za proučavanje lokalne kulture***

Fra Odorik Badurina (Lun, 31. srpnja 1896. – Dubrovnik, 6. siječnja 1969.), franjevački je kroničar, povjesničar, arhivist i dokumentarist. Sastavio je više samostanskih kronika. U dva velika toma, na 438 stranica napisao je *Kroniku samostana Badije*, sastavio je *Kroniku samostana na Košljunu*, *Kroniku Kraja*, *Kroniku Luna*, sakupljao je građu za djelo *Okultizam* te je sastavio svoje životno djelo *Kroniku Samostana u Kamporu*, poznatiju kao *Veliku kamporsku kroniku*. Na otok Rab u samostan svetoga Bernardina Sijenskoga u Kamporu fra Odorik Badurina došao je 1936. godine te je tijekom dvadesetogodišnjeg boravka na otoku Rabu (do godine 1956.) napisao više rapskih samostanskih kronika da bi prikupljene podatke počeo upisivati 1941. godine u objedinjenu *Veliku kamporsku kroniku*. Riječ je o opsežnom historiografskom djelu u sedam knjiga kojima su pridodane tri knjige Indeksa. Na temelju iskaza samoga kroničara gradivo koje je korišteno tijekom sastavljanja *Kronike* obuhvaća najmanje 315 000 stranica izvora na latinskom, talijanskom i hrvatskom jeziku. Posebna je vrijednost ovoga djela u tome što sadrži opise izvora iz više različitih arhivskih fondova od kojih su neki tijekom vremena uništeni ili izgubljeni. U radu će se pozornost usmjeriti na opis strukture i kroničarevu metodologiju, na pouzdanost *Kronike* kao primarnoga i sekundarnoga izvora, na određene tematsko-sadržajne cjeline relevantne za proučavanje predmoderne kulture, te posebno na *Veliku kamporsku kroniku* kao na kulturni imaginarij lokalne zajednice.

PETRA PREDOEVIĆ ZADKOVIĆ – PALMA KARKOVIĆ TAKALIĆ

Krešimirova 8, Rijeka

ppredoevic@yahoo.com

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

pkarkovic@uniri.hr

***Legati iz oporuka riječkoga notara Dominika Ravizze kao
izvor za proučavanje pobožnosti, religijske i materijalne
kulture stanovnika Rijeke u prvoj polovini 16. stoljeća***

U radu se predstavljaju rezultati analize dvadeset i četiriju oporuka i kodicila, koje je u razdoblju između 1525. i 1531. godine bilježio riječki notar i kancelar Dominik Ravizza. Dokumenti se čuvaju u Državnom arhivu u Rijeci u fondu Javni bilježnici Rijeke. Pisani su na latinskom jeziku, kancelarijskom goticom i dio su Notarske knjige Dominika Ravizze. U knjizi su ubilježene isprave koje je pisao sam Ravizza, ali i drugi riječki notari i kancelari, kao što su Guiliermus de Flandria, Gašpar Dorić, Ivan Barberić, koji su bili aktivni od 1525. do 1536. godine. U okviru Ravizzinih oporuka i kodicila posebna će se pažnja posvetiti: oporučiteljima, primateljima legata, njihovom društvenom statusu, razlozima i mjestima sastavljanja oporuka, vrstama legata, mjestima ukopa i pogrebnim obredima. Kao oporučitelji se, primjerice, ističu riječki sudac Šimun Tudrović, vijećnik Kristofor Petričić i plemenita Ursa Ravnikar. Radi se o neobjavljenim, izvornim arhivskim dokumentima koji su vrijedan izvor za proučavanje svakodnevnoga života, pobožnosti, kao i religijske i materijalne kulture stanovnika Rijeke prvih desetljeća 16. stoljeća.

MARTIN PREVIŠIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

martinprevisic@gmail.com

Modeli kulturnih politika sovjetizacije nakon 1945.

Godina 1945. označila je prekid brojnih kontinuiteta na jugoslavenskom prostoru. Uspostava komunističke vlasti nakon Drugog svjetskog rata označila je početak uspostave brojnih sovjetskih modela u svim političkim i društvenim domenama, pa i kulturi koja je zauzimala važno mjesto u vizijama jugoslavenskih komunističkih planera. Temeljite političke i ekonomske promjene pratile su ništa manje važne promjene u oblasti kulture koje su, u manjoj ili većoj mjeri, predstavljale kulturne transfere sovjetskih modela koji su duže vremena prisutni u internim partijskim debatama i produkciji raznih lijevih intelektualaca. Primjerice, modeli socijalističkog realizma vrlo su radikalno aplicirani kao temeljne paradigme nove jugoslavenske kulturne politike. Ta politika nije imala ravnomjeran pristup, bez obzira na agitpropovska nastojanja, a raskol sa Staljinom pokazat će da se razmjerno najkraće održala kao oblik staljinizacije.

MONICA PRIANTE

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

monicapriante@gmail.com

**„Ai caduti per la patria“: memorijalizacija talijanskih
vojnika palih u Prvom svjetskom ratu**

Tijekom Prvog svjetskog rata narodne su se mase našle u situaciji za koju nisu bile pripremljene, uvučene u pokolj neočekivanih razmjera. Smrt u ratu bila je često okrutna, a tisuće bezimernih umiralo je bez mogućnosti da im se pruži pomoć u tim posljednjim trenucima, što je onda pojačavalo bol i osjećaj gubitka kod njihovih bližnjih. S druge pak strane, u Velikom ratu svjedočimo i procesu sistematične egzaltacije i mitizacije tog događaja katastrofalnog dosega. Rat se našao u središtu procesa resemantizacije koji je pak doveo do formiranja „mita ratnog iskustva“. Pali vojnici nakon završetka rata nisu predstavljali samo tijela koja treba dostojno sahraniti i oplakati, već i političku i moralnu baštinu. Iz tog razloga kult palih vojnika nije bio samo fenomen koji se odnosio na osjećaje, sjećanja i komemoracije, već opći i masovni proces koji su aktivno i usporedno provodile državne institucije i građanske inicijative. Naime, država je sa svoje strane osnivala razna povjerenstva kojima je zadatak bio održavanje komemorativnih manifestacija, briga o sahranama i memorijalnim grobljima čime je potaknut proces „institucionalizacije“ zaštite povijesnog pamćenja. S druge pak strane, možemo zapaziti i širenje dubinskog i istinskog osjećaja za pale vojnike, koji se očituje u osnivanju odbora i povjerenstava niza inicijativa usmjerenih k podizanju javne svijesti i prikupljanju novčanih sredstava. Polazeći od analize talijanskog konteksta – kako institucionalnog tako i privatnog – izlaganje će se baviti inicijativama kojima je cilj bio briga za dostojnu sahranu palih vojnika, podizanje spomenika i uređenje grobalja na prostoru središnje Hrvatskoj. Posebno će se obraditi zbivanja koja su dovela do podizanja spomenika na zagrebačkom Mirogoju posvećenom talijanskim vojnicima palim u Prvom svjetskom ratu.

IVICA PRLENDER

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ivica.prlender@gmail.com

Centri i periferije hrvatske kulture

Povijest hrvatske kulture presudno je obilježena, poglavito za predmodernih epoha, policentričnim razvitkom. Ova neprijeporna činjenica iziskuje nastojanje na razumijevanju složenih odnosa između „centara“ i „periferija“ brojnih gradbenih središta mnogostoljetnog tkanja hrvatske duhovnosti, što ga imenujemo – hrvatskom kulturom. Naravno, ovakav pristup gotovo pa nalaže kontekstualizaciju u okvirima i historiografskih spoznaja o hrvatskoj političkoj i društvenoj povijesti. I to, prije svega, razmatrajući koncepcije novijih sinteza i pregleda hrvatske povijesti.

KRISTINA PULJIZEVIĆ

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

kristina.puljizevic@unicath.hr

***Usporedna analiza matičnih knjiga umrlih bolnica
u Zadru i Dubrovniku (1878.-1883.)***

Tijekom druge polovice 19. stoljeća dalmatinske bolnice, zahvaćene globalnim trendovima, od komunalnih karitativnih institucija postaju mjesta modernog liječenja i centri razvoja medicine u pokrajini. Analiza smrtnosti i uzroka smrti u zadarskoj i dubrovačkoj bolnici u petogodišnjem razdoblju (1878.-1883.) može biti relevantan pokazatelj stupnja modernizacije s obzirom da su se obje bolnice tada još nalazile u starim zgradama unutar gradskih zidina, specijalizirani odjeli još se nisu razvili, cjelokupno liječenje obavljali su primarijus i sekundarijus, a za njegu bolesnika bile su zadužene sestre milosrdnice. Takva situacija predstavlja tradicionalan način upravljanja bolnicama, ipak u jeku prihvatanja modernizacijskih procesa u javnom zdravstvu i medicini, poput eter narkoze i asepsa, koje su već bile poznate i korištene u praksi. Matične knjige umrlih pokrajinskih bolnica u Zadru i Dubrovniku 1878.-1883., na kojima se temelji istraživanje, bogate su podacima o preminulima. Uz temeljnu povijesno-demografsku analizu broja, dobne i spolne strukture umrlih te sezonskog kretanja umiranja, koja će pokazati određene trendove mortaliteta u bolnici u navedenom razdoblju, analizirat će se i uzroci smrti. Oni će pak biti pokazatelj učestalosti određenih smrtonosnih bolesti te epidemiološke situacije kod umrlih pacijenata. Ti podaci se obično dovode u vezu sa socijalnim statusom umrlih, stupnjem razvoja javnog zdravstva i medicine općenito. Osim usporedne analize demografskih i drugih pokazatelja između zadarske i dubrovačke bolnice, rezultati istraživanja komparirat će se sa sličnim istraživanjima kako bi se izdvojile uobičajene pojave od specifičnih. Matične knjige sadrže podatke iz kojih se može iščitati način funkcioniranja bolnice, kao što su podaci o mrtvozorništvu, podaci o duljini boravka umrlih te njihov socijalni status, odnosno zanimanje. Potonje će pokazati u kojoj mjeri rad bolnice počiva na tradiciji prihvata najsiromašnijih slojeva.

MARKO RADELJIĆ

Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo, Zagreb

mradeljic@hotmail.com

***Herald – istraživački potencijal te prednosti
digitalizacije kamene heraldičke baštine***

Projekt *Herald* pokrenulo je 2018. godine Hrvatsko grboslovno i zastavoslovno društvo s ciljem da se izgradi digitalna zbirka na kojoj će biti prezentirana kamena heraldička baština Hrvatske. Do tog trenutka u Hrvatskoj nije postojala baza podataka dostupna široj javnosti koja bi obuhvaćala kamenu heraldičku baštinu naših podneblja te isto-

vremeno nudila stručne podatke i informacije o njoj. Govorimo o kamenim grbovima koji su od svoje pojave u razdoblju kasnog srednjeg vijeka pa sve do danas unatoč svim previranjima u prošlosti ostali sačuvani i gotovo netaknuti. Oni se danas mogu pronaći u javnim prostorima brojnih povijesnih jezgri gradova te su autentičan i vrijedan izvor podataka za rekonstrukciju procesa njihovog povijesnog i društvenog razvitka. Bilo je potrebno prepoznati ih kao vrijedan dio kulturne baštine te adekvatno prezentirati javnosti što smo ovim projektom nastojali učiniti. Uz potporu Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske digitalizacija se provodi sistematski: svake godine nastoji se snimiti, obraditi te unijeti u digitalnu zbirku kamena heraldička baština najmanje jednog hrvatskog grada ili manje lokalne cjeline. Tako je dosad u digitalnoj zbirci prezentirano više od 250 kamenih grbova s područja gradova Šibenika (2018.), Splita (2019.) i Cresa (2020.) U ovom izlaganju nastojat ćemo prikazati kako se odvijao proces digitalizacije, odnosno koje sve vrste istraživačkog rada ovakav jedan projekt obuhvaća, te koje su prednosti digitalizacije ove baštine i kakav novi istraživački potencijal ona donosi znanstvenicima. Također, objasniti ćemo i kakva je korist od ovakvog projekta za širu javnost te od kakvog je značaja za kulturu određenih lokalnih zajednica.

PAULINA RADONIĆ VRANJKOVIĆ

Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb
 paulina.radonic.vranjkovic@lzmk.hr

Obrisi političke biografije Otona Ivekovića

„Nema čovjeka javnoga radnika koji se u Hrvatskoj ne bi bavio politikom“, sumirao je 1926. Miroslav Krleža prožetost politike i svih sfera javnoga djelovanja u Hrvatskoj u 19. i 20. stoljeću. Potvrđuju to i obrisi političke biografije slikara Otona Ivekovića (1869.-1939.). Jedan je od rijetkih umjetnika koji je uz kist i perom javno očitovao svoju opredijeljenost. U izlaganju se na temelju pretežno Ivekovićevih memoarskih zapisa, suvremenih novinskih tekstova i relevantne literature propituju njegova politička stajališta. Kontekstualizirat će se napose njegova djelatnost u Hrvatskoj pučkoj seljačkoj stranci i njezinoj tiskari te tekstovi u jugoslavenski orijentiranim listovima 1920-ih i na početku 1930-ih što je do sad tek marginalno spominjano u tekstovima o Ivekoviću.

MILAN RADOŠEVIĆ

Zavod za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci

Područna jedinica u Puli

mrados@hazu.hr

***Palež Narodnoga doma u Puli 13. VII. 1920.
– „studija oglednog primjera“ fašističkoga kulturocida***

Tema paleža Narodnog doma u Puli 13. VII. 1920., kao i općenito razdoblje talijanske okupacije u Istri (1918.-1920.), u hrvatskoj je historiografiji do danas obrađivano tek fragmentarno, nesustavno, a (djelomice) i metodološki neprimjereno. Do takvog je zaključka krajem 1980-ih došao povjesničar Darko Dukovski. Isto vrijedi i tri desetljeća kasnije. Uzevši u obzir činjenicu da je u sastavu novoizgrađenoga Doma od 1909. godine djelovala i Javna pučka knjižnica nastala objedinjavanjem knjižnica triju hrvatskih društava – Čitaonice (osnovane 1869.), Prvog istarskog sokola (osnovanog 1897.) i Narodne radničke organizacije (1907.), uništavanje te ustanove, kao i Narodnog doma u Trstu istoga dana, potrebno je razmatrati u kontekstu planiranoga napada na hrvatsku i slovensku kulturu, čime će se za svoga posjeta Puli 21. IX. 1920. pohvaliti i sam fašistički vođa Benito Mussolini. Paljenjem 7000 knjiga izvršen je kulturocid – jedna od prvih fašističkih lomača knjiga u Europi – i jasno naznačena talijanska asimilacijska matrica koja će se s (prokušanim) nasilnim metodama nastaviti paljenjem narodnih domova diljem ondašnje Istarske provincije te dovršiti u godinama fašističkoga režima (1922.-1943). Vezano uz to, u izlaganju se nastoji, kroz konzultaciju službenih dokumenata (Središnji državni arhiv u Rimu, Državni arhiv u Trstu, Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, Državni arhiv u Pazinu) i novinskog gradiva (*L'Azione*, *Il Lavoratore*...) rekonstruirati tijek događaja u kontekstu nastupajućeg fašizma u Istri i njegova ulaska u novu fazu represije s jasnim nacionalnim predznakom, usmjerenim protiv Hrvata i Slovenaca na Poluotoku. Pritom se posebnu pozornost pridaje analizi pozicioniranja lokalnih, regionalnih i državnih talijanskih vlasti spram spomenutih zbivanja, na temelju kojih je moguće iščitati i njihovu ulogu u genezi fašizma.

BRUNO RAGUŽ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

brunoraguz@gmail.com

***Radničke novine riječkih brodogradilišta
s kraja 1960-tih i početaka 1970-tih***

Društveni i kulturni život važan su segment svakog društva. U socijalističkim društvima, kao što je to bilo ono u Jugoslaviji druge polovice 20. st., kultura, ali i opći društveni život veoma je vezan uz instituciju države. Kao posljedica toga, društveni i kulturni život često je vezan uz „poduzeća“ u najširem smislu riječi. Ideja da se radnika čvršće

veže uz njegovo radno mjesto time je još više dobila na značenju. Ovaj rad stoga razmatra ulogu brodogradilišta kao poslodavca u kulturnom i društvenom životu njegovih zaposlenika, stavljajući poseban naglasak na ulogu upravo radničkih listova u informiranju, zabavi, ali i edukaciji svojih čitatelja. Pitanja koja se stoga otvaraju jesu: koliko su takvi radnički listovi utjecali na život radnika, kakve članke donose, ali i neizbježno pitanje – koliko danas takvi listovi mogu pomoći u proučavanju povijesti Rijeke? Temeljna građa koja je korištena u izradi rada nalazi se u Sveučilišnoj knjižnici Rijeka, a radi se konkretno o listovima: *Brodogradilište Viktor Lenac* iz 1971. godine koji se vodi pod signaturom AP-556, *Brodograditelj* iz 1970. godine koji se vodi pod signaturom AP – 260 te *Brodogradilište 3. maj* iz 1968. godine. Kako bi se zadao realan okvir za obradu građe odabran je vremenski period između 1968. i 1971., s naglaskom da niti jedan od navedenih listova ne izlazi kontinuirano kroz cijeli period. Iz tih listova odabrani su i analizirani članci koji se bave problematikom kulture, ali i općenito društvenim životom.

ANA RAJKOVIĆ

Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest
Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod
anarajkovic23@gmail.com

Analiza kulturnih sadržaja u ženskim časopisima u međuratnoj Jugoslaviji (1917.-1939.)

Nakon Prvog svjetskog rata došlo je do pojave niza novina i časopisa na području Kraljevine SHS/Kraljevine Jugoslavije, koji su bili prvenstveno namijenjeni ženama (*Ženski svijet*, *Žena danas*, *Ženski pokret* i dr.). Ove su se tiskovine bavile različitim kulturnim, socijalnim i političkim pitanjima. Obrađivane su teme poput ženskog prava glasa, „zadaca jugoslavenskih žena“, objavljivane su biografije stranih pjesnikinja (npr. Marcelina Desbordes-Valmore), kao i određene književne interpretacije i kritike, te osvrti na filmska djela (primjerice, češki film *Mariša*). Kako god bilo, s obzirom na dosadašnju historiografsku produkciju, evidentno je kako je izostala detaljnija stručna analiza ovakvih tekstova objavljivanih u spomenutim tiskovinama. U kontekstu navedenog, cilj je izlaganja analizirati kulturne sadržaje u ženskim časopisima, prije svega one književnog i filmskog karaktera, i to u razdoblju između 1917. i 1939. godine. U brojevima ranije spomenutih novina javila se i oštra kritika pojedinih umjetničkih ostvaraja, poput romana Tome Kumičića *Erna Kristen* u kojemu glavna junakinja, prema pisanju urednice *Ženskog svijeta* Zofke Kveder, utjelovljuje lakoumni i površni ženski lik. U fokusu će biti i posebno zanimljivi članci, koji su se odnosili na čitalačke preporuke, pri čemu su ove sugestije varirale od ruskih do poljskih pisaca.

MATIJA RAJTER

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

mrajter@student.uniri.hr | matija.rajter@gmail.com

Oprost unutar Lutherovih Devedeset pet teza

Lutherovih *Devedeset pet teza* predstavlja izrazito važan izvor u povijesti kršćanstva i cijele Europe. Iz njih možemo iščitati obrise onoga što će kasnije postati službena teologija Lutherove Crkve. U ovom izlaganju obratit ćemo posebnu pozornost na način na koji je Luther putem svojih teza kritizirao praksu prodaje indulgencija te na motivaciju koja stoji iza njegovog viđenja oprosta u kršćanstvu – u tu svrhu ćemo izdvojiti i detaljnije analizirati pojedinačne teze. Prilikom rasprave o oprostu nezaobilazno je pitanje treba li naglasak staviti na djela ili isključivo na vjeru. Valja napomenuti kako je Lutherova doktrina nakon objavljivanja *Devedeset pet teza* prošla određene promjene te teze same po sebi ne predstavljaju konačan Lutherov nauk. Ponovno iščitavanje teza trebalo bi naglasiti točke po kojima se Lutherovo viđenje oprosta razlikuje od onoga Katoličke Crkve.

MARKO RIMAC

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

mrimal@ffst.hr | ileka_rimal@yahoo.com

Planski krajolici hrvatskoga dugog srednjovjekovlja – rimski, franački ili bizantski utjecaji?

Autorova istraživanja povijesti agrarnih krajolika na području jezgre srednjovjekovne hrvatske države otkrila su da je razdioba čestica vršena planski i s jasno utvrđenim načelima razdiobe zemljišta. Ovdje se prezentira nekoliko najreprezentativnijih primjera takvih razdioba i debatira o starosti njihovog nastanka (rani, razvijeni ili kasni srednji vijek), te o izvoru evolutivnog modela koji je doveo do krajolika zabilježenih na katastarskim izvorima 18. i 19. stoljeća. Komparativnim istraživačkim modelom pokušava se otvoriti niz pitanja preko novovjekovnih (austrijskih, mletačkih i osmanskih), srednjovjekovnih i arheoloških izvora. Ponudeni mogući odgovori upućuju u smjeru rimskih, tj. antičkih izvorišta takve razdiobe zemljišta (na što upućuje smještaj velikog dijela tih zemljišnih razdioba u blizini preživjelih rimskih komunikacija), franačkog, tj. zapadnoeuropskog kulturnog transfera ranog ili razvijenog srednjeg vijeka (na što upućuje sličnost hrvatske zemljišne razdiobe sa sličnim razdiobama u zapadnoj Europi) i ranobizantskog upravnog sistema (na što upućuju ranobizantske mjerne jedinice upotrebljavane za modeliranje zemljišnih razdioba na području srednjovjekovne Hrvatske).

ANDREA ROKNIĆ BEŽANIĆ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

aroknic@ffri.uniri.hr

***Djelatnost ogranka Matice hrvatske u Rijeci
za vrijeme Hrvatskog proljeća 1971.***

Osnovni cilj izlaganja jest istražiti djelatnost ogranka Matice hrvatske u Rijeci. Prikazat će se aktivnosti ogranka od osnutka pa do zabrane njegova rada početkom 1972. godine. Naglasak je stavljen upravo na prikaz kulturnih djelatnosti, ali i nekih specifičnosti u radu riječkoga ogranka Matice hrvatske kao važnoga kulturnog čimbenika u životu grada – organizaciju predavanja, znanstvenih i stručnih skupova, obilježavanja obljetnica, ali njegovu izdavačku djelatnost te na specifičnost riječkoga ogranka pod imenom Klub sveučilištaraca. Istraživanje je temeljeno u prvome redu na izvorima – arhivskoj i periodičkoj građi, a uz to korištena su i analizirana dosad objavljena istraživanja, literatura i memoarska građa na koju će se ponuditi novi suvremeni pogledi. Izlaganje će doprinijeti boljem razumijevanju društvenog, ali i političkog života grada početkom 1970-ih godina, prvenstvo kroz prizmu kulturnog djelovanja te važne institucije.

IVA SALOPEK BOGAVČIĆ – IVAN BOGAVČIĆ

Kuzminečka 55, Zagreb

iva.salopek.bogavcic@gmail.com

ivan.bogavcic@gmail.com

***Rijeka na prvoj hrvatskoj seriji razglednica od 1889. do 1890.
u nakladi Stabilimento tipografico Fiumano***

Riječka serija razglednica, koja broji četrdesetak primjeraka, prva je te vrste u hrvatskom kontekstu te je nastala po uzoru na slične koje su se osamdesetih godina 19. stoljeća pojavile u Njemačkoj, Austriji i Italiji. Ova serija „dopisnica sa slikom“ pretihodi prvim litografskim razglednicama na prostoru Hrvatske, te su prije nje poznate svega tri hrvatske razglednice koje su tipološki svrstane u „ilustrirane dopisnice“, pa se zbog forme smatraju prvim „klasičnim razglednicama“ na području Hrvatske. Motivi na razglednicama predstavljeni su u maniri prezentacije tadašnje Rijeke. Novi medij razglednice poslužio je tiskari *Stabilimento tipografico Fiumano* da u kulturno-turističke svrhe predstavi vizualni identitet Rijeke, motivima luke, tunela, mosta i kanala preko Rječine, novosagrađenim objektima, te okolicu Rijeke motivima Bakra, Lovrana i lječilišta Opatije s novim hotelima, šetnicom i parkom. *Stabilimento tipografico Fiumano*, kao autoritet tadašnjeg riječkog tiska, pazeći na političko-upravne uvjete, tiska, distribuira, oglašava i prodaje razglednice na kojima koristi njemački, mađarski, talijanski i hrvatski jezik. Na temelju dnevnih novina *La bilancia* i *La Varieta* iste tiskare mogu se pratiti dinamika izdavanja te podaci o motivima, prodajnim mjestima i kvantiteti dis-

tribucije, čime se jasnije razumije koji značaj je imao „novitet“ razglednica u tadašnjem prezentiranju Rijeke kao kulturnog središta. Uvidom u velik broj privatnih i javnih zbirki razglednica u Hrvatskoj i pojedinih privatnih zbirki razglednica u inozemstvu, od četrdesetak razglednica navedenih u novinama pronađeno je više od polovice, što je omogućilo sustavniju analizu, te uočavanje drugih sudionika pri izradi razglednica poput V. Turati inc. (talijanska tvrtka oznake suradnika) i F.W. Ph. (oznaka fotografa). Sakupljanje razglednica kao vid kulture započelo je krajem XIX. stoljeća, a njezin najveći intenzitet bio je tijekom „zlatnog doba razglednica“ od 1898. do 1918. godine, kada je veliki broj imućnih obitelji imao zbirke posložene u albume. Razglednice koliko god bile vizualno-turistički medij, treba sagledavati i u kontekstu mnogoslojnog izvora koje svojim vizualnim identitetom, tekstualnom ali i drugim porukama koje nose, bivaju prvoklasni izvor neposrednih informacija. Današnje zbirke razglednica često su dio mnogih kulturnih institucija te pomažu pri raznim urbanističkim, arhitektonskim, etnografskim, filološkim, povijesnim, povijesno-umjetničkim i sličnim istraživanjima i prezentacijama.

JANJA SEKULA GIBAČ – JOSIPA MARAS KRALJEVIĆ

Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, Zagreb

janja.sekula@centardomovinskograta.hr

josipa.maras@centardomovinskograta.hr

Stradanje kulturne baštine Gornjeg grada u napadu na Banske dvore 7. listopada 1991. godine

Dana 7. listopada 1991. godine zrakoplovi Jugoslavenske narodne armije (JNA) izvršili su napad na Banske dvore, tadašnje sjedište predsjednika Republike Hrvatske (RH). Napad se dogodio dan uoči odluke Hrvatskog sabora o raskidu svih državnopravnih veza sa Socijalističkom Federativnom Republikom Jugoslavijom (SFRJ) i proglašenja potvrde neovisnosti Hrvatske. Oba su ova događaja vrlo važna u kontekstu suvremene hrvatske povijesti i povijesti Domovinskog rata. Međutim, donekle u sjeni pokušaja atentata na hrvatskog predsjednika, ostala je manje poznata činjenica da je tom prilikom oštećena i kulturna baština na zagrebačkom Gornjem gradu. U mjesecu studenom 1991. Hrvatski je sabor donio Zakon o utvrđivanju ratne štete, a nešto kasnije osnovana je i Posebna središnja komisija za popis i procjenu ratne štete na spomenicima kulture, kojoj su pomagali područni uredi. U Zaključku Komisije zadužene za grad Zagreb navedeni su objekti oštećeni u napadu zrakoplova JNA 7. listopada 1991., a Banski dvori zadobili su oštećenja 3. i 4. kategorije. Među 70-ak pogođenih i oštećenih zgrada na Gornjem gradu nalazile su se brojne palače kulturno-povijesnog karaktera (uz Banske dvore, odnosno palače Rauch i Sermage-Kulmer), palača Jelačić (Demetrova 7), palača Vojković-Oršić-Rauch (zgrada Hrvatskog povijesnog muzeja u Matoševoj 9), zgrada Hrvatskog sabora, palača (*dvorac*) obitelji Pongratz u Visokoj 22, Popov toranj u Opatičkoj 22. Oštećene su i zgrade nekih institucija vlasti, poput zgrade Sabora i Vlade

RH, Ministarstva vanjskih poslova RH, Ustavnog suda te Starogradska vijećnica. Na Gornjem su gradu svoj prostor pronašle i mnoge znanstvene i kulturne institucije, od kojih je dio također oštećen. Prema podacima Hrvatskog restauratorskog zavoda iz Zagreba, u napadu na Banske dvore oštećene su i mnogobrojne umjetničke slike. Neke od njih datiraju iz razdoblja kasnog baroka (druga polovica 18. st.), zatim historicizma (prva polovica 19. st.), a ima ih i iz novijeg razdoblja odnosno iz 20. stoljeća. Radi se o djelima koja imaju uglavnom vrijednost nacionalne baštine. Materijalna šteta na Gornjem gradu, a osobito na Banskim dvorima, bila je velika. Iznos štete obračunavao se u tada postojećoj valuti, hrvatskim dinarima (HRD), a iznosio je oko 54 milijuna za Banske dvore, dok je ukupna šteta za Gornji grad iznosila oko 70 milijuna HRD. U vezi toga aktivirali su se i djelatnici Instituta za povijest umjetnosti, upućujući pismo međunarodnim institucijama te su ih obavijestili o zločinu koji je JNA počinila 7. listopada uništavajući i oštećujući mnogobrojne zgrade spomeničke vrijednosti i umjetnine na Gornjem gradu. Međunarodna zajednica, politička i kulturna, mogla je u skladu s dobivenim informacijama raditi na pokušaju zaustavljanja rata u Hrvatskoj.

ZRINKA SERVENTI

Sveučilište u Zadru

z.serventi@gmail.com

Ascija u kontekstu kulturnih promjena u Liburniji

Teritorij Liburnije nakon rimske ekspanzije prolazio je brojne kulturne mijene, pri čemu su se one osobito odražavale na običajima pokapanja. Od promjene ritusa, pojave nadgrobnih spomenika i drugačijih grobnih konstrukcija, sve do uvođenja novih kultova, liburnski svijet mrtvih prošao je sveobuhvatni preobražaj, a jedan od motiva koji se izravno vezivao uz to su i prikazi ascije. Naime, navedeni motiv najčešće se javljao uklesan ili urezan na nadgrobne spomenike i krovne opeke, a detektiran je primarno u pogrebnom kontekstu. Dakako, takvi motivi nisu uvijek morali imati ritualno značenje, pogotovo ako su bili prikazani uz druge alatke za obradu drveta, ali u velikom broju slučajeva ascija je stajala samostalno i izdvojeno iz šireg sadržaja i natpisnog polja, što je potaklo brojne znanstvene rasprave o njenom pravom značenju, bilo kultnom, apotropejskom ili pravnom. Osim toga, ascija se javljala i u kršćansko doba, što je jasan znak njezine kultne, ali i tradicijske vrijednosti koja je nadilazila religijska pravila. Među znanstvenicima koji su najviše pridonijeli rasvjetljavanju pitanja ascije svakako se ističe B. Gabričević, iako je nakon njegovih pronicljivih analiza u zadnjih pedesetak godina rasprava o pojavnosti ovog motiva u granicama Hrvatske gotovo u potpunosti zamrla. Sukladno tome, u ovom radu donijet će se svi nalazi prikaza ascije s teritorija Liburnije, koji će onda biti stavljeni u širi kontekst nalaza u provinciji Dalmaciji i cjelokupnom rimskom svijetu, pri čemu će se osobito razmotriti problematika kulturnih promjena koje su se zbivale na razmatranom prostoru.

VATROSLAV SIKETIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
vavasiket@gmail.com

Pravo patronata

Izlaganje je posvećeno temi prava patronata koje je nedovoljno istraženo u hrvatskoj historiografiji. Natuknice koje nalazimo u leksikonima i enciklopedijama donose vrlo šturi opis kanonskoprnog instituta prava patronata, bez naglašavanja specifičnih uzroka njegovog nastanka, a gotovo da i šute o njegovoj svrsi, njemu svojstvenoj „praktičnosti“ u redovitom životu Katoličke Crkve i njegovoj ulozi u njezinom (Crkvinom) životu na prostorima pod vlašću europskih vladara tijekom razdoblja od gotovo tisuću godina. Uvodno ćemo u izlaganju objasniti nastanak odabranog kanonskoprnog instituta tijekom „renesanse 12. stoljeća“. Prikazat ćemo specifične povijesne (društvene, političke i crkvene) odrednice triju europskih država: Svetog Rimskog Carstva Njemačke Narodnosti, Engleske i Francuske. Naglasak ćemo staviti na burne odnose na relaciji Crkve i pojedine države. Nakon povijesnog situiranja i ukazivanja na važnije odrednice nastanka kanonskoprnog instituta prava patronata, koji već pri nastanku pokazuje svoju kompromisnu narav, prijeći ćemo na prikaz recepcije istog tijekom narednih stoljeća. Stoga ćemo iznijeti osnovne odrednice o pravu patronata koje nalazimo u Gracijanovom Dekretu, traktatu iz kanonskog prava, disertaciji iste tematike i nizu priručnika i rječnika kanonskog prava. Radi ukazivanja na kompleksnost primjene prava patronata, osobito u njegovoj završnoj etapi, onoj pred Prvi svjetski rat, a i zbog ukazivanja na uključenost prostora, koje danas obuhvaća Republika Hrvatska, u srednjoeuropska gibanja i u sudionništvo u srednjoeuropskoj, zapravo europskoj pravnoj tradiciji, donosimo primjer posljednjih dvaju imenovanja župnika župe Komor (Bedekovčina) prema pravu patronata što ga je uživao posjednik Bedekovčine (Gornje) barun dr. Ambroz Vranyczany-Dobrinović.

ZVJEZDANA SIKIRIĆ ASSOULINE

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
zsikiric@ffzg.hr

Kazne u zagrebačkim pučkim školama u drugoj polovini 19. stoljeća kao odraz pedagoških misli i obrazovne politike toga vremena

Izlaganje se zasniva na zagrebačkoj *Sramotnoj knjizi*, prvorazrednom povijesnom izvoru u kojem je tridesetak učitelja i učiteljica zagrebačke Uzorne/Glavne škole i Donjogradske opće pučke škole (konsekutivno) u pola stoljeća na šezdesetak listova popisalo više stotina učenika u više od tisuću prijestupa. Pri tome svaki upis navodi ime dječaka, prijestup zbog kojeg ga se upisuje, određenu kaznu ili opomenu te datum kada je prijestup počinjen ili kazna izvršena uz potpis odgovornog učitelja. *Sramotna knjiga* stavlja se u kontekst prethodnih i tadašnjih tendencija u razvoju pedagogije, ali

i obrazovne politike vlasti, posebno s obzirom na to da je Hrvatsko-ugarska nagodba 1868. osim teritorijalne cjelokupnosti zemlje i službene upotrebe hrvatskog jezika, garantirala i autonomiju na području obrazovne politike i kulture (pokriveno resorom bogoštovlja i nastave) pa je Zemaljska vlada pod banom Ivanom Mažuranićem imala odriježene ruke provoditi modernizaciju školskog sustava.

ZVJEZDANA SIKIRIĆ ASSOULINE – BRANKA MOLNAR

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

zsikiric@ffzg.hr

branka.molnar@gmail.com

Oporučne isprave kao izvori za povijest žena u zagrebačkome Gradecu u 17. stoljeću

Unatoč tome što je sačuvano relativno malo ženskih gradečkih oporučnih isprava iz 17. stoljeća, možemo ih smatrati prvorazrednim arhivskim izvorima jer daju mnogo osobnih podataka o ženama, bilo da su one oporučiteljice ili su korisnice oporuka. Kao izvori, te su isprave potpuno vjerodostojne jer se kazuju osobno i pred valjanim svjedocima. Tako saznajemo ne samo ime i prezime oporučiteljica nego i njihov društveni položaj (jesu li plemkinje, *generosae*, *nobiles dominae*, ili su samo *honestae* građanke), kakvo je njihovo bračno stanje (jesu li supruge, *consortes*, ili udovice, *relictae viduae*), kakav je njihov položaj u obitelji, jesu li skrbnice (*tutrices*) ili djevojke štice (virgines *honestae*, *puellae*, *domicellae*). Također, osim osobnih podataka, saznajemo podatke o njihovom materijalnom stanju, o imovini kojom su raspolagale, o načinima na koji su ulagale novac i kako su zarađivale. Popisi imovine otkrivaju i činjenice iz njihova svakodnevnoga života, o njihovom namještaju, odjeći, nakitu, priboru za jelo i piće, posoblju i slično. Trenuci u kojima su se diktirale oporuke i iskazivala posljednja volja, uvijek su bili jedinstveni i dramatični jer se skoro uvijek radilo o pitanju života i smrti, o bolesti, o nepokretnosti... Sadržajna će analiza pokazati da strah od smrti nije iskazivan, ali briga za dušu jest. Emocije su uvijek bile prisutne, nisu se skrivale, a najčešće iskazivani osjećaji bili su osjećaj dužnosti, bržnost i ljubav, izraženi kroz diplomatske formule u ispravi, ali unatoč sličnosti tradicije i običaja, i na osoban način. Oporučne isprave zbog svoje unikatnosti i malobrojnosti traže pažljiv i usredotočen istraživački pristup jer se u njihovu sadržaju otkriva cijela mreža isprepletenih rodbinskih odnosa, svodi se bilanca preostalih dugovanja i potraživanja te se slaže završni račun na kraju života. Od svih vrsta izvora, oporučne su isprave najosobnije jer pružaju uvid u intimu bolesničkoga kreveta, u intimu krevetnine, odjeće, četki za kosu, pribora za jelo i drugih osobnih predmeta. Ali, one oslikavaju i stanje uma i stanje duha tih žena koje će nas zadiviti svojom smirenošću i praktičnim pristupom. Zbog svega toga, oporučne isprave možemo smatrati izuzetno vrijednim arhivskim i povijesnim izvorima ne samo za povijest žena nego i za druga povijesna istraživanja zagrebačkoga Gradeca u 17. stoljeću – za historiju emocija, svakodnevice, medicine, za društvenu i ekonomsku povijest, za povijest hrvatskoga jezika i druga područja.

ROBERT SKENDEROVIĆ

Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest
Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod
rskender@isp.hr

Šumski resursi u službi prosvjete i kulture – primjer upravljanja šumama grada Požege

Godine 1875. magistrat grada Požege odlučio je posjeći šume u gradskom vlasništvu s ciljem ulaganja u kapitalne zdravstvene, prosvjetne, kulturne i vjerske projekte. Sječa je bila predviđena za šume Padež, Rosulje i Emovački lug čija je ukupna vrijednost procijenjena na preko 100.000 forinti. U to je vrijeme magistrat ulagao u brojne projekte koji su podizali ukupnu razinu urbaniteta grada te su imali direktni ili indirektni utjecaj na kulturni život Požege. Zbog toga je sječa šuma grada Požege vrlo vrijedan primjer transfera prirodnog u društveni kapital koji se u to doba zapravo često događao u Hrvatskoj. Pored toga, sječa šuma grada Požege važna je i zbog činjenice da se ona uključila u brojne manje i veće pothvate deforestacije koje su u drugoj polovici 19. stoljeća provodili Vojna krajina, vlastelini, gradovi i općine. Oko deforestacije tada se vodila ozbiljna rasprava u kojoj su protivnici velikih sječa isticali i važnost šuma koje one imaju u identitetu i kulturi hrvatskog naroda. U radu će se prikazati proces sječe i preobrazbe šumskog prostora grada te infrastrukturna ulaganja koja je gradski magistrat provodio u to doba u svrhu unaprjeđenja prosvjetnog i kulturnog života u gradu. Izlaganje će biti prilog za raspravu o utjecaju koje je tadašnja sječa šuma imala na društvo i na kulturno stvaralaštvo u Slavoniji.

SLAVKO SLIŠKOVIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
slavko.sliskovic@zg.t-com.hr

Kulturna djelatnost dominikanaca u Zagrebu

Nakon višestoljetne izočnosti iz glavnoga hrvatskog grada dominikanci su se 20-ih godina prošloga stoljeća vratili u Zagreb te su do danas osim u pastoralnom radu vrlo aktivni na kulturnom polju kroz obrazovanje, znanost i umjetnost. Svojom su izdavačkom djelatnošću obogatili hrvatsko društvo prve polovice 20. stoljeća, a na ovom su se području angažirali i nakon pada komunističkog režima kroz Dominikansku nakladu Istina. Vrlo vrijedni časopisi *Duhovni život* i *Gospina krunica* uspijevali su okupiti suradnike i pretplatnike iz svih hrvatskih krajeva i dijaspore. Članovi zagrebačkoga samostana su svojim djelima na polju filozofije, teologije, povijesti, književnosti i drugih disciplina ostavili neizbrisiv trag u nacionalnoj kulturi. U samostanu Kraljice sv. Krunice imali su vlastitu gimnaziju, a i danas je to odgojni centar mladih dominikanaca. Svojom su graditeljskom aktivnošću promijenili vizure hrvatske metropole te

pridonijeli urbanizaciji njezina istočnoga dijela. Oko samostana na željezničarskoj koloniji niknuo je čitav gradski kvart, a tu je i prva crkva koja je u Zagrebu sagrađena nakon Drugoga svjetskog rata. Suvremeni stil gradnje primijenili su također na Peščenici ne plašeći se iskoraka od ustaljenih formi sakralnog graditeljstva kroz suradnju s priznatim arhitektima i umjetnicima. U obje crkve vrijedna su djela cijjenjenih hrvatskih slikara i kipara. Prepoznavanje i vrednovanje umjetničkih talenata pojedinaca unutar Reda omogućio je nekima od njih školovanje na prestižnim umjetničkim ustanovama, dok su samostanski prostori nerijetko služili kao izložbene dvorane i mjesta održavanja tribina, predstava, predstavljanja knjiga, koncerata i drugih kulturnih aktivnosti. Neke od njih poprimile su tradicionalni karakter te se održavaju iz godine u godinu. Angažiran rad s laicima unutar Crkve pridonio je stvaranju novog mentaliteta katoličkih vjernika. Pristup u suvremenoj glazbi doveo je do stvaranja novih trendova i oblikovanja duhovne glazbe i pružanja potpore pojedincima koji su u ovoj formi pronašli prikladno sredstvo vlastitog glazbenog izričaja. Nije zaboravljeno niti tradicionalno glazbeno blago Crkve iz raznih hrvatskih krajeva, koje su dominikanci marno skupljali i njegovali. Osluškujući potrebe mladih vjernika za vlastitim izričajem u Crkvi, a ugledajući se u iskustva iz drugih zemalja zagrebački su dominikanci prvi u Hrvatskoj pokrenuli „Holywin“, koji se proširio na cijelu Crkvu u Hrvata. Slična je sudbina i projekta Pepelnica umjetnika, koja je nastala iz želje za dijalogom teologije i umjetnosti. Važnost kulture dominikanci su prepoznali do te mjere da su u svoje Akte, koje određuju život i rad čitave Hrvatske dominikanske provincije, kao jedan od prioriteta stavili apostolat kroz kulturu.

VITO SPETIĆ

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
vito.spetich@gmail.com

Pavlińska gotika na primjeru crkve Sv. Marije na Jezeru

U sjeni opravdano razvikanog pavlinskog baroka nalazimo istisnutu i nestalu pavlinsku gotiku. Nova arheološka istraživanja srednjovjekovnih ostataka ukazuju na posebnosti tog izdanja gotike koja se razvijala dijametralno s razvojem europske gotike oblikujući svoje karakteristike i nešto skromniju apariciju. Zbog turskih provala, kao i posttridentske barokizacije, gotika u okviru pavlinske gradnje je očekivano potisnuta. Tragove gotike nalazimo na svim starijim pavlinskim objektima. U ovom izlaganju bavit ćemo se opisom i analizom danas nepostojeće crkve Sv. Marije na Jezeru, na nekada otoku Čepiću u Istri, koju su pavlini izgradili u 14./15. stoljeću te do ukinuća samostana 1782. godine zbog slabog financijskog stanja nije bitno mijenjana. Zbog toga čini idealan primjer gotike u okviru primorskog pavlinskog graditeljstva. Oronula i pretvorena u skladište, crkva je 1935. godine srušena, jer je predstavljala opasnost za okolinu. Revni konzervatori su sastavili detaljan opis na talijanskom i njemačkom jeziku obrađujući cijeli kompleks s posebnim naglaskom na gotičku izvedbu crkve, od

koje danas nije ništa ostalo. Sačuvani su tako nacrti i fotografije prostora i arhitektonskih rješenja. Tako znamo za plitki višestruko profilirani portal šiljastog završetka s pripadajućim trijemom, specifični trokutasti završetak apside, slijepe niše zaključene šiljastim lukovima te posebno dragocjen na tri jarma podijeljen križno-rebrasti svod. Stanje arhitekture i dekorativnih detalja iz tih konzervatorskih studija te komparativna analiza s dosadašnjim istraživanjima pavlinske gotike u centru je interesa ovog predavanja. Ukazuje nam čepičko izdanje gotike kao dio istarsko-ličko-vinodolskog utjecaja posebno u vidu oblikovanja kompleksa te dekorativne kamene plastike. Vidljive su paralele gotičkih faza s crikveničkim i vinodolskim samostanskim sklopom, koje ukazuje na suodnos i povezanost pavlinskog graditeljstva unatoč izraženim državnim granicama, pri čemu je starija čepička crkva sa svojim rješenjima uzor i primjer za kasnije gradnje. Gotička gradnja na području Like lako je poveziva s čepičkom crkvom. Gotički ostaci pavlinske gradnje u kontinentalnoj hrvatskoj nemaju toliko izraženih sličnosti. Zaključno, crkva Sv. Marije na Jezeru je tipična gotička crkva vezana isključivo za pavline te uzor sličnim kasnijim zdanjima u kvarnerskom kulturnom krugu.

LUDWIG STEINDORFF

Christian-Albrechts-Universität zu Kiel, Njemačka
lsteindorff@oeg.uni-kiel.de

Imperij i nacija (carstvo i narod) – Hrvatska u kontekstu dvaju konkurentnih programa u Europi

Govoriti o Hrvatskoj između Bečkog kongresa 1815. godine i kraja neoapsolutizma 1860. godine znači govoriti o historijskim teritorijama moderne Hrvatske: o Hrvatskoj-Slavoniji sa Zagrebom kao glavnim gradom unutar ugarskog dijela Dvojne monarhije te Dalmaciji i Istri unutar austrijskog dijela. U tom periodu ti su teritoriji prvi put u povijesti ujedinjeni u jednoj državi pod jednim vladarom, austrijskim carem i ugarskim kraljem. Počevši od hrvatskog historijskog narativa, ponukani smo koncentrirati se na uzlet nacionalnog pokreta, kojemu je cilj bio ujediniti hrvatsku naciju jezikom i književnošću nadvladavanjem mađarske političke nadmoći u Hrvatskoj i Slavoniji i dominacijom nad suparničkim nacionalnim pokretima u Dalmaciji. Za vrijeme tog razdoblja, uključujući i vrhunac kulturnih aktivnosti za vrijeme Ilirskog pokreta i za vrijeme revolucije 1848./1849. godine, hrvatski nacionalni pokret je naglašavao zajedničke osobine i interese svih Južnih Slavena unutar dvojne monarhije. Gledajući izvana, hrvatski teritoriji samo su komadić mozaika unutar Habsburške monarhije koja je prihvaćala etničke i religiozne raznolikosti. Ona se oslanjala na legitimitet dinastije, na dominantnu religiju, vojsku te historijska prava. Središte carstva je pokušalo ostvariti bliske veze sa svojim periferijama, no same su periferije međusobno jedva komunicirale. Stav središta oscilirao je između prihvaćanja nehomogenih tradicionalnih političkih, društvenih pravnih struktura i pokušaja nametanja ujedinjenja. S jedne strane, carstvo je gledalo na nacionalne pokrete kao na prijetnju cjelini, s druge strane huškalo

jedan pokret protiv drugoga. I carstvo i nacionalni pokreti pokušali su potvrditi svoj identitet kroz glazbu, književnost i kazalište. Puno je strukturnih i djelomično genetskih paralela između mladih nacionalnih pokreta, ne samo unutar Dvojne monarhije, već i u drugim europskim državama.

MLADEN STOJIC

Heraldic-art – Studio i radionica za heraldički dizajn, Rijeka
heraldic-art@ri.t-com.hr

Heraldički dizajn komunalnih grbova

Tvrtka Heraldic-art d. o. o. iz Rijeke osnovana je 1995. godine i djeluje više od 25 godina. Želja je autora prikazati svoj rad na dizajnu i izradi likovnih rješenja komunalnih grbova i zastava Republike Hrvatske. Posebno se želi u izlaganju objasniti upute, pravila, zadatke i probleme heraldičkog dizajna kod procesa osmišljavanja grbova i zastava za gradove, općine i županije. Tu želim pojasniti ulogu Povjerenstva za odobrenje grba i zastave pri Ministarstvu uprave Republike Hrvatske osnovanog 1995. godine. Povjerenstvo je uspostavilo niz pravila i uputa na temelju kojih se krenulo i izradu komunalnih grbova i zastava. U osnovi lakši zadatak je bio likovno riješiti redizajn povijesnih grbova gdje je trebalo riješiti grb na temelju poznate postojeće heraldičke građe. Veći izazov je bio dizajn novonastalih grbova gdje je trebalo odabirom pojedinih simbola osmisliti novi grb. Izlaganje će biti popraćeno nizom odabranih primjera izvedenih likovnih rješenja grbova, prokomentirati uspješna, manje uspješna i loša rješenja grbova i zastava. Dosada je tvrtka riješila tristotinjak grbova koje je odobrilo Povjerenstvo za odobrenje grba i zastave pri Ministarstvu uprave Republike Hrvatske. Proces izrade kompletne heraldičke mape komunalnih službenih grbova i zastava Republike Hrvatske još uvijek traje. U izlaganju ću prezentirati i objasniti problem nepravilnih grbova i zastava pojedinih gradova, općina i županija koji se službeno koriste. Uglavnom se radi o grbovima koje je odobrilo Ministarstvo uprave Republike Hrvatske u periodu od 1993. do 1995. godine, kada nije postojalo Povjerenstvo. Završno donosim usporedbu sa sličnim projektom u nama susjednim i europskim zemljama te povratne informacije i pozitivan komentar pojedinih heraldičara s nekoliko međunarodnih heraldičkih kongresa.

BORIS SULJAGIĆ

Hrvatski državni arhiv, Zagreb

bsuljagi@arhiv.hr

***Uloga Savke Dabčević-Kučar u jačanju kulturnih institucija
i promicanju kulture u Hrvatskoj (1967.-1971.)***

Često se 1960-e godine označavaju kao razdoblje liberalizacije u političkom, društvenom i kulturnom životu u Europi. Godina 1968. je bila i ostala najupečatljiviji ishod i simbol svih previranja i promjena koje su zahvaćale Europu u tim godinama. U ondašnjoj Hrvatskoj, kao sastavnici socijalističke Jugoslavije u istom razdoblju su se dešavala previranja i promjene poznati kao Hrvatsko proljeće. Savka Dabčević-Kučar je od 1967. do 1969. godine bila predsjednica Izvršnoga vijeća Sabora Socijalističke Republike Hrvatske, a od 1969. do 1971. predsjednica Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske. Drugim riječima, bila je vodeća dužnosnica u Hrvatskoj, i kao takva, jedan od glavnih aktera Hrvatskog proljeća. O Hrvatskom proljeću se govori kao o pokušaju izjednačavanja gospodarskog statusa Hrvatske u tadašnjoj Jugoslaviji, odnosno stjecanja znatne gospodarske neovisnosti u odnosu na centar države. Isto tako se govori i kao o pokušaju hrvatskih javnih djelatnika za stvaranjem puno veće samostalnosti Hrvatske u svim sferama ljudskog života, pa tako i u kulturnim djelatnostima. Spominje se i određena demokratizacija političkog života, doduše još uvijek u okvirima jednostranačkog totalitarizma Saveza komunista. O djelatnosti Savke Dabčević-Kučar u oblasti gospodarstva se dosta govorilo. Ona je, međutim kao ključna osoba u izvršnoj vlasti i Savezu komunista, stranci koja je mogla zadirati u sva područja života, i koja je to često i činila, bila zadužena i za kulturu i kulturne djelatnosti. Da li je Dabčević-Kučar bila samo predsjedavajuća u stranačkim gremijima kada se raspravljalo o kulturi ili je kroz Savez komunista i ostale društveno-političke organizacije kao transmisije vlasti i utjecaja Saveza komunista donosila i odluke vođena vlastitim promišljanjima i stavovima istražiti ću na arhivskom gradivu. Važno je pritom istražiti i kako je izvršna vlast, ponajprije Republički komitet za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu SR Hrvatske provodio politiku Dabčević-Kučar i vodstva SR Hrvatske.

ROKO SVEN SURAC

Sveučilište u Zadru

rsurac@unizd.hr

***Gladijatori i gladijatorske igre
na istočnoj obali Jadrana u antici***

„Panem et circenses“ rekao je u Juvenal u svojim *Satirama* početkom drugog stoljeća nove ere i na dobar način opisao kulturnu sliku Rima i rimskih provincija. Zabava za masu u kojoj se vješto istrenirani robovi bore, nerijetko i do smrti, predstavljala je ljudima rimskog svijeta jednu od najdražih kulturnih manifestacija. Zbog boraca u arenama, slavljenih u maniri vrhunskih sportaša današnjice i njihovih gospodara, a ponajviše zbog naroda koji je s oduševljenjem pratio svaki njihov korak, mijenjali su se urbanistički planovi, a originalna borilišta, najčešće napravljena od drveta, zamijenjena su amfiteatrima, od kojih neki uistinu predstavljaju velebna arhitektonska ostvarenja. Upravo ostatci rimskih amfiteatara u gradovima i naseljima svjedoče o održavanju gladijatorskih igara na istočnoj obali Jadrana, dok se i za neke gradove u kojima još nisu u potpunosti ili uopće potvrđeni amfiteatri može izvući zaključak o održavanju manifestacije. Uz hipotezu da su se gladijatorske igre održavale u svim većim kolonijalnim i municipalnim središtima na istočnoj obali Jadrana, ovaj rad predstavlja pregled dosadašnjih potvrđenih i pretpostavljenih mjesta održavanja temeljen na arheološkim, epigrafskim i literarnim izvorima.

KATIA ŠAINA

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

ksaina@student.uniri.hr | saina.katia@gmail.com

Denari Ferdinanda I. Habsburškog

Izlaganje se temelji na numizmatičkoj analizi denara Ferdinanda I. Habsburškog koji se čuvaju u Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka. Denari datiraju iz sredine 16. stoljeća, a kovani su u kovnici Kremnitz. Ferdinand I. Habsburški dao ih je kovati s novom simbolikom karakterističnom za njegovu vladavinu. Novčići se nalaze u dobrom stanju s manjim oštećenim dijelovima pa se može izvršiti analiza karakteristika i opisati grb koji se na njima nalazi. Denari nam omogućuju uvid u vladavinu i titule Ferdinanda I. Habsburškog, a pomažu i donijeti zaključke vezane za područja na kojima su pronađeni čime nadopunjuju povijesni kontekst toga razdoblja. Primjerice oni pronađeni izvan teritorija pod Ferdinandovom upravom upućuju na razvijenost trgovine ili migraciju stanovništva na granicama Carstva.

IVONA ŠEGO-MARIĆ

Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru

ivona.sego-maric@pf.sum.ba

Državnopravna misao fra Dominika Mandića

Dominik Mandić jedna je od najistaknutijih osoba 20. stoljeća koja je obilježila crkvenu povijest, ali i povijest hrvatskog naroda u cjelini. Analizom korespondencije, koju je vodio s raznim pojedincima, može se pratiti razvoj Mandićevih političkih stavova u turbulentnom razdoblju hrvatske povijesti 20. stoljeća, pogotovo od 1939. godine kada ide na novu službu u Rim. Kako je tekao razvoj državnopravne misli fra Dominika Mandića, što je sve utjecalo na evoluciju političkih ideja koje predlaže tijekom Drugoga svjetskog rata te kako vidi položaj hrvatskog naroda nakon rata, nastojat će se rekonstruirati pozivanjem na dijelove korespondencije koji se nalaze u njegovoj ostavštini.

FILIP ŠIMETIN ŠEGVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

phillip.simetinsegvic@gmail.com

Kulturne politike i modernizam na prijelazu stoljeća: slučaj Habsburške Monarhije

Pred više od četrdeset godina Carl E. Schorske postavio je model proučavanja niza kulturnohistorijskih fenomena u urbanom kontekstu Beča u svojoj nagrađivanoj knjizi *Fin-de-siècle Vienna: Politics and Culture*. U tome doduše nije bio prvi, jer je već 1972. William M. Johnston u *The Austrian Mind* komparativno obradio kulturne, intelektualne i psihohistorijske aspekte, i to u triptihu Beč, Budimpešta, Prag. Spomenuti povjesničari i njihova djela naročiti su doprinos dali istraživanjima fenomena modernizma na prijelazu stoljeća, ostavljajući i određen trag u hrvatskoj historiografiji (naročito od 1990-ih godina). Izokrećući neke paradigme ovih historiografskih klasika, izlaganje ima osnovni zadatak otvoriti raspravu o pluralnim oblicima modernizma odnosno pristupima istome. Pritom se kao primjeri s periferije Habsburške Monarhije, unutar kojih se promatraju različiti oblici ili sustavi kulture, javljaju slučajevi iz Banske Hrvatske te austrijske Dalmacije kao protuteža u odnosu na monarhijske centre. Pritom će se naročita pažnja posvetiti različitim modelima i obrascima kulturnih politika. Tragajući za poveznicama i razlikama u shvaćanju modernosti pokušat će se odrediti glavne teorijske smjernice za daljnja kulturnohistorijska i intelektualnohistorijska istraživanja i kroz različite primjere ukazati na nužnost komparativističke perspektive unutar i izvan habsburškog ili srednjoeuropskog i mediteranskog okvira.

NIKOLINA ŠIMETIN ŠEGVIĆ

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

nikolina.simetinsegvic@gmail.com

***Moderna arhitektura između umjetnosti
i reprezentacije državnih kulturnih politika***

Iako se arhitektura za svoj status umjetnosti potpuno izborila početkom 20. stoljeća, kroz cijelu povijest su građevinska i arhitektonska zdanja ostavljala trag postignuća, umijeća te kulturnih dostignuća koja su često bila vezana s reprezentacijom političke moći. Jačanjem ideja modernih imperija i nacionalnih država tijekom 19. stoljeća te snažnim razvojem gradova i građanskog društva, arhitektura postaje i jedan vizualni jezik navedenih promjena. Najočitiji primjeri su Haussmannov Pariz ili historicizam kao imperijalni stil Habsburške Monarhije. Promjene u umjetnosti, koje su se odvijale na prijelazu stoljeća, zahvatile su i arhitekturu. One se nisu događale samo u Parizu ili Beču, već su izrazito aktualne bile i u Zagrebu. U srži je, naravno, pojava moderne arhitekture i njezina borba u pronalasku vlastite pozicije u tom periodu mnogostrukih modernosti. Cilj moderne arhitekture bio je jasan: to je jedina „ispravna“ arhitektura po mjeri modernog/suvremenog čovjeka. Borba se vodila na umjetničkom, intelektualnom i društvenom polju. Raspad Habsburške Monarhije i stvaranje novih država i državnih zajednica nakon Prvog svjetskog rata bit će ključan moment u razmišljanju o modernoj arhitekturi i njezinom prihvaćanju, posebice jer su ostaci starog imperija bili vidljivi na svakom uglu u vidu historicizma i/ili secesije. Ovo izlaganje će razmotriti kako su političke okolnosti u prvoj Jugoslaviji djelovale na prihvaćanje moderne arhitekture i njezinu dominaciju do pojave postmoderne 1980-ih godina u Hrvatskoj. U okvirima intelektualne historije razmotrit će se koji su to elementi diskursa moderne arhitekture odgovarali kulturnoj i društvenoj politici prve Jugoslavije, zatim stav Nezavisne Države Hrvatske prema već razvijenoj intelektualnoj i društvenoj misli moderne arhitekture te, u konačnici, odgovor nakon nastanka druge Jugoslavije na međuratno nasljeđe. Situacija će biti posebno zanimljiva u predinfrombiroovskom periodu kada će učenici međuratne moderne arhitekture morati pokušati pronaći diskurs za novonastale političke i društvene okolnosti te u njega uklopiti veliko i bogato nasljeđe međuratne moderne arhitekture. Naravno, to neće biti jedina interpretacija baštine međuratne arhitekture; sljedeća će uslijediti nakon 1948. godine. Osim elementa nove političke historije i društvene historije, osnovni okvir proučavanja i analize je intelektualna historija i dugo trajanje (David Armitage) moderne arhitekture s naglaskom na grad Zagreb.

VALENTINA ŠOŠTARIĆ

Sveučilište u Zadru

vzovko@gmail.com

***Materijalna kultura diplomatskih poklona. Dubrovačka poslanstva
na Visokoj Porti do uspostave tributarnog odnosa***

Od 1990-ih u povijesnim znanostima primjetan je „kulturološki obrat“ koji je rasplamsao interes za izučavanje materijalne kulture kao nove paradigme u tradicionalnom pristupu izučavanja povijesti diplomacije. Studije posvećene diplomatskim poklonima obogaćene su novim društvenim i kulturološko-povijesnim perspektivama koje su stvorile preduvjete za nova istraživačka pitanja. Novija historiografska istraživanja ističu višeznačnu ulogu diplomatskih poklona u diplomatskoj interakciji. Kao sredstvo neverbalne komunikacije pokloni su korišteni u svrhu samoprezentacije, ali su istovremeno kreirali poruke o političko-društvenim odnosima moći, pri čemu je bila ključna njihova materijalna, praktična, umjetnička, simbolička i emocionalna vrijednost. Ovo priopćenje za cilj ima interpretirati materijalne objekte korištene u prvim službenim diplomatskim kontaktima Dubrovnika s Osmanskim Carstvom do definiranja statusa tributarne zemlje (1430.-1458.). Analiza poklona odaslanih iz Dubrovnika oslanja se na interdisciplinarni pristup koji nudi teorijski okvir potreban za razumijevanje polisemantičkog značenja objekta u transkulturalnoj diplomaciji. U tome smislu izlaganje prepoznaje objekte materijalnog svijeta kao važne aktere u dosizanju željenih ciljeva tijekom procesa diplomatskih pregovora, te istražuje kako su oni uključeni u ceremonijalnu praksu predaje poklona među različitim diplomatskim kulturama. U konačnici izlaganje će pokazati kako je materijalna kultura bila važan čimbenik razumijevanja trenutne mode i ukusa, dubrovačkih trgovinskih veza i lokalne proizvodnje, te istovremeno nudi uvid u kulturološke i umjetničke transfere te ekonomsku povijest dubrovačke diplomacije. Takav pristup nameće simultano stavljanje fokusa na materijalno, ali i simboličko značenje darovanih predmeta tijekom protokolarnog dijela audijencije dubrovačkih poklisara pred visoko rangiranim predstavnicima osmanske vlasti. Arhivska serija *Litterae et Commissiones Levantis* (*Lettere di Levante*), vol. X-XVI čuva upute za ukupno osam različitih poslanstava upućenih u Osmansko Crstvo iz Dubrovnika u periodu od interesa. Iz uputa koje su dubrovačke vlasti uručile svojim predstavnicima na Porti moguće je rekonstruirati popis poklona koje su poklisari ponijeli za svoje domaćine. Informacije o materijalnoj vrijednosti poklona nadopunit će serije: *Acta Consilii Rogatorum*, vol. IV-XVI i *Acta Consilii Maioris*, vol. IV-XI, dok političke odluke sačuvane u *Acta Consilii Minoris*, vol. V-XIV nude uvid u praktične aktivnosti koje su prethodile odlasku izabranih poslanika iz Grada. U izlaganju argumentirano će pokazati kako diplomatski pokloni nisu bili sporedni dio interakciji niti je njihov učinak bio kratkotrajan. Naprotiv, materijalni objekti imali su znatan utjecaj na oblikovanje kulturoloških i političkih odnosa između male kršćanske Republike i moćnog osvajača s istoka.

ADRIJAN ŠTIVIĆ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

astivic@student.uniri.hr

Vrednovanje triju modela kulturne globalizacije Europske unije

U izlaganju imam namjeru govoriti o problematici triju modela kulturne globalizacije unutar Europske unije. Uzimajući teorijski okvir o ujedinjenju europskih država putem tri globalizacijske struje – političke, ekonomske i kulturne – Europska unija je u 21. stoljeće primarno ušla kao političko-ekonomska zajednica. Za razliku od ostalih svjetskih sila (Rusije, Indije, Kine i Sjedinjenih Američkih Država), EU ima, prema određenim teoretičarima, najslabiju kulturnu integraciju. Pitanje zajedničke kulture danas sve više dolazi do izražaja putem skretanja fokusa s *država nacija* na šire strukture, tj. *države civilizacije*. S obzirom na svu složenost europske povijesti, a pogotovo na njezina unutarnja neprijateljstva u prošlosti, teško je odrediti jedan kulturni obrazac koji bi bio svima prihvatljiv, odnosno koji bi uvažio skoro sve partikularne identitete i mikropovijesti. Osim civilizacijski neupitne vrijednosti borbe protiv nacifašizma u Drugom svjetskom ratu, kao stupovi Unije predlažu se tzv. *ujedinitelji* kao što su Karlo Veliki ili Napoleon. Neki predlažu renesansu, a neki su za prosvjetiteljstvo i tekovine Francuske revolucije. Zbog snažnih političkih polarizacija, u kulturnim politikama jačaju dvije struje koje zajednički imaju to da naglašavaju (samo) jednu perspektivu polazeći iz pseudopovijesnih temelja. Namjera mi je ukazati na njihove poteškoće te predstaviti mogući treći put u kontekstu politike povijesti. Prvo gledanje shvaća europsku (i šire zapadnu) kulturnu povijest kao rezultat kolonijalizma, klasnih odnosa i imperijalnog rasizma. Polazeći od plemenitog cilja multiperspektivnosti, dovodi se tako u moguću situaciju da relativizira tekovine prosvjetiteljstva. Drugo gledanje je stavljanje snažnog naglaska na (rani) srednji vijek te na koncepciju da se (partikularna) ideja nacije može u kontinuitetu i neometano pratiti od ranog srednjeg vijeka pa sve do danas. Treći model kulturne integracije je univerzalistički kozmopolitizam. Najslbliži je američkom konstitucionalizmu, nakon Američkog rata za nezavisnost bio je dugo aktualan, a dolazi od intelektualaca pretežno umjerenih provenijencija. Njega su, uz svekolike međusobne razlike, zastupali filozofi Immanuel Kant, Georg Wilhelm Friedrich Hegel, Alexander Kojève (koji je i sam radio na uspostavi EU), Francis Fukuyama i mnogi drugi intelektualci. Ovaj model uglavnom polazi od shvaćanja da mora postojati određeni zajednički nazivnik, no minimalizira ga svodeći ga na pitanje slobode i dostojanstva individualca nasuprot kolektivizmu. Za razliku od prethodno spomenutih *apsolutnih* modela, univerzalizam širi polje artikulacije partikularnih identiteta unutar mnogo šireg okvira.

IVICA ŠUTE

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

isute@ffzg.hr

Kultura putovanja u međuratnoj Hrvatskoj

Kao važan i sastavni dio kulture građanske društvenosti između dvaju svjetskih ratova svakako se ubraja i kultura putovanja. Pod utjecajem promjene tehničkih uvjeta putovanja (prijevozna sredstva i prometnice, njihove trase itd.), ali i otkrivanja novih prostora i mogućnosti svekolikog napretka, mijenja se i odnos građana-pojedinca prema putovanju, mijenjaju se i doživljaji (s) putovanja, odnos prema vremenu, te u konačnici i sama filozofija putovanja. U izlaganju će naglasak biti stavljen na načine i vrstu putovanja, odnos prema vremenu, okolišu i naseljima, doživljajima i impresijama samih putnika itd. U tom smislu analizirat će se memoarska građa, putopisni zapisi, novinski izvještaji i reportaže, kao i filmski zapisi, muzejske zbirke, privatne ostavštine itd. Nastojat će se, među ostalim, revitalizirati važnost i značaj obiteljskih filmova zagrebačkih građanskih obitelji (obitelj Deutsch-Macelski, Paspas itd.) koji su snimani tijekom međuratnog razdoblja, a u kojima su zabilježeni različiti hrvatski krajevi, kao i zemlje u koje se rado i često putovalo (Italija, Austrija, Mađarska, putovanje Mediteranom, u prekoceanske zemlje itd.). Cilj je ukazati na važan aspekt kulture putovanja u razvijanju građanske mobilnosti i društvenosti u „desetljećima između glamura, kraha Burze i novih globalnih kriza“.

DOMAGOJ TOMAS

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

dtomas@ffos.hr

Prosvjetiteljska filozofija povijesti i suvremena kriza kulture u zapadnoj historiografiji između dvaju svjetskih ratova

U uvodnom dijelu rada ukratko će biti objašnjena prosvjetiteljska filozofija povijesti, utemeljena na ideji napretka, kao tumačenja linearne uzlazne putanje duhovno-civilizacijskoga razvoja, koji u uvjetima snažnoga gospodarskog rasta i tehnološkog razvoja zapadne civilizacije u 18. i 19. stoljeću dobiva dodatne mogućnosti ubrzanja. Uz nekolicinu najistaknutijih nositelja ideje napretka u tom razdoblju, poput Voltairea, Immanuela Kanta, Augusta Comtea, Johna Stuarta Milla, Karla Marxa, bit će istaknuti i njezini protivnici, poput Giambattiste Vica, Edmunda Burkea, Justusa Mösera i Josepha de Maistrea. U središnjem dijelu rada bit će razmotrena teza o Prvom svjetskom ratu kao uzroku odbacivanja prosvjetiteljske filozofije povijesti u dijelu zapadne humanistike (Gilbert Keith Chesterton, Oswald Spengler, Arnold Joseph Toynbee, José Ortega y Gasset i dr.), uz pojašnjenje i tipološko razvrstavanje njezinih kritičara te njihovih polazišnih paradigmi. Zatim će uslijediti analiza prisutnosti kritike prosvjeti-

teljske filozofije povijesti i promišljanja o suvremenoj krizi kulture u zapadnoj historiografiji između dvaju svjetskih ratova, pri čemu će posebna pozornost biti usmjerena na tekstove Christophera Dawsona, Arnolda Josepha Toynbeeja, Hilairea Belloc, Lewisa Mumforda i Johana Huizinge. Raščlanjivanjem njihova otklona od prosvjetiteljske filozofije povijesti, pokušat će se utvrditi međusobne srodnosti i eventualne razlike u njihovu diskursu o suvremenoj krizi kulture. Naposljetku, ukratko će biti izdvojena nekolicina istaknutijih autora u zapadnoj humanistici, među kojima je i povjesničar Christopher Lasch, koji u razdoblju nakon Drugoga svjetskoga rata baštine kontinuitet kritike prosvjetiteljske filozofije povijesti u promišljanjima o suvremenoj krizi kulture, posredno se nadovezujući ili se pak izravno pozivajući na ranije spomenute međuratne kritičare. Nasuprot takvim pogledima, u istom će razdoblju, posebice u akademskim krugovima, biti istaknuta i kulturnomarksistička paradigma, koja baštini prosvjetiteljsku filozofiju povijesti, a snažniji poticaj i zamah dobiva tijekom društveno-političkih gibanja iz 1968. godine te nakon tog razdoblja.

NIKOLA TOMAŠEGOVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
nikola.tomasegovic@gmail.com

Njemačka kultura kao model i kao prijetnja

Tijekom cijelog „dugog“ 19. stoljeća hrvatsku politiku i kulturu obilježava ambivalentan odnos prema njemačkoj kulturi. S jedne strane, ona je u velikoj mjeri bila kultura u kojoj su se obrazovale hrvatske elite, napose one građanske. Njemačka literatura bila je daleko najčitania tijekom cijelog stoljeća, hrvatski vokabular građen je u velikoj mjeri kroz prijevode s njemačkog, a njemački znanstveni sustav poslužio je kao temelj za izgradnju domaćeg znanstvenog i šireg intelektualnog polja. Sam model izgradnje hrvatske nacije sazdan je prema uzoru na onaj njemački, pa su tako neki temeljni koncepti društvenog i političkog života preuzeti i prilagođeni iz njemačkog uzora. Situacija se dodatno komplicira u onoj mjeri u kojoj njemačka kultura ujedno funkcionira i kao dominantna kulturna matrica Habsburške Monarhije, ali s daleko različitim ciljevima od uspostave jedne velike njemačke nacionalne države. Još od 18. stoljeća, njemački jezik u tom pogledu funkcionira kao osnova za stvaranje okvira austrijske građanske pripadnosti, pri čemu se razvija i specifični modalitet austro-njemačke, prvenstveno građanske kulture. To postavlja odnos prema njemačkoj kulturi u koordinate odnosa prema kulturnom i političkom centru, za koji je uvijek karakteristična asimetričnost, ali i ambivalentnost. Usprkos svim aproprijacijama koje izgradnju hrvatske nacionalne kulture smještaju u čvrstu ovisnost o njemačkoj kulturi, ona je ujedno nužno funkcionirala kao glavna prijetnja za hrvatski kulturni projekt. Hrvatska se kultura morala na neki način emancipirati od svojeg „velikog brata“ kako bi mogla položiti pravo na distinktivnost, ali i povući političke konzekvence koje iz toga proizlaze. Zbog toga se od ilirizma pa sve do kraja 19. stoljeća sve više intenzivira ideja o njemačkoj kulturnoj

prijetnji, koja na prijelomu stoljeća poprima svoje akutne oblike u vidu sve rasprostranjenije slike o prijetnji njemačkog *Drang nach Osten*, kao i reaktivne koncepcije „obrnutog *antemurale*“ koja se oživotvoruje u politici novoga kursa.

NIKOLA TOMINAC

Dugo Selo

nikola.tominac@gmail.com

Pobuna „jelačićevaca“ u Rijeci

Paralelno s razvojem vrlo dinamičnih međunarodnih vojnih i političkih aktivnosti krajem 1918. godine u Rijeci se dogodio jedan još uvijek povijesno maglovit, a za našu vojno-političku povijest značajan događaj: pobuna 79. pješačke pukovnije „jelačićevaca“. Na Sušaku je 23. listopada organiziran veliki narodni zbor, na kojem je došlo do nadmetanja između vojnika 79. pješačke pukovnije „jelačićevaca“ i Narodne vojske koju je ustrojio časnik Petar Teslić. „Jelačićevci“ su tražili isticanje i hrvatske zastave uz austrijsku na njihovoj vojarni. Lokalne vlasti im to nisu dopustile. Zbog opasnosti da preraste u veće nered, prekinut je željeznički i telefonski promet Rijeka-Zagreb, a željezničari mađarske narodnosti zatražili su zbog izljeva mržnje lokalnog stanovništva, povrat svojim kućama. To je još uvijek vrijeme državnog dvovlašća između Središnjeg odbora Narodnog vijeća SHS i Zemaljske vlade u Zagrebu. Neposredno nakon pobune „honvedi“ (mađarski „domobranci“) i dio „jelačićevaca“ – zadržane su u vojarnama, da ne bi došlo do težih sukoba. „Jelačićevci“ izlaze pod oružjem u grad, da bi 28. listopada gradom patrolirali isključivo oni vojnici koji su tog dana skinuli s kape mjedeni i limeni kolut s urezanim slovom „K“ (Karlo) i stavili hrvatski grb. Tijekom 29. listopada – kada je proglašena Država SHS – u 15 sati stigla je direktiva iz Zagreba da Narodno vijeće u cijelosti preuzme Rijeku, a njegov povjerenik za obranu dr. Mate Drinković donio je istog dana odluku da se za zapovjednika 79. pješačke pukovnije – „jelačićevaca“ imenuje bojnik Ivan Čalić iz Otočca, jedan od najodlikovanijih časnika iz njezinog sastava. Time će ljudstvo pukovnije postati obrambena postrojba novostvorene države u Rijeci. Glavnina „Jelačićevaca“ je i nadalje u Alpama na Grappi gdje vodi teške borbe s Talijanima. Nakon toga nastupaju već poznati burni događaji dolaskom talijanskih snaga u Rijeku i počinju brojna politička previranja.

IVAN TOMLJENović

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ivan.tomljenovic.cro@gmail.com

***Jakov Blažević i njegovo poimanje kulture
u kontekstu socijalističke ideologije***

Niz je političara, povijesnih ličnosti jugoslavenskog socijalizma, koji su se o pojedinim aspektima kulture i kulturnog djelovanja oglašavali u javnosti. Jedan od njih bio je i Jakov Blažević, koji je u svojim govorima i drugim javnim istupima, kao i za života objavljenim spisima, ostavio tragove o načinu poimanja određenih aspekata kulture, a sve to u kontekstu socijalističke ideologije. Ona je za njega vrhunac povijesti, a sva dotadašnja povijest, pa svakako i ona kulturna, do nje vodi. Stoga za njega i ono povijesno predsocijalističko ima svoju vrijednost utoliko ukoliko je anticipacija budućeg socijalističkog, kao što i ono aktualno nesocijalističko nema puninu vrijednosti kakvu ima ono socijalističko. Posebno se to oprimjeruje prilikom govora i zapisa o hrvatskoj povijesti i kulturi te valorizaciji određenih povijesnih ličnosti i ideja hrvatske povijesti, ali i u dnevničkim zapisima i komentarima koje iz perspektive jugoslavenskog socijalizma Blažević daje putujući svijetom, raznim kontinentima, dajući kritičke osvrtne na mnoge aspekte domicilnih kultura koje na svojim putovanjima susreće.

JULIJA TRSTENJAK – KOSANA JOVANOVIĆ

Rijeka

julija.trstenjak1@gmail.com

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet

kosana.jovanovic@ffri.uniri.hr

***Gradska svakodnevica na prijelazu
iz srednjega u rani novi vijek – primjer Rijeke***

Povijesni razvoj Rijeke obilježen je stalnim smjenama feudalnih gospodara, od kojih je svaka vlast ostavila traga na život i kulturu grada na Rječini. Prva izvorna vijest o srednjovjekovnom naselju potječe iz prve polovine 13. stoljeća. U izvorima se tada spominju dva zasebna naselja. Na brijegu na lijevoj strani Rječine smjestilo se naselje Trsat, odnosno mjesto nekadašnjeg liburnijskog naselja *Tarsate*. U podnožju Trsata spominje se pak drugo naselje, ono na obali mora, odnosno Rijeka smještena na mjestu nekadašnje rimske *Tarsatice*, a današnjeg Starog grada. Do 13. stoljeća nema spomena o feudalnim gospodarima ovih naselja, međutim na početku i potkraj 14. stoljeća Rijeka je u posjedu Devinske gospode, da bi potom došla u posjed knezova Krčkih, a nakon toga obitelji Walsee. U drugoj polovini 15. stoljeća Rijeka je u posjedu obitelji Habsburg čiji pripadnici ustupaju grad na upravu raznim kapetanima. Prva pojava naziva grada *Flumen Sancti Viti* vezuje se uz sveca zaštitnika grada. Naime, tadašnja je

Rijeka utvrđeni gradić, zbijen unutar zidina s nekoliko obrambenih kula podijeljen na dva dijela: u gornjem je srednjovjekovni kaštel i crkva Sv. Vida, a u donjem pučko, trgovačko i obrtničko naselje među čijim je žiteljima uobičajen naziv Rika ili Rijeka. Grad je prema nekim procjenama u tom periodu brojao oko 3000 stanovnika te je već od 16. stoljeća doživio veliki ekonomski procvat zahvaljujući razvoju trgovine i obrta. Kulturni procvat pratio je ekonomski, a kulminirao je uspostavom glagoljske tiskare u Rijeci. Od Devinske gospode pa sve do dolaska grada u posjed obitelji Habsburg, razvoj Rijeke definiran je tim političkim smjenama vlasti. Upravo te stalne smjene vlasti primorale su Rijeku i njezine stanovnike na potrebu uređenja svih odnosa na području grada, povlastica i obaveza, kao i odnosa prema gospodaru i njegovim predstavnicima u gradskoj upravi. Na taj način uređuje se život u gradu i propisuju pravila kojih se svi građani moraju pridržavati. Temeljem dostupnih izvora ovo izlaganje predstaviti će bogatu povijesno-kulturnu baštinu grada na Rječini te predočiti kako je izgledala gradska svakodnevica na primjeru Rijeke u periodu kasnoga srednjeg vijeka i početka ranog novog vijeka.

STANISLAV TUKSAR

Muzička akademija Sveučilišta u Zagrebu

stanislavtuxar@gmail.com

***Lisinski – 1848. – Jelačić:
glazba, umjetnost i politika u životu mladog umjetnika***

U razdoblju od otprilike 1841. do smrti 1854. javna djelatnost Vatroslava Lisinskog zbivala se u manje ili više uskoj vezi sa sferom politike. U prvom razdoblju od 1841. do odlaska u Prag 1847. ta se povezanost očituje u sudjelovanju u narodnom Ilirskom pokretu, skladateljskim vokalnim uradcima – naravno, uz ostale skladbe drukčijeg profila – budničkog karaktera na tekstove kulturno-političke programnosti (npr. skladbe *Iz Zagorja od prastara*, *Rječ domorodca*, *Pěsan domorodna*, i dr.) te osobito u aktivnostima oko skladanja opere *Ljubav i zloba* (1843.-1846.) kao izrazito politiziranog projekta. Bila je to mješavina s jedne strane izvanjski snažno sugeriranog angažmana i s druge strane vlastitih emotivnih i intelektualnih nagnuća. U drugom, praškom, razdoblju (1847.-1850.) Lisinski se politički angažirao aktivnim sudjelovanjem „u svojstvu delegata iz Hrvatske s pravom glasa“ na Slavenskom kongresu, održanom 1848. u revolucionarnom ozračju u Pragu. Tome valja pridodati „politički naglašenu poruku u njegovim vokalnim i instrumentalnim djelima, nastalim u toku 1848. godine, a i kasnije“, poput uvertire *Jugoslavenka* i dr. Ta je aktivnost bila rezultat isključivo njegova osobnog slobodno odabranog političkog angažmana. Nevezano uz to, ban Josip Jelačić je iz kulturno-političkih razloga intervenirao (doduše neuspješno) u Pragu oko njegova školovanja. U trećem razdoblju, od povratka u Zagreb iz Praga 1850. do smrti 1854., Lisinski pod zaštitnim političkim okriljem Jelačića djeluje u udruzi *Skladnoglasja društvo zagrebačko* (naziv 1847.-1852.), odnosno *Društvo prijateljah muzike u Zagrebu*

(naziv 1852.-1861.; kasnije od 1925. do danas *Hrvatski glazbeni zavod*) sve do 1853., kada se Jelačić povlači s javne društveno-političke pozornice i čime Lisinski gubi političku potporu i zaleđe, a time i poziciju i perspektive za profesionalnu glazbeničku karijeru. Može se ustanoviti da je – za razliku od karijere i životnog puta Ivana Zajca u sljedećem naraštaju hrvatskih skladatelja koje su samo u inicijalnom impulsu prilikom njegova dolaska iz Beča u Zagreb nosili kulturno-politički karakter – u karijeri i životu Lisinskog kao mladog umjetnika odnos umjetnosti i politike odigrao jednu od presudnih uloga, i to s vrlo promjenljivom sudbinom za njega i ishodima različitoga vrijednosnog predznaka za društvo u cjelini. Može se također zaključiti da su na razvojnem putu od Lisinskog do Zajca društveni uvjeti za glazbeno-umjetničko stvaralaštvo u Zagrebu i sjevernoj Hrvatskoj evoluirali u smjeru manje ovisnosti glazbe od politike, dokazujući i na ovome planu napredovanje prema autonomnosti vlastitoga društvenog položaja kao umjetničke sfere s jedne i prema sve većoj zrelosti građanskog društva s druge strane.

DAMIR TULIĆ

Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet
damir.tulic@gmail.com

***Rijeka 1742.: gradske crkve i njihova oprema u vizitaciji
pulskog biskupa Giovannija Andree Balbija***

Među malim brojem sačuvanih arhivalija u posjedu katedrale svetog Vida u Rijeci nalazi se i opširni tekst vizitacije pulskog biskupa Giovannija Andree Balbija (1732.-1771.). On je kao ordinarij u gradu boravio tijekom proljeća 1742. vizitirajući gradske crkve i samostane. U Rijeci se zadržao neuobičajeno dugo, od ožujka do lipnja pa se njegova prisutnost pretvorila u prvorazredni vjerski, no podjednako javni te društveni događaj. Od posljednje vizitacije Balbijeve predšasnika, biskupa Giuseppea Marije Bottarija (1695.-1729.) iz 1701., prošlo je više od četrdeset godina, stoga se je i Rijeka bitno promijenila. Odlukom cara Karla VI. grad je 1719. proglašen slobodnom lukom što je rezultiralo strelovitim gospodarskim rastom, priljevom novog stanovništva, ali i dolaskom umjetnika koji su svojim djelima oplemenili gradske crkve. Brojni su plemići i bratovštine upravo u drugoj četvrtini 18. stoljeća donirali nove mramorne oltare, a koje je biskup posvetio prilikom vizitacije. No, najvažniji događaj svakako je bila posveta netom obnovljene i raskošno opremljene Zborne crkve Marijinog Uznesenja, a odvila se 1. travnja 1742. godine. U izlaganju će se analizirati tekst vizitacije iz motrišta povijesti umjetnosti, odnosno kritički će se obraditi podatci vezani uz izgled, naručitelje i vrijeme nastanka pojedinih umjetnina. Kako ovaj arhivski spis, uz detaljno opisane vjerske svečanosti, pomno prati i svakodnevne prelatove javne i privatne aktivnosti u Rijeci, on može poslužiti i kao izvrstan uvid u tadašnje protokole, običaje i događaje te tako dati sliku svakodnevice barokne Rijeke na početku petog desetljeća 18. stoljeća.

TIN TURKOVIĆ – NIKOLINA MARAKOVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

tturkovi@ffzg.hr

nmarakov@ffzg.hr

Ponovno promišljanje ikonografije Konstantinova foruma u Konstantinopolu

Zasnivanje i posveta Konstantinopola – „novog Rima“, njegov urbanistički koncept, izgradnja i uređenje njegovih javnih prostora, a posebice središnjeg trga, bili su u fokusu brojnih istraživanja; arheologa, povjesničara, povjesničara umjetnosti. Što se izvorno nalazilo na Konstantinovu forumu i kako to treba tumačiti u kontekstu jedne uistinu jedinstvene carske vladavine, nije okupiralo samo istraživače modernog doba; zanimalo je to i kroničare i pisce srednjobizantskog i kasnobizantskog razdoblja, čija je predodžba nerijetko bila obojena preduvjerjenjima njihova vremena i onodobnom vizijom Konstantinove uloge u uspostavi temelja buduće bizantske prijestolnice. Unatoč obilju literature, povijesnih zapisa, u konačnici i arheoloških nalaza, do danas ipak nije stvorena jasna slika o tomu kako je točno izgledao, i, možda još važnije, koje je simboličko značenje u kontekstu prostora i vremena imao „novi pupak svijeta“ – konstantinopolski središnji ovalni trg. U interpretaciji ornamentarija Konstantinova foruma iskristaliziralo se tijekom vremena nekoliko ideja i pristupa, a na temelju saznanja o građevinama, koje su se na njemu izvorno nalazile, te skulptura kojima je bio ukrašen, zaključeno je da je nova prijestolnica bila napućena spolijima donesenim iz različitih dijelova Carstva. Takvo zamišljanje foruma, sa simbolički nabijenim spolijima, posve je u skladu sa razmatranjima njihove uloge u Konstantinovim intervencijama u gradu Rimu. Međutim, to je tek jedna od perspektiva na uređenje središnjeg konstantinopolskog trga, i pitanje je pogađa li ona doista u bit onoga što je Konstantin nastojao postići uređenjem nove prijestolnice. Konstantinov se forum, nadalje, razmatra i kroz prizmu srednjobizantskih i kasnobizantskih kroničara. Međutim, u tom se pak slučaju u forumske spomenike učitavaju simbolička značenja opterećena ili tipičnim srednjobizantskim praznovjernim strahopoštovanjem prožetim kalcedonskim proročanstvima, ili pak kasnobizantskim udivljenjem pred dugim trajanjem helensko-rimske kulture (a ponekad i prežicima srednjobizantskog praznovjerja, kao npr. u slučaju skulpture Atene Palade iz 1204. godine). Upravo zbog toga što su predodžbe Konstantinopolskog foruma tijekom vremena zadobile toliko različite simboličke interpretacije, smatramo da se potrebno i poželjno ponovno vratiti na pitanje izvorne cjeline, koju je Konstantin zamislio, te ponovno preispitati njezino simboličko značenje. Pritom treba uzeti u obzir Konstantinovo shvaćanje rimskih tradicija, ali i želju njihova uklapanja u grčki svijet; u nastojanju da se stvori mjesto u kojemu će se stjecati i klasična *romanitas* i grčka urbana *paideia*, a istovremeno otvarati prostor za mogući novi religijski poredak.

VINKO UDILJAK

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

vinko0801@gmail.com

Kulturna svakodnevica međuratnog Visa kroz prizmu glazbene djelatnosti

O povijesti međuratnog Visa pisano je u historiografiji vrlo malo, i to isključivo u kontekstu političke povijesti. Grgi Novaku možemo zahvaliti na jednoj kratkoj crtici o razvoju društvenog života koncem 19. stoljeća – on je tome posvetio kratki pasus u pregledu povijesti Visa, no taj nas njegov pregled stanja nikako ne može zadovoljiti i ponuditi više korisnih informacija izuzev godina osnivanja kulturnih društava i njihove funkcije. Osim Novakove kratke reference, treba spomenuti monografiju Sande Vojković o povijesti puhačkog orkestra povodom 160-e obljetnice, koja je kvalitetom i reprodukcijom netočnih podataka podbacila iako je imala izvrsne izgleda da postane referentnim djelom za istraživanje kulturne povijesti modernog Visa. Potaknut činjenicom neistraženosti, ali i pronalaskom novih, dosada nepoznatih izvora, koji govore o bogatoj kulturnoj baštini više svakodnevica, ovo će se izlaganje posvetiti prezentaciji i analizi kulturno-glazbenog djelovanja u međuratnom Visu s određenim refleksijama na početak stoljeća. U prvi će plan biti stavljeno djelovanje amaterskog simfonijskog orkestra, puhačkog orkestra i zborova kao nositelja kulturne svakodnevice u gradu te će se analizirati njegov repertoar, kulturno-prosvjetno djelovanje i uloga u društvenom životu kao nositelja i promicatelja urbaniteta, kao što će se djelovanja tih društava uklapati u širi regionalni kontekst kulturnih strujanja. Kao izvori bit će korištene neobjavljene fotografije (AHGG-Vis i privatne zbirke), arhiva partitura *Glazbe Vis* (AHGG-Vis), u kojoj se čuva nototeka simfonijske literature, kao i novinski članci splitskih glasila (*Novo doba*, *Jadranski dnevnik*) koja su u određenim situacijama pratila društvena i kulturna događanja u gradu. Rad će prezentirati rad kulturnih društava u kontekstu svakodnevica i djelovanja amatera glazbenika kao nositelja društvenih događanja i širenja aktualnih kulturnih fenomena, kao što je i pokretanje jazz orkestra 30-ih godina, o čemu je malo sačuvanih svjedočanstava. Iz toga se razloga, uz pisane, notne i slikovne izvore, koristi kao izvor i usmena predaja svjedoka vremena, koji su bili akteri i promatrači kulturnog djelovanja i te su nam reminiscencije dragocjen prilog proučavanja njihova viđenja kulturnih strujanja i aktualnosti minulih aktivnosti.

NATAŠA UROŠEVIĆ

Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije
Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli
natasa.urosevic@unipu.hr

Matija Vlačić Ilirik i nasljeđe reformacije u Hrvatskoj

U radu će se, prigodom obilježavanja 500. obljetnice rođenja Matije Vlačića Ilirika (1520.-1575.), znamenitog protestantskog teologa i lingvиста, filologa i crkvenog povjesničara rodom iz Labina, ukazati na i danas aktualne kulturno-povijesne teme vezane za nasljeđe razdoblja reformacije u Hrvatskoj i posebno Istri. Ove godine obilježava se i 500. godina rođenja Stjepana Konzula Istranina (1521.-1579.), najistaknutijeg suradnika uraške tiskare, što je dodatni poticaj za revalorizaciju ovog jedinstvenog nasljeđa izrazito multikulturnog i kozmopolitskog karaktera. Polazi se od teze da je, uz glagoljašku kulturu, razdoblje protestantske reformacije ključno obilježilo razvoj hrvatske kulture i njenih autohtonih sastavnica, koje su postale prepoznatljivi elementi nacionalnog identiteta i zajedničke europske baštine. Istarski reformatori su, u okvirima šireg europskog pokreta, prvi u hrvatskoj kulturnoj povijesti radili na stvaranju jedinstvenog književnog jezika i jedinstvenog pravopisa ne samo za sve Hrvate nego i za sve južne Slavene (Črnja i Bertoša, 1968.). Prvi hrvatski „tiskarski jezik“ bila je istarsko-primorska i dalmatinska čakavština s primjesama štokavštine, jer su hrvatski protestanti željeli da im jezik bude dostupan što širem krugu, tražeći u isto vrijeme osnovu za formiranje zajedničkog, općeslavenskog književnog jezika. Knjige su tiskali glagoljicom, ćirilicom i latinicom, a u poslu su sudjelovali istarski svećenici glagoljaši kao prevoditelji, redaktori i korektori. U analizi djelovanja istarskih reformatora, korištenjem teorijsko-metodoloških pristupa kulturne i društvene povijesti, ukazat će se da je tvorbu modernih kolektivnih identiteta i „zamišljenih zajednica“ (Anderson, 1990.) omogućila pojava „tiskarskog kapitalizma“ i „tiskanih“ djela, koja su već u doba reformacije postavila temelje za širenje nacionalne svijesti i stvaranje nacionalnih jezika i književnosti (Briggs & Burke, 2011.). Tema će se obraditi kritičkom analizom tri monografije Mije Mirkovića koje je on posvetio Matiji Vlačiću Iliriku: *Flacius* (Zagreb, 1938.), *Matija Vlačić* (Beograd, 1957.) i *Matija Vlačić Ilirik* (Zagreb, s. a.), uz pregled kasnijih polemika i recentne literature.

NIKŠA VAREZIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
nvarezic@ffst.hr

Con viva voce et con affetto, conforme all'obbligo et divotione nostra... – umijeće diplomatskog ophođenja Dubrovačke Republike i Rimske kurije

U kontekstu dubrovačke povijesti 17. stoljeća, papinski Rim ostao je najčešća adresa kojoj se dubrovački Senat utjecao s ciljem iznalaženja adekvatne zaštite. Republika se nastojala prilagoditi te participirati u diplomatskoj dinamici koja se odvijala na vatikanskom i kvirinalskom brežuljku. Ceremonijalne prigode i uzusi papinskog dvora također su predstavljali jedinstvenu priliku za manifestaciju vlastitoga državnopravnog subjektiviteta na pozornici koja se doista pokazala teatrom europske politike 16. i 17. stoljeća. Nastojeći održati tradicionalno dobre veze s Rimskom kurijom te uspostaviti što tješnje odnose sa svakom novopridošlom garniturom na najvišim pozicijama Katoličke Crkve, dubrovački Senat budno je pratio razvoj događaja na papinskom dvoru. Naime, osim dubrovačkih agenata bilo je potrebno i posredništvo drugih pouzdanih osoba, poglavito relevantnih kurijalnih odličnika koje je trebalo pridobiti za lobiranje kod pape u korist dubrovačkih interesa. Takav modus pretpostavljao je intenzivnu diplomatsku prepisku, ne samo u izvanrednim kriznim situacijama, koje su zahtijevale žurnu povoljnu reakciju pape ili nekog od visokopozicioniranih vatikanskih klerika, već i u mnogobrojnim svakodnevnim protokolarnim prilikama. Svrha izlaganja jest ukazati na diplomatske obrasce koji su pomagali u stvaranju i održavanju relevantne mreže kurijalnih kontakata te popratiti uvriježeni diplomatski protokol, stil i retoriku samog diplomatskog diskursa prisutnog u dubrovačkoj diplomatskoj pošti. S jedne strane, na taj način se potvrđuje ne samo prisutnost, forma i izričaj dubrovačke diplomatske prakse na pozornici europske politike, već podjednako i dobra obaviještenost dubrovačke vlade, koja nije propuštala priliku sudjelovati i biti sudionikom te iste pozornice.

TRPIMIR VEDRIŠ – INGA VILOGORAC BRČIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
tvedris@gmail.com
ivbrcic@ffzg.hr

Kibelin i Eufemijin put. Prijenosi svetinja pergamske božice i kalcedonske mučenice

Niz rimskih literarnih izvora od 1. stoljeća prije Krista do 4. stoljeća poslije Krista prenosi predaju o prijenosu svetinja Velike Majke Kibe iz Pergama u Rim 204. godine prije Krista. Sibilinske su knjige Rimljanima savjetovale da prenesu božičine svetinje ako žele pobijediti Hanibala u Drugome punskom ratu. Kad je lađa sa svetinjama došla

do ušća rijeke Tiber, zapela je u pličini i nitko je nije mogao pomaknuti dok nije došla časna matrona, Klaudija Kvinta, nepravедно optužena za zločin. Bez imalo muke i na veliku radost Rimljana povukla je užе i pokrenula lađu. Žrtvovana je junica bez mane te su svеtinje sretno doplovile u Rim. Sedam stoljeća kasnije Grgur iz Toursa evocira poznatu predaju: u galskome gradu Augustodunu, za vladavine cara Decija (4. stoljeće), zapela su kola s božičnim kipom. Upregnuta se goveda nisu pomaknula unatoč molitvama i žrtvama te su božičini sljedbenici pokršteni. Napokon, antička je predaja bila modelom za legendu o prijenosu relikvija kalcedonske mučеnice, Eufemije, zabilježenu u iluminiranom rukopisu iz 14./15. stoljeća koji se čuva u Sveučilišnoj knjižnici u Puli (sign. 539561): Eufemijin je sarkofag u 10. stoljeću doplovio iz Kalcedona do Rovinja i zapeo na obali, podno utvrde. Nitko ga nije mogao pomaknuti dok nije došla pobožna udovica. Upregla je dvije junice koje su sarkofag s lakoćom dovukle do utvrde na čuđenje i oduševljenje rovinjskoga puka. U izlaganju ćemo rastumačiti predaju o prijenosu svеtinja maloazijske poganske božice i legendu o čudesnom dolasku sarkofaga maloazijske kršćanske mučеnice. Utvrdit ćemo zajednička mjesta obje predaje i suditi o literarnim uzorima nepoznatog autora rovinjskoga rukopisa.

SAŠA VEJZAGIĆ

Europski sveučilišni institut, Firenca, Italija

sasa.vejzagic@gmail.com

Mi gradimo Zagreb i Zagreb gradi nas: uspon i pad građevinskog giganta Industrogradnje u 1970-ima i 1980-ima

Jugoslavenski komunisti od dolaska na vlast postupno su formirali nove društveno-ekonomske odnose, svjesno ili nesvjesno primjenjujući, kako je zove Susan Woodward, „strategiju u pokretu“. Drugim riječima, manje-više svi sustavi vrijednosti u Jugoslaviji oblikovali su se zajedno s prilikama i kontinuirano se prilagođavali raznim unutarnjim i vanjskim faktorima, balansirajući između marksističkog ideala i trenutnih okolnosti. Jedna od takvih prilagodbi bila je težnja i kasnije odluka da se zadrži „zakon vrijednosti“, ekonomski fundament koji je do svoje smrti Boris Kidrič branio kao integralan dio socijalističke faze društvene izgradnje, te koji su sve planske ekonomije odbacivale kao ostatak kapitalističkih odnosa. Taj princip je krajem 1950-ih ponovno zaživio, a do javnosti je dopirao u formi krilatice „svakome prema zaslugama“, koja je tada poslužila kao ideološki legitimitet nadolazećoj tržišnoj reformi. Zahvaljujući toj širokoj platformi političke i ekonomske liberalizacije u 1960-ima razvio se jugoslavenski poslovni svijet. Dvosmislenosti i kontradikcije tržišno-samoupravnog socijalizma tehnokrati su stavili u službu jačanja moći svojih poduzeća, a kao rezultat nastali su veliki poslovni sustavi. Ti giganti ostavili su osjetan trag na ekonomska i društvena kretanja u svojem okruženju ili lokalnoj zajednici, mijenjali su cijele reljefe gradova i vidno utjecali na životne mogućnosti njegovog stanovništva. Imajući ovo sve na umu, ovaj rad spušta se na razinu mikrostrukture i prolazi kroz drugu polovicu biografije Građevinskog po-

dužea Industrogradnja i njegovog suživota s lokalnom sredinom, odnosno Općinom Trešnjevka i Zajednicom općina Zagreb. Ova prezentacija, između ostalog, ponudit će definiciju velikih poslovnih sustava u uvjetima društvenog vlasništva, te kroz primjer Industrogradnje ispitati dinamiku sprege poslovnog i partijskog, odnosno veze između ekonomije i politike na lokalnoj razini glavnog grada SR Hrvatske. Iz poslovne perspektive ovaj rad istražuje dosege Industrogradnje na razvijenom tržištu građevinskih usluga u industrijski razvijenoj sredini, republici i federaciji. U konačnici, svi ovi elementi pokazuju do koje mjere je jedna mikrostruktura utjecala na život druge i jesu li postojale granice između ta dva subjekta.

JELKA VINCE PALLUA

Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb

jelka.vince@pilar.hr | jelka.vince@gmail.com

***Hrvatska memorijalna baština Prvoga svjetskog rata okovana
čavlima u susretu povijesti, etnologije i kulturne antropologije***

Ne tako davno, 2014. i 2018. godine, cijeli je svijet različitim manifestacijama, riječju i slikom označio stotinu godina od početka i kraja Prvoga svjetskog rata ili, kako ga se često naziva, Velikoga rata. U ovom se prilogu spomenici, spomen-obilježja palima u Prvom svjetskom ratu sagledavaju historiografski, ali i u multidisciplinarnom okviru – etnološki i kulturnoantropološki. Kao prilog VI. kongresu hrvatskih povjesničara u Rijeci, s plenarnom temom „Kultura“, u središtu je izlaganja specifičan spomenik postavljen i svečano otkriven na riječkom Sušaku 16. siječnja 1916. godine. Uklonjen je odmah nakon svršetka rata, zaboravljen i nikad više pronađen. Ipak, o njemu postoje saznanja iz dnevnog tiska – *Ilustrovanog lista* i *Jutarnjeg lista* iz 1915. i 1916. godine te na temelju svjedočenja objavljenih u *Sušačkoj reviji*, koja je počela izlaziti u novije vrijeme – 1993. godine. Inicijativom prikupljanja fotografija, pisama, artefakata i ine građe povodom obilježavanja stote godišnjice Prvoga svjetskog rata, na web-stranici riječkih lokalnih patriota www.lokalpatrioti-rijeka.com umnožili su se još neki važni podatci, kao i posebno vrijedne fotografije toga spomenika kratkog životnoga vijeka. Riječ je o spomeniku postavljenom u kamenu kulu, drvenom spomen-kipu junačkoga ratnog mornara u koji se zabijaju čavli, kao što je slučaj i kod sedam odabranih primjera drvenih spomenika od krajnjeg juga do krajnjeg sjevera Hrvatske na koje će se ukratko osvrnuti. Na tom historiografskom tragu slijedi etnološko-kulturnoantropološki pogled na spomenike kao na „mjesta sjećanja“ uz promatranje suodnosa između materijalnosti u prostoru i ljudi koji joj pridaju ili oduzimaju značenje. U ovom konkretnom slučaju događa se to prema spomeniku mornaričkim žrtvama austrougarske monarhije simboliziranim drvenim kipom mornara pri smjeni vlasti na Sušaku i u Rijeci. Dragocjen uvid pružaju nam insajderska svjedočenja prikupljena koncem 20. stoljeća od tada još živućih svjedoka o postavljanju spomenika, njegovu izgledu, specifičnoj praksi pribijanja čavala u njega, popratnim svečanim govorima itd. Osobito su pritom

vrijedni njihovi iskazi o vlastitim motivima za uklanjanje toga spomen-kipa junačkog mornara. Poseban naglasak stavljen je na običajno-obrednu praksu pribijanja čavala u drvo i različite materijale u dubljoj prošlosti na širim zemljopisnim prostorima.

MARKO VLADIĆ

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

mvladic3595@gmail.com

Kulturno djelovanje Ante Kovačića u Karlovcu

Ante Kovačić bio je hrvatski književnik rođen u Mariji Gorici 1854. godine. Jedan je od najznačajnijih predstavnika realizma. Tijekom studija prava u Zagrebu upoznaje se s pravaškim idejama Ante Starčevića. Nakon dovršenog studija dobiva posao kao pravnik u Karlovcu 1880. U gradu ostaje idućih sedam godina te ostavlja zapažen trag na polju kulture. Povezao se s ljudima bliskima pravaškim idejama koji su također ostavili značajan trag na području kulture, poput učitelja Davorina Trstenjaka. Osim toga, radio je je u odvjetničkom uredu Ivana Banjavčića, najznačajnijeg karlovačkog pravaša tog vremena. Povezanost sa Strankom prava ostavlja duboki trag na njegovo djelovanje na polju kulture u Karlovcu. Bio je član Prvog hrvatskog pjevačkog društva „Zora“ te je napisao njihovu himnu za 25. godišnjicu postojanja 1884. godine. U nekoliko navrata je trebao postati urednik novog lokalnog lista „Bog i Hrvati“, ali redovito bi se našla određena prepreka, obično povezana s njegovom političkom orijentacijom. Najznačajniji trag ostavlja u svom književnom djelovanju. U vrijeme karlovačkog perioda napisao je dva značajna djela. Prvo djelo je *Fiškal*, u kojem kritizira suvremeno društvo. Za Karlovac je posebno važan nedovršeni roman „Među žabari“. U njemu na satiričan način kritizira tadašnje karlovačko društvo. Iako ne koristi imena svojih suvremenika, mnogi su se pronašli kao predmet ismijavanja u njegovom tekstu. *Među žabari* počinje izlaziti u pravaškom časopisu *Balkan* 1886. godine te vrlo brzo postaje dostupan karlovačkoj javnosti. Bio je to roman u nastavcima, a zbog velikog nezadovoljstva i napada na Antu Kovačića, nikad nije dovršen. Bez obzira na to, ima veliku vrijednost u analizi pogleda jednog pravaškog književnika na društvo jednog grada s kraja 19. stoljeća. Zbog svega toga Ante Kovačić je protjeran iz Karlovca u Glinu, a zbog bolesti umire već iduće 1889. godine.

ANĐELKO VLAŠIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
andelko.vlastic@gmail.com

Narodna kultura osmanske Slavonije u Putopisu Evlije Čelebija

Osmanski putopisac Evlija Čelebi (1611.-1685. ili kasnije) proputovao je između 1660. i 1664. razne dijelove Slavonije pod osmanskom vlašću, te je u svojem *Putopisu* iznio brojna zapažanja o političkim, društvenim, gospodarskim, kulturnim, vjerskim i drugim aspektima osmanske Slavonije. Njegovi opisi među ostalim predstavljaju nezaobilazan izvor za rekonstrukciju različitih vidova narodne kulture lokalnih osmanskih zajednica u onovremenoj Slavoniji. Osmanski putopisac piše o široko rasprostranjenom štovanju lokalnih muslimanskih mistika, o izgradnji vjerskih građevina, o kulturi pijenja kave itd. Cilj izlaganja jest ustvrditi koliko je velik utjecaj bogata ranonovovjekovna osmanska kultura imala na slavonsko područje pod osmanskom vlašću tijekom 16. i 17. stoljeća, odnosno koliko su se miješali snažni islamski utjecaj i domaća tradicija, i to posebice u gradovima, budući da osmanska kultura cvjeta upravo u gradskoj sredini. Opisi Evlije Čelebija upućuju na to da se na prostoru osmanske Slavonije razvijala bogata narodna kultura čiju je živost ugrožavala jedino ratna nesigurnost zbog blizine habsburško-osmanske granice. Istraživanje se temelji na autografu, odnosno izvornom rukopisu *Putopisa* Evlije Čelebija, koji sadrži brojne dijelove koji se ne nalaze u dosad objavljenim izdanjima putopisčeva djela.

DANIJEL VOJAK

Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb
daniel.vojak@pilar.hr

Kultura (ne)sjećanja na romske žrtve genocida u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj jedna od najstarijih i najbrojnijih manjinskih skupina su Romi. Njihov suživot s domicilnim stanovništvom na hrvatskim područjima nerijetko je bio obilježen represivno-asimilacijskim nastojanjima državnih i lokanih vlasti prema njima. Takva politika posebno je bila vidljiva za vrijeme Drugoga svjetskog rata kada se romsko stanovništvo našlo na udaru genocidne politike ustaških vlasti. Rezultat takve politike bila je gotovo u potpunosti uništena predratna romska zajednica na hrvatskim područjima. Nakon Drugoga svjetskog rata hrvatske (i jugoslavenske) socijalističke vlasti nisu oblikovale samostalni (zasebni) diskurs sjećanja na romske žrtve, već su one bile „utopljene“ u zajednički ideološki diskurs „žrtava fašističkog terora“. Posljedica takve politike (ne)kulture sjećanja jest marginalizacija romskih žrtava i izostanak komemoriranja. U radu će se analizirati posebnost politike oblikovanja kulture sjećanja prema romskim žrtvama Drugoga svjetskog rata u Hrvatskoj, pritom će se takva politika komparirati sa sličnim politikama kulture sjećanja u drugim europskim zemljama.

DANIJEL VOJAK – DUNJA JAKOPOVIĆ

Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb

danijel.vojak@pilar.hr

Ivanićgradska 59/a, Zagreb

jakopovic.dunja@gmail.com

***Zaboravljena kultura sjećanja ili iz povijesti politike talijanskih vlasti
prema Romima na istarskom području od 1918. do 1943. godine***

Romsko stanovništvo živjelo je na istarskom području od 15. stoljeća, većinom kao socioekonomski marginalizirana skupina stanovništva. Njihova povijest uglavnom je nepoznata, sve do talijanske okupacije nakon Prvoga svjetskog rata. U razdoblju između dva svjetska rata na istarskom području žive malobrojne romske skupine. Dolaskom fašističkih vlasti u Italiji početkom 20-ih godina 20. stoljeća postupno se mijenja politika prema Romima na talijanskom području. Istodobno se slična politika primjenjuje i na istarskom području, koje je bilo granično i kao takvo iznimno osjetljivo za talijanske vlasti. Tada talijanske vlasti započinju s restriktivnom politikom prema Romima, nastojeći ih nadzirati, kontrolirati u kretanju te spriječiti njihovo povezivanje s komunističkim pokretom. Represivnim odredbama, krajem tridesetih godina 20. stoljeća, istarski su Romi preseljeni u logore na području Italije, pokrajinu Molise i otok Sardiniju. Tako je romsko stanovništvo s istarskog područja bilo gotovo potpuno demografski uništeno. Izlaganje će pomnije prikazati odnos talijanskih (fašističkih) vlasti prema romskom stanovništvu na istarskom području. Uz relevantnu literaturu, korišteni su spisi iz Državnog arhiva u Pazinu.

BUDISLAV VUKAS, ml.

Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci

bvukas@pravri.hr

***Znanstveni doprinos prof. dr. sc. Nede Engelsfeld
proučavanju i poučavanju hrvatske pravne kulture***

Teško vrijeme u kojem živimo označeno je mnogim odlascima plemenitih ljudi, koji ostavljaju prazninu, ali i trajnu zahvalnost za sva dobra koja su donijeli svojoj okolini i bližnjima. Tako nas je krajem siječnja ove godine napustila prof. dr. sc. Neda Engelsfeld (1934.-2021.), umirovljena profesorica zagrebačkog Pravnog fakulteta, ali i dugogodišnja vanjska suradnica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Profesorica Engelsfeld ostavila je dubok trag u znanstvenom i nastavnom radu promičući mnoge aspekte hrvatske pravne kulture. U svojem izlaganju autor se tek najopćenitije osvrće na sadržajne odrednice znanstvenog opusa prof. Engelsfeld, ističući njezine značajne priloge u znanstvenim istraživanjima hrvatske ustavne povijesti prve polovice 20. stoljeća, povijesti odvjetništva, kao i interese za političku i pravnu povijest Rijeke. Izlaganje će sadr-

žavati i osvrst na profesoričin nastavnički rad i doprinos u prvim novijim udžbeničkim sintezama i hrestomatijskim izdanjima povijesti hrvatskog prava i države, kako se od 1991. zove i Katedra zagrebačkog Pravnog fakulteta, čija je bila predstojnicom.

MARKO VUKIČEVIĆ

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

marko.vukicevic@isp.hr | marko.vukicevic92@gmail.com

Izložbe i likovno-propagandne manifestacije u službi prezentacije Velikog rata u gradu Zagrebu (1914.-1918.)

Cilj ovog izlaganja jest analizom i usporedbom neobjavljene arhivske građe, onodobnih tiskovina i relevantne znanstvene literature prikazati specifičan segment ratne propagande. Od izbivanja Velikog rata u onodobnim tiskovinama uočava se opsežna propaganda vjerojatno vođena s ciljem informiranja, ali i održavanja interesa civilnog stanovništva za rat. Na najširoj razini, stanovništvu su putem cijelog tada dostupnog medijskog prostora prenošene afirmativne, „odobrene“ vijesti o ratu i ratne poruke. Uz svakodnevnu prisutnost ratnih vijesti u medijima, javnosti su bili predstavljani i ratni trofeji. Od jeseni 1914. godine pojedinci, najčešće trgovci, samoinicijativno su u izlozima trgovina izlagali zarobljeno neprijateljsko oružje i vojnu opremu. Gotovo istovremeno vojna je vlast u gradu u više navrata organizirano izložila različite trofeje na javnim prostorima što je izazvalo veliki interes građana. Već iduće godine vlast je potpomogla organiziranje manifestacije nazvane „Izložba streljačkih jaraka“ na kojoj je, s nizom dodatnih sadržaja, izložena veća količina zarobljenog neprijateljskog oružja. Ovaj profani način prezentiranja ratnih uspjeha očito se za vlast učinio nedovoljnim te nije u potpunosti ispunio zadaću i stoga je Ministarstvo rata angažiralo renomirane likovne umjetnike. Oni su za teme svojih djela prvenstveno birali motive iz Velikog rata te su stvorili veći broj skulptura, slika i grafika. Ta djela prezentirana su javnosti na posebno organiziranoj „Ratnoj izložbi slika“, održanoj u zgradi Sveučilišne knjižnice (danas zgrada Hrvatskoga državnog arhiva). Tiskovine su svakodnevno objavljivale vijesti o događajima uz spomenute izložbe: o angažmanu članova organizacijskih odbora, o otvorenju, broju posjetitelja i od kuda su pristigli, o posebnim i dodatno osmišljenim događanjima uz izložbe. Uz spomenute manifestacije, za čije se organiziranje u većoj ili u manjoj mjeri uočava angažman vlasti, treba spomenuti i privatnu inicijativu – povremeno izlaganje ratnih fotografija, slika i grafika u zagrebačkom Salonu Ullrich. Posljednje dvije ratne godine zbog teškog gospodarskog stanja, iscrpljenosti stanovništva ratom te ratom uzrokovanih društvenih problema, izložbe propagandnih likovnih djela u tiskovinama se skoro i ne spominju. Nakon jeseni 1918. godine, završetka Velikog rata i političkog raspada Austro-Ugarske Monarhije likovna djela nastala u razdoblju od 1914. do 1918. godine, kao i izložbe na kojima su predstavljana javnosti, padaju u zaborav.

PAWEŁ WAWRYSZUK

Sveučilište Kazimira Velikog u Bydgošczu, Poljska
pawel.wawryszuk@gmail.com

***Kontraobavještajna služba (KOS) prema svećenicima u Jugoslavenskoj
narodnoj armiji od 1952. do 1966. godine u svjetlu dokumenata***

U predavanju ću govoriti o procesima koje su se dogodili u periodu od 1952. do 1966. godine. Vrlo važan sastanak bio je održan u 1952. godine gdje su se sreli najvažniji predstavnici uprave (Politbiroa), kao i ono što je kasnije rezultiralo time. Sudjelovao je Josip Broz-Tito, članovi Saveza komunista Jugoslavije, članovi Saveza komunista Hrvatske i Saveza komunista Slovenije. Josip Broz Tito odlučio je tada pokrenuti „ofensivu protiv katoličke crkve”, ali donesene su bile i druge odluke. Radi se naime da je vlada uzela pod sebe „pravo” odvajanje države od religije, „jednako” ponašanje prema različitim konfesijama, prije svega bolje „obrazovanje” u „ideološkom” duhu mladeži. Značilo je to ništa drugo, nego otvorenu borbu protiv Crkve i vjere. Konac ovome procesu nalazi se u 1966. godini, tj. u uklanjanju iz partijskog aparata i društvenog života Aleksandra Rankovića. Doduše, prve naznake da njegov utjecaj u državi slab zamijetio se i ranije. Tito je 1963. i 1965. uklonio Jeftimija „Jeftu” Šašića, predsjednika Kontraobavještajne službe (KOS-a), koji je nadzirao provedbe odluka Politbiroa 1952. u armiji, a također u Ministarstvu unutarnjih poslova Vojina Lukića. Samo uklanjanje ovih dužnosnika uzrokovalo je duboko „čišćenje” u službama i omogućilo je decentralizaciju zemlje, ali istodobno promijenilo metode djelovanja službe. Ovo izlaganje temelji se prije svega na izvorima iz Vojnog arhiva u Beogradu, a manje iz Arhiva Jugoslavije (Savezna komisija za verska pitanja). Ovi dokumenti su po prvi put korišteni u jednom znanstvenom radu. Nalaze se u Odsjeku XII Jugoslavenske narodne armije (JNA), dakle KOS-a, u Generalnom štabu Jugoslavenske armije (1. ožujka 1948.). U 1955. godini Kontraobavještajna služba nalazila se u sastavu Državnog/Saveznog sekretarijata za narodnu obranu. Cilj izlaganja jest analiza približavanja strategije Kontraobavještajne službe prema svećenicima i u širom kontekstu vjernicima koji su radili u službi JNA. Bila je to vrlo bitna činjenica državne politike koju vodi Tito prema religijama i konfesijama. Posebna naglasak staviti će se na metode koje su se pritom koristile, kako bi se mogao dati odgovor da li su one bile efikasne i da li su ispunile očekivanja tadašnje vlasti.

DEJAN ZADRO

Zagreb

zadrodejan@gmail.com

Bosna u 12. stoljeću: vazalna zemlja Ugarskog Kraljevstva?

Tijekom 12. stoljeća, nakon Hrvatske i Dalmacije, ugarski kraljevi počeli su u svojoj vladarskoj tituli navoditi Ramu kao četvrtu zemlju po redu. Iako za to nikada nije pružila stvarne dokaze, pretežni dio historiografije već stoljećima uporno ponavlja da je tu zapravo riječ o Bosni kao vazalnoj zemlji Ugarskog Kraljevstva. U svom bih izlaganju, nakon kritičkog predstavljanja aktualnog stanja istraženosti ovoga problema, ukazao na niz povijesnih okolnosti zbog kojih bi ipak trebalo ozbiljno posumnjati u utemeljenost takvog prikazivanja prvih desetljeća bosansko-ugarskih odnosa.

MARKO ZUBAK

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

markozubak@hotmail.com

„Palach“: Propaganda omladinske (sup)kulture

Izlaganje se bavi djelovanjem jednog od simbola riječkog urbanog krajolika i lokalne popularne kulture: klubom „Palach“. Njegovo djelovanje bit će smješteno unutar šireg fenomena omladinskih klubova koji su u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj krajem 1960-ih doživjeli svoj prvi vrhunac, osnivajući se pod utjecajem tradicionalnih socijalističkih odgojnih omladinskih zadataka, ali i nove mode disko-klubova koja se, prethodno zahvativši Zapadnu Europu, postupno prelila i u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji. Sama Rijeka pritom je nudila plodno okruženje, kao sjedište jednog od prvih hrvatskih proto disko klubova, onog u dvorani Husar, gdje se program plesa uz muziku s ploča odvijao još od kraja 1950-ih pod okvirom u tu svrhu oformljenog *Društva prijatelja zabavne muzike* – što je tradicija koja se nastavljala i na drugim lokacijama u gradu, poput otvorenog igrališta Košarkaškog kluba Nafta. Na toj podlozi 1968., iste godine kada se otvaraju i zagrebački pandani Jabuka i Kulušić, u Kružnoj ulici izniknuo je Studentski klub Index, ubrzo potom preimenovan u „Palach“ – nakon što se u njemu održala izložba fotografija o sovjetskoj okupaciji Praga. Većina izlaganja bavit će se organizacijom i djelovanjem kluba smještenog na 600 m² u njegovim raznolikim emancijama (u rigidnijoj ideološkoj klimi 1970-ih klubu je promijenjeno ime u „Ivo Lola Ribar“), ali i bogatoj unutarnjoj dinamici operativnih poteškoća, ravnoteže između preuzetih i ispunjenih zadataka i rivaliteta s drugim klubovima u Rijeci i obližnjoj Opatiji. Ovakvim pregledom pokazat će se kako je institucija omladinskog kluba izvorno namijenjena odgojno-zabavnom usmjeravanju omladine djelovala u uvjetima samoupravnog socijalizma, na koji se način interpretirala i u praksi provodila njegova misija. U tom smislu, „Palach“ će se pokazati kao svojevrsno ogledalo promjene samog

socijalističkog društva od pokušaja uspostave ljudskog oblića, do posvemašnje dekadencije tijekom 1980-ih, pri čemu se stvarala osebujna supkulturna ostavština grada čiji tragovi su vidljivi i danas.

IVANA ŽEBEC ŠILJ

Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Zagreb

ivana.zebec@pilar.hr

Veteranska društva iz Hrvatske u međuratnom razdoblju

Kada se govori o veteranskim društvima koja su djelovala u međuratnom razdoblju u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca/Jugoslaviji uvijek se govori o djelovanju Udruženja rezervnih oficira i ratnika, čije je sjedište bilo u Beogradu. U ovom radu bit će govora o radu pododbora ovoga Udruženja na prostoru Hrvatske i Slavonije, ali i o radu ostalih društava kao što su: Društvo ratnih invalida na području Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Međimurja i Istre, Udruga umirovljenika oficira i vojnih činovnika u Hrvatskoj i Slavoniji, Udruženje ratnih invalida na području Hrvatske, Slavonije, Istre i Međimurja i dr.

SARA ŽERIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli

szeric@unipu.hr

Društvena povijest modernizacije u socijalizmu: Fažana i Biograd na Moru 1970-ih i 1980-ih

Ovo će izlaganje objasniti kako su makrostrukture jugoslavenskog socijalizma utjecale na modernizaciju u manjim sredinama. Za studij slučaja uzeti su Fažana i Biograd na Moru tijekom 1970-ih i 1980-ih. Međutim, radi konteksta rad će obuhvatiti i ranije promjene od razdoblja jugoslavenskog „privrednog čuda“. Upravo u tom razdoblju oba mjesta prolaze proces modernizacije koji mijenja svakodnevnicu ondašnjih stanovnika. Fažana i Biograd na Moru uzeti su kao studije slučaja iz nekoliko razloga: kao manji primorski gradovi vezani su uz veća središta Pulu i Zadar; 1960-ih proživljavaju prvi val modernizacije; u oba mjesta razvija se socijalni turizam; vezana su i za industriju (1962. u Biogradu na Moru započinje s radom Tvornica mreža „Danilo Štampalija“, dok u Fažani 1963. nekadašnju Tvornicu likera i bezalkoholnih pića preuzima zagrebački „Badel“). U takvim uvjetima, nekadašnja ribarska mjesta u kratkom vremenskom razdoblju proživljavaju velike promjene te sama modernizacija postaje pokazateljem životnog standarda. Međutim, glavna razlika jest specifičan položaj Fažane zbog blizine Brijuna i predsjedničke rezidencije. U takvim okolnostima mjesto je postalo

sigurnosna zona s ograničenim pristupom za strance. Uzimajući u obzir svakodnevnicu, industriju i turističku djelatnost, može se na razini dviju mikrolokacija promatrati utjecaj jugoslavenske modernizacije. Koristeći metodu „historije odozdo“ ovaj rad prikazat će istraživanje manjih objekata, događaja, zajednice i pojedinaca. U konačnici, otkrit ćemo koji su bili ekonomski, socijalni i kulturni uvjeti modernizacije u manjim mjestima, te je li stupanj razvoja modernizacije bio isti u Dalmaciji i Istri.

ALEKSANDAR ŽIGANT

Državni arhiv u Pazinu

aleksandar.zigant@dapa.hr

Spasiti Rijeku, pod bilo koju cijenu („Salvare Fiume, a qualunque costo“)

Ovom je rečenicom riječki iredentist Armando Hodnig započeo predgovor knjizi Alcestea De Ambrisa *La questione di Fiume* (La Fionda, Rim 1920.). De Ambris daje odgovor na pitanje: zašto treba spasiti Rijeku? Rijeka je ključ posjedovanja Jadrana, pa se posjedu Rijeke Italija ne može odreći, a da se pritom ne učine velikim dijelom uzaludnim naponi i troškovi talijanskog sudjelovanja u Prvom svjetskom ratu. Kad se za Rijeku kaže ključ, misao je upravljena na Trst, jer taj grad može očuvati svoju veliku gospodarsku, kulturnu i političku važnost i vrijednost samo dok je dio države kojoj pripada i Rijeka. Austrijska ili jugoslavenska Rijeka mogla bi ako ne uništiti, onda barem u znatnoj mjeri umanjiti središnji položaj talijanskog Trsta na (sjevernom) Jadranu, čime bi se u velikoj mjeri naštetilo vrijednosti i dragocjenosti talijanskog položaja na Jadranu. Ovu općeprihvaćenu tezu analizirat ću kroz djela nekolicine talijanskih iredentista (Colocci, De Ambris, Dudan, Bernardy, Hodnig, Tamaro, Maranelli, Salvemini, Errera).

ZLATA ŽIVAKOVIĆ-KERŽE – MARIYANA STAMOVA

Osijek

zkerze@yahoo.com

Institut za balkanistiku Bugarske akademije znanosti, Sofija, Bugarska

marianastamova@yahoo.com

Kulturna baština: nositelj identiteta u Hrvatskoj i Bugarskoj – veze i razlike

Autorice u izlaganju analiziraju kulturnu baštinu iz povijesnoga kuta, i to kroz nematerijalno nasljeđe koje identificira nositelje identiteta u Hrvatskoj i Bugarskoj u drugoj polovici 19. stoljeća. Pri tome naglašavaju snažne kulturne veze značenjem bosanskog ili đakovačkog i srijemskog biskupa Josipa Jurja Strossmayera, kao središnje osobe u hrvatsko-bugarskim odnosima. Ukazuju na stvaranje čvrstih temelja hrvat-

ske-bugarskih veza, a sve na temelju susreta mladoga bugarskog studenta Konstantina Miladinova sa Strossmayerom te njihovog zajedničkog prijateljstva utemeljenog na biskupovoj golemoj potpori vezanoj za objavljivanje zbirke *Bugarske narodne pjesme – B'garski narodni pesni*, udarivši tim izdanjem jedan od zapaženih spomenika bugarske umjetničke kulture. Pri tome autorice kulturnu baštinu stavljaju kao polazište posebnog poslanja Hrvatske prema Bugarskoj u njenoj borbi za nacionalnu slobodu preko borbe za prosvjećivanje i kulturno osvještavanje. Dakako, da je u tome Strossmayer središnja osoba po kojoj europska kultura nije samo grčko-rimsko-germanska nego i grčko-slavenska. Kršćanski narodi Europe nisu samo Romani i Germani, nego već više od jednog tisućljeća i Slaveni. Zato Slaveni, po Strossmayeru, ne smiju ostati na rubu ni Europe ni Crkve, a da bi dobili svoje pravo mjesto oni moraju postati politički slobodni, a crkveno moraju biti u zajedništvu s Rimskom crkvom. Zato kulturnu baštinu Hrvata i Bugara, naroda koje Strossmayer povezuje svrstavanjem u Južne Slavene, opisuju autorice u izlaganju u svoj raznolikosti i posebnosti naglašavajući da je ona (kulturna baština) nositelj identiteta određene ljudske zajednice te da istodobno i dokazuje povijesno postojanje naroda na određenom prostoru.

DARKO ŽUBRINIĆ

Fakultet elektrotehnike i računarstva Sveučilišta u Zagrebu
darko.zubrinic@gmail.com

Pokušaj nastavka Glagoljskih natpisa akademika Branka Fučića

Ovaj rad predstavlja pokušaj nastavka znamenitog djela *Glagoljski natpisi* akademika Branka Fučića, objavljenoga godine 1982. u Zagrebu (u izdanju tadašnje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti /JAZU/, danas Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti /HAZU/). Od tada je otkriveno mnoštvo novih glagoljskih natpisa, od kojih su neki od kapitalne važnosti, osobito oni otkriveni u Slavoniji (Brodski Drenovac i Lovčić), kao i na širem području Dubrovnika (Župa dubrovačka i Konavle – utvrda Soko). Veliku zanimljivost predstavljaju novi glagoljski grafiti koje je na tlu Italije otkrila dr. Brigita Mader (Duino, Assisi, Contovello u Trstu i Akvileja). Ovo je pokušaj njihova evidentiranja sa sažetim opisima. Člankom se odaje dodatno priznanje jednom od najznačajnijih kulturnih djelatnika u povijesti grada Rijeke, akademiku Branku Fučiću. Prikaz glagoljskih natpisa otkrivenih nakon 1982. godine vodi se na mrežnoj stranici <http://www.croatianhistory.net/etf/glef.html>

DINKO ŽUPAN

Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest
Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod
dinkozup@hotmail.com

Čitalačke prakse kao kulturni transferi. Praksa čitanja Dore Pejačević

Povijest individualnih praksi čitanja često je puta neuhvatljiva za tradicionalne historio-ografske pristupe što je osobito vidljivo u slučaju prakse čitanja kao transnacionalnog fenomena. Na primjeru individualne prakse čitanja Dore Pejačević pokušat ću pokazati kako kulturni transferi kroz praksu čitanja i interakciju s drugim kulturnim praksama pridonose izgradnji individualnih identiteta. Individualni izbor štiva za čitanje bio je glavni oblik samoobrazovanja Dore Pejačević. Na njezinom čitateljskom primjeru pokazat ću kako čitalačka praksa gradi osobnost koja nadilazi socijalne, rodne i nacionalne zadanosti

SKUPŠTINA HNOPZ-A

Hrvatski nacionalni odbor za povijesne znanosti (HNOPZ) osnovan je u Zagrebu 1992. godine. Prema Statutu, cilj je HNOPZ-a da analizira, potiče, pomaže i razvija povijesne znanosti u Republici Hrvatskoj, da potiče i potpomaže slobodu mišljenja i izražavanja na području povijesnih znanosti; da se zalaže za poštivanje profesionalnih etičkih načela među svojim članovima; da promiče hrvatsku povijesnu znanost u svijetu; da koordinira organizaciju znanstvenih skupova i simpozija s područja povijesnih znanosti (čl. 8.). HNOPZ je dio Međunarodnog odbora za povijesne znanosti (Comité International des Sciences Historiques – CISH / International Committee of Historical Sciences – ICHS).

Glavna skupština je najviše tijelo Hrvatskog nacionalnog odbora za povijesne znanosti, a čine je svi redovni članovi Odbora te predstavnik pravne osobe koja je član Odbora, a kojeg imenuje osoba ovlaštena za zastupanje pravne osobe.

PREDSTAVLJANJA KNJIGA I ČASOPISA

Feda Milivojević, *Cezarov Ilirik* (Zagreb – Rijeka: Hrvatski institut za povijest i Filozofski fakultet u Rijeci, 2021.) – **29. IX. SRIJEDA / u 19⁰⁰ sati, Gradska vijećnica Grada Rijeke**

Časopis za povijest Zapadne Hrvatske, god. XIV i XV., sv. 14. i 15., Rijeka, 2019.-2020.- **30. IX. ČETVRTAK / u 16³⁰ sati, Filozofski fakultet u Rijeci (F-204)**

Ivan Botica, Tomislav Galović, Sendi Kero, *Libar od intrade, prošnje, magazina i fiti mostira sv. Frančiska prid Rabom (1753.-1820.) / Monumenta glagolitica Tertii ordinis regularis sancti Francisci in Croatia*, vol. III. (Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – FF-press i Provincija franjevac trećoredaca glagoljaša, 2021.) – **30. IX. ČETVRTAK / u 19³⁰ sati, Filozofski fakultet u Rijeci (F-006)**

Liber amicorum. Zbornik u čast profesora Iva Banca, ur. Marijana Kardum i Stipe Kljaić (Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Hrvatsko katoličko sveučilište, Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, 2021.) – **1. X. PETAK / u 17⁰⁰ sati, Filozofski fakultet u Rijeci (F-006)**

Marko Medved, *Filius conventus Fluminensis. Augustinci pustinjaci sv. Jeronima u Rijeci* (Zagreb: Srednja Europa i Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2020.) – **1. X. PETAK / u 19⁰⁰ sati, Gradska vijećnica Grada Rijeke**

OBILAZAK GRADA

**PROGRAM ĆE BITI DEFINIRAN U SKLADU S INTERESIMA SUDIONIKA
KONGRESA I DOGOVOREN TIJEKOM PRVA DVA DANA**

ABECEDNI POPIS SEKCIJA

ARHIVI/ARHIVISTIKA I MUZEJI/MUZEOLOGIJA
BIZANTOLOŠKA SEKCIJA
CRKVENA POVIJEST
„ČUDNI LJUDI ČUDNOG IMENA“: ODNOS PREMA DRUGOME I PRIJETNJE
NACIONALNOJ KULTURI
DEMOGRAFSKA I SOCIJALNA POVIJEST
DUGO TRAJANJE KULTURNIH POLITIKA IZMEĐU SREDNJE EUROPE I
MEDITERANA (1780.-1980.)
GOSPODARSKA POVIJEST I POVIJEST OKOLIŠA
GRANICA ODANOSTI: OBILJEŽJA POLITIČKE KULTURE U VOJNOJ KRAJINI U
19. STOLJEĆU
HRVATSKO GLAGOLJAŠTVO U POVIJESNOJ I KULTUROLOŠKOJ PERSPEKTIVI
HRVATSKO I EUROPSKO SREDNJOVIJEKOVJE
IZ POLITIČKE, KULTURNE I UMJETNIČKE POVIJESTI GRADA RIJEKE I OKOLICE
KULTURA DIPLOMATSKOG PREGOVARANJA
KULTURA GRAĐANSKE DRUŠTVENOSTI U MEĐURATNOJ HRVATSKOJ
KULTURA I MEDIJI U POVIJESNOJ PERSPEKTIVI
KULTURA I POLITIKA OD ILIRIZMA DO NEOAPSOLUTIZMA
KULTURA SJEĆANJA
KULTURA UMIRANJA: IZMEĐU TRADICIJE I MODERNIZACIJE KROZ
DEMOGRAFSKE POKAZATELJE U 19. STOLJEĆU
KULTURNA BAŠTINA
LOKALNI I UNIVERZALNI ASPEKTI ARHITEKTONSKE KULTURE NA ISTOČNOJ
OBALI JADRANA U RANOM NOVOM VIJEKU I-II.
MIKROSOCIJALIZAM: LOKALNE PRAKSE JUGOSLAVENSKOG SOCIJALIZMA
MODERNE MISLEĆE ŽENE: TEME I IZAZOVI ISTRAŽIVANJA ŽENSKЕ POVIJESTI
U HRVATSKOJ
PLEMSTVO I CRKVA U KULTURNIM TRANSFERIMA U HRVATSKIM ZEMLJAMA
U RAZVIJENOM I KASNOM SREDNJEM VIJEKU
POIMANJE I REGULARIZACIJA AUTORITETA U REDOVNIČKIM ZAJEDNICAMA:
PRILOZI ISTRAŽIVANJU KULTURE VLADANJA U DUGOM TRAJANJU
POLITIČKA KULTURA U KASNOSREDNJOVIJEKOVNIM HRVATSKIM ZEMLJAMA
POMOĆNE POVIJESNE ZNANOSTI I PRAKSA ISTRAŽIVANJA VRELA
POVIJEST 19. STOLJEĆA
POVIJEST 20. STOLJEĆA
Međuratno i ratno razdoblje (1918.-1939./1941.-1945.)
Poslijeratno razdoblje
Hrvatsko proljeće – o 50. obljetnici (1971.-2021.)
POVIJEST I FILOZOFIJA ZNANOSTI, HISTORIOGRAFIJA I METODOLOGIJA
POVIJEST PROSVJETA I ŠKOLSTVA
POVIJEST U NASTAVI
PRAVNA POVIJEST
PROPAGANDA, DRUŠTVO I KULTURA SOCIJALISTIČKE JUGOSLAVIJE
PRVI SVJETSKI RAT I KULTURA SJEĆANJA
RANI NOVI VIJEK I KULTURNI KRAJOLICI

STARA POVIJEST
STUDENTSKA SEKCIJA
SUKOBI KULTURA U ISTRI TIJEKOM PRVOG SVJETSKOG RATA I PORAĆA

KAZALO OSOBNIH IMENA

A

AGIČIĆ, Damir 4, 8, 10
ANČIĆ, Mladen 18, 41
ANDRIĆ, Stanko 4
ANDRIĆ, Tonija 33, 41
ANIĆ, Tomislav 13, 26, 42
ANUŠIĆ, Nikola 11, 33, 43
ARMANDA, Ivan 32, 43
ATALIĆ, Bruno 35, 44

B

BABIĆ, Petra 22, 45
BADURINA, Marino 28, 45
BAJKOVEC, Ivan 40, 46
BAKULA, Andrija 39, 190
BALCHEVA, Antoaneta 38, 47
BALIĆ, Juraj 22, 47
BARIČIĆ, Gabrijela 20, 48
BARIĆ, Jelena 30, 48
BARIŠIĆ, Rudolf 32, 50
BARTULOVIĆ, Željko 4, 11, 36, 51, 130
BASIĆ, Ivan 16, 52
BATINIĆ, Ana 29, 52
BATINIĆ, Štefka 31, 53
BEĆIR, Ante 19, 54
BELAJ, Juraj 18, 120
BENIĆ PENAVA, Marija 37, 55
BILIĆ-DUJMUŠIĆ, Siniša 15, 16, 55
BILOGRIVIĆ, Goran 4, 17, 56
BING, Albert 39, 57
BIOČIĆ, Ana 11, 31, 32, 57
BOGAVČIĆ, Ivan 29, 207
BOGDANOVIĆ, Tomislav 21, 58
BOGOVIĆ, Mile 19, 58
BOLIĆ, Marin 29, 59
BONFIGLIOLI, Chiara 27, 60
BORIĆ, Laris 20, 61
BORIĆ, Marijana 34, 61
BOROŠAK-MARIJANOVIĆ, Jelena 31, 62
BOTICA, Ivan 19, 62
BOŽIĆ, Tvrtko 36, 64
BOŽIĆ BOGOVIĆ, Dubravka 4, 28, 63
BRADANOVIĆ, Marijan 30, 65
BRALIĆ, Ante 4, 13, 21, 66
BRANĐOLICA, Tomislav 23, 24, 66, 67
BREZAK, Vjeran 15, 55
BRGLES, Branimir 35, 67

BRKIĆ MIDŽIĆ, Silvija 31, 68
BRKOVIĆ, Vjera 26, 69
BRLIĆ, Ivan 21, 70
BUCZYNSKI, Alexander 22, 71
BUDAK, Neven 4
BUDEĆ, Goran 18, 169
BUDIĆ, Filip 15, 71
BUHIN, Anita 27, 72
BULJAN, Marijan 24, 73

C

CAR, Antun 73
CIPEK, Tihomir 39, 74
CRNKOVIĆ, Goran 4
CVIJOVIĆ JAVORINA, Ivana 11, 35, 75
CZERWIŃSKI, Maciej 10

Č

ČARAPINA, David 24, 165
ČORALIĆ, Lovorka 11, 30, 75

Ć

ĆOSIĆ, Mirko 39, 76
ĆOSIĆ, Toni
ĆUS-RUKONIĆ, Jasminka 34, 78
ĆUTIĆ GORUP, Maja 4, 11, 29, 79

D

D'ALESSIO, Vanni 26, 79
DABO, Mihovil 25, 80
DAUS, Sanda 35, 166
DELIĆ, Ante 24, 81
DOBLANOVIĆ ŠURAN, Danijela 33, 174
DOBROVŠAK, Ljiljana 12, 25, 81
DRINO, Dževad 36, 82
DRŽAIĆ, Karlo 28, 82
DUDA, Igor 4, 11, 27, 83
DUGAC, Željko 11, 34, 35, 95
DUJMIĆ, Daniel 37, 55
DUKOVSKI, Darko 4

Dž

DŽIN, Kristina 39, 84

Đ

ĐURASOVIĆ, Barbara 38, 84

E

ERENT SUNKO, Zrinka 36, 197

F

FABIJANEC, Sabine Florence 33, 85
 FATOVIĆ-FERENČIĆ, Stella 31, 68
 FELDMAN, Andrea 12, 28, 29, 86
 FESTINI, Karlo 24, 165
 FILIPOVIĆ, Emir O. 17, 86
 FILIPOVIĆ, Sergej 36, 87
 FILIPOVIĆ, Tina 27, 87
 FRANETOVIĆ, Marijo 37, 88
 FULURIJA VUČIĆ, Minela 30, 90

G

GABELICA, Mislav 25, 90
 GALOVIĆ, Tomislav 4, 12, 19, 34, 91, 92, 245
 GARDAS, Miro 37, 93
 GETALDIĆ, Magdalena 31, 93
 GLAZER, Eva Katarina 16, 94
 GRAČANIN, Hrvoje 11, 16, 95
 GRBAVAC, Branka 35, 95
 GRGIĆ, Stipica 26, 96, 103
 GRGIN, Borislav 12, 17, 96
 GUDELJ, Jasenka 12, 20, 21, 97
 GUŽVICA, Stefan 38, 98

H

HAMAN, Daniel 36, 98
 HAMERŠAK, Filip 25, 99
 HEIMER, Željko 34, 99, 100
 HERMAN KAURIĆ, Vijoleta 25, 81
 HOLJEVAC, Robert 20, 101
 HOLJEVAC, Željko 4, 10, 25, 101
 HOLJEVAC TUKOVIĆ, Ana 37, 102
 HORVAT, Katarina 28, 103
 HRSTIĆ, Ivan 26, 96, 103
 HUTINEC, Goran 40, 104

I

ILEŠ, Tatjana 24, 114
 IPŠIĆ, Irena 30, 90
 ISAILOVIĆ, Neven 19, 105
 IVANČIĆ, Janja Dora 16, 106
 IVIĆ, Ines 21, 107

J

JAGODAR, Josip 26, 107
 JAKOPOVIĆ, Dunja 40, 236
 JANKOVIĆ, Branimir 4, 11, 28, 39, 108

JANKOVIĆ, Valentina 20, 109

JELIČIĆ, Ivan 11, 25, 110
 JELIĆ, Manuel 40, 110, 111
 JERKOVIĆ, Marko 13, 32, 112
 JESIH MATIĆ, Melita 36, 112
 JOSIMOVSKA, Elena 39, 113
 JOSIMOVSKA, Verica 39, 113
 JOSIPOVIĆ BATOREK, Slađana 24, 114
 JOVANOVIĆ, Igor 27, 114
 JOVANOVIĆ, Kosana 4, 11, 29, 225
 JUGO-SUPERINA, Daniela 36, 115
 JURAK, Karlo 28, 116
 JURKOVIĆ, Ivan 17, 117

K

KARAKAŠ OBRADOV, Marica 4, 12, 24, 118
 KARBIĆ, Damir 119
 KARBIĆ, Marija 12, 18, 120
 KARDUM, Marijana 13, 29, 120, 245
 KARKOVIĆ TAKALIĆ, Palma 31, 36, 51, 200
 KASALO, Branko 39, 121
 KATUŠIĆ, Maja 23, 122
 KERŽE, Petar 35, 122
 KEVO, Marko 31, 123
 KLAUŽER, Vedran 22, 124
 KLJAIĆ, Stipe 38, 125, 245
 KOLAK BOŠNJAK, Arijana 22, 126
 KOLIĆ, Marko 35, 126
 KONESTRA, Ana 16, 127
 KORNPROBST, Lena 17, 128
 KOROV, Goran 30, 128
 KOVAČIĆ, Davor 39, 129
 KRALJIC, John P. 24, 30, 130
 KRANJČEVIĆ, Jasenka 29, 131
 KRAŠIĆ, Wollfy 38, 131
 KRUŠELJ, Željko 12, 24, 39, 132
 KUDIŠ, Nina 29, 133
 KUCHAR, Martin 31, 68
 KÜMMELER, Fabian 33, 134
 KUNČIĆ, Meri 31, 135
 KUNTIĆ-MAKVIĆ, Bruna 15, 16, 136
 KURELAC, Iva 30, 137
 KURILIĆ, Anamarija 11, 12, 15, 138
 KUZNICOV, Tatjana 15, 139

L

LADIĆ, Zoran 33, 178
 LATINČIĆ, Dubravka 17, 139
 LAZANIN, Sanja 33, 140
 LAZZARICH, Marinko 30, 141

LEČEK, Suzana 4, 11, 26, 142
LEDIĆ, Stipe 29, 143
LEPUR, Ante 40, 144
LIS, Tomasz Jacek 35, 144
LOKMER, Juraj 19, 145
LOVAŠ, Eldina 21, 146

M

MACAN LUKAVEČKI, Valerija 38, 146
MAJNARIĆ, Ivan 18, 147
MAKSIĆ, Veljko 25, 148
MALBAŠA KOVAČIĆ, Nera 36, 115
MALNAR, Dragan 36, 64
MANCE, Ivana 39, 149
MANDUŠIĆ, Iva 19, 150
MARAKOVIĆ, Nikolina 17, 228
MARAS KRALJEVIĆ, Josipa 37, 208
MARIĆ, Marinko 33, 150
MARIĆ, Mihaela 23, 151
MARINA, Marko 32, 152
MARINKOVIĆ, Ana 12, 20, 21, 153
MARINOVIĆ, Marijana 12, 36, 154
MARTAN, Željko 24, 155
MARTINČEVIĆ, Marino 31, 156
MARUŠIĆ, Matea 20, 156
MARUŠIĆ, Matko Matija 21, 157
MATIĆ, Tomislav 18, 158
MATIĆ, Zdravko 35, 159
MATIJEVIĆ SOKOL, Mirjana 4, 13, 17, 34, 160
MATKOVIĆ, Stjepan 12, 22, 160
MAZUR, Tamara 15, 161
MAŽURANIĆ, Antonija 36, 51
MEDVED, Marko 31, 162, 245
MENDEŠ, Nikša 37, 194
MIHALJEVIĆ, Josip 27, 162
MILEUSNIĆ, Ivo 4
MILINOVIĆ, Dino 17, 163
MILIVOJEVIĆ, Feđa 4, 12, 13, 15, 164, 165, 245
MILKOVIĆ, Kristina 13, 22, 165
MILOSAVLJEVIĆ, Alen 35, 166
MILOTIĆ, Ivan 37, 167
MILOVAN DELIĆ, Iva 33, 168
MILJAK, Katarina 16, 136
MILJAN, Sanja 18, 168
MILJAN, Suzana 18, 169
MILJEVIĆ PAVIĆ, Helena 36, 170
MINIĆ, Nikša 35, 171
MISSONI, Ivan 17, 172

MLINARIĆ, Dubravka 33, 173
MOGOROVIĆ CRLJENKO, Marija 33, 174
MOLNAR, Branka 28, 211
MOSTEPANIUK, Myroslava 32, 174

N

NAJBAR-AGIČIĆ, Magdalena 11, 12, 38, 175
NEKIĆ, Antun 12, 18, 176
NERALIĆ, Jadranka 13, 38, 176
NIELSEN, Christian Axboe 27, 177
NOVAK, Zrinka 33, 178
NOVOSEL, Filip 20, 178
NOVOSEL, Zrinko 37, 179

NJ

NJARI, Denis 17, 180

O

OBRADOVIĆ MOJAŠ, Jelena 37, 181
OBRAZOVIĆ, Alen 12, 40, 182
OGRAJŠEK GORENJAK, Ida 28, 182
OLUJIĆ, Boris 15, 16, 139
ORBANIĆ, Elvis 31, 183
ORLIĆ, Mila 40, 184
OSTAJMER, Branko 22, 184
OVČARIČEK, Goran 22, 71

P

PANDŽA, Kristina 30, 185
PAPEŠ, Karla 20, 186
PAPO HUTINEC, Bibijana 28, 187
PARAT, Josip 16, 187
PATAFTA, Daniel 32, 188
PAUKOVIĆ, Davor 11, 40, 189
PAVIĆ, Josip 39, 190
PAVLAKOVIĆ, Vjeran 30, 190
PEIĆ ČALDAROVIĆ, Dubravka 30, 191
PEJIĆ, Luka 21, 192
PEKLIĆ, Ivan 30, 193
PERINČIĆ, Tea 4, 37, 194
PERIŠA, Darko 15, 194
PEROVIĆ, Zoran 30, 195
PETRANOVIĆ, Anamari 36, 196
PETRIĆ, Hrvoje 4, 13, 33, 34, 196
PEZELJ, Vilma 36, 197
PINTARIĆ, Mario 29, 197
PISK, Silvija 17, 198
POLIĆ, Maja 4
POPIĆ, Tomislav 18, 199
POTOČNJAK, Saša 32, 199

PREDOEVIĆ ZADKOVIĆ, Petra 31, 200
PREVIŠIĆ, Martin 23, 200
PRIANTE, Monica 25, 201
PRIBIĆ, Ljubomir 35, 122
PRLENDER, Ivica 37, 201
PULJIZEVIĆ, Kristina 13, 23, 202

R

RADELJIĆ, Marko 34, 202
RADIĆ, Milan 4
RADONIĆ VRANJKOVIĆ, Paulina 39, 203
RADOŠEVIĆ, Andrea 19, 62
RADOŠEVIĆ, Milan 25, 204
RAGUŽ, Bruno 27, 204
RAJKOVIĆ, Ana 28, 205
RAJTER, Matija 40, 206
RASTOVSKI, Dražen 35, 122
RAUKAR, Tomislav 4
RAVANČIĆ, Gordan 4, 15
REGAN, Krešimir 17, 139
RIMAC, Marko 17, 206
ROKNIĆ BEŽANIĆ, Andrea 4, 12, 24, 207

S

SALOPEK BOGAVČIĆ, Iva 29, 207
SEKULA GIBAČ, Janja 37, 208
SERVENTI, Zrinka 16, 209
SHEK BRNARDIĆ, Teodora 10
SIKETIĆ, Vatroslav 31, 210
SIKIRIĆ ASSOULINE, Zvezdana 4, 28, 210, 211
SKENDEROVIĆ, Robert 33, 212
SLAVIČEK, Vesna 36, 170
SLIŠKOVIĆ, Slavko 11, 12, 31, 32, 212
SPETIĆ, Vito 31, 213
SRDOČ-KONESTRA, Ines 10, 15
STAMOVA, Mariyana 37, 241
STEINDORFF, Ludwig 22, 214
STOJIĆ, Mladen 34, 215
STRUČIĆ, Damir 35, 159
SULJAGIĆ, Boris 24, 216
SURAC, Roko Sven 16, 217

Š

ŠAINA, Katia 40, 217
ŠEGO-MARIĆ, Ivona 37, 218
ŠIMETIN ŠEGVIĆ, Filip 4, 12, 23, 218
ŠIMETIN ŠEGVIĆ, Nikolina 23, 219
ŠIRIĆ, Vesna 35, 122
ŠOŠTARIĆ, Valentina 38, 220
ŠTIVIĆ, Adrijan 40, 221

ŠUTE, Ivica 26, 222

T

TOMAS, Domagoj 35, 222
TOMAŠEGOVIĆ, Nikola 28, 223
TOMINAC, Nikola 29, 224
TOMLJENOVIĆ, Ivan 39, 225
TROGLIĆ, Marko 4
TRSTENJAK, Julija 29, 225
TUKSAR, Stanislav 22, 226
TULIĆ, Damir 29, 227
TURKOVIĆ, Tin 17, 228

U

UDILJAK, Vinko 40, 229
UREM, Mladen 30, 137
UROŠEVIĆ, Nataša 20, 230

V

VAREZIĆ, Nikša 38, 231
VEDRIŠ, Trpimir 16, 231
VEJZAGIĆ, Saša 27, 232
VIGNJEVIĆ, Sandra 29, 79
VILOGORAC BRČIĆ, Inga 16, 231
VINCE PALLUA, Jelka 25, 233
VLADIĆ, Marko 21, 234
VLAŠIĆ, Anđelko 12, 19, 20, 235
VOJAK, Danijel 40, 235, 236
VUKAS (ml.), Budislav 37, 236
VUKELIĆ, Vlatka 16, 94
VUKIČEVIĆ, Marko 25, 237

W

WAWRYSZUK, Paweł 32, 238

Z

ZADRO, Dejan 17, 239
ZUBAK, Marko 26, 239

Ž

ŽEBEC ŠILJ, Ivana 25, 240
ŽERIĆ, Sara 27, 240
ŽIGANT, Aleksandar 30, 241
ŽIVAKOVIĆ-KERŽE, Zlata 37, 241
ŽUBRINIĆ, Darko 19, 242
ŽUPAN, Dinko 11, 12, 38, 243